

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

ÚJ FOLYAM

II. KÖTET

TARTALOMJEGYZÉK

1935—36.

BUDAPEST

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAINAK TAGILLETMÉNY



TANULMÁNYOK

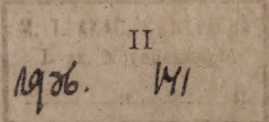
	Oldal
<i>Császár Elemér</i> : September végén	1
„ „ Váradi Antal a költő	79
<i>Feleki Sándor</i> : Sebők Zsigmond emlékezete	207
<i>Lázár Béla</i> : Egy magyar obelisz	95
<i>Madai Gyula</i> : Emlékek és vallomások Petőfiről	147
<i>Pekár Gyula</i> : Liszt Ferenc emlékezete	65
„ „ Nemzeti értékeink megvédése	129
<i>Antonio Widmar</i> : „Az ember tragédiája“ olaszul	193

ELBESZÉLÉSEK

<i>Babay József</i> : A Krózus ezrese	155
<i>Gáspár Jenő</i> : A megváltó büntetés	199
<i>Gyallay Domokos</i> : Gulyás István velünk marad	136
<i>Harsányi Zsolt</i> : Magyar rapszódia (Regényrészlet)	30
<i>Ifj. Hegedüs Sándor</i> : És a dalnok énekelt	38
<i>Jankovics Marcell</i> : Ablakok a kút körül	89
<i>Lázár István</i> : Mosolygó vihar	69
<i>Oláh Gábor</i> : Három agglegény meg egy lány	14
<i>Surányi Miklós</i> : Egyedül vagyunk (Regényrészlet)	8
<i>Zádor Tamás</i> : Csodaváró János király	217

KÖLTEMÉNYEK

<i>Agyagfalvi Hegyi István</i> : A fiatfalvi fekete csóka	205
<i>Baja Mihály</i> : A Nagyerdő ébredése	198
<i>Bodor Aladár</i> : Versek (A Keleti pályaudvar, Holló és galamb)	153
<i>Dutka Akos</i> : Versek (Szeptember, A fekete rózsza, Húsvét)	36
<i>Feleki Sándor</i> : Madárdal a síron	29
„ „ Alkonypir	135
<i>Gyökössy Endre</i> : Versek (Júliusi óda, Apró jónapok hegedőse, Ezüstlakodalom)	12
<i>Havas István</i> : Horatius	94



<i>Juhász Gyula</i> : Négy szonett (Néma jajszó, Michelangelo, Váci szeptember 1899, Mikes)	6
<i>Kemény György</i> : Esti tüzeknél	146
<i>Lőrinczy György</i> : Rupán	215
<i>Madai Gyula</i> : Józanság	68
<i>Nadányi Zoltán</i> : A versek nem hiszik	88
<i>Szathmáry István</i> : A zengő hárfa	87
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Versek (Krisztus a búzaszemben, A vén anyóka, Kócsag)	77

FIGYELŐ

A Bánk bán plágium? (<i>Censor.</i>) — Válasz egy zavaros támadásra (<i>r. ó.</i>) — A „költő“ visszaugat (<i>l. b.</i>)	41
A rádió jubileumára (<i>G. J.</i>) — Rendteremtés az irodalmi kritika dzsungeljében (<i>L. B.</i>) — Elmaradt a biharfüredi bankett (— <i>ó.</i>) — A cilinder (<i>l. b.</i>)	104
Irók és gladiátorok (— <i>ó.</i>) — Ujra a Baumgarten-díj (<i>l. b.</i>) — A számok és a nevek beszélnek (<i>G. J.</i>) — Jobboldali és baloldali irodalom (<i>g. j.</i>)	162
A könyv ünnepnapjai (<i>G. J.</i>) — s. g. állandóan háborog (<i>l. b.</i>) — A költő és barátai (<i>r. ó.</i>) — Évadzárás (— <i>ó.</i>)	225

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

(<i>Babay József</i> : Rózsafabot. — <i>Komáromi János</i> : Vihorláti szél fúj. — <i>Lázár István</i> : Omlik az udvarház)	46
(<i>Surányi Miklós</i> : Egyedül vagyunk. — <i>Gyökössy Endre</i> : Fiúk, föl a fejfel és Gyönyörű Magyarország. — <i>Harsányi Zsolt</i> : Magyar rapszódia. — <i>Szathmáry István</i> : Rákóczi. — <i>Lázár Béla</i> : A Munkácsy-kérdés)	112
(<i>Csathó Kálmán</i> : A Szép Juhászné és Az én lányom nem olyan. — <i>Havas István</i> : Egy évtized. — <i>Madai Gyula</i> : A Bizáky-ház. — <i>Kállay Miklós</i> : A pápa és a Vatikán. — <i>Vályi Nagy Géza</i> : Kócsag)	167
(<i>Császár Elemér</i> : A Petőfi-Társaság antológiája. — <i>Havas István</i> : Lenau verseiből. — <i>Harsányi Lajos</i> : Tulvilági ballada. — <i>Császár Elemér és Havas István</i> : A Petőfi-Társaság hatvan éve a magyar irodalom szolgálatában. — <i>Ifj. Bókay János</i> : Julika, a fiúk barátja. — <i>Kállay Miklós</i> : A roninok kinese)	231

A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	49, 118, 172, 237
-----------------------------------	-------------------



A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:

CSÁSZÁR ELEMÉR

A BIZOTTSÁG TAGJAI:

GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA

A SZERKESZTÉSÉRT ÉS KIADÁSÉRT FELELŐS: GÁSPÁR JENŐ

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST. VI., BAJZA-UTCA 39.

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST. VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA. — FELELŐS VEZETŐ: NEDECZKY LÁSZLÓ.

IKOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

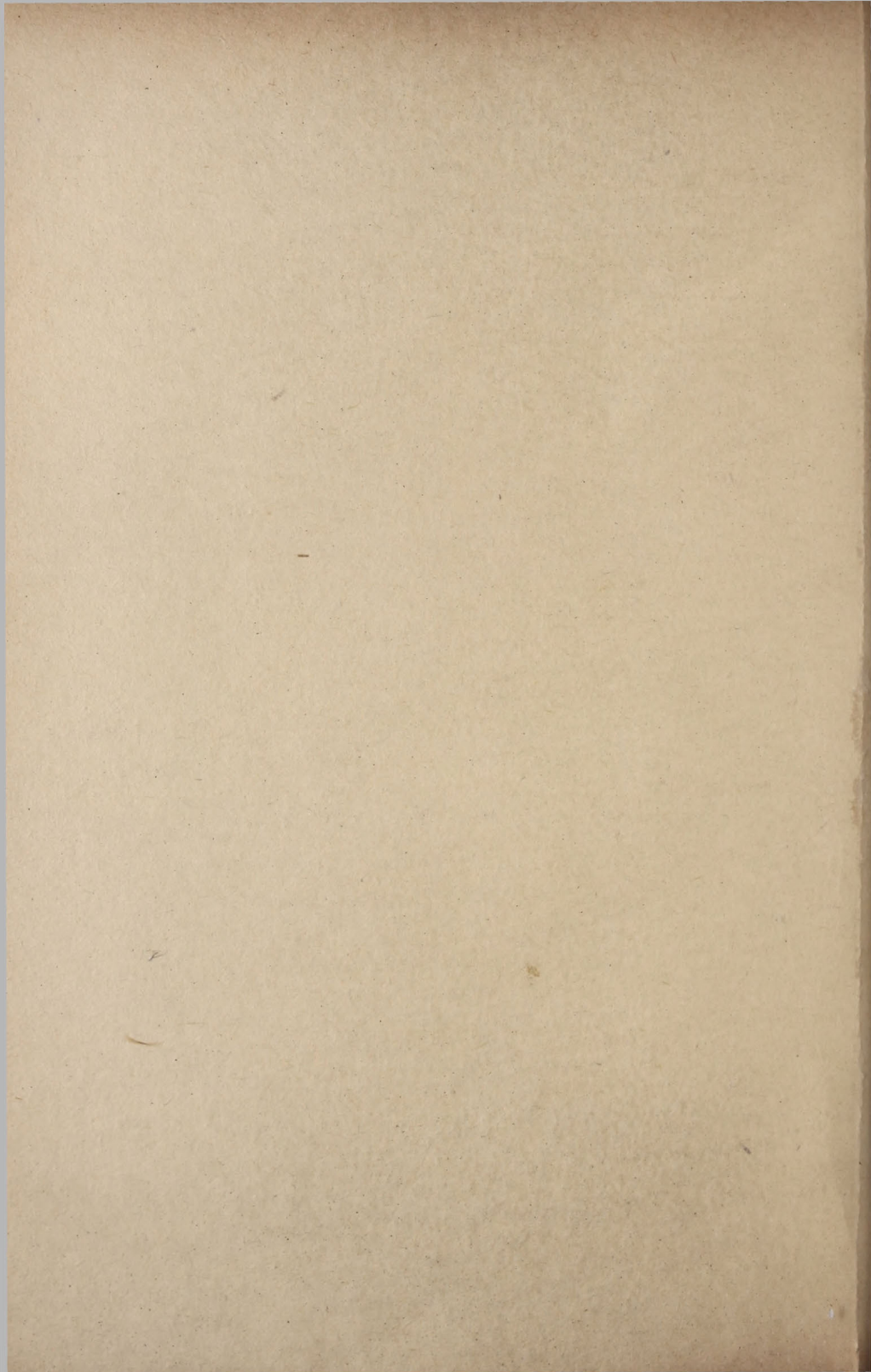
TARTALOM:

<i>Császár Elemér</i> : September végén. (Tanulmány.)	1	<i>Dutka Ákos</i> : Versek. (Szeptember, A fekete rózsza, Husvét.)	36
<i>Juhász Gyula</i> : Négy szonett. (Néma jajszó, Michelangelo, Váci szeptem- ber 1899, Mikes.)	6	<i>Ifj. Hegedűs Sándor</i> : És a dalnok énekelt. (Elbeszélés.)	33
<i>Surányi Miklós</i> : Egyedül vagyunk. (Regényrészlet.)	8	FIGYELŐ: A Bánk bán plágium? (<i>Censor.</i>) — Válasz egy zavaros támadásra (r.-ő.) — A „költő” visszaugat (l. b.)	41
<i>Gyökössy Endre</i> : Versek. (Júliusi óda, Apró jónapok hegedőse, Eztüst- lakodalom.)	12	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK: (<i>Babay József</i> : Rózsafabot. — <i>Komáromi János</i> : Vihorláti szél fúj. — <i>Lázár István</i> : Omlik az udvarház.)	46
<i>Oláh Gábor</i> : Három agglegény meg egy lány. (Elbeszélés.)	14	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	49
<i>Feleki Sándor</i> : Madárdal a síron. (Költemény)	29		
<i>Harsányi Zsolt</i> : Magyar rapszódia. (Regényrészlet.)	30		

UJ FOLYAM
*
II. KÖTET
*
1. SZÁM



BUDAPEST
*
1935 OKTOBER
*
ÁRA 1 P



KÖSZÖRÜ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

SEPTEMBER VÉGÉN

ÍRTA: CSÁSZÁR ELEMÉR

Van a magyar irodalom életében egy olyan jelenség, amelynek párjára nem akadunk egy más nemzet irodalmában sem. Kérdezzünk meg egy olasz vagy egy német, egy angol vagy egy francia művelt embert, melyik lírai versüket tartják a legnagyobb értéknek: bizonyos, hogy meghökken s hiába töri elméjét, nem tudja megnevezni a legszebb olasz vagy német, angol vagy francia verset. És kérdezzünk meg egy művelt magyart — bárkit, fiatal vagy öreget, főurat vagy kispolgárt, mágnásasszonyt vagy diákleányt, tudóst vagy bankvezért, azonnal kész a felelettel — s csodálatos, a felelet mindenütt ugyanaz: a legszebb magyar lírikum Petőfi remeke, a *September végén*.

Ilyen kincse, az évszázadok óta dolgozó költői szellem termékeiből magasan kiemelkedő remeke, egyedül a magyar irodalomnak van.

A legszebb magyar költeménynek tárgya a boldogság tragikuma. A költő magához kapcsolta a házasság eltéphetetlen kötelékével azt a leányt, akit hazáján kívül mindennél jobban szeret. Ennek a páratlan asszonynak a szerelmében, a „legdicsebb földi lény” oldalán boldogsága elérte a tetőpontot. Ekkor, az elragadtatás extázisában, egyszerre elborul a költő lelke. Bár nincs még semmi jel, amely arra vallana, hogy az imént elnyert boldogság

kisiklik kezéből, mégis meginog a hite: föltámad lelkében a korai halál gondolata, mely megfosztja őt legnagyobb, egyetlen üdvétől, s föl villan előtte az az ennél is sötétebb kép, hogy szerelme nem bír megküzdeni az idővel, és az, aki most oly forrón szereti, el fogja felejteni, megtagadja emlékét, még nevét is eldobja magától. A hamleti filozófia ez a nő könnyelműségéről és hűtlenségéről — de közvetlenül, a szó vérével egyénire festve. Oly mély tragikum ez, akár a dán királyfié, oly költői eszme, amelynél meg-rázóbbat képzelni sem lehet, oly megihlető érzés, hogy könnyet fakaszt az érzéketlenek szeméből is.

Ez a költemény nagy rejtély, belőle egy megoldhatatlan lélektani probléma mered elénk. A *September végé*nt Petőfi Koltón írta, felesége oldalán, mikor vele Teleki Sándor gróf kastélyában mézesheteit élte; a boldogság lángözöne veszi körül, s mikor ajkán fölharsan a nászének, az oly szomorú, mint kevés más magyar szerelmes vers. Mi magyarázza ezt a szomorúságot, honnan került a költő lelkébe a boldogság első napjaiban ez a mély fájdalom, ez a sötét pesszimizmus?

Keresték a megfejtést. Voltak, akik arra gondoltak, hogy az „ifjú feleség“ viselkedésével adott alkalmat a költőnek az elborulásra, a hűségében való kételkedésre — történetileg alaptalan, lélektanilag képtelen föltevés. Elfogadhatatlan az a másik is, hogy Júliának egy visszatetsző pillantása vagy egy bántó mozdulata keltette életre a verset — ilyen külső, kicsinyes motívumokkal nem lehet hozzáférni ahhoz a mély érzéshez, amelyben a *September végén* fogant. Horváth János, a mai Petőfi-kritika legkitűnőbb képviselője, valóban mélyebbre nyúl. Ugy látja, hogy Koltón a sokat küzdött, sokat szenvedett Petőfinek aggodalom-élményeihez hozzákapcsolódott az alkalmi élmény, a természeti kép szomorúsága, s ebben az elégikus hangulatban született meg a költemény. De vajjon az emlékké fakult közelmultnak és a messzeségben fehérülő hegycsúcsok képének volt együtt is annyi erejük, hogy elűzzék egy viszonzott szerelem izzó hangulatát? Aligha!

Én másként látom a dolgot. Nézzük először a tényeket. Bizonyos, hogy a költőt költői tartózkodása idején meg-meglepte valami, számunkra az első pillanatban érthetetlen melanchólia, valamilyen megmagyarázhatatlan balsejtelem — tanúságai Koltón írt borongós versei. Ő, aki később csupa meleg, erővel, bizalommal telt verset írt feleségéhez, vagy éppen a fűnség régiójába

szárnyaló dithyrambokat, ekkor szerelmes verseiben a kételkedésnek, az aggodalomnak, a pesszimizmusnak hangját szólaltatja meg. Ez a hangulat később soha vissza nem tér szerelmi lírájában, itt meg szinte állandó: kétségtelen, hogy mélyről kellett föltörnie.

Ezek tények, most következik a rejtély, amelynek zárát, úgy vélem, két kulcs nyitja együtt. Ez a két kulcs: Petőfi jelleme és helyzete. Petőfi kikényszerítette egy ábrándos, rajongásra hajló, gazdag képzeletű, nagyon művelt és nagyon okos leány szerelmét, s magához láncolva a gazdag, elkényeztetett, úri módhoz szokott leányt, magával rántotta a küszködésbe, a bizonytalan jövőbe, talán nélkülözésekbe. Petőfi tudta, hogy Júlia igen nagy áldozatot hozott érte, s ami még nehezebbé tette helyzetét, tudta, hogy Júlia is tudja. Hogyan hatott ez vissza Petőfire az emberre, milyen hullámokat vert föl lelkében? Petőfi korántsem volt az a léha, könnyűvérű ember, amilyennek a köztudatban él. Komolyan vette az életet és emberi kötelességeit, s lelkiismeretességét szigorú erkölcsi érzék táplálta. Lehetetlen, hogy ne érezte volna annak a felelősségnek súlyát, amelyet házasságával magára vett; lehetetlen, hogy ne támadt volna föl benne a kétség: tudja-e kárpótolni a jövőben feleségét mindazért, amit ő miatta eldobott magától, az elvesztett otthonért, egy gondtalan, csillogó életért? Meg tudja-e adni ábrándos, nagyravágyó feleségének mindazt, amit tőle vár, boldoggá tudja-e tenni ezt a forróvérű, nagyeszű asszonyt? Most az övé, itt tartja karjában, most a szerelem első mámorában boldog, de az övé marad-e, boldog lesz-e a jövőben? A jövő nyomasztó aggodalma ránehezedett lelkére, s ebben a csüggeteg, borús lelkiállapotban sötét gondolatok verték föl elméjét, azok elmélkedésre készítették, bölcselkedni kezdett — még magáról a szerelemtől is. Meglátja, azzal a józansággal, amelyre a boldogság paroxizmusában csak az igazán komoly ember, az igazi nagy lélek képes, a szerelem ideális világa mögött az élet prózáját (*Menny és föld*); tudja, hogy a szerelem lemondást, áldozatokat követel (*Mi a szerelem?*), sőt fölmerülnek képzeletében a szerelemmel járó gyötrelmek, s azokat szinte rikító képekbe vetíti ki (*A szerelem országa*).

Vajjon ezeket a sötét képzeteket, ezeket a pesszimisztikus gondolatokat nem az a lefojtott félelem esalta-e a költő húrjaira, hogy szerelmi boldogságát a jövőben veszély fenyegeti, s egykor még elvesztheti Júliát? S vajjon ha ezekből az objektíveknek

látszó versekből* kifejtjük a bennük lappangó szubjektív elemet, nem kell-e arra a meggyőződésre jutnunk, hogy az ott festett leverő képekhez, azoknak borús hangulatához képest a *September végén*, bármilyen fájdalmas érzés rezeg rajta végig, egy árnyalattal világosabb, egy fokkal megnyugtatóbb? Amazokban a költő *hitvesének* szerelmét féltette, itt az *özvegyéét*; amott az a gyötrő aggodalom szorította össze szívét, hogy nem tudja megőrizni magának egész életére szerelmi boldogságát, emitt az a gondolat rémíti, hogy holta után veszti el Júliáját. Fájdalmas érzés ez is, de a földi érzések világában a sír a legélesebb cezura: ami csapás már a síron túl éri az embert, annak tudata nem égeti úgy, mint amely éltében zúdul a fejére.

Igy beállítva a *September végén*t a költő gondolatmozgalmaiba és lelkifolyamataiba, talán lefoszlott róla az a misztikus köd, amely eddig burkolta, talán sikerült a magyar líra legnagyobb remekét megértetni költője emberi valójából. Visszafordulva most a költőtől művéhez, ismételjük meg, amit a tudomány már régen megállapított, hogy a költemény varázsát nagy mértékben fölfokozza, hogy a jövő igazolta Petőfi sejtelmét: amit ő ebben a versében mint gyötrő lelki aggodalmat tolmácsolt, az az utolsó betűig beteljesedett, jóslata valóra vált, s az utókor szemében Petőfi valódi prófétaként tűnik föl, aki belátott a jövőbe, megérezte az elkövetkezendő eseményeket.

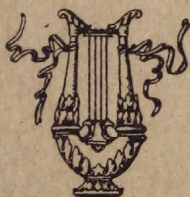
A költemény megrázó hatásának egy részét bizonyára a költő *clairvoyance*-ának köszöni, a jövő csodálatos megérzésének, de éppoly bizonyos, hogy mint műalkotás önmagában is, elvonatkozva hőjétől és a beteljesült jóslattól, páratlanul szép. Természeti képpel indul, egy szokatlan, de különösségében is meggyőző festéssel: a kora-ősz még virágzásban találja a természetet, de egy hirtelen lehűlés hóval borítja a hegyek csúcsait. Ez az ellentét a természetben rávezeti a költőt arra a hasonló ellentétre, amely lelkének ifjúsága és hirtelen őszülő haja között van, s mind a kettő az elmúlás, a közeli halál gondolatát kelti: lehull a virág, eliramlik az élet! Halálsejtelve maga után vonja a szörnyű jövő képét: vele együtt elmúlik felesége szerelme is, s helyét az imá-

* A költő ezeket a verseket még Koltón, de egy kevéssel a *September végén* után írta. Bizonyossága ez annak, hogy a *September végén* nem pillanatnyi hangulatromlásból fakadt, hanem tartósabb érzelmi megindulásból, amelyet Petőfi csakhamar, még Koltón legyőzött — és örökre megszabadult tőle.

dott asszony szívében egy más ifjú foglalja el. Bár ez a bizonyos tudattá erősödő sejtelem végtelen fájdalommal tölti el: szerelme nem csökken, heve nem hül — csalódottan és megcsalva, holtában is szeretni fogja hitvesét.

A költemény szerkezete kristálytiszt, s valami igéző harmónia árad belőle. Az őszi hervadásnak mesterien festett képe adja meg az alaptónust, a mulandóság gondolatát, amely évezredek óta a legfájdalmasabb érzéseket csalja ki az emberiség szívéből. Ebből a hangulatból fejlenek ki a költemény eszméi s kapcsolódnak egymáshoz művészien kivert aranylánccá. De az eszmék láncolatát éppoly művészettel kíséri az érzés fokenkénti erősödése és mélyülése; minden szó, minden kép a szív mélyéből fakadt s oda világít be. A mulandóság — ebben hangzik ki a költemény — legyőz mindent, legyőzi még a szerelmet is — de csak Júliáét: a költő szerelmén megtörik még a halál ereje is, az ő szerelme él a síron túl is, az halhatatlan.

Valóban az. Vajjon abban a másik világban van-e szerelem, nem tudjuk — itt a mienkben él Petőfi szerelme, él ma is, él örökké, kikristályosodva ebben a Júlia-dalban, amelynél szebbet nem írt s talán nem is fog írni magyar költő.



Négy szonett

Irta: Juhász Gyula

Néma jajszó

Ó, boldog az, ki idejében elmegy,
Mikor remény ég még a homlokán
És úgy néz végig napjai során,
Mint arcélén egy győzelmes seregnek.

De jaj annak, ki él még s már halott,
Előtte semmi és mögötte minden
Keze remegve bábrál egy kilincsen,
Amely kinyitna egy vakablakot.

Barátaim, ne nézzetek ma engem,
Ki az üres és süket végtelenben
A semmit várva vergődöm magam.

Imádság, átok, minden hasztalan,
A jószág és a szépség sírva néznek,
Hisz nemrégen még a szívemben éltek.

Szeged, 1929 december 21.

Michelangelo

Töprengett, ősz szakállát tépte, várta
Az órát, melyben majd életre kel
A gondolat, mit hordozott magába,
Ez a nehéz és görnyesztő teher.

Mindig elégedetlen volt a művel,
Mely elmaradt nagy álmai mögött,
A szépség sokszor zordon ködbe tűnt el,
Az álom, amit ébren üldözött.

A kétségben, vénségben, bús dühében
Az urbinói ifjú járt eszében,
Ki játszva és dudolva alkotott.

Ő látta Rafaelt, a boldogot,
Ki régen elment és mégis nyomában
Ma is derüs és békés ragyogás van.

Szeged, 1934 október 12.

A költő most megjelent *Fiatalkok, még itt vagyok* c. verskötetéből.

Váci szeptember 1899

*A klastromablakból kinéz az ősze
Egy égőszemű kispap. A Naszály
Búsan pipál, az esti félhomály
Ölén levelek hullanak csörögve.*

*Az asztalon a Szentek Élete,
Fametszetekkel, mély csend a szobában,
A szél künn az elmulást intonálja,
Az udvaron sétál egy remete.*

*Szüretre érnek a szőlőhegyek,
Halálpillék a feszületre szállnak,
Az égi nyájak nyirkos gyapja kondor.*

*A kispap lelke messze ögyeleg,
Várják pásztortüzes tiszai tájak
És ő egy halk Verlaine-versre gondol.*

Szeged, 1934 szeptember.

Mikes

*Erdélyt siratta és az égre gondolt,
Nyájas panaszt, jámbor vigaszt koholt,
Nagy fejedelme már régen halott volt
És gúnyája és kedve is kopott.*

*Mint rege rémlett már a tünt dicsőség,
Kuruc harcok rézdobja hallgatott,
Tárogatóknak fája eltörött rég,
Rög és virág lett a sok hős halott?*

*Ő irt magának éjnek évadán,
Gubbasztott híven csöndes bánatán,
A mulandóság ült szemben vele.*

*S míg egyre-másra gyült a levele,
Erdélyt siratta és a végre gondolt,
A halottak közt maga is halott volt.*

1934 szeptember 27

EGYEDÜL VAGYUNK

ÍRTA: SURÁNYI MIKLÓS

Surányi Miklós most dogozik *Egyedül vagyunk* című Széchenyi-regényén, amelyből az alábbi részt közöljük. Ez a rész Széchenyi Ferenc gróf utolsó intelme István fiához.

— Kedves Fiam! Hosszú utazásod alatt engem e földi vándorlásból elszólíthat az Úr s így megtörténhetik, hogy nem szoríthatlak haldokló szívemre s halálos ágyamon nem részesíthetek az utolsó atyai áldásban. Megáldalak tehát: az Atya, Fiú és Szentlélek Isten nevében — e legszentebb egyháromság legyen mindened mindenben: világosságod a hitben, utad a vándorlásban s igazságod a cselekvésben.

— Én mindazt, ami részedről engem bármikor is bánthatott vagy gyötörhetett volna, szívből megbocsájtottam s ezt most, a Mindenható jelenlétében megújítom; kérlek tehát téged is, bocsáss meg nekem, ha szavaim, vagy cselekedeteim közben esetleg megbántottalak, ha engedékenységből (ott, ahol meg kellett volna tennem) nem intettelek, vagy büntettelek. Bocsáss meg nekem és könyörögj értem, hogy mint egykor Éli főpapot gyermekeiért, meg ne büntessen ezért az Isten.

— Az ember olyan, mint egy könyv. Az ifjúság a bevezetés, — ha ez jól van megírva, akkor jó munkát várhatunk. Hogy azonban a folytatás ki ne ábrándítson, életmódunkat a legjobb tanítás és példa szerint kell berendeznünk, — ezek között a legigazabb és legrégebb kétségkívül a mi Urunk Jézus Krisztus. Ne szégyeld vallani és hirdetni a te Uradat és Istenedet, kinek hasonmása lettél. De ugyanakkor gondolj arra is, hogy az összes emberek testvéreid, mert atyád, az Isten, az ő atyjuk is, tehát senkit se ítélj, kárhoztass, szomoríts, mert aki mást ítél, maga is meg fog ítéltetni. Bocsáss meg nekem, ha nyíltan kimondom, hogy Istentől érdemtelenül nyert ajándékai a születésnek, külsőnek, értelemnek, vagyonnak önszeretettedet már is nagyon felkeltették s egyelőre ugyan csak ifjúi tetszelgést, becsvágyat és hiúságot ébresztettek, később azonban csalahatatlanul gőgös irigységet s minden egyéb hibát meg fognak teremteni a lelkedben. Annak az embernek, aki az egész világ dicséretére pályázik, annak a bolondokat túlságos sokra, a jóra való embereket túlságos kevésre kell becsülnie. Távolítsd el

tehát magadtól a mérget, amellyel megrontanak azok, akik tehet-ségeidnek, bátorságodnak s egyéb jó tulajdonaidnak tömjénez-nek. A közvélemény ugyan mindnyájunknak olyan bírósága, amelyet soha sem szabad elutasítanunk, de keresni sem kell, mert a bírák legnagyobb része hízelgő barát, vagy irigy ellen-fél, kik mellettünk, vagy ellenünk szavaznak, akként, ahogy az a saját hasznukra szolgál. A férfias önértzet megvet minden cégért. A papagájnak szükségesek tarka tollai, de a fülemilének, vagy a pacsirtának nem.

— Legneveltségesebb az emberben a származásra és testi előnyeire való hiúság, mert ezeket ajándékba kapta; de mind-kettőt megbecstelenítheti, ha az elsőt alatta álló embertársaival érezteti, az utóbbit pedig életerőinek léha pocskolásával sat-nyává teszi. Csak annyira becsüld tehát, kedves fiam, száрма-zásodat, hogy meg ne becsstelenítsd s viselj több gondot tested épségére, hogy szellemed és lelked, amelyek benne laknak, a jóra való képességüket el ne veszítsék. Már is gyakran vagy beteg — könnyen rádfoghatják, hogy ennek korán elkezdett és mérték-telen kicsapongásaid révén magad vagy az oka.

— A főnemési gőg rendesen együtt jár az értelmi elbiza-kodottsággal, mintha bizony a születés és rang szükségszerűen együtt járna az ész felsőbbbségével. Sajnos, ma általában véve éppen az ellenkezőt lehetne bizonyítani. Te, kedves fiam, eddig ugyan még kivétel vagy, mert az államot szolgálod s pótolni törekszel az ismereteket, melyeket (ha iskoláidat szüleid kíván-sága és akarata szerint végzed) már gyermekkorodban kellett volna elsajátítanod. De neked még sokat kell tanulni ahhoz, hogy hadi vagy államügyeket intézhess, családod jogait meg-védhesd, jószágaidat gondozhasd s felebarátaidat boldogíthasd. Bizonyára nem veszed rossz néven tőlem, ha a felsorolt célokhoz szükséges ismeretek megszerzésénél tanácsokat adok. Először is távolítsd el magadtól az összes értéktelen, vagy a hitet, szívet, erkölcsöt rontó könyveket s ezek helyett erkölcsös, történeti, sta-tisztikai, vagy katonai munkákat szerezz be magadnak. A bölcs ember érzi, hogy semmit sem tud, de csak az emelkedhetik erre a magaslatra, aki folyton tanul. Az ostobát és műveletlent arról ismered meg, hogy mindentudónak és csálhatatlannak hiszi ma-gát. Az se tévesszen meg, hogy kis embernek gyakran nagy az árnyéka, de ez természetesen a mögötte lenyugvó nap árnyéka csupán. Azért mondta Montaigne, hogy a tudás és képzettség

némelyek kezében kormánypálca, a legtöbbször azonban csak harlequin-vessző. Mindarról, amit nem tudsz, hallgass, s mindarról, amit tudsz, beszélj keveset. Mert igaz ugyan, hogy öltözete szerint fogadunk mindenkit a belépésnél, de csupán a szerint kísérjük ki őt, ahogy viselkedett.

— A fiatal ember, aki a mai fecsegő és zabolátlan irányzatoktól elvakultan, asszonyok és hízelgők tömjénezése közepette hangadó akar lenni a szalonokban s mintaképül akar szolgálni megjelenésében, csak addig érvényesül, amíg egy még újabb szabású meg nem fosztja őt a divatkirályságtól. Akkor aztán, mint egy elhasznált ruhadarabot, félredobják s irgalmatlanul megfosztják pávatollaitól, melyek csupán külsejét cicomázták fel. — A szerénység, visszavonultság és illemtudás ma természetesen ritkán hoznak szerencsét, de mindenesetre mindig jó őrei a szerencsének, — s ezek kísérjenek, jó fiam, a sírodig s haláloed után ezeket hagyd emlékül utódaidnak.

— Nem kevésbé veszélyes zátony egy dicsőségszomjas és hiú fiatalember számára a gazdagság. Ne feledd, fiam, hogy a pénzt csupán elhelyezték nálad s nem a te tulajdonod, mert nem azzal lépsz az ítélőszék elé, hanem csupán az elszámolás kötelezettségével. Ez indítson téged a pénz becslésére, ha könnyű megszerzése arra csábítana, hogy ne a szükségest, hasznost, kényelmest, hanem a haszontalant, kérkedőt vagy ártalmast szerezzed meg rajta. Ne felejtsd, hogy jobbagyaid verejtéke s néha étlen-szomjan szenvedő munkásaid könnyei tapadnak a pénzhez. Hogy e könnyeket felszárítsd, a pénz jelentékeny részének az összes szenvedők Atyja nevében hozzájuk kell, hogy visszakerüljön. Ha jobbagyaid benned tudós, igazságos, szorgalmas és jótékony gazdát látnak, akkor ők is becsületesen, szorgalmasan s híven szolgálnak téged.

— Még egy másik ajándékról kell itt megemlékeznem, melyet a jóságos Istentől nyertél s melyet nagy gonddal kell őrizned. A szívedről van szó, amelyet könnyőreletesnek, jótékonynak s igazán nemesnek tartok. Őrizd meg benne e gyöngéd érzést. Az Istenség egy szikrája ez, melynek sohasem szabad kialudnia. De vigyázz, hogy jószágod ne fajuljon gyöngeséggé, pedig könnyen azzá válhat hiszékenységed s hiúságod által, amelyeket a hízelgő dicsvágy felébresztésével szoktak felkelteni.

— Gondolj mindig arra, hogy az emberek kifeszítik a vitorlákat, elhelyezik az árbocokat s mindehhez olyan komoly

arcot vágnak, mintha csálhatatlanok volnának, de a Felsőbb Lény, aki a kormány mellett ül, mosolyog s azt mondja: így legyen s nem másképpen.

— Befejezem végre leveletem, kedves, jó fiam, újólág megáldalak és remélem, hogy a sírontúlról is megáldhatlak. Szíved kezeskedik, hogy gondolsz néha rám, hogy édes jó Anyád vigasza, testvéreid öröme, szolgálid gondviselője, szegények, özvegyek és árvák támasza leszel. Atya Isten, Fiú Isten és Szentlélek Úristen, hallgassátok meg könyörgésemet! Amen, amen, amen...



Versek

Írta: Gyökössy Endre

Júliusi óda

Megért a meggy, aranybőrű barack pirúl a fákon,
A föld, az ég, az ember, állat csupa láng,
Kalapomat fiús örömmel balszememre vágom:
Adieu város! A falu lesz hat hétig ölelő tanyánk.

A búza dül, omló veríték fürdeti pirosra
Testvéremet, a holdsütésig görnyedőt,
Arat, behord, csépel és zsákol; hetykén kilúgozza
Izmából az erőt az Uj Kenyér szent öröme előtt.

A búza dül, szalmája bő, szeme kövér-acélos,
Fehér a liszt, a tészta jól kel s a kenyér
Foszlásra sül, bele-haja rokkant testet acéloz,
Mindenkihez benéz, nem rejti el magát és nem henyél.

Alig pihen: indul áldásnak drága Budapestre
És kéri Bécs, mert benne bő erő az íz,
Magyar arany: vasat, sőt, fát ígérő vándorfecske,
Repülj belőle majd haza és juss el a falukba is!

Magyar falu, arany omlik kezed nyomán a földből,
S bronz-fílléres szegénység örli bús erőd;
De nyílik már a szem, csak még robajjal fel nem hördülj,
Holnap reád talál a Jobb Jövő s kürtöl kapud előtt.

Magyar falu, benned ma még nem villanygép az ember,
Magyar az úr s magyar a rögtörő paraszt.
A munkát nem percekre méred; lázas-fürge kedvvel,
Dologgal ünnepelsz, míg a mezők termése kint maraszt.

Magyar falu, legyen tied s tied lesz majd a bőség,
Jókedv, öröm kínálja csak neked magát,
A város is segítse száz karral a munka hőseit,
Hogy az ekét, kaszát mindig szerelmesen karolja át.

Szép július, megyek! Arany sugár táncol a fákon,
A föld, az ég, az ember, állat csupa láng,
Kalapomat fiús örömmel balszememre vágom,
Adieu, város! A falu most hat hétig ölelő tanyánk.

Kács, 1935.

Apró jónapok hegedőse

Öles örömök elkerültek engem,
Apró jónapok békességét zengem,
Apró jónapok derűje, zenéje,
Csöndes életem körülmuzsikálta,
Nem hulltam soha vad hejehujába.

Nem harapta csók számat kéjes kékre,
Nem kiáltottam keserűn az égre,
Forrtam, lobogtam képmutatás nélkül,
Vérrel, méreggel nem kevertem tintám,
Belefakultam az életbe tisztán.

Ezüst pohárban vár reám a tréfa,
Iszom belőle friss kortyokat néha,
Baráti szív is terül meg előttem.
És a Jóisten áldón úgy ítél meg:
— Mankója vagyok sokszor a gyengéknek.

És otthon, — otthon rózsá, asszony, gyermek
A szépség, hűség tüzével ölel meg,
Elevenné nő a boldogság bennem
S erősebb vagyok hívő táltosoknál . . .
Bűnös embernek szinte sok már, sok már!

Ezüstlakodalom

Olyan jó így egymás mellett
Aldani ez áldott csendet
Összebújni házunk ölén...
Hozzád hajlok, hajolj fölém!

Karom fáradt, hajam deres,
De csak rám nézz. de csak szeress,
De csak jó légy, bizzál bennem,
Tudom mindig: mit kell tennem.

Ha keserű egy-egy napom,
Hogy te ne lásd: csak takargatom
S ha az öröm sétál velem:
Az egészet rád ölelem.

És boldogan töröm magam,
Egy napom sem haszontalan,
Hiszen te vársz itthon engem
Holnap megint melegebben.

HÁROM AGGLEGÉNY MEG EGY LÁNY

ÍRTA: OLÁH GÁBOR

1.

A Concordia-villának három agglegény birtokosa és lakója volt: Timár Ákos az író, Farkas Sándor theologiai professzor az egyetemen, és Zöld Jóska nyugalmazott esendőrezredes. Timár csak témának vette minden szerelmét s irodalmi hasznót húzott belőle. Farkas Sándor, bár kálvinista volt, nőtleniséget fogadott. Zöld Jóska pedig úgy gondolkozott, hogy míg másnak van, neki is jut.

Egy gyönyörű szeptemberi nap délelőttjén halkan kopognak az író ajtaján. A toronyszoba mindig zárt ajtaján. Timár kissé idegesen szól ki az asztala mellől:

— Ki az?

— Egyetemi hallgató, — esendült a válasz. Még pedig női hang.

Az író kíváncsian fordított egyet a kulcsra — és egy ragyogó székeség állt előtte.

A ragyogó székeségnek azurkék volt a ruhája és azurkék, galléros kis köpönyeg simult rá. Kék sapka koronázta aranyfürtös fejét. Csodálatos kék szeme úgy mosolygott, mint a mennybolt.

Ejnye, villant át a Timár gondolatában, ki ez az azurhölgy?

Az *azur* szó igen népszerű volt akkortájt, mert ezen a nyáron repült át Mussolini „azúrflottája“ Amerikába. Ami csak *kék* volt, mindenre azt mondták Magyarországon: „azur.“ Azur volt akkor az úr.

Ez a kopogtató diákleány tehát igen időszerű jelenség azidőtájt.

Sárga bőrtáskát szorongatott bal hóna alatt. Ruhája elég rövid volt ahhoz, hogy remek lábszárai szabadon érvényesülhessenek. Arca: mint a hamvas barack.

Bemutatkozik, még pedig érthetően:

— Császár Rózsa vagyok, negyedéves bölcsészethallgató, Halász professzor úr tanítványa. Ő küldött nagyságos uramhoz.

Azzal egy zárt levelet nyújtott át az írónak.

Halász professzor úr, a magyar irodalomtörténet egyetemi tanára, tisztelettel ajánlja az író figyelmébe és jóindulatába Császár kisasszonyt, aki szakvizsgai írásbeli dolgozatának a tárgyául „Timár Ákos életét és költészetét“ választotta. Kéri a professzor a nagy író: legyen segítségére a kisasszonynak nehéz munkájában.

Timár előtt azur-színben lángoltak a fekete betűk.

— Ejnye, parancsoljon már helyet foglalni, — szólt a diakosan vigyázállásban álló leánynak.

Császár kisasszony szerénykedő mosollyal leült.

— Igazán, nagy megtisztelés a számomra. Az Egyetem így kitüntet. Ön pedig ennyire megbecsül. Nagyon köszönöm. És mondanom sem kell, hogy minden tekintetben állok a szolgálatára. De kinek az ötlete volt ez a...?

— Nyolcadik gimnázista voltam, mikor nagyságos uramat ünnepelte az egész város, az Egyetem egész ifjúsága. Az Urániában tartották az ünnepi estét. Akkor szerettem meg a Timár Ákos költészetét.

Az író szeme fölesillant:

— Az igazán szép este volt.

— Gyönyörű, — mondta a leány gyönyörűen.

Azután kicsi kérdések és rájuk adott feleletek villantak föl. Timár megtudta, hogy Császár kisasszony szülei Erdélyből, Arad megyéből menekültek Csonka-Magyarországba s itt települtek le, mert itt is van egyetem. Magyar-francia szakos, csaknem két évet töltött Párisban, mert háromszor kapta meg a nyolcszáz pengős ösztöndíjat.

Hangja kedves volt, előadása fesztelen. Erdély más, mint az Alföld.

— Melyik részével akar foglalkozni a munkásságomnak?

— Az egészszel.

— Nem lesz sok? Én ám rengeteget firkáltam.

— Nem baj. Elolvasom mind. Körülbelül ez lesz a doktori disszertációm is. Nem lehet csak olyan felületes, vasárnapi cikksorozat.

— Nagyon megtisztel. Úgy sincs még ilyen összefoglaló értékelés rólam.

Császár kisasszony komolyan megmagyarázta, mit akar:

— Egy nagy, tudományos alapon nyugvó szintézisben akarom megmutatni, mi az érték, mi az új a Timár Ákos költésze-

tében. Akik eddig írtak róla: csak részletekben látták és értékelték. Én az *egész* embert, jobban mondva az *egész* íróat akarom boncolni.

Boncolni... Mikor ezt mondta, olyan okos és tudományos volt hamvas arca, mint egy sebész doktorkisasszonyé. Timár önfeledten élvezte ezeket a drága perceket. Milyen aranyos ez az új ifjúság komoly elszánásával, érett célkitűzésével.

— A könyveimet megkapta a könyvtárakban? — kérdezte költészete új méltatójától.

— Meg, kettőt kivéve.

Megmondta, melyik az a kettő. Timár kivette a könyves szekrényéből, odanyújtotta neki. A diákkisasszony megköszönte; kinyitott a címlapjára, mosolyogva ránézett az íróra, mintha mondani szeretne valamit. Timár elértette, kivette a kezéből, dedikálta: „Császár Rózsa kisasszonynak, nagy kritikusomnak.” Ezen azután mindaketten nevettek.

A leány búcsúzott.

— Meg tetszik engedni, hogy néha-néha alkalmatlankodjam? Ha elakadok valahol... ha valami felvilágosításra lesz szükségem?

— Kérem, csak jöjjön bátran, örömmel állok a rendelkezésére.

Mikor kikísérte a rácsoskapúig, hát nem meglátta az a nagyfejű, vakondokszemű teológus, Farkas Sándor? Meglátta és megfenyegette:

— Ákos! A te útid átkos. Már megint asszonyt kísérsz, Istent kísérsz?

Farkas szerint minden nő bestia, az anyánkat kivéve.

— Ne bántsд szegényt, egyetemi hallgató, engemet választott ki szakdolgozata tárgyául.

— Vigyázz. Óvakodjál tőle. Akármilyen angyalszárnyai vannak is, csak bestia.

— De aranyos!

— Lesz az még rozsdás is.

Timár nevetett és füttyszóba röpítette mozgolódó boldogságát.

A roppant fejű teológus pedig elkomorodott s mintha nagy árnyék borúlt volna vele a Concordia-villára.

Még aznap jelentette az agglegény-triász harmadik tagjának, Zöld ezredesnek.

- Nézzed már, ez a szerencsétlen Ákos valami nőbe botlott. Zöld Jóska félangolosra sült area sötétbe biborult:
- Csak nem ette meg a...
- Mindig mondtam: az írófélék megbízhatatlanok.
- Résen kell állanunk, — tanácsolta az ezredes.
- Isten annak, akire egy nő kivetette a célt.
- Miféle?
- Lány. Egyetemi hallgató.

A nagy gyerekképű ezredes összecsiszította a száját és halkán fütyöntett. Lány! Ez már baj. Vadász volt, vadász-szimata finom vadat érzett. Finomat és veszedelmeset.

A triász hallgatólagosan kétfelé szakadt. A professzor és az ezredes kezdett elhidegülni a rendbontó harmadiktól. Az inga-tag írótól.

2.

Császár Rózsa pedig újból bekopogott Timárhoz.

— Jaj, csakhogy itthon találom a mestert.

Most testhez simuló fekete ruhában jött. A ruha fekete alapján, szórtan, kék és fehér selyem-pettyek ragyogtak, mint sötét égen a színes csillagok. Késő délután lépett be Timár toronyszobájába; mintha a lassan közelgő Éj hírnöke köszöntött volna be. Aranyszőke hajára félrecsapott kis fekete sisak simult.

A szoba egyszerre kivilágosodott.

(Odalent a földszinten pedig bevágtak egy ajtót. Bizonyosan Farkas Sándor, a theológus).

A kis filozoptrina ihegett-pihegett, mert szaladva jött fel a lépcsőkön. Lekapta sisakját, haja villózva hullámzott. Rögtön beszélni kezdett, mert fizikai és lelki feszültségén könnyíteni kellett:

— Jaj, úgy örülök igazán, hogy... Remek ez a téma. Remek. Nem azért mondom, mintha — de csakugyan a kezemre esik. Először az életével szeretnék tisztába jönni, nagyságos uram; mert a költészete onnan hajt ki, mint minden igazi lírikusé. Az életrajzát pedig úgy gondolom, hogy — izé — szakaszokra osztom. Fejlődési szakaszokra. Mondjuk: a *kezdés* kora, az *irodalmi hatások* kora, az *egyéniesség megtalálásának* a kora, az *elhajlás* kora, a *visszatérés* kora, a *kibontakozás* ideje... és végül a teljes virágzás, az *eredetiség*.

Mosolyogva nézett az író szemébe: jól mondom?

Timár csak rábólintott a fejével: jól. Beszélj, kis kritikusom és kis historikusom én hallgatlak. Nem is tudod, milyen jól esik hallgatnom a beszélő csendet. Te vagy az. Ilyenkor érzem magamat legközelebb magamhoz.

Császár kisasszony megértette a jelt és beszélt tovább:

— Az élete minden szakának van egy-egy fő műve. Azt mindig abból az időből, abból a környezetből, annak a hangulatából kell magyaráznom. Persze, fontos itt az irodalmi hatások kérdése is — Shakespeare, Ibsen, úgy-e? Sőt Heine is. Nem? Érdekes kis nyomokat találtam ezekre. Majd kimutatom. Byronról is van mondani valóm. Meg Gauthierről. Ami az elméletet illeti: Taine áll előtérben. Ami a filozófiát: Schopenhauer és Nietzsche. Magyarok közül Petőfinek és Aranynak van szerepe. Meg Csokonainak. Ez a fundamentum. Nagy terméskövek a fundamentumban. Ezekre épül a fal. Ez már tiszta eredeti. Maga a stílus is ezerféle összetételében olyan, hogy nem lehet senki másé, csak a Timár Ákosé.

Megállt, figyelt: mit mond erre az érdekelt. Az nem szólt semmit, csak mosolygott és igent bólintott.

A diákkisasszony bátorságot merített ebből a biztatásból és még frissebben folytatta:

— Másodszor az élmények hatását vizsgálom az irodalmi művekre. Természetesen itt a mester adhat legtisztább felvilágosítást a szerény kutatónak. (Az én vagyok, mondta mosolyogva mellbe döfte magát mutatójával.) Tessék őszintén elmondani mindent, mintha csak gyónna.

— Református vagyok — mentegetőzött Timár.

— Az mindegy. Itt valamennyien egyformák vagyunk. Itt vallani kell, gyónni kell, mert az igazság a fő. Nem írhatok hamis dolgokat, még a szépség örve alatt sem.

— Föl akarja boncolni a lelkemet?

— Föl.

— Nem sajnál?

— Nem. Hiszen a mester már harminc éve végzi magán ezt a viviszekciót.

Harminc éve... Timár valami kellemetlenséget érzett. Hja, öreg vagyok. Félvállamon huszonhat év van már. Ez a csalogó kedves gyermek még *egészen* sincs annyi. Űsz az idő... vén emberek nyara. Kifakultunk.

Feltörő sóhajtását szavakba fojtotta:

— Jó. Tessék kérdezni.

Császár Rózsa mintha egyszerre pápaszemet tett volna a lelkére, komolyan és tanárosan a jegyzeteibe pillantott. Füzete ott hevert föltámasztott baltérdén. Timárnak valami furesa borzongás járta át a testét: ott vagyok in effigie azon a gyönyörű kis térdén. Óh micsoda isteni hely. Ha valaha — jaj. Farkas Sándor jutott az eszébe. De törj meg szívem, mert nem szólhat a szájj.

— Nézzük először az Ilona-korszakot — csendült föl hirtelen a diákleány hangja. Kutatón nézett Timárra és lassan mind a ketten elpirultak. Később is, valahányszor ráemlékezett erre a percre, édes melancholia járta át a szívét. Ez olyan kedves pillanat volt. Kétszer nem ismétlődik meg az életünkben.

Sokáig hallgattak mindaketten. (Odalent a Bársony kutya ugatott. Bizonyosan a duló-fuló Farkas professzor ingerkedett vele.)

Végre is a diákleány tört csendet:

— Kicsoda az az Ilona? Hogy játszott bele az életébe?

Mit! Lobbant föl a Timár rémülete. Most kiteregessem az egész magánéletemet? Ez előtt a fiatal, szűz lány előtt? Megmérgezzem a lelkét még a boldog illúziók tavaszán?

De a fiatal lány maga ment elébe:

— Ne tessék semmitől tartani. Ismerem az életet, a házasságot is, azért hogy huszonkét éves vagyok. Egy mai lánynak mindent tudnia kell. Nincs az életünkön röstelleni való, mert nem magunk alakítjuk, hanem rajtunk kívül eső erők. Ösztönök. Tudat alatt lappangó lelkiismeretek.

Mai lány. Jaj, persze, ez mai lány. Mi pedig tegnapi férfiak vagyunk. Timár úgy érezte magát, mintha rövid nadrágos kis fiú volna s a nénje ülne itt előtte, komolyan, a lelkébe látón. Megrezzen. Szedjük össze, amink van; föllentení nem szabad.

Vallott.

Szakadozottan, nehezen indulva. Keresgélte a szavakat. Átsuhant a kényesebb helyeken. De újra visszatért és fölemelte a takaró fátyolt. Csak az első tíz perc volt a nehéz. Verejtékcseppek sikos gyöngyei görögtek le a halántékán kétfelől, pedig meleg sem volt a szobában, nyitva mindakét ablak. Császár kissasszony mintha csak irodalomtörténeti órán ült volna, hivatásos odaadással jegyezte a mondottakat. Mint Halász professzor úr

előadását Csokonayról vagy Kisfaludyról. Gyorsírási jelekkel röptében igázta térhez a szót. Mire Timár bevégzett egy-egy mondatot, már az ő ceruzája is pontot tett a gondolat végére. Csinos arca semmi profán kíváncsiságot vagy meglepetést nem mutatott. Az elhangzó szavak neki tények voltak: legfőlebb az motoszkált a fejében: ezt jól meg lehet írni, ebből színes fejezet lesz. Nem is gondolt rá, hogy egy férfival ül együtt idegen szobában s annak a férfinak esetleg olyan mellékgondolatai is lehetnek... Irt, körmölt rendületlenül. Csak a papírja zizegett, mikor levelet fordított. Talán nem is appercipálta teljesen, ami ceruzája alá került. Pedig furesa dolgok hullottak ott betűkké.

Timár két füle lángolt.

— Nem lesz sok? — kérdezte aggódón.

— Életrajzi adatokból soha nem lehet sok. — Kicsoda az a Laura?

Ez a név egész verseskötet homlokán ragyogott, a romantika lilaszínében.

— Szomorú korszak — válaszolta. — Beteg voltam. Az örület határán szédelegtem. Az Adria partján történt, ősszel és kora tavasszal. Magánosan álló szanatórium a tengerparton. Ott bukkantam össze az olasz leánnyal, a doktorkisasszonnyal. Érdekelte a betegségem, az egyéniségem, a költészetem. Behízelegte magát a bizalmamba és észrevétlenül gyógyított lelki rámhatásával. Szerelmessé tett magába, hogy feledkezsem sötét bajomról. S mikor meggyógyultam — eltűnt, ott hagyott. Ez volt a legromantikusabb kora az életemnek.

Fürgén futott a diákkisasszony ceruzája a vonalozott füzet lapjain. Örült a lelke, hogy ily gazdag „anyag” omlik elébe. Kipirult. De a munkától, nem az érzéstől. Kis sóhajok lopakodtak ajakára, de a fáradtságtól, nem a meglepetéstől vagy a vágytól.

Akkor valamit megnézett a füzetében és halkán azt kérdezte:

— És Ella...?

Timár előtt hirtelen föllobogott a fehérbőrű, bronzvörös hajú leány alakja. Ez volt eddig legérdekesebb szerelme. A többi nőt imádta, ez: neki volt az imádója. Szegény bolond. A nagy háború izgalmas levegőjében nyílt ki ez a különös rózsa. Néha szinte félelmetes színben jelent meg. Revolvert hordott magával, Schillert szavalta, izzó verseket írt Timárhoz és minden második nap rajongó szerelmes levelet küldött neki. Ez a lány csendes örült volt. Aki csak kívülről látta: nem is hitte volna. Beszélt,

vitatkozott az emberekkel, sokszor okosan és kedvesen. De egyszer csak megzökkent a szava, a lelke filmszalagja hirtelen elszakadt, szürkészöld szeme fönnakadt, fehérje kitágult, mintha mámor borította volna el, félbeszakította mondatát és igen különösen, riadt szégyenkezéssel nézett a partnerére. Azután összevissza dadogott, félrevonult és sírva fakadt. Sokszor elszólta magát:

— Tudja jól, hogy beteg vagyok. Elmebajos. Szanatórium-ban is voltam. (Zárt intézetben.) Hiába minden, hiába.

Az író t nagyon érdekelte Holló Ella kisasszony. Azért tartotta vele a barátságot, hogy megfigyelhesse. Meghasadt lelket nem mindennap dob elének a kegyelmes véletlen. Hazudozott neki egy kis szerelmet, csalétekül az elkábuló halnak. Sőt verseket is írt hozzá, Ella azokat ellenversekkel viszonzta. A lány el akarta magát vétetni az íróval. Mikor nem sikerült: bekötött szemmel beleugrott a házasság mély vizébe. Egy utazóügynök felesége lett. Hamarosan kis fia született. Mikor a gyerek 8—10 éves korában verselgetni kezdett, elküldözgette Timárhoz, hadd bírálja meg a kis kölyök klapanciáit. Sőt tanulmányt is akart íratni vele a fia első verseskönyve elé, amelyet tizenkétéves korában kiadott. De Timár kitért a megbízás elől. A megsértett anya megszakította a barátságot. Még találkozhatnak néha. Elhízott asszony-ság lett a karesú Oféliából.

Mindezt őszintén elmondta Császár kisasszonynak. A diák-leány leírta.

Azután fölvetette rá kíváncsi szemét, mintha azt mondaná: nos, tovább, tovább!

— Nincs több, — mondta rá Timár.

Boldogan legeltette szemét a kis tudóson. De valami szorongás bujdokolt a tudata mélyén: kár volt így levetköznöm ez előtt a lány előtt. Már hiába...

Már egészen rájuk esteledett. Császár Rózsa gyorsan összeesapta jegyzeteit és búcsuzott.

Odalent a haragba gömbörödött kövér Farkas csapkodta az ajtót. Jól látta a bagolyszemű, mikor Timár kikísérte nőnemű vendégét. Már megint! — dörömbölt benne a féltékenység. Jó sokáig hazudoztak odafent egymásnak. Eh, rossz vége lesz ennek, akárki meglássa. Kemény vitára szállt magával: hogy lehetne szétrobbantani őket? Bosszantotta az ezredes közömbössége. A félangolosra sült arcú Zöld Jóska kijelentette, hogy úriember nem avatkozik a más szerelmébe. Nem avatkozhatik... de hátha

tragikus vége lesz a dolognak? Ravasz a nő, ha egy arasz is. A bibliában micsoda Bathsebák és Rahábok szerepelnek! Bolond ez a Timár, nagy bolond.

Az ezredes szépetimádó szeme ellenben megakadt a Császár Rózsa finom alakján. Ejnye, gondolta magában, be pompás kis őz az Isten pagonyában. Irigyelni kezdte Timár Ákost: ezek a tintanyalók szerencsés emberek. Kikérdezté író barátját: ki ez a kis lány és merre van hazája. A bűgő theológus elül menekült, kezdtek egyet nem érteni. Mikor pedig Rózsa harmadszor csöngetett be, megismerkedett vele és gyönyörű csokrot nyújtott át neki a Concordia nevében.

Farkas Sándor felháborodott:

— Már ez a vén csatoló is megbolondult! Hármunk közül kettőnek elment az esze, mert egy szoknya suhogott végig az udvarunkon.

A triász három részre szakadt. Timár nyilvánvalóan boldog volt; az ezredes csak titokban; egyedül a theológus állotta fogadalmát: minden nő bestia, az anyánkat kivéve.

3.

A roppant fejű theológus véletlenül összebukkant Császár Rózsával az egyetemen. Megszólította:

— Császár kisasszony?

— Az vagyok.

— Ismerem látásból. Járt nálunk, a Concordiában, Timár barátomnál. Különb Farkas Sándor theológiai professzor vagyok.

— Óh, hiszen az őszön hallottam méltóságos uramat, mikor a bolsevizmus erkölcsi veszedelméről beszélt a Tisza-társaságban. Nagyszerű volt. A keresztény vallás forog...

Keresztény... mormogott magában Farkas, a tarkóján három buggyot vetett a hús, az aszkézis látható jeléül. Keresztény... tehát katolikus. Nem keresztény. De azért tetette magát, mintha nem tudná a lány felekezetét:

— Maga olyan intelligens lánynak látszik. Miért nem lett theológus?

— Nálunk nem lehet — mosolygott Rózsa. Én római katolikus vagyok.

— Ah, úgy... vetette oda könnyedén Farkas. Holott bent a mellében nagy méltatlanság vihara dörömbölt: még csak nem is református! És Timár ilyen klerikális hölgyeket tüntet ki bizalmával. Nahát. Már csak ezért is résen kell lennünk, hogy esetleg...

— Tetszett az előadásom? — fordult közömbösen a lányhoz.

— Remek volt — mondta Rózsa bókkal, de őszinte hangon.

— Maguk filozopterek könnyen osztogatják a legfölségebb jelzőket is. Goethe lehet „remek“, Szent Ágoston is lehet „remek“, de már egy vidéki egyetemi professzor előadása...

Csak azért szerénykedett, hogy kihívja a lány meggyőződéses kritikáját. Hátha el találná magát szólani.

De Császár kisasszony nem engedett a negyvennyolcból:

— Tetszett az kérem mindenkinek, nemcsak nekem. Adatok halmaza támasztotta meg az eszmék és következtetések épületét. Az ember olyan biztosan érezte magát benne, mintha... mintha a római Szent Péter-templom boltozata alatt állana.

Hm, dünnögött magában a csiszoltfejű (mert egészen tar volt a koponyája) s oldalozó pillantást vetett a gyönyörű kis filozopterre. Pompás alak, az ördög vitte volna el. Milyen begyessen lépegett itt az ember oldalán; érzi persze, hogy szoknya van rajta, hogy a társadalomban kivételes lény. Pedig micsoda a férfihoz képest! Moszat.

— Milyen szakos? — kérdezte szórakozottan.

— Magyar, francia.

— Hogy jutott eszébe ez a ... hogy Timár Ákos munkásságát méltassa?

— Halász professzor úr ajánlotta.

— Maga persze kapva kapott rajta.

— Jó témának találtam.

— Miért?

— Azért, mert Timár modern író. Közelebb van hozzám, hozzánk, mint Goethe. Azután meg magyar. A mienk. És érdekesnek tartom azt is, hogy nő írhat férfiról. A nőnek feltétlenül más szempontjai vannak egy író megbírálásánál vagy megítélésénél, mint a férfinak.

— Miért?

— Azért, mert a férfinak nő az ideálja, a nőnek viszont férfi.

- Férfi vagyok, mégis Jézus az ideálom.
- Óh, nem úgy értem...
- Maga persze másféle ideált keres az íróban.
- Természetesen. Nemzeti és emberi ideált.
- Nem szerelmi ideált?

A roppant Farkas arca olyan volt most, mint az elhízott Sátáné: gonosz, de naívu emberi.

A diákleány édesen felkacagott:

— Á, dehogy. Nincsenek ma már szerelmi ideálok. Romeóval kihalt az utolsó.

— Nana. Timár Ákos nagy asszonybolondja.

— Én még lány vagyok.

— Lányokat is értettem az asszony alatt.

— Ha szerelmes volnék bele, csak a lelkébe lehetnék.

A szellemébe.

— Az a legveszedelmesebb.

— Az csak szép, de nem veszedelmes. A testiségben van a tisztátalanság.

Farkas kíváncsian nézett rá:

— Igaza van. A fiatalságon pedig a test az úr.

— Már akin — háritotta földre a leány.

Észre sem vették, leballagtak az emeletről a földsztintre, kiérttek a nagy térre az Egyetem elé; azután befordultak a körútra, onnan az erdőbe. Itt-ott hómezők tarkázták a dombok avar takaróját. Friss volt a levegő, tiszta kék az ég. Beszélgetésbe merültek, mert kíváncsiak voltak egymásra. Farkas meglepődve tapasztalta: milyen önálló gondolkozása van ennek a fiatal lánynak; mennyivel tisztábban és reálisabban látja az életet, mint az ő huszonkét éves theológusai. Művelt és nem ködös fejű. Ő még nem igen találkozott ilyen újfajta lányokkal. Ez a háborúk leánya. A béke utolsó éveiben született, gyermekkorát ágyúk dörgése és sebesültek jaja kísérte kísérőzene gyanánt. Két forradalmat élt át és egy román megszállást. Erdélyből menekültek az Alföldre. Tulajdonképen ő vesztette el igazán a hazáját.

Csodálatosképen a kövér asszonygyűlölőt is leszerelte, legalább arra az időre, míg vele beszélt. Kedvessége, leányos bája, okossága és tisztasága nem a nőt, hanem a hugunkat mutatta benne. Bár Farkas professzor úr egy jöttát sem engedett antifeminista elveiből, mégis szívesen elfecsegett ezzel a kis bölcsészethallgatóval. Ez mégsem olyan veszedelmes, mint a pesti

démonok. Milyen szerencsés az a Timár... vagy mit beszélék! Milyen szerencsétlen, hogy megint egy Circe hálójába került. Hozzá még katolikus a bűvésznő.

Mikor búcsúztak, megkérdezte tőle:

— Mikor keresi föl Timár urat?

— Nem tudom. Mostanában elég jól haladok. Nem kell segítség. Majd ha megakadok valahol.

Hát akadjon meg, gondolta szuggesztíven a dogmák embere, de szólni nem szólt.

Még sokáig érezte a tovatűnő leány kedves illatát. Finomabb bestia...

Hazafelémenet furesa gondolatok tornáztak csiszolt csontgömbjében. Hátha —. Az ördög nem alszik. Mi lenne, ha belehabarodnának egymásba? Á, képtelenség. Ez a lány huszonkét éves, Timár ötvenhárom. Apja. Majdnem nagyapja. Viszont, hogy katolikus és hozzá okos, meg szép is — milyen ingerlő vadászat volna megkeríteni ezt a kis vadat a Kálvin egyházának! Már térítési gondolatok mászkáltak a professzor úr zsakettjén. Bizony, nem volna bolondság. Áttéríteni és elvétenni Timárral. Ha az Egyházunk is nyer egy hívet, akkor igen. Akkor lehet róla beszélni. A vérkeveredés eredménye tetszetős lenne. Frissebb nemzedék sora indulna meg; nem olyan „egykés“ dunántúli, sem ilyen bikkfajéjú nagyalföldi. Na, majd aluszunk rá kettőt. Timárnak nem szólunk semmit. Csak lesben állunk. Kivetjük a hálót, megfogjuk a rókát.

Megdörzsölte pötyli kezeit.

A triász harmadik tagja, Zöld ezredes úr, igen kedvére való kis lánynak ítélte Császár Rózsát. Új ruhát csináltatott, ésbontó nyakkendőkkal szerelte föl magát, tüneményes vadászkalapot biggyesztett nagy vörös kobakjára és elkezdett dürrögni, mint a fajdkakas, a kis filozopter körül. Gondolta: hátha célt is érünk? A mai lány nem úgy éli már világát, mint Ferenc József alatt. Aki mer, az nyer. Timár csak hadd merengjen a holdvilágon, mi katonák reális fiúk vagyunk. Viadal, viadal, azután a diadal. Még azt is megtette, hogy beszivárgott az Egyetemre s unalmas nyelvészeti órákat ült át a Császár kisasszony kedvéért. nevezett hölgynek a háta megett. A kis filozopter csak nevette.

Farkas professzor úr megint csak az ezredeshez ment panaszra:

— Attól félek. Timár belebolondul ebbe a kis hogvishíjába.

— Hadd bolonduljon — vágta rá az ezredes. Az eszével mindenki szabadon rendelkezik.

— Talán helyesled? — meredt neki a nagy teológus.

— Azt mondod: minden Isten akaratából történik. Ez is olyasmi.

— De mikor egy feleidős femina körül kotorja szárnyával a port!

— Hadd kotorja. Költőnek szüksége van modelre.

— Igenám, de ez ravasz fruska. Ez valamit akar. Azért írja meg a Timár életrajzát, hogy tört vessen ki vele. Ebben akarja megfogni Timárt.

— Ha tudja, hadd fogja.

— Ejnye, de megváltoztál, Jóska. Hiszen nem bánom: fogja meg. Ha kész áttérni a hitünkre — mert római katolikus —: akkor rendben van. Magam is pártolom.

— Vigyázni kell az ilyen áttérési históriával, mert az is könnyen megesik, hogy nem a férfi rántja magával a nőt —

— Hanem?

— Hanem a menyasszony a vőlegényt. A katolikusok itt erősebb nyomás alatt állanak.

Ott hagyta a „házasságközvetítő intézetet.“

A dogmák emberével egyet fordult a világ. Az ám, ni. Persze. Ez is megtörténhetik. De csak van Isten az égben, hogy nem engedi! Most kell már igazán lesben állanunk. Mert eljönnek éjjel a lopók és megszedik az Úr szőlőjét.

A triász négy részre szakadt: Farkas Sándor egymagában volt viadalmas kettő.

4.

Császár Rózsa még eljött néhányszor a Concordiába. A kétéves helyeket megvitatták dolgozatában, s azután felolvasta az egészet Timárnak. Az író úgy érezte magát, mintha langyos fürdőben lebegne. Be jó, ha nők magasztalnak bennünket. Hozzá még ilyen okos kis lányok, mint Rózsa.

Nagyon megszerette ezt a kis „eselédet“.

Az olvasás, megvitatás közben gyakran csend állott be, mint mikor angyal suhán át a szobán. Odakint május kezdette szórni virágait. Egy madár-primadonna gyönyörűen dalolt.

A toronyszobába vezető lépcsőkön egy súlyos egyéniség lopakodott fölfelé. Farkas professzor úr. Visszaszorított lélekzete majd szétfeszítette melle kazánját. Megállt az író ajtója előtt s hallgatózott. Odabenn teremtséreggeli csönd. Csókolóznak — gondolta magában. Bizonyosan csókolóznak. S méltatlankodva megcsóválta hatalmas gömbfejét. Föl és alá járt lábujjhegyen. A titkolózó szerelem magádetektívje.

Egyszer aztán nyílt az ajtó s majd orron csapta az őrangyalkodó tehológust.

— Nini, Császár kisasszony. Hogy van?

— Vizsgák özönében. Azt sem tudom, hol a fejem.

— Kész a dolgot?

— Kész. Hála Istennek és Timár Ákos úrnak.

Ledobogott a lépcsőn. Odalent Zöld ezredes úr nyitott neki ajtót. Mélyen meghajolt és huzamosan csókolt kezét neki. Vörös arca világított, mint a tilost jelző vasúti lámpa. A diáklány nevette, mert olyan „jó pofa“ volt. De most nem állott vele diskurzusba: nyakán a szakvizsga, a doktorátus, nincs veszteni való idő. Elerepült, mint a kék madár. Zöld Jóska olyat sóhajtott, utána, hogy egy gomb leszakadt a derékravalójáról. Az embert szétnyomja a bánat. Ez a Császár kisasszony nem olyan olcsó portéka ám. Nagyon tartja magát. Császármadár.

A dogmák embere az emelet ablakából nézte a kézesőket. Nagyon csóválta rá a fejét. Hazárdjáték. Két bolond meg egy kis bestia...

— Elveszed? — kérdezte síri hangon Timártól.

Timár mosolygott:

— Ha adják.

— Vigyázz. Lépre ne csaljon. Volt már szó reverzálisról?

— Ugyan már. Először hadd kérjem meg a kezét.

— Attól félek, magával ránt, katolikusnak.

— Visszatérek elhagyott ősi egyházunkba.

— Volna rá lelked? — horkant fel a nagyfejű.

— Mit meg nem tesz az ember egy ilyen drága gyermekért.

— Elveszett! — hörögte a professzor, borzasztó nagyot ütve a levegőbe. Bizonyosan a konvertitának szánta. Ott hagyta az író szót nélkül, lement a szobájába, bezárkózott, három napig senkisémet látta.

Az ezredes a kapuban bámult a tovatűnő kis lány után. Hej, ha még egyszer huszonkét éves lehetnék...

Eljött a nyár.

Június elején, hófehér ruhában, aranyszőkén és égboltkéken megjelenik a Concordia-villa udvarán még egyszer az Ifjúság. Dr. Császár Rózsa

— Doktor vagyok! Aranyos mester, felavattak! És még csak el se jött! El se jött a felavatásomra.

— Nem tudtam, — hüledezett Timár.

— Nem kapott meghívót?

— Tudtommal nem.

A lány kétkedőn nézett rá, de látta: komolyan mondja. Ekkor elpirult és kis öklével megkopogtatta gyönyörű fejét:

— A fejem! Ez a buta fejem. Minden kihull belőle.

A kerítésen kívül egy fehér ruhás fiatal ember tűnt fel; lassú, várakozó lépésekkel mérte a villa parkjának hosszúságát. A lány feltartotta jobbkezét, fasiszta-módra és kikiáltott neki:

— Miska! Jöjjön csak. Jöjjön be.

A fiatal ember, köpcös, széles vállú és mosolygós képű. nem kérte magát, bekövetkezett, meghajolt az idegenek előtt.

— Dr. Kozák Miska... vagyis Mihály, orvosdoktor, együtt avattak bennünket. Nézze, itt van az a nagy író, akinek a révén doktori diplomát kaptam. Timár Ákos. Vegye le a kalapját előtte.

— Nincs kalapom, — mosolygott Kozák Miska. Hajadonfőtt járt.

Timár kezét fogott vele, s valami baljóslatú sejtelem futott át a szívéen.

Császár Rózsa kigyúlt arccal beszélt:

— Köszönöm, mester szíves jóságát. Segítségét. Fogadja el tőlem emlékül ezt a könyvet. Legelső és legutolsó könyvem: a doktori dolgozatom. Miska, köszönje meg maga is.

A mosolygós képű köpcös megköszönte.

— Tudniillik a vőlegényem, — magyarázta Rózsa bájos zavartsággal.



Madárdal a síron

Irta: Feleki Sándor

Ott a falu széle mellett
Virágos kis temető.
Bent sok cifra márvány között
Egy mohlepte, szürke kő.

Nem ragyog rajt aranyos név,
Eső rég lemosta már.
Úgy sem keresi fel senki,
Csak egy-egy dalos madár.

Pintyőkepár rakott fészket
Az omló kő tetején.
Mintha a sirt csókolgatná
Aranyszínű, enyhe fény.

Ott csattogják nótájukat
Édes-búsan, szelíden.
Talán bizony meg is érzi,
Ki alattuk lent pihen.

Elmegy kiki közömbösen
A vén, düllelt sír előtt.
Rácsot, követ gaz és dudva
S vadvirág már rég beszótt.

Ki is az az ismeretlen
Ott a fakó rög alatt,
Hogy ép neki énekelnek
Zengő dalt a madarak?

A sír felett szellő suhan,
Suttogják a levelek:
Kit úgy szeret a madárnép,
Az csak költő lehetett.



MAGYAR RAPSZÓDIA

ÍRTA: HARSÁNYI ZSOLT

Most jelent meg a magyar könyvpiacra Harsányi Zsolt *Magyar rapszódia* c. regényének első két kötete. A négy kötetre tervezett hatalmas regény, mint ismeretes, Liszt Ferenc életét adja. Az alább közölt részlet az első kötet negyedik fejezetének egy része; s arról szól: milyen hatással van a gyermek Lisztre az a Bihari-hangverseny, amelyet Bécsben hallott.

A nagyváros örömeiben édeskevés része volt eddig a nehezen küzködő családnak. Az apa lőtött-futott egész nap, hogy különböző ügyeiben nyaggassa az uradalom bécsi tisztviselőit és fia tanulmányait körülbástyázza. De az anya nem járt sehová, a fiú pedig egész nap dolgozott, egyetlen órája sem igen maradt a maga számára. Mikor felkerültek Bécsbe, ellátogattak az apa egyik ott élő fivéréhez, akinek elég jól menő órásüzlete volt. De Liszt Antal, az órás, óvatos savanyúsággal fogadta őket; félt, hogy Ádámék, akik ilyen vakmerően felköltöztek, előbb-utóbb az ő terhére lesznek anyagilag. A rokonosodás nem nagyon sikerült, többet nem is mentek az órásékhoz.

Egy nyári vasárnapon elmentek a Práterbe. Úgy határoztak, hogy egész nap kint lesznek a zöldben és csak este jönnek haza. Az elemózsiát előre becsomagolták otthon, hogy arra kint ne kelljen költeni. Lábak hólyagos lett a sok gyaloglástól, a rengeteg ember, kintorna, kocsi zsivaja kábította őket, idegenül eslettek-botlottak a nem ismert sétautakon; halálra szomjazván, mégis csak költeniök kellett sörre és kávéra. Anna asszonynak egy szép kasmir-kendőjét, amelyet csak ünnepi alkalmakkor vett elő a szekrényből, a tolongásban valami ügyes tolvaj ellopta, úgy hogy fáradtan, fájós lábbal, bosszankodva kerültek haza és megfogadták, hogy a Práterbe többet nem mennek.

Volt egy másik vasárnap, mikor megnézték a Burgot. Itt eleinte több szerencsájük volt, mert látták kikocsizni az öreg Ferenc császárt s mellette unokája ült, a kis reichstadti herceg. Éppen olyan korú volt a kis Napoleonfi, mint a Liszték fia, nagyon szép fiúcska volt és színpadi babának tetszett hadapródi egyenruhájában. Ezt az élményt nagyon élvezték és a családfő hosszasan magyarázta nekik Napoleont és Mária Lujzát. De később Liszt Ádám összeszólalkozott egy peckes katonai őrszem-

mel, hangosan ordítottak mindaketten és már-már arra került a sor, hogy a katona mellen ragadja a kiáltozó vásárnapi polgárt, de Lisztné sikoltozva közbelépett és elválasztotta őket, mialatt a gyerek sápadtan reszketve leste a pillanatot, mikor menjen neki körömmel és foggal, mint egy tigriskölyök, a goromba katonának apja védelmében. Ekkor megint hossz időre elment a kedvük a kirándulásoktól. Vásárnapi eseményök az volt, hogy misére mentek hármasan a Mariahilf-templomba. Kivált a gyerek szerette nagyon ezeket a miséket. De aztán megint hazatértek, megültek szépen otthon és nem mentek sehova.

Később még kevésbbé is tehették volna. Minden garast meg kellett nézniök, esténként gyakran csak kávéban éltek s az ilyen nagyvárosban a gyakorlatlan falusinak elég csak lépni is egyet, már az is pénzbe kerül. Most azonban az apának sikerült valakitől valami kis készpénzt kölcsönözni. S annak öröme, hogy ingyen lakáshoz jutottak, a családfő megkockáztatott egy hangversenyt. Inkább a gyerek, mint a maga kedvéért. A hangversenyt a gyerek rimáinkodta ki.

Úgy kezdődött a dolog, hogy Salierinél megfordult olykor egy régebbi tanítványa, bizonyos Randhartinger, aki júrista volt, de azért zenei tanulmányait tovább folytatta. Ezzel a fiatalemberrel a fiú nagyon összebarátkozott. Többször mentek el együtt a Salieri lakásáról és muzsikáról beszélgettek. Egy ízben Benz, — ez volt Randhartinger keresztnéve — így szólt:

— Te magyar születésű vagy, ugye, Putzi?

— Igen, Magyarországon születtem.

— Hát a jövő héten egy híres hazádfia fog itt hangversenyezni. Bihari, a cigány. Nem hallgatjátok meg?

— Bihari? Ki az? Nem hallottam.

— Nem hallottad Biharit? Az ma a ti leghíresebb cigányotok. Itt Bécsben roppant szeretik. Úgy hívják, hogy a „magyar Beethoven“. Nagyszerű hegedűs. Saját szerzeményeit szokta előadni, az egész várost megbolondítja vele. Mondd meg apádnak, hogy érdemes meghallgatni. És nektek, akik magyarok vagytok, illik is elmenni. Az itt élő magyarok mind el szoktak menni.

Ez szeget ütött a fiú fejébe. Ahogy hazaért, rögtön szóvátette a dolgot apja előtt.

— Bihari, hogyne, — mondta az, — nagyon híres ember. Én már hallottam Sopronban. Pompásan játszik. Afféle vad dolgokat, cigányos hogyhívjákot, de nagyszerűen csinálja, az bizo-

nyos. Különösen van egy nagyon mulatságos szerzeménye. Az a címe, hogy „Bihari nótája, mikor a pénze elfogyott.“ Hallottam tőle. A maga nemében remek.

— Papa, én úgy szeretnék elmenni a hangversenyre . . .

— Arról szó sem lehet, fiam. Nincs nekünk ilyesmire pénzünk. Erről tégy le.

De ő nem tett le róla. Makacsul előhozta minduntalan. Ha meg már nem volt szabad említene, duzzogó hallgatással jelezte, hogy változatlanul vágyik a hangversenyre.

— Nem megyünk el, fiam. Most már tanulsz a hangverseny műsorát, az a Hummel-koncert éppen elég nehéz. Most nem kell neked másféle muzsikával megkeverned a fejedet.

A fiú mégis szívósabb volt, mint az apai ellenállás. És végül elmentek a hangversenyre. Mind a hárman. Allóhelyre ugyan, de azért elmentek. A gyerek elszakadt szüleitől: a korábban érkezettek a szülőket nem engedték előbbre furakodni, de a gyereket, aki nem fedett el semmit előlük, odaengedték az állóhely korlátjához. Köröskörül sokan beszéltek magyarául.

Valami énekessel kezdődött a műsor, azt mindenki unta. Végre viharos taps közepette megjelent a híres cigány. A fiú szomjasan nézte a zsinóros, csizmás öreget, aki hízelgő mosollyal hajlongott erre is, arra is. Aztán elült a taps és Bihari állta alá kapta a hegedűt. Valaki a közelben, akinek műsora volt, gyorsan és hangosan megsúgta:

— Hadik óbester nótája.

A cigány ráhúzta. S a gyerek az első hangnál azonnal elcsodálkozott. Igazi hegedűst nem hallott eddig; ennek a hangszernek csak kezdetleges falusi cincogását ismerte. Ámult, hogy vonó és húr ilyen erősen zengő, hatalmas hangot tud kiadni. De nem maradt sok ideje a bámulatra. Amit a hegedű csinált, az teljes figyelmét ellenállhatatlanul magával ragadta. A nyéki búcsún már hallott ilyesmit, de ez százszor, ezerszer több volt annál. A dallam szeszélyes különössége semmihez sem hasonlított, amit mestereitől tanult. Ez a dallam nem ismerte a metronómot. Szólóindaszerű, gazdag cikornyával aprózta magát, majd hosszan tartott hangokra feküdt rá, kottafejekbe nem szedhető, önkényes szabálytalansággal. Aztán megállva egy négy hangból álló kis zenei képletnél, azt elkezdte fokozódó gyorsasággal ismételni, míg csak remegő tremolóvá nem vált az egész terem, aztán

pedig minden átmenet nélkül egy lassú témát kezdett dalolni, mintha a hegedű zokogni kezdett volna.

A gyerek ezt sápadtan hallgatta. Titkos sejtelem ötlött fel benne: ez a művész éppen úgy dobja el a taktusvonalat, mint ő szeretné olykor, mikor zabolátlanul kívánná kifejezést adni annak, amit a zeneszerszám dallamába beleérez. Amit ez a hegedű csinál, annak lelke közös az övével, viszont itt Bécsben mindenki máshoz idegen. Ez a zene a nyékiek rámászcizmáit és vitézkötéses ruháit idézte fel benne, azt az egész vidéket, az elhagyott földet. Most érezte először életében, hogy a hegedű egy teljesen más nép muzsikáját játssza és mindjárt villámütés-szerűen megérezte azt is, hogy neki ehhez valami köze van. Ha valaki rászól, hogy gyorsan mondja meg, mit érez most, egyetlen szót sem talált volna, amellyel kifejezhesse magát, viszont érzése olyan erős és olyan világos volt, hogy a hegedűhangokra hátgerincét érezte rezonálni és egész testében megremegett.

Egész este ez a különös érzés tartotta hatalmában és pedig percről-percre erősebben. Volt a számok között egy „huszár-verbunkos“. Ennek négynegyedes ritmusa képtelen izgalomba hozta. Valami pokolian lüktető ereje volt ennek a négynegyednek; mint egy varázslat áldozata, úgy vonaglott együtt egész testében ezzel a négynegyeddal és hirtelen a táncoló parasztok régi képe jelent meg előtte. Megnevezhetetlen módon érezte magát: noha nem sírt, nedves volt a szeme és noha nagyon melege volt, tudta, hogy sápadt. A hegedűsben volt valami boszorkányos, valami egyszerre félelmes és vonzó. Körötte brávót kiabáltak az emberek és vadul tapsoltak, ő csak szorította görcsösen a korlátot és kiszáradt torkában minduntalan nyelnie kellett.

Mikor a hangversenynek vége lett, rettenetes fáradtnak érezte magát és agya nem akart működni. Otthon azonban egyszerre megeredt a nyelve és egyik kérdést a másik után intézte apjához. Az alig győzött neki felelgetni.

— Papa, hogyan lehet az ilyen zenét lekottázni? Folyton rubato előjegyzéssel?

— Azzal is. Innen láthatod, hogy ez nem az igazi muzsika, csak olyan parasztos valami. Ne nagyon törd most rajta a fejed, a hangversenyed előtt nem nagyon szeretem. Már kezdem is bánni, hogy elvittelek.

A gyerek egy darabig hallgatott, aztán megint kérdezett.

— Papa, mi magyarok vagyunk?

— Igen, — felelte közömbösen Liszt Ádám.

— És miért nem tudunk magyarul?

— Én tudok valamennyire, csak anyád nem tud, meg te. De ha külföldi karriert akarsz csinálni, nem is fontos, hogy tudjál. Magyarországon különben sem fontos, csak a parasztnak. Hallhattad Pozsonyban, hogy előkelő urak inkább latinul, meg németül beszéltek, magyarul csak elvétve. Így van ez evvel a muzsikával is. Ez csak a parasztnak való. Nekünk jó lesz Beethoven is.

— Igen, de ott a hangversenyen nem parasztok voltak, hanem finom urak is, akik magyarul beszéltek. És azok nagyon tapsoltak.

— Tapsoltak, persze. A medvetáncoltatást is megnézi az ember és jól mulat rajta. De az előkelő szórakozás mégis csak a kamarazene, érted már?

A gyerek habozva bólintott, pedig nem értette. Megint gondolkozott. Megint kérdezett:

— Papa, mink miért nem vagyunk parasztok?

— Ejnye, de furesákat kérdezel. Nem annak születtünk. Mesélték a családjukban, hogy tulajdonképpen nemes emberek voltunk. Az én nagyapám, vagyis a te dédapád, Liszt György, még huszárfőhadnagy volt, pedig a huszárezredekben csak előkelő emberek jutottak tiszti rangig. De vagyona nem maradt és nagyapád már szegény fiú gyanánt nevelkedett. Azonban én még hallottam, hogy valaha Liszthyeknek hívtak bennünket, té-há-ipszilonnal, ahogy a magyar nemes urak szokták írni a nevöket. Csakhogy mi szegény emberek vagyunk és akinek nincs pénze, az nevetséges lesz, ha az ilyesmivel parádézik. Ne is törd efféléken a fejedet, te csak tanulj szorgalmasan, hogy ember legyen belőled.

Az anya most közbeszólt:

— Mondd el neki a bárót, Ádám.

— Ugyan minek az, igazán nem értelek, Anna. Ilyenekkel beszéljük tele a fejét a gyerekeknek?

Lisztné elhallgatott, de a gyerek mohón firtatni kezdte:

— Mi az a báró? Papa, mi az a báró? Mondd el, én úgy szeretném tudni.

— Eh, szármáság az egész. Nagyapád meséli, hogy az ő apja, az a huszárfőhadnagy, be akarta bizonyítani a báróságát.

Mert volt egy báró Listius László, igen híres és gazdag ember, aki verseket írt, pár száz évvel ezelőtt élt és dédapád mindenféle írásokat kutatott, mert szentül hitte, hogy a mi családunk ezzel a régi magyar báróval rokon.

A fiú szeme sóváran csillogott:

— És akkor mi is bárók vagyunk?

— Semmi sem lehetetlen. De ezzel kár dicsekedni, mert arról a nevezetes báró Listiusról kitűnt, hogy gyilkolt, rabolt és pénzt hamisított és ezért kerékbe is törték. Jobb, ha ezt nem firtatjuk. Mi szegény emberek vagyunk, édes fiam és neked ne az ilyen haszontalanságon járjon az eszed, hanem azon, hogy vidd valamire az életben.

— Igen. És hol lehetnek azok az írások, amiket dédapám keresett?

Az apa hangja egyre elszigorodott.

— Na, elég volt ebből a butaságból. Látod, Anna, minek neki ilyeneket hallani? Tanuljátok meg, hogy földhözragadt szegény emberek vagyunk és örülhetünk, hogy élünk. Én a magam részéről nem is hiszek ebben az egész nemesi származásban, punktum. Többet erről nem akarok hallani.

A fiú nem szólt. De lopva apját figyelte. Az az izgalmas dolog, amit most hallott, igen mély nyomot hagyott benne. A cigányzenétől felizgatott és háborgó lelke homályos összefüggéseket keresve, nyelte magába apja regényes meséjét, amelyet most hallott először. Mikor lefeküdt, soká nem tudott elaludni, még éjfél után is hallotta azokat a szórványos járókelőket, akik lent elkocogtak a ház előtt a Kruger-Strasse kövezetén. Kusza tünődéseiből, amelyekben nem talált vezető fonalat, csak egyetlen szilárd dolgot szűrt le: hogy őneki a Bihari-féle különös muzsikához több köze van, mint másnak.

Másnap, mikor ezt ellenőrzés nélkül tehetette, még igyekezett a magyar cigány furesa és izgató dallamait a zongorán emlékezetébe idézni. A sajátos akkordok, a cikornyás dallamvonal vitézkötésszerű díszai módfelett gyönyörködtették. De aztán megszólalt lelkiismerete: a hangverseny ideje veszedelmesen közelgett, teljes tűzzel kellett gyakorolnia a Hummel-darabot. Lassanként csak távoli emlék maradt benne a különös hangverseny, de ha olykor eszébe jutott, emlékezését mindig az az érzés kísérte, hogy erre a másféle zenére, ha módjában lesz, különös figyelemmel és részletesen vissza fog még térni.

Versek

Írta: Dukka Ákos

Szeptember

Gyümölcsesél, borral terhes drága hónap:
Könnyek között mosolygó búcsúzó derű,
Napsugáron szűrve tiszta mézed,
Alján parányi íz: a józan keserű.

A nyár elillant. Sok száz illatából
Gyümölcsbe, borba friss zamat jutott;
Virágaidnak millió színétől.
Búcsúzni kell mégis — Te nagyon jól tudod.

Te szültél engem, hű fiad maradtam,
Nekem szeptember volt mindig a világ,
Én színben, tűzben mindig úgy ragyogtam
Mint a színpompás őszi dáiák.

Inyem megrezdült, százezer izedre,
Szemembe fürdött hűvös kék eged.
Mindig halálra kész nagy búcsúzásban,
Siettem örülni, mindennek, — Veled.

Siettem, égtem, sugaras deleddel,
De alkonyatkor minden örömed fölött
Ott borongott hamvas kék színével,
Tompító palástként a szeptemberi köd.

A fekete rózsza

Apám ember volt, aki épít
mindenhol mindent, mindig szépít.

Házat és asszonyt felvirágoz,
s hű marad álmodó magához.

Szerette a földet és a kertet,
virágnövésén elmerengett.

Egyszer olvasta, hogy a rózsza
feketét nyit tölgyfába oltva.

Próbálta százszor, nem fogamzott . . .
nem remélt tőle semmi hasznót.

De álmodta, hitte, akarta, —
így esik féreg mindig a magyarba.

Csak azért is, mert lehetetlen,
mert tagadják, — mindenki ellen,

Maradt örök nagy délibábja,
álmodott fekete rózsaszála . . .

Ez lett aztán nekem is átkom,
kedvem mindig abban találom.

Ami álom és lehetetlen
s mindent ahogy van, annál szebben

Próbáltam szűrni, színbe, szóba
átkom, álmom a fekete rózsza.

Husvét

Róma dalolt a megújult tavaszban,
Tiberius, a császár, Capriban üdül.
Unják a dalt, a tavaszt és az Istent,
Lelkükben ásit a siket, a néma ür.
És félnek, nagy nevetlen sejtelemmel
Mit hoz a holnap, bár nem kérdi még a száz,
De a szemekben ég a holnap szörnyű láza:
Az élet teher és az élet terhe fáj.

Róma dalolt, és megtelt mind a csapszék,
Ha a szív szakad, hát kacagja túl a kéj:
Az ember él, — az istenek halottak,
Amíg ihatsz, a holnaptól ne félj.
A Vezuv tűztorka Capriig világolt,
Fáklyák lobogtak fenn a palotán:
Tiberiusnak szörnyű látomása ring lenn
A tenger sápadt tükrű biborán.

Levél jött tegnap Pilátus fiától,
Sion alól, egy kusza jelentés csupán,
Hogy keresztre vertek lázadásért
Egy zsidót, Sion alatt a Golgothán . . .
Fehér volt, lángos, — mondják: nem is ember,
Bár asszony szülte, szegény . . . Mária.
Egy új világ hitével száján és szívében,
Mint Isten halt meg a názareti ács fia.

És most a császár óriás nagy árnyát
Itt látja lenn a hánykódó vizen,
Jön . . . jön, a rejtelmes keletről
S valami csodás, nagy titkokat izen:
Elmülsz pompád, hatalmad mindenestől,
Minden rabszolgád élén, én az ács fia
Megyek Rómába s trónodra ülve,
Istened leszek: a názareti ács fia.

ÉS A DALNOK ÉNEKELT

ÍRTA: IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR

Erdőben jártam, madárdalt hallgattam, virágot téptem, a tisztásokat jártam és az egyik virágzó hárs alatt egy embert találtam, egy embert, aki mint valami mesebeli dalnok, hátát a fának támasztotta, epedve nézte a tisztás virágos földjét és énekelt:

„Megjött lelkem tavasza, virágfakadással, madárénekekkel jött el, szebben, üdében, mint a legvirágdúsabb tavasz, meri mind feltámasztotta lelkem virágait. Csoda történt, az egész lelkem él és virágzik! Mesék országa lett a bensőm, amelyben virág-virág nyomán fakad és az elhaló helyére egyszerre két új támad; az ős természet megújuló ereje nem hagyja elveszni teremtető erőit, mert hosszú, sötét, reménytelen éj után, mégis megjött szívem tavasza és most egy virág lett egész benseje. A mese világa ez, ahol egyszirmú virágok nyílnak végtelen tömegben és elborítják az egész tartományt egész a láthatárig, ahol a nap leszáll. Itt fehér színben úszik minden és boldog illat telíti a levegőt. Ez kelet meséje és erről dalol kelet énekese. De itt messze nyugaton, ahol romlott városok keserű ködében kél fel a nap, itt nem csattog kelet énekesének csengő dala. Pedig az ének a lélek ozona, melyből az új erőt merít. És most érzem, hogy egy új világ él bennem, mely a múltból nem táplálkozik. Egy új világ, melynek másmilyen a levegője, mint az az előttié volt és mások virágai, mint az elmúltéi. Sokáig dermedt volt a lelkem, aludt és várt, várta az ébredést.

... És megjött lelkem tavasza, új duzzadó erővel és lengeti vitorláit, mint az induló gálya, mely sokáig késett a szélszend miatt. Bíborfényben ég az ég alja, ragyogó sugarak törnek elő, a virágok felélednek, a madarak szállnak ágról-ágra és dalolnak; daluk víg, ünnepi muzsika, a minő csak menyegzőnél zendül, mikor hegy-völgyön lakodalom van és a természet üli nászát, hogy az új tavasznak életet adhasson. Aranylevelek szállonganak az égben, a — múlt elsárgult emlékei —, melyeket felfer a szél és a jókedvű nap, bearanyozza imbolygó testüket és ezek szállnak, egyre szállnak szélesapásról, szélesapásra, fölverődve, mélyreszállva, elfáradva, földrehullva.

Béke ti néktek, régi emlékek! Aranypehelyként szálltok előttem, hogy a szomorú valót eltakarjátok. Szálljatok csak, szállja-

tok a mélybe le — és tűnjetek békén tova. Nincs időm rátok gondolni. Új élet kelt fel előttem és más a jelen, mint volt a múlt, az egyik elhaló, a másik életadó!

Lelkem minden gondolata új dalba szökken, mely bennem éled, támad megszületik, mert érzi a közelgő tavasz újító erejét, csalóka az álom lehet, de a tette vágyó vágy — soha! A világon csak egy hatalmas dolog van, tette varázsolni a vágyat, ez a lélek legnagyobb munkája, ez az Istennel való társalgás. Egyben hatalmi kérdés, mert elejti a gyengét, de élteti az erőt és élni csak annak van joga! Az erőé a jog, az erőé az élet, a gyengéé csak a vágy lehet, de az igazi dalt is, csak az erős éneki el, mert az élet titka ez egy szóban van elrejtve, hogy: „Erő!”

És erő a dal is, mely a lélekből fakad! És ha felszáll a dal, úgy minden feledve van, — minden mit csak undok idők és még undokabb emberek zudítanak nemes küzdelmekre.

... Lehull a keserű fátyol és teljes tisztaságban ott csillog a való, mely az igazság fényében tündököl. Oly boldog, oly mámorító érzés ez, mely bódító kéjbe ringatja az embert, mintha csak a világ összes rétvének milliárd apró virága, egyszerre nyítná fel kelyhét az ember előtt, hogy azoknak illatát magába szívja és megittasodjék attól.

Oh látom, sok ezer virágsszemmel integet felém a hegyoldal pázsitos tája, érzem a sasok szárnyesapásait, amint köröttem szállnak, keringenek, érzem lelkem visszanyerte szabadságát és újra szárnyal, emelkedik. Minden szép és friss, újra minden örömmel tölt el, mert enyém az élet, enyém a tavasz, — eljött életem tavasza!”

Hallgattam a dalt, mely töprengve, szakadozva szállt fel lelkéből, aztán odaléptem hozzá és megkérdeztem: „Hallottam dalát, igaz lelkére mondja, hogy oly nagy dolog az, ha a lélek alkotó tavaszai erőt érez. . . Erre az idegen nem felelt, mintha nem is hallotta volna szómat, de újra énekelt: . . . „És megjött lelkem tavasza. Hadd szórok virágot az emberek közé, hogy azok velem örülve, boldogan szedjék fel azokat. . . Megjött lelkem tavasza, hadd teszek jót az emberekkel, hogy nekik is részük legyen abban a nagy boldogságban, melyet lelkem mélyén én érzek most!

Megjött lelkem tavasza! . . . Oh, hadd ölelem magamhoz a szenvedőt és hadd enyhítem kínját, hisz most van erőm, hogy viseljem a szenvedést és van ihletem, hogy lelkem által élhessek!

Letört, korhadt fák megvénült, pusztuló birodalma felett trónolok én, társam csak a királyi sas, mely még magányosabb légi útjain, mint én, az én egyéni utamon!”

„Álomfellegeit nem üldözöm, de a tiszta, biztos célt követem. Új tavasz van lelkemben, egy magasabbrendű tavasz, mely eddig bennem még nem született meg. A folyó is csak később mélyül és szélesül. Új áramlatok kavarnak, csapodik a múlt és megújul az idő. Új élet kapuján állok, ragyogó napfény köszönt!

Milyen más ez a napsugaras jövő, mint a könny ködébe fult múlt. Nem csalóka álom ez többé, nincs tévedése az időnek, egész valóm érzi, szent jelek jelzik, hogy megjött a beígért tavasz, mely most kibontja, napfényre hozza, virágözönbe borítja lelkem mezőit. Szent tavasz, lelkem tavasza! — köszöntsön bíborfény, üdvözljön madársereg. . . Én élek és újra éledek! . . .“

Tovább mentem, a dalnok hangja halkulni kezdett, de azért hallottam énekét, mert ő egyre énekelt, oly hittel, oly öntudattal, mintha nem az embereknek, hanem a mindenségnek, az örökkévalóságnak énekelt volna!



A BÁNK-BÁN PLÁGIUM? Ez a közönség soraiból fölhangzó kérdés — a szavak rendjének megbolygatott volta mutatja a belőle kitörő megdöbbenést — értékes bizonyossága közönségünk komolyságának: íme, egy tudós körben elhangzott megállapítás izgalomba hozta az olvasók széles rétegét, s az veszélyben látva drámairodalmunk legnagyobb remekének eredetiségét, egészséges ösztönével fölháborodik a gyanúsításon. A botránykő egy fiatal tudósnak, Waldapfel Józsefnek értekezése a Császár Elemér hatvanadik születésnapjára kiadott Emlékkönyvben (*Irodalomtörténeti dolgozatok*); párhuzamos idézetekkel azt bizonyítja benne a szerző, hogy Katona tragédiájának vagy egy tizedrészét német művekből, jobbára egy regegyűjteményből merítette. A megállapítás igazságához nem fér kétség, az egymás mellé helyezett szövegek tanúsága perdöntő. Bizonyára fájdalmas tudat ez, s még a legridegebb szaktudós is szeretne volna meg nem történtté tenni a „fölfedezést“, de elhallgatni, eltitkolni nem lett volna joga a felfedezőnek, mert a tudomány világában az igazság a legelső követelmény, az igazságnak érvényesülni kell, még ha a szívünk is beleszakad.

Szívszakadásról szerencsére a *Bánk-bán* esetében nincs szó. A *Bánk-bán* nem plágium, sőt még eredetiségében sincs veszélyeztetve. Nem plágium, mert hiányzik belőle a plágium legfontosabb ismertetőjegye, a források elhallgatása vagy éppen elrejtése. Ellenkezőleg, Katona tragédiájának első, ránk maradt kidolgozásában maga hivatkozik forrásaira, helyenként idézi is őket, utalásai nyomán nem volt boszorkányság rájuk akadni. De eredetisége sem veszett el. Egyrészt azért, mert az ő eljárása, idegen szövegrészletek beledolgozása a maga drámájába, a nyugati irodalmakban régebben, nálunk még az ő korában is általános volt. Ismeretes, hogy Shakespeare, nemcsak drámáinak meséjét merítette írott forrásokból — krónikákból, novellákból, sőt még kész drámákból is, — hanem hosszú részleteket iktatott be belőlük a magáéiba — a *Coriolanusba*, például igen sokat Plutarchosból. Másfelől Katona nem is meseelemeket vett át, mint még Shakespeare is, hanem pusztán korfestő, vagy jellemformáló vonásokat. Így csak a párbeszédekből hangzanak ki az idegen gondolatok a cselekvényből nem, az a koncepciótól kezdve a végső kiformalásig minden részletében eredeti — minden mozzanat, amely tovább viszi a cselekvényt, amelynek a be- és kibonyolításban része van, a historiából vagy a költő képzeletéből kelt életre. Bánk bánnak nemcsak tragikumuma más, mint főforrásában, a német regényben, a hőse (Falkenhelm a neve), hanem más a helyzete, más a törekvése, más a sorsa — egyáltalán egészen más emberek között egészen más mesét sző a magyar költő, mint a német

író. Végül, s ez nem kevésbé fontos, Katona nemcsak egyéni és magyaros szint tud adni annak, amit átvett, hanem művészi értéket is. Olvassunk el egymásután két-két párhuzamos szövegrészletet, előbb a németet, aztán a magyart: ami a németben prózai vagy éppen lapos, áradozó vagy erőltetett, az a magyar tragédiában költői és szárnyaló, szívhez szóló, vagy éppen megrázó — szinte hihetetlen, micsoda erőt tudott belevinni dikciójába a magyar drámaíró. Pörölyének hatalmas csapásai alatt nemes márvánnyá keményedik az olesó homokkő!

Nincs tehát ok a kétségbeesésre. Bizonyos, hogy a *Bánk-bánt* ezek után némileg másként látjuk, de éppoly bizonyos, hogy továbbra is ott látjuk, ahol eddig tündökölt: drámairodalmunk fejlődésvonalának tetőpontján. Joggal mondja dolgozatában Waldapfel: „A közölt idézetek megismerése meglepő, de korántsem kiábrándító. Katona páratlan nagysága ezek által is, a velük való kontraszt által is még élesebb világításba kerül. Az egész alkotás nagyszerűségét ily részlettitkok tudata csak annál mélyebben érezteti.”

Censor.

VALASZ EGY ZAVAROS TÁMADÁSRA. Bajesy-Zsilinszky Endre „Szabadság” című hetilapjában meglehetősen zavaros és önmagának is ellentmondó támadás jelent meg a Petőfi Társasággal kapcsolatban. A cikk címe „Móricz Zsigmondnak még a nevét sem szabad kiejteni a Petőfi Társaságban” s a hangzatos alcím: „Järventaus finn író székfoglalójának kínos epizódja” szűkebben határolja meg azt a területet, amelyről a magyar radikális párt sajtóorgánuma célba igyekszik venni a Petőfi Társaságot. Bajesy-Zsilinszky Endrének régi céltáblája a Petőfi Társaság s emlékszünk még arra az időre, mikor a parlamentben, mint képviselő próbált élelelődni a Petőfi nevét viselő irodalmi társasággal. Akkoriban szó nélkül haladtunk el a támadás mellett s azt tennők most is, ha a támadó cikk egyik mondata nem gúnyolódna a Petőfi Társaság hűségese s a nemzeti irodalmat mindig impozáns tömegekkel támogató közönségével. A támadás első részével alig érdemes foglalkozni. Mindjárt ellentmondás van a cikk és a cikk címe között. A cikkíró megállapítja a címben, hogy Móricz Zsigmondnak még a nevét sem szabad a Petőfi Társaságban kiejteni s ugyanakkor a cikkben mégis beismeri, hogy Järventaus Arvi finn regényíró szeptemberi székfoglalója alkalmával Móricz Zsigmondot megemlítette. Ami most az egész, nyakánál fogva előrángatott ügyet illeti: minden társaságban és szervezetben van házirend s így a Petőfi Társaságban is. A Petőfi Társaság elnöksége csak annyit kíván, hogy a tagok jelentsek be felolvasási szándékukat és a felolvasás tárgyát. Ugy véljük, hogy az a legminimálisabb követelmény és semmi esorbát nem szenved miatta az írói szabadság. Ami Järventaus Arvi felolvasását illeti, ha történt valami kérdés Móricz Zsigmonddal kapcsolatosan, ez nem az elnökség részéről történt s ha valaki barátilag figyelmeztette a finn regényírót arra, hogy Móricz Zsigmondot a kommunizmus

alatti magatartása miatt kizárták a Petőfi Társaságból, ezzel csak azt bizonyította be, hogy szolidáris a Petőfi Társasággal. S hogy milyen nagy és tág értelmezése volt és van az írói szabadságnak a Petőfi Társaság részéről ebben az egész ügyben, bizonyítja az a körülmény is, hogy Järventaus Arvi székfoglalójában MórícZ Zsigmond nevét fölemlítette, sőt a Koszorú mostani számában megjelenő székfoglaló tanulmányban is minden cenzurától mentesen olvasható annak az írónak neve, akit a Petőfi Társaság annak idején nem „politikai elvakultságból” zárt ki tagjai sorából, ahogy Bajesy-Zsilinszky Endre lapja mondja, hanem azért, mert vétett a minden magyar íróra kötelező legelső írói parancs, a nemzethűség ellen.

Ennyit a MórícZ-ügyről. Amiért a Koszorú Bajesy-Zsilinszky Endre lapjával tulajdonképpen foglalkozik, ez a következő két mondat: „A Petőfi Társaság évadnyitó előadást tartott vasárnap az Akadémia üléstermében. Vidéki önképzőkörök levendulaillata csapja meg az embert, ahogy a terembe lép és látja a rajongó diáklányok lelkes csoportját, a kávénenikéket és az öreg urakat a padokban s a tiszta egyszerűséget a lelkekben és a mondanivalókban.” A Petőfi Társaság büszke arra, hogy ülésein az Akadémia felolvasó terme s a márciusi nagygyűlésen a hatalmas nagyterem mindig zsúfolva van közönséggel s büszke arra is, hogy akárhová megy el vidékre, a magyar városok érdeklődő közönségét alig tudják befogadni a felolvasó termék, vagy a színházhelyiségek. A Petőfi Társaság közönségének soraiban fiatal diákok és lányok, hölgyek és urak, papok és katonák, tudósok és írók, tanárok és művészek foglalnak helyet s a „rajongó” ifjúság mellett örömmel látjuk azokat az idősebb hölgyeket és urakat is, akik ifjúkorukban a nemzeti irodalom szellemében nevelődtek és hűséggel megmaradtak e mellett az irány mellett mind a mai napig. Múlt, jelen és jövő a Petőfi Társaság közönsége, a magyar értelmiségnek színe-java, amely boldog, hogy szeretheti „a tiszta egyszerűséget a lelkekben és a mondanivalókban” s amelyet a nemzeti irodalom mellől semmiféle szélsőségből jövő csipkelődés sem tud elriasztani. Ennek a közönségnek védelmében vissza kell utasítanunk a cikket ellenjegyző ismeretlen H. L.-nek lovagiatlan támadását, amikor „rajongó” jelzővel akarja elintézni a leányifjúságot és „kávénenikéknek” titulálja a Petőfi Társaság ülésein jelen levő idősebb hölgyeket.

Tudjuk, hogy miért ez a gúnyolódó hang és csipkelődő harag. A Petőfi Társaság büszke arra, hogy a magyar irodalomban képviselheti a jogfolytonosságot s hogy azon a csapáson halad, amelyet szellemi vezére, Petőfi munkásságával, életével és hálálával húzott meg s amely irányra irígy büszkeséggel gondol minden külföldi irodalom, csak éppen a budapesti kávéházi és szerkesztőségi asztalok gúnyolódnak fölötte. De a Petőfi Társaság kétszeresen büszke arra, hogy hallgató- és olvasóközönsége is képviseli a jogfolytonosságot és a hűséget, a nemzeti irodalomhoz való ragaszkodást. Azok a „rajongó” fiatal lányok és kigúnyolt „kávénenikék” egyenes leszármazottai azoknak a „széplelkű honleányoknak”, akiknek

annyit köszönhetett száz évvel ezelőtt is a magyar nemzeti irodalom kifejlődése és megerősödése s akiknek hűségét, a széphez, jóhoz és a tisztához való ragaszkodását csak olyan elfajzott nemzedék gúnyolhatja ki, amely a mai magyar világban a szélsőbalon és hovatovább a szélső jobboldalon is konok meg nem értéssel és hányaveti fölényeskedéssel a haladás nevében szereti lenézni a nemzeti irodalmat. A Petőfi Társaság nem törődve támadásokkal és gúnyolódásokkal, halad tovább a maga útján. De azt a közönséget, amelyben a magyar lelkeség multját, jelenét és jövőjét látja és tiszteli, nem engedheti olesó élcelődések céltáblájának odaállítani s csodálkozik azon, hogy a máskülönbén jószándékú, minden nemzeti ideálért szinte szélsőségesen hevülő Bajcsy-Zsilinszky Endre lapjában ilyen támadásokat eltűrhet. Látszik, hogy ebben a lapban és a lap mögött meghúzódó politikai pártban kevés a fegyelem s talán ez a magyarázata annak, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre pártja olyan kevés megértésre és visszhangra talál a nemzeti közvéleményben. Ilyen és ehhez hasonló vetések mellett aratni és politikai termést csűrőkbe gyűjteni nem lehet még akkor sem, ha valaki az ilyen szélsőséges irányzatok elfogadtatására a magyar jelzót használja. (r.-ő.)

A „KÖLTŐ” VISSZAUGAT. Nem ízléses cím, de mi most az ízléstelenség kérdését hozzuk szóba. Amiről beszélni akarunk ugyanis háború utáni jelenség. Együtt jött a *dada*-val, a négerművészet divatbahozásával, a barlanglakók prehisztórikus művészetének nemesak kultuszával, hanem utánzásával, a primitívnek, az eldurvulásnak, az állati ösztön nyers megnyilatkozásainak dicsőítésével, mindez már a háború előtti anarchikus szellemi áramlatokba eresztette gyökerét, de a háború utáni lelki kétségbeesés idejében szarvai megnöttek vala. Egymás után bukkantak fel az úgynevezett „őstehetségek“, akik azzal büszkélkedtenek, hogy nem tanultak semmit, s mindent tudnak, vagy legalább is az, amit tudnak, elég, sőt sok; hogy nem az elgondolás, hanem a megérzés vezeti tollukat vagy ecsetüket. A természet, az élet a világ jelenségei fölé helyezkedtek és úgy belülről vetítették ki lírát, epikát, drámát, képet, szobrot, még házakat is. Elképzelhetetlen dadogás, ömlengés, puffogó zaggyvaság sült ki belőle. A vasárnapi műkedvelőknek állott a világ. Felfedeztek parasztlángelméket tucatszám, világszerte. A párisi finánc, Rousseaut éppenúgy, mint a hortobágyi pusztá naiv fiát, festettek a számár farkával, mintáztak esővekkal, így született meg a Bauhaus építkezése és a parasztköltők szagos népieskedése. A Petőfi-utánzók idején ezt a modort kelmeiskedésnek gúnyolta a kritika. A maiakra is ráillik. Mint akkor, úgy most is, alighogy feltűntek, nyomukban seregestül támadtak apostolok, noha francia vezérük, Appolinaire, korán meghalt, de babérjain megosztzkodtak követői külföldön és nálunk, egyidőben. Ebben a magyar irodalom és a magyar művészet — végre valahára! — korszerű volt. Hamar megértették. A dicsőítők dobbal, síppal, kürttel, tollal, képpel, sőt egyesek még pénzzel is támogatták a „lángelméjű újítókat, avant-

gárdistákat, haladókat“, ahogy önmagukat elnevezték. Kutató körutakra indultak felhajszolni az őstehetségeket, Akit csak lehetett, feltereltek a fővárosba s azok itt, az aszfalton, csudamód érezhették magukat. Élükön egy diszpéldány, a jól kitenyésztett parasztfi, Sértő Kálmán nevezetű. Ady felfedezője most újból működni kezdett, mire az új lángelmét ránk szabadította. Persze keserves tapasztalatai most se maradtak el, de ez a „felfedezéssel“ együtt jár. Ugy látszik, megszokta. Az elővezetett parasztköltő hivalkodva harsogja — nem a paraszti származását. Ez nem volna baj. Ettől még Burns vagy Petőfi lehetne. De kürtöli, zengi, zúgja öblös hangon a maga pesti élményeit, olyan pórias és alpári zamattal, hogy attól zúg a füle, fő a feje — még a pártfogóinak is. Akadnak azonban lapok, folyóiratok, amelyek korai csemegének találják fel gyanutlan olvasóinak a „költő“ élményeinek kitárását. Bemutatják azokat ciceró betűkkel szedett címekkel. S ezek a közlemények immáron hosszú hetek óta, rémitik, émelyítik és undorítják az olvasásukra ráfanyalódókat. Megmutatja ezekben a cikkekben a „költő“ sebeit, amint ezeket a sebeket orvosai injekciókkal gyógyítják, miközben nagy szerényen felsóhajt a „költő“: „boldog doktorok, kik egy ily láng elmének adhatnak injekciót!“ Mi mindent el nem mond a neki-eresztett „költő“ s miesoda hangon! A magyar irodalom úri hangjától mérföldekre távol eső ez a póriasság, — mely valaha a hitvitázók írásaiban ütötte fel fejét — s a népieskedők kiveszése óta azt hittük, hogy végleg kipszult irodalmunkból, — ime, most egyszerre csak díszes bevonulását tartja. Ámuiva kérdezzük: mi ez? Hol vagyunk? Csapszékben nem vagyunk, ott ilyen hangon holtrészeg duhajok se tartják illedelmesnek a beszédet. Ellenkezőleg, a közéleti tisztaságot, a nemes ethikai alapot fennen sürgető hetilap hasábjairól szól felénk ez a hang, mely valóban úgy illik oda, mint tehénen a gatyá. De hál Isten, nem tartott örökétig. A szerkesztő eszmélt-e fel, vagy a közönsége háborgott, elég az hozzá, hogy a „költő“ vándorolni kényszerült. Persze akadt nyomban egy másik lapra, mely most kórházi élményeit tárja a közönsége elé, itt írja barátai és ellenségei jellemzését, miközben „békül az egész bűdös világgal“. Az erotika természetesen most is csak úgy csöpög a levelekből, együltében egy féltucat nőt szerkeszt ki — névvel, uram, névvel! — már újra érzi, hogy farkasétvágyas és dühös szerelmes, csak most van egy kis baja s még rövid öt hét keil, aztán kutya-baja. Így a „költő“. Költő? Ez magyar költő? Mikor nemrég egyik hasonszőrű költőtársa leintette, hogy ne igyék annyit, ne járjon lokálba stb, uccu neki, válaszol neki a „költő“, írván neki:

Elosonás a vélekezésem,
Kevés szemek látják a menésem
Távolodó, halvány suhanásom
Megszűnik majd visszaugatásom...

Nos igen. Ezt várjuk mi is. Hogy megszűnjék a visszaugatása. (lb.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

BABAY JÓZSEF: RÓZSAFABOT

Régóta érdekelt, izgatott, foglalkoztatott s valami szűnni nem akaró áhítatot borogatott rám a vak ember képe, mozgása, világa s az a bizonytalanul-biztos, szinte misztikus mozgás, ahogy lép, jár s botjával, ezzel a koppanó félszemmel keresi szomorú útját.

Elmentem közéjük. Beszélgettem velök. Mindenről a világon. Arról, — ahogyan ők látják a megfeketedett s csak fantáziájukban világos világot. És amikor *színekről* beszélgettünk, a vak zöldje, pirosa, bíbora, kékje, feketéje, lilíomfihérje, amit ők sohase láthatnak és láttak, de amikről csodálatos vallomásokat tettek, egyszerre szavakká, sorokká, muzsikává érlelődtek bennem. Hazamentem, megidézttem szülővárosom szépséges vakleányának alakját: Katalinét, egyszeribe mese szövődött köré s tudtam már, hogy regényt fogok írni a lányról, aki élt s aki valami megcsodálni való kegyesség folytán, egy fantasztikusan édes érettségű szerelemben látóvá változott.

Világvárosban élek, de mindig haza menekedek az én kis városomba, ha irok. Ezeket az alakokat, küszöböket, esendesen álldigáló fákat, ezeket a gerendás szobákat szeretem, — a palotákat legfeljebb csodálom, — ha szabad ezt a kifejezőmódot használnom. A *Rózsafabot* is ott kopog a kiesi, somogyi utcákon, Katalin is ott botorkál bele a tiszta és első csókjaival megváltott szerelembé.

Egy vak lány belső, lelki életének regénye a *Rózsafabot*.

Ami „esemény” — az a szikáran élénk topanó élet minden-napiassága.

A vak gyermek lelki színeinek napfényre vetítődését akartam megfesteni a *Rózsafabot*ban.

Mi a jutalmam?

Sok-sok levél vakoktól, akiknek felolvasták.

A legszebb s legkülönösebb jutalom.

KOMÁROMI JÁNOS: VIHORLÁTI SZÉL FÚJ

A napokban megjelent legújabb regényemet, mely a „Vihorlāti szél fúj” címet viseli, így jellemezhetném talán: a férfias elszántság, a magyar menyasszonyi hűség és a tisztalelkű, jóemberrek regénye.

Alapötlete akkor villant fel előttem, amikor egy melegbe süllyedt nyári alkonyaton hallgattam az egykori monarchia leg-

vakmerőbb tartalékos-tisztjének élményeit a fronton és kalandjait a szibériai fogságban, amelyből valami tizenhatszor próbált szökni, miközben felesapott Kolesak tengernagy páncélvonata parancsnokának s nem volt könyörület benne az ellenség iránt. Amire Magyarország vergődött végül a lelketlenség és rémület világából, tisztartó-édesapja meghalt a nemzet összeesése miatti bánattól, édesanyja mindkét szemét kisírta, kishuga pedig beleöszült a bátyjáról hébe-hóba érkezett riasztó hírekbe... Mert volt idő, amikor idehaza halálhírét költötték Turgonyi Andrásnak, ami majdnem igaz volt... Ámde Turgonyi András megugrott a vesztőhelyről is.

Béry Zsuska is élő alak. Sok ilyen kislány élt a háború alatt, akik minden csapás, gyász és szomorú emlékek gyötrelmei között is meghatóan tartottak ki a vőlegényükhöz való rendületlen hűségben... Dzsmurák András, a fantaszta repülőgép-tervező ma is megvan még az Ondava mentén, úgy tudom, Imre bácsi nincs többé közöttünk, Háda János református lelkipásztor ellenben ma is nagy lendülettel hirdeti még az Igét Hardicsán s ámbár keserves világ jár most arrafelé, tüntető-módon magyar ruhát visel. Mert magyar szív dobog a ruha alatt.

Elmentek az öregek, ittmaradtak a fiatalok és noha sokmin-dent világgá fújt a vihorláti szél, Turgonyi András és Béry Zsuska — annyi kétségbeejtő várakozás után — az egymáséi lettek végül. S ha gyermekeik vannak azóta, azokat is magyar szellemben nevelik bizonyára. Mert hiába minden reánk való acsarkodás: nem lehet megölni bennünket!

Legújabb regényemben emléket igyekeztem állítani annak az elmúlt katonavilágnak is, amelynek romantikája és költészete magábanvaló marad örökké. S emléket igyekeztem állítani szülőföldemnek is, amelynél szebb nincsen talán sehol.

És itt engedjék meg nekem, ha az Ondava tájait látom a legkisértőbb emlékének... Engedjék meg nekem azt a szépítő túlzást, de elzárt szülőföldemre én háromszázkilométeres távolságnak és húsz esztendőnek iszonyú messzeségéből szoktam visszatekin-teni....

Soha nem fogom viszontlátni a valóságban!

LÁZÁR ISTVÁN: OMLIK AZ UDVARHÁZ

Gyermekkorom aranypárás boldogsága merül föl előttem az idők távlatában, az erdélyi omló kúriák csüggedt-szép világa eleve-nedik meg ennek a könyvemnek a lapjain. Öreg udvarház, zsindely-teteje szakadozott, udvarát belepte a gyom, vén kerekeskút, vödre harangoz a nyikorgó láncon, előtte zöldmohás, nagy vályú, körötte bürökpagony, ősgyümölcsös, aranyalmák, hamvaskek szilvák, nap-színű körték húzzák az ágát, messze háttérben dűledező csűrök és

pajták sora, hat holdnyi belsőség körül roskadozik az esővert palánk, napsütéses mezők és lankák, a vadregényes gyergyai hegyek és virágos völgyek, nevető egek, mosolygó tavaszok s nagy, hőköd-mönös telek, megannyi szentkép, rajzik élém. Ősi arcok, kiknek áldott szemét lefogta már a halál, régi tekintetes urak, kik a „Zöld számár“-ban meg a „Bömböldé“-ben, az örök barátság tartós hejehujáin elúszatták a félhatárt; kalácsképű úrimenyecskék, ragyogó-szemű tekintetes asszonyok, a hűség és a tisztaság szent edényei; emberek, kikkel egy világ mult el, s a szomorú-vidám történetek központjában az öreg Mihály kocsis aranyszíve, ki volt negyvenhárom bő és szűk esztendőkön keresztül az omladozó udvarház élő lelke, az örök hűség és becsület... Képek a múlt szivárványló tükrében: Kaporfay Elek kántor uram, a hetvenbehajló, fekete-atillás székely úr, ki nemcsak a templomban dicséri az Urat zengő bari-tonján, hanem a bormérő szálákban, világos-virradatkor is buzgón énekli felejthetetlen bordalát; huncut jegyzők, bőtorkú ispánok, zsugori parasztok, könnyelmű urak, Saláta cigány, meg Bámbó primás, a szívek királya, góbéfurfangok, apró csínytevések, ártatlan szerelmi kalandok, éjjelizenék aranykék gyufafénnyel, szép hodvilágos éjszakák, csüggedt őszi reggelek, mikor a kúria fölött megperdül a dob... Ez az „Omlik az udvarház“ meséje. Nem is mese, hanem megtörtént valóság. Ahogy írva vagyon a Sors könyvében a kúriák mennybemenetele. Elment a mienk is, mint az aranyfüst... Csak ez a könyv maradt meg belőle, a mult beszélő kereszt-fajaként. Írtam nagyobbvonalú, veretes regényeket is, melyek száz-ezres példányszámban kerültek a nagyközönség kezébe, de minden munkám közül az „Omlik az udvarház“-at szerettem legjobban. Ha rágondolok, a Miatyánk jut eszembe, amit félbehagynak hirtelen. Ez a könyvem áll a szívemhez legközelebb. A koporsómba, a fejem alá tétetem...



A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI KULTUSZA

Ez évi július 31-én mult nyolevanhat éve annak, hogy Petőfi a fehéregyházi csatában elünt. Halála bizonytalansága sok feltevésnek lett szülője, egész mondakör szövődött róla; tény gyanánt mégis megállapítható, hogy e szerencsétlen kimentelű harcra túl emberi szem nem látta Petőfi alakját. Ott látták utoljára a vesztes csata zűrzavarában s jogos az a feltevés, hogy az ottani közös sírban temették el. Oda száll ma kegyeletos megemlékezésünk szava, arra a véráztatta földre, melyet ma könnyeink árja is megöntöz, ama kettős veszteség esetén, mely az ő halálával s e földnek elvesztésével ért minket. A hazai sajtó július 31-iki megemlékezése ha szűkebb is volt, nem nélkülözte az őszinte melegségnek azt a fokát, mely méltó a nemzet örök hálájához. Örömmel jegezzük fel mi is azt a segesvári híradást, hogy Erdély magyarsága a július 31-ikét követő vasárnapon megindítóan szép és nagy ünnepséggel áldozott a fehéregyházi síkon Petőfi emlékének. Az ünnepségre sokezer főnyi közönség gyűlt össze. Résztvettek az erdélyi városok magyar dalárdái és képviseltették magukat a legkülönbözőbb társadalmi, felekezeti és jótékonyági egyesületek. Az ünnepi beszédet Jodal Gábor, a Magyar Párt udvarhelyi tagozatának elnöke tartotta. Petőfi sírjára sokszáz koszorút helyeztek az ün-

nepség résztvevői. Ez a hódolat nemcsak nemes cselekedet, de bölcsesség is. Nincs nekünk sem itthon, sem künn, a nagyvilágban az ő ragyogó nevével különb talizmánunk, ezekben a megpróbáltató időkben, amikor mindenünkből ki akarnak fosztani, s trianoni testvéreink nyelvét, szabadságát, emberjogát kobozzák el. S mindezzel szemben úgyszólván csak az ő világneve s költészetének szuggesztív, csodás ereje áll, de oly erő, melynek hitünk szerint: győznie kell.

A Petőfi-ház május óta, november elejéig, minden vasárnap nyitva van, de hétköznapiokon is a jelentkezők számára készen áll, ha megtekintését a helyszínen külön kéri. Örömmel jelenthetem Gáspár Jenő tagtársunk, a múzeum őre nevében is, hogy Budapest egyre növekvő idegenforgalmának figyelme a Petőfi-ház kincseinek mindsűrűbb megtekintésére irányul. Látogatóinak száma a mult évihez képest jelentékenyen növekedett. Az idegenforgalmi tanfolyam hallgatói is megtekintették a Petőfi-házat s a jövőben a külföldieket is elkalauzolják a múzeumba.

Az *Ifjú Polgárok Lapja* c. ifjúsági lap, mely példaadó mérettel szolgálja a Petőfi-kultuszt, az idén hirdetett pályázata jutalmául a nyertes olvasóknak egy-egy művészi kivitelű kis Petőfi-plakettet küldött, melynek előlapján a költő arcképe s a távolban az alföldi puszta felkelő

nap sükaras képe látszik. Hátlapján elnökünk aláírása olvasható, akinek erkölcsi támogatása előmozdította a

pályázat sikerét. A lap szerkesztője *Siklaki István* elismerésünkre érdemet szerzett.

A TAGOK TÁRSADALMI ÉS IRODALMI KITÜNTETÉSE

Elnökünknek: *Pekár Gyulának Attila* c. regényét ezidőszert két külföldi nyelvre fordítják le: angolra és olaszra. Az olasz nagylapok egyikében: az *Il Secolo La Sera*-ban Balla Ignác tagtársunk hosszabb tanulmányban méltatja a regényt s kiemeli különösen szerkezetének, jellemeinek és történeti felfogásának eredetiségét. Finom disztinkciója, mikor azt mondja, hogy *Attila* a szerző felfogásában: nem a büntető *Isten oslora*, hanem *Isten kardjának birto-kosa*, aki a távoli Ázsia és Európa népeit egyesíteni akarja vasfegyelmű uralma alatt, a bizánci dekadenciával szemben.

Voinovich Gézát, aki mint kormánybiztos megvált a Nemzeti Színház vezetésétől, a kormányzó a második osztályú magyar érdemkereszttel tüntette ki. Voinovich Géza két esztendőn át rendkívül értékes munkásságot fejtett ki első színházunk felvirágoztatásáért.

Pintér Jenőt pedig a kormányzó az újonnan szervezett nagyszabású tankerületek egyikének, a budapestinek az élére nevezte ki. Az új tankerületek kultur munkájának megindításában és szervezeti kialakulásában *Pintér Jenőnek*, mint köz tudomású, jelentékeny érdeme van.

Kőrösi Albint, a spanyol nyelv egyetemi előadotánárát, az ismert hispanológust a spanyol köztársaság rendjének parancsnoki keresztjével tüntette ki.

Gyökössy Endrét, költőtársunkat pedig a kereskedelmi miniszter érdemes szolgálata elismerésül: magyar államvasúti főtanácsossá nevezte ki.

Teleki Sándorné grófné (Szikra): *A nagy kerék* c. regényét W. Bruna és fia utrechti könyvkiadó cég jelentette meg hollandai fordításban: *Cirkelgang* címen. Tagtársunknak egyik legjelesebb műve ez a regény, érdekes magyar életbeli tárgyával és rajzával.

*Bónyi Adorján*nak két évvel ezelőtt nagy sikert aratott színművét, az *Egy kis senki*-t október 7-én adják elő Koppenhágában, a Folketheaterben, *Paul Sarrau* kiváló norvég író fordítása szerint.

Ifj. Hegedüs Sándor irodalmi munkásságnak újabb sikereiről veszünk hírt. *Seyd M. H. Zaidi* hindu-szanszkrit (urdu) nyelvre több novelláját lefordította, melyek Calcuttában, az ottani lapokban jelentek meg. *Tomoyoshi Sumioka* nagy magyarbarát japán író, a mi Turáni Társaságunk tiszteleti tagja pedig japán nyelvre fordította le Hegedüsnek *A rab* c. ismert drámáját és *Mizuyo Ashiya* japán író legkiválóbb tizenkét novelláját ültette át japán nyelvre. A két fordítás egy testes kötetben már második kiadásban jelent meg s a szerző, aki különben épp most töltötte be s ünnepli élete hatvanadik esztendejét, sikert aratott e művének díszkötésű példányát a Petőfi-ház számára megküldötte. Amikor figyelmét megköszönjük, üdvözljük őt egyúttal élete nagy és szép fordulóján!

Lázár István tagtársunk *Omlík az udvarház* c. szép novellás könyve, amely teljesen elfogyott, most jelent meg második kiadásban.

Juhász Gyula, szegedi visszavonultságában élő tagtársunknak újabb verskötete jelent meg: *Fiatalok, még itt vagytok* címmel.

Komáromi Jánosnak pedig újabb regénye: *Vihorláti szél fúj* címen, melyben Turgonyi András rendkívül

kedves szerelmi históriáját írja meg.

Meg kell még emlékeznünk *Harsányi Zsolt* tagtársunk hosszú heteken át tartó súlyos betegségéről, melyből csak a kiváló orvosi kezelés tudta megmenteni. Társaságunk nevében többször érdeklődtünk állapota iránt s őszinte nagy az örömünk, hogy a magyar élet közvetlen melegségű rajzolója visszanyerte egészségét.

LEGUTÓBBI FELOLVASÓ ÜLÉSEINK

Április 14-iki ülésünkön megjelent hivatalos küldetésben a finn követ, *Onni Talas* is, akit az elnöklő *Pekár Gyula* üdvözölt, rámutatva a finn és a magyar nemzet testvéri kapcsolataira. Az elnöki megnyitó után *Havas István* a főtítkári jelentést terjesztette elő. Majd *Feleki Sándor* verseiből olvasott fel, *Bán Aladár* a százéves *Kalevaláról* emlékezett meg először finn, utána pedig magyar nyelven. *Czóbel Minka* új verseit adta elő, *Zádor Tamás* pedig „Igaz órák” című elbeszélését olvasta fel. Végül *Havas István* főtítkári *Fekete Lajos*, *Kiss Gábor*, *Kissné Tóth Lenke*, *Koncz Dezső*, *Selymes Rézső* és *Spáth Gyula* verseiből olvasott fel. A mindvégig lelkes hangulatú ülés végén *Omni Talas* finn követ németnyelvű beszédében meghatottan mondott köszönetet nemzete iránt tanúsított meleg szeretetért s közölte, hogy jelenteni fogja a finn köztársaság elnökének azt, hogy hogy a testvéri magyar nemzet és a *Petőfi-Társaság* mily forrón ápolja a két nemzet közti barátságot.

Május 12-iki évadzáró ülésünkön *Babay József* r. tag tartott székfoglalót. Az akadémiai termét a közönség zsufolásig töltötte meg. Az ülés tárgysora egyébként a következő volt:

1. Megnyitó: *Pekár Gyula* elnök. 2. Jelentés: *Havas István* főtítkári. 3. Jókai. Tanulmány: *ifj. Hegedüs Sándor* t. tag. 4. Költemények: *Nadányi Zoltán* r. tag. 5. Megemlékezés *Móra Ferenc* r. tagról. *Isten iparosa*. Elbeszélés. Székfoglaló: *Babay József* r. tag. 6. Költemények: *Harsányi Lajos* r. tag.

A *szeptember 29-iki* ülésen, nagy közönség jelenlétében *Pekár Gyula* elnök taggá fogadta *Dutka Akos* rendes tagot és *Arvi Järventausta* kültagot. Az ülés tárgysora egyébként a következő volt: 1. Megnyitó: *Pekár Gyula* elnök. 2. Jelentés: *Havas István* főtítkári. 3. A magyar és finn költészet rokonsága. Székfoglaló: *Arvi Järventausta* kültag. 4. Költemények. Nyári muzsika. Ének az Álmokért. Apró jónapok hegedőse. Júliusi óda. Ezüstlakadalom nálunk: *Gyökössy Endre* r. tag. 5. Megemlékezés *Kiss Menyhért* r. tagról: Az erdélyi lélek szava. Költemények: *Szeptember*. Antiochiában. Szováta. A fekete rózsá. Rádió. Budapest. Szégyeld magad, ember! Husvét. Székfoglaló: *Dutka Akos* r. tag. 6. „Szeptember végén” *Császár Elemér* alelnök. 7. *Petőfi*: *Szeptember végén*. Előadta: *Váradi Aranka*, a Nemzeti Színház örökös tagja.

ARVI JÄRVENTAUS SZÉKFOGLALÓJA

Arvi Järventaus, akit Társaságunk 1933 március 4-én választott kültagjául, ez évi szept. 29-iki felolvasó ülésünkön foglalta el székét, mely alkalommal az előkelő közönség sorában a többi közt ott láttuk *Onni Talas* magyarországi finn követet és *Vikár Bélát*, a Kalevala klasszikus fordítóját is. Magyarul felolvasott székfoglalója így hangzott:

Néhány szó a finn és magyar költészet szellemi rokonságáról.

A finn és a magyar költészet szellemi rokonságáról kellene ezúttal beszélnem. Bevallom, a feladat egyáltalán nem könnyű. De, — hogy tréfásan fejezzem ki magamat, — parancsban kaptam. Az elnök úr tűzte ki nekem és természetesen: el kellett fogadnom.

Áttérve tárgyamra mindenekelőtt azt kell megállapítanom, hogy a magyar és a finn költészetnek sok olyan közösségét látom, amely szellemi rokonságukra utal. A költészet ugyan bizonyos szempontból tekintve nemzetközi. Nem ismer országhatárokat. De — amint mondtam — a finn és a magyar költészet között mégis külön rokon vonásokat vélek föllismerni.

Először is közös az alap: a két testvérnemzet. Mind a magyarok, mind a finnek olyan nemzetek szomszédságába kerültek, amelyeknek velük semmiféle faji és nyelvi közösségük nincs. Ez az elszigeteltség természetesen kihat a költészetre és annak szellemére is. Azt merném állítani, hogy ez a körülmény sokkal élesebben váltja ki a nép és a nép életének különös sajátosságait, mint azoknál a nemzeteknél, amelyek könnyen érintkezhetnek egymással. Minthogy az idegenek nem értenek

egyet velünk, sem tetteinkkel, a magunk erejéből kell boldogulnunk. Minden külső hatástól mentesen azért hathatunk egymásra. Ebben látom a magyar és a finn költészet egyik közös vonását. De ez távolról sem az egyetlen.

Az elszigetelt földrajzi helyzet és az idegen számára ismeretlen nyelv a nemzetben egészen sajátosos ellenérzést is fejlesztett ki: ugyan miért ne lennénk éppen olyan kiválóak, mint más — talán még kiválóbbak is?! Ez a hangulat is kifejezésre kerül a finn és a magyar költészetben. Arany Toldi-ja ilyen szempontból a magyar fölháborodás pompás megnyilatkozása. Micsoda erő! Ahogy Toldi Miklós felkapja a malomkövet és agyonsujtja vele az ingerkedő katonát! Ugyanaz a jelenség, mint mikor Kivi: Hét Testvérében Jukoláék Jánosa kiáltja: „Föl a dorongokkal, fiúk! Most aztán renghet Jukoláék háza, amikor koponyák hasadnak!”

Ezeknek a hősöknek párját aligha találhatnók meg más népek költészetében.

A két nemzet történelmi viszonyai-ban is van sok közös vonás, amely kifejezésre jutott irodalmában és költészetében. Petőfi Sándor úgy dalol szabadságról — és amellet szrelemről —, mint Leino Eino. Forróbb ég alatt születve több a szín és lángolóbbak az érzések Petőfi verseiben, viszont Leino Einoban több van az északi ember keménységéből és nyereségéből. De humorukban gyakran találkoznak. Petőfi humora sokszor keserű, szarkasztikus. Leino Eino humora szelíd, mosolygós.

Jókai Mór és Topellius Zakariás egyformán szelídek és lángolók. Mind a kettő nemzete multját, történetét

tanulmányozza és a sorsát kutatja. Csakhogy Topelius áttetsző, mint a finnországi nyári éjszakák, Jókai sötétebb és színesebb, mint a puszták ege.

Egy másik költőpár Mikszáth Kálmán és Kauppis-Heikki. Mikszáth ugyan művészibb, de humor dolgában a finn megegyezik magyar író-társával. Mikszáth nemes ember volt és a nemesség világát ismerte. Kauppis-Heikki szegény zsellér, aki kitarásával és szorgalmával emelkedett néptanítói sorba. De a humor aranyos világában királyi palástot hord, akárcsak Mikszáth.

Az összehasonlítást soká folytat-hatnám, de szűkreszabott időm nem engedi meg a hosszas elmélkedést. Csak Koskenniemi Veikkot kell még megemlítenem. Nem tudnám megmondani, ki a magyar párja. Koskenniemi nálunk az idősebb korosztályhoz tartozik, de mégsem ahhoz, amelynek képviselőit az imént bemutatattam. Bizonytalán kerül hozzá hasonló a magyar költők között, mert valószínűleg akad olyan 50-ik évét multa magyar poéta, aki ugyanoly mélabúsan dalolt a pusztáról, mint ez a mi legnagyobb ma élő lírikusunk Pohjannaa síkságairól, amelyek megfelelnek a magyar alföldi pusztának.

A két ország költészetének szellemi közösségére vall talán az a körülmény is, hogy Finnországban szívesen olvassák a magyar írókat, kivéve a nagyvárosi élet túlságosan modern rajzait.

Herzeg Ferenc „Pogányok“-ja. Gárdonyi: „Egri csillagok“-ja, és „Láthatatlan ember“-e, Mórícz Zsigmond: „Légy jó mindhalálig“-ja. Pekár Gyula: „Magyar“ című allegorikus színműve lelkes és hálás közönségre találtak. Aztán meg szellemi rokonságra vall az is, hogy

Runeberg „Hazánk“-ja, a finnek nemzeti himnusza Vörösmarty hatására született meg, noha Runeberg nem tudott magyarul és csak német fordításban ismerte a Szózatot.

Magamról is néhány szót. Azért nyúltam regényeimben magyar történelmi tárgyakhoz, mert tágabb értelemben vett nemzeti alapon állok. Két magyartárgyú történeti regényt írtam eddigelé, a „Honfoglalás“ és a mohácsi vészt, meg annak okát feltáró „Füstölgő ország“ címűt. Most pedig egy harmadik Rákóczi korát tárgyaló történelmi regényen dolgozom. Ezekben látom a magyar élet útjainak nagy határköveit, mérföldjelzőit. Ezért választottam éppen ezeket az eseményeket feldolgozásra.

Hogyan jutottam magyar regény-tárgyaimhoz? Erre a kérdésre nem könnyű a felelet. Talán mégis a finn-magyar költészet szellemi rokonságában kereshetjük ennek tulajdonképpeni magyarázatát. Már iskolásfiú koromban került a kezembe néhány magyar mű finn fordításban. Ezek egészen szokatlanul megkaptak. A világ, amelyet elem vetítettek, ismerősnek tetszett, de egész másképp, mint pl. a svéd vagy német könyveké. Ezekből a magyar könyvekből a vér, az én vérem hangja szólalt meg számomra. Egynek éreztem magam a magyarsággal. De csak sokkal később kerültem el először szép Magyarországra: 1928 nyarán, a harmadik finn-ugor kongresszus alkalmával. Akkor ígézett meg véglegesen ez az ország és ez a nép. Minden, amit valaha olvastam róla, egyszerre ismerősen és elevenen állt előttem. A magyar nyelv esengése is oly ismerős volt, pedig egy szavát sem értettem.

Tudom, hogy amihez hozzá kezdtem, sok nehézséggel és nagy felelősséggel jár. A magam módján látom

a dolgokat és szeretnék elkerülni minden célzatosságot. Azt hiszem, dicsekedés nélkül állithatom, hogy Rákóczi korát és a rávonatkozó forrásmunkákat alaposan ismerem. De hát ez nem elég: a Rákóczi lelkét keresem. Ezért jöttem most Magyarországra. Hogy mennyire sikerült Rákóczi lelkének, a kuruc szellemnek megihletnie, majd kiderül otthon.

amikor esőndben engedhetem át magamat a kapott ébresztő hatások feloldozásának.

A munkát mindenesetre megpróbálom. Befejezésképpen hálásan köszönöm a nagyméltóságú elnök úrnak és az egész, nagyrabecsült társaságnak a megtiszteltetést, amelyben részesített, amikor tagjainak díszes sorába megválasztott.

A TAGGÁFOGADÁS

A nagy tapssal fogadott székfoglaló után a Társaság nevében az elnöklő *Pekár Gyula* a következő tagavató beszéddel fogadta kültagulat *Arvi Järventaust*:

Kedves Társunk!

Kedves finn testvérünk!

Messze északról jött, de nekünk mégis oly melegen közeli, velünk egyivású turáni vérünk, üdvözlégy nálunk, a Petőfi Társaság ez évadnyitó ünnepi ülésén, itt a Petőfi-kultusz szentélyében, mely előtted a tudós és széplelkű *Setälä*-vel együtt annyi finn tagjelesünket látta, fogadta már s kapcsolta testvérül. Hisz, minyugaton szétszórt turániak, „mint szarvas a híves patakra“, oly bensően vágyódunk ama rokoni szeretet után, mely nemzetünket lélekben és szellemi összetartásban erősebbé tegye a többségben levő európai hálátlanokkal szemben, kik judási jutalomként százados örökösünkért titeket muszka igában hagytak s minket, magyarokat oly galádul megcsonkítottak. Ám Isten malmait, ha lassan is, de biztosan kiőrlik az igazságot, ime, ti máris kiszabadultok a germán-szláv béklyók közül, majd miránk is ránk kerül a sor, csak addig is az összetartozóság szent vilanyszikrája járjon át bennünket s forrassza mennél szorosabbra, együvé

két-egy testvér szíveinket. Apostol az, ki ezt az egybeforrást munkálja s ily nagy poétatehetségű hivatott turáni apostolt látunk mi benned, kedves társunk.

„Solus eris“... mondja a komor latin példaszó a balsors éjszakájában küzködőkre célozva, azonban ha körülnézék e gyászoló hazában, be kell vallanom, nemzeti szerencsétlenségünk óta mi mégse maradtunk egészen magunkra a magyar éjszakában: a finn testvér igaz, hű testvér maradt s én erről a helyről ma örömteli nyomatékkkal emelem ki: a finn nemzet tüntető szeretettel kereste és keresi fel gyászában a magyar nemzetet s évről-évre szaporodó kulturkapcsolatokban ölelkezik vele. Az a Finnország, melynek magas kulturfokán — a világ egyetlen országaként! — nincs többé analfabétája, büszkén méltányolja a mi őseréjű magyar kultúránkat s fiait, lányait, gyermekeit és felnőtteit egyre nagyobb és lelkesebb rajokban küldi délre hozzánk, hogy megösmérjenek és megszeressenek minket. S mily csodás a vérségi erő hatalma: azok az idejövő finn cseregyermekek pár hét múltán már minden kiejtési idegenszerűség nélkül tökéletesen beszélnek magyarul!... Ám e felemelően szép fejlődésről mindaddig mégis

hiányzott valami: a finn *költészet közvetlen ölelkezése a magyar poézissal s főként a magyar történettel*. Nos, ennek az irányzatnak vagy te az előharcosa és mestere, kedves társunk, ki már is a *Honfoglalás*, *Mohács* és *Rákóczi* hármas regényciklusával lépsz a finn-magyar kettős közönség fóruma elé. Elámulunk, hogy mint száll fel benned az eszméje e dicső trilógiának, mely oly telivér magyar örömmel és fájdalommal tapint rá ezerévünk három legdöntőbb mérőföldkövére? Századok száguldó finn-magyar lovasa, ki vagy te voltaképp?

Valakinek mondtad itt a minap: „ösztönöm súgja, valamelyik őszám magyar lehetett, a finnség is magyarság, réges-régi egységének a korában — érzem, ez őszám diadalmasan száguldott végig Ázsián s azt is érzem, nekem az a kötelességem, hogy véle vág tassak, őt kövessem továbbra is. Hogy hívták, ki lehetett ez ő? Később Petőfi és Jókai olvasásakor mintha őbennük rája találtam, rája ősmertem volna...” Ime, ez bensőd lelki története, melyet szinte kiegészít külső életed históriája. Messze fenn a finn északon születél, — édesanyád egyszerű, vallásos pórő, atyád falusi kovács, tagbaszakadt őriás, kinek hatalmas ökle azonban pürölyével művészi formákba kényeszeríti a tüzet prűszkölő izzó vasat s munkája közben a *Kalevala* dörgőzengő strófáit énekl. Te, mint kisgyerek, meresztett szemmel, átszelleműlten hallgatod ezt a műhelyt sziporkaviharában s élted sorsa el is dől ott a pöröllyel viaskodó lángok sívító lobbanásával. Századok látomániai gyűlnak ki benned... Egyelőre persze, nyilván családi óhajra, evangélikus papnak készülsz, kitűtetéssel végzed a helsinki-i egyetem teológiai fakultását, lelkeszkedni

még a lapp rokonainkhoz, majd 1918-ban mint tábori pap együtt harcolsz a híres finn gárdával hazátok szabadságáért. De a világháború véres fénye nemcsak hőssé, hanem költővé is avat téged, — máglyává lobban benned a gyerekkori parázs és te, ha nem is őszám turáni lovára, hanem Pegazusodra ülsz fel s vágatva indulsz a századokon át. Első történeti regényed: *A kereszt és a varázsdob* 1916-ban jelent meg s nyomon követi ezt a többi históriai románc, melyek együttvéve már is húsz kötetet tesznek ki. Híres és jelentős ezek közt „*A templomfűtő*”, a „*Ruij*” lapp regény s a „*Dobpergés*” monumentális négy kötete, mely az 1808-iki finn szabadságharcot sűrj el.

Am jön élted és írói pályád nagy fordulópontja: 1928-ban eljössz hozzánk magyar földre. Bámulod kultúránkat, fővárosunk, de lelked színe igazában akkor nyílik ki, mikor te, a finn sík szülöttje, meglátod vágató lovas őszám nagy magyar alföldjét. A két sík két testvérnépének élte, szokásai annyira hasonlóak... de mily elbűvölő a magyar puszta sárga kalásszal ringó déli pompája! Megszólítod a játszi délibábot s ő füledbe súgja: „erre vágatott szittya őszám, tudsz-e szebbet mást... írd meg a Magyar *Honfoglalást*!” S te szót fogadsz. Visszajössz 1930-ban s 1931-re kész már trilógiád első regénye, a „*Honfoglalás*”, melyet a kicsi, de annál lelkesebb finn nemzet háromezer példányban kapkod el. Szittya őszám azonban továbbra is ide hazahívogat, — ujra itt vagy 1933-ban, hogy megírjad „*Fűstölő ország*” címmel *Mohácsot*. Még nagyobb a siker finn földön, itt nálunk is koszorút nyújt neked a magyar elismerés: ekkor választ kultagjává Petőfi-Társaságunk. Am a trilógia harmadik művének eszméje már is felvillan az agyad-

ban. Egy nyári estén a Körös mellett vakációzó diákokkal kerültél össze, kik a lobogó tűznél bús-fájdalmas kurucnótákat énekeltek Rákóczi-ról. És neked, a finn szabadság lantos hősenek, egyszerre szívedbe nyíllaltott a magyar szabadság hívó szava. Ime, ma újra itt vagy közöttünk és gyűjtöd az adatokat. — járod Nagyszombatot, Érsekújvárt, Ónodot, Kassát, Munkácsot, Sárospatakat, — voltál Debrecenben is s a Kollégium Könyvtárának kérésére örök emlékül otthagytad nálunk nagy finn állami díjjal jutalmazott *Mohács-od* kéziratát...

Tanulmányutad végén a Nagyságos Fejedelemmel szívdobban, most itt állsz Petőfi szelleme előtt, aki kötött szóval tán a legfenköltebben énekelte meg Rákóczi örök emberi nagyságát:

Hazánk szentje, szabadság vezére.
Sötét éjben fényes csillagunk,
Óh Rákóczi, kinnek emlékére
Lángolunk és sírvafakadunk...

Sötét az éj most is a magyar hon felett, kedves társunk, de lásd, Rákóczi csillaga azért nem homályosul el, sőt ellenkezőleg, új ragyogással kel fel a messze finn északról... épp a te tollad alól, mely — Isten adja — még sok magyar hősrünknek fog finn emléket emelni s tán a magyar felámadást is meg fogja énekelhetni. *Järventausta* társunk, *Arvi* testvérünk, irodalmunk nemcsak a te magyar szívére fogja a te magyart, de önmagát becsüli meg, midőn ez ünnepi percben a Petőfi-Társaság kültagjává avatlak.

DUTKA ÁKOS SZÉKFOGLALÓJA

A szeptemberi ülésen tartotta székfoglalóját *Dutka Ákos* rendes tag. Először Kiss Menyhérről, tagelődjéről emlékezett meg „Az erdélyi lélek szava” című emlékbeszéddel. Az emlékbeszéd a következő:

— Az erdélyi lélek ezer formában épít. Ezer éve építi a magyar sors halhatatlanságának csúcsíves templomát. Bethlen Gábor személyében már nagyszerű terveket termelt, hogy megmaradásunkat biztosítsa. Fellobogott, mint a lelkiismereti szabadság fátylaja, máskor pedig, mint a világító és melengető tűz mécse és csilolója suhan be közénk. Nem véletlen az, hogy a családi tűzhelyen lámpát és tüzet gyújtó gyufa felhalálója is erdélyi lélek. Noha kigyúl mint villám, mint lángész, amint Bolyai Farkas csodája tanítja,

de mindig ég és melenget, mint a szeretet és hűség mécse, mint a magyar gondolat halhatatlanságának derűs kék szeme, mint a család, a szülőföld és a székely-magyar sorsközösség forrasztó lángja.

— Aki végigment a Nyárádvölgyén tavaszkor virágos kaszálók végtelen szőnyegén túl, apró, derűs, tiszta falvak hívogató napsütött föltjaival találkozott. Itt minden magyarnak a lelke alján bizonyára megmozdult a gondolat, hogy itt lakhatik a béke, ha szegényen, ha küzködve is, de itt él a lelkekben is valami abból a harmóniából, amely az összehajló lankák ritmusából árad. Itt az emberek csak tiszták, hűségesek és jók lehetnek.

— Ha pedig feljebb megyünk a marosszéki hegyek és a gyergyói ha-

vasok serpentinjén, a fenyvesek hűvös lehelletében egyre tisztább szférák ködébe lassan belénk szívódik a székely ember büszkesége és érezni kezdi Kiss Menyhérttel, a költővel, hogy ez itt a világ legszebb temploma. Én itt a Gyilkos-tó előtt értetem meg maradéktalanul a költőt, akinek ma a helyére ülök. Ott értetem meg, hogy ő Rómában a világ legesodálatosabb márvány erdejében, a Szent Pál-bazilika oszlopai előtt is a esiki hegyek szűzi csendjére gondolt:

Imádkozom, de lelkem mért hogyan
E ragyogásból elsuhan,
Túl a babérfák enyhe tavaszán
Téged keres én szép magyar hazám.
Valahol ott a Hargita alatt
Áll egy templom. Rozzant, kopott falak
Ormán vadrózsa ága pihen,
Tornyán galambok búgnak szelíden.
Az oltárkép: hazánk Nagyasszonya.
Ő — ez a világ legszebb temploma.

— Igen, aki a Nyárádvölgyén születik és a marosszéki erdők avarát tapossa, mezíten kisgyermek lábával, aki a székely pásztorsors szegénységével és érzékenységgel nő bele a magyar kultúrába, az korán találkozik az Istennel és ez az erdélyi lélek, a székely hegyek vándora, soha el nem ereszti az édesanya kezét és soha el nem téveszti, honnan világít az örökmécs, amely az édesanyánk szemében égett.

— Én is itt találkoztam az erdélyi lankák és erdők hazájában egész fiatalon Kiss Menyhérttel és a magyar tragédia első sötét démonával. Lascu Demeterrel. Mind a ketten verset írtak. Én ujságot írtam kincses Kolozsváron. Kiss Menyhért Vásárhelyről jött az egyetemre. Vásárhelyre pedig a Nyárád-völgyéből. Lascu Demeter a román irredenta

egyik leghangosabb szája pedig Aradról jött. Ott ültünk a Mátyás-szoborral szemben a híres kolozsvári kávéházban. Lascu valami lázálmot kezdett mesélni már 1905 nyarán Nagyromániáról. A magyar fajta sorvadásáról: úrhatnám, gondtalan, pipázó kényelmünkről, a feltörő balkáni néptörzsek áradó életsodrával szemben.

— Mí ketten összenéztünk s míg én érvekkel kezdtem csatázni, a fakó cigányképű román költővel, Kiss Menyhért egyetlen lendülő mondatral vetett véget a vitának: A magyar sors örök Attila óta. Verekednünk kell minden lélegzetért, de a magyar faj halhatatlan. Úgy szólt ez mint a kinyilatkoztatás. Páthosz és hit volt benne, az erdélyi ember hitének parancsoló ereje, amely nem kételkedik, amely nem alkuszik, amelynek nincsenek komplikációi, amely lábujjhegyen jár az Isten legszebb templomában, a marosszéki erdőkben.

— Aztán sokáig nem láttuk egymást. 1916 nyarán Erdély menekült. Várad piacán hosszú kocsisorokon ott hemzsegett Udvarhely, Enyed, Déva sokezer megriadt családja. A bögözi tanító egy fekete bivalyos szekéren hozta a halott feleségét, hozta Csúcsa alól, de nem hagyta eltemetni. Vitte magával, addig akarta vinni, míg haza nem kerülnek örök székely kerülővel az udvarhelyszéki fenyőkalá. És a piac másik sarkában ott ült a marosszéki asszony, mint egy kőbe vésett székely ballada, ölében halott gyermekével, akit megfojtott menekülés közben a láz. Olyan volt, mint a magyar Piéta. Ölében egyszülött fiával: Erdély jövőjével. És ezen a szörnyű váradi piacon találkoztam másodszor Kiss Menyhérttel. Szemében lángolt a Hargita s a világ legtermészetesebb hangján súgta: Ne

félj, elmúlik ez az istenverés is. Sok-szor égett már a marosszéki erdő, de tíz év sem telt belé, kinőtt az újra. Megint a magyar halhatatlanság és a feltámadás hite lobogott a szemében.

— Az idén tavasszal, mikor virágpompában színesedtek a nyáradvölgyi kaszálók, ott jártam a hazájában. És ott a Sebes-patak völgyén, a patakmajor pázsitján, megmozdult szívem alján Kiss Menyhért régi verse:

Jöttem a távol kék kódéből
Egy ágról szakadt, bús pásztor-
gyerek,
Hol a sziklák vad szirtje égig ér föl,
S hóvirágkoszorúsan állnak a hegyek,
Eljött velem a havasi patak,
Hű pajtásként a napkeleti szél,
Biztatgattak, jókedvű madarak,
Mélységbe nyúló szirtek szélénél.
Jött a vadrózsa, a rezedailat,
A templom tornya, házunk ablaka,
Kertünk felől egy álló égi csillag,
És az eprésző lányok dallama.
A piros-fehér csikos tarisznyámba,
Hamuból sült mesebeli pogácsa,
Egy-két imádság, egy-két árva
krajcár,
Segy langyos, sárga, őszi alkonyatnál.
Így indultam, anyám sirt késő estig
És elkísért a mikházi keresztség.
És jöttem, jöttem, folyton távolod-
tam,
Nyomom elsikkadt a homokban,
Szellő, patak, torony és vadvirágok,
Valami nagy kód ereszkedett tirátok.
Ó, vasmarkú az élet kézfogása,
Elfogyott a mesebeli pogácsa,
Imádság, ábránd, álom és remény:
Minden, amit hazulról hoztam én,
Mind elmúlóban, mint darázs a mézet
Elrabolta a telhetetlen élet.
Néha hangtalan, késő őszi este,
Kinn és benn minden halálszürkére
festve

A tűzfénynél az árnyakkal csatázva
Mikor belém köt a kénsavas bor:
Keresgélem a nagyszerű tavaszból,
Mi maradt itt vigasztalásra?...
A halálos zsibbadásból felébredt,
Nagyon távoli, nagyon messzi hang,
Tán a szívem, tán a víz ott alant.
Vagy a mesék kék tavából feléledt
Tündérkézverte gyémántos harang?
Beszélni kezd, biztat és emlékeztet:
Anyámra, ki viseli a keresztet
Egy életen át, egy pillanat...
A szárnyaim kinőnek,
Átrepülöm távolát az időnek,
Im ismét a Szent Anna-tóhoz szállok,
Köszöntenek vadrózsák, kék virágok,
És lekiáltom, le a kék vizekbe;
Tündérek, lányok hófehér selyembe,
Ifjúság, búbáj, álmok, örömök,
Elmúlnak mind...
A dal, a dal örök.

— Ez az erdélyi lélek szava. Cseng mint a székegy harangok, mint azok a feneketlen tóba süllyedt, elnémult, de a lelkek alján örökké bűgő székegy balladák. Ezt a harangszót, az erdélyi léleknek ezt a hűséges és összeforrasztó meleget sugárzó szavát magammal hordtam aztán Marosszéktől Marosvásárhelyig, mindenütt keresve a Kiss Menyhért embereit. Oh, megvannak, élnek mindenütt, ezek a virrasztó, befelé fordult, szűkszávú, sokáig bizalmatlan erdélyi lelkek. Sokan vannak, szegények, de a sorssal dacoló kemény, apró emberek. Élnek és dacolnak, úgymint a „Mézeskalácsszív“ Márton Sándornéja: Ők is vallják, fiam meg kell sokasodnunk, hogy élni tudjunk. A sokasodó nép az életet veszi és nem a halált. Ezt az életakaratot és ezt a dacos, keserű szembefordulást olyastam le a Bernády uram szavatai faragott kapujáról is. A vásárhelyi főispán, a régi dacok öreg székegye itt virraszt most a feneketlen Medve-

tó partján. Hite, vigasztalója a magyar jövőendő kicifrázott székely kapuja. Ott áll a portája előtt ékesen, mint a régi sátoros fejedelmek faragott kapuja. Két évig csinálta. Homlokán szép szegletes székely írással befaragva a Miatyánk. Körbefut a kapu ducán az írás, de élével kifelé az útnak, amerre az átjáró oláh szekerek járnak, a Miatyánnak ez a fohászkodása vág a szemünkbe: Szabadíts meg a gonosztól... Bernády uram kapuját nézegetve, mindig az jutott eszembe, olyan mese ez, mintha Kiss Menyhért írta volna. Neki vannak ilyen meséi a kitartás, a befelé síró, kifelé dacos magyar fájdalom legendái.

— Ilyen lélekből szakadt ki a Kiss Menyhért „Magyar Miatyánk”-ja is, amelyet még nagyon sokan emlegetnek. Minden szava földízű, örök valóság a magyarság halhatatlanságába vetett hitének. Sokszor a harangszó bűgő lendülete és páthosza veszi szárnyára, sokszor az emberi szívverés muzsikája diktálja ritmu-

sát, legtöbbször színes, formás, mint a székely kapuk faragása és sorai között ott parázslék a pusztuló erdélyi magyarság sorsa felett virasztó erdélyi lélek mécese.

— Igen erdélyi falusi harang ő, a magyar költészet óriásra hangszerelt orchesterében. Áradó ritmusát el nem fáradt kongatni mindhalálíg. A halál pillanatában is úgy állt ott az Országzászló árboca alatt, mint az őrt álló pompeji katona. Felettünk is a Végzet hamuja szítál, de Kiss Menyhért meg nem rendült hittel hirdette a szítáló trianoni hamu esőjében is az erdélyi lélek örök hitvallását: a feltámadást! Örizzük meg emlékét: költő volt, a legnemesebb hagyományokkal száján. Virrasztók mécese és pusztuló magyarok bűgő harangja, derék munkát végeztél: megérdemelted, hogy a nemzet, melyért virrasztottál, megőrizze emlékedet.

Ezután verseket olvasott fel Dutka Ákos, akit *Pekár Gyula* elnök a következő beszéddel avatott taggá:

A FOGADÓBESZÉD

— *Kedves Társunk!* Várad szülöttje. Bihar siratója, minden rabolt rögünk szerelmes gyászolója... A Petőfi Társaság választó szavára im' eljössz hozzánk parnaszusi remeteségedből, s mi mélázva hallgatjuk „Cédrusfa csellód” bús szavát:

Fogytán a fény...

„Elmegyek szép csendben úri göggel,
Most is örökké mégis álmodom,
Azt a szebb és tisztultabb világot,
Mit építettünk heten Váradon.

Jaj, hogy kiesűszott álmaink alól,
A bihari föld: csíráztató ágyunk
Feljáró lélek Várad piacán,
A mi lázadó örök ifjúságunk...

— Bensőséges meleg strófák, melyek szinte lelked ezeregyéjszakai kertjének álomvirágaitól illatosak, — bennük a szittya úr büszke meg nem alkuvása, minden egyes soruk fatalista keleti szíved megannyi fájó dobbanása. De mindenek felett, ha sűrített látományként is, benne e két strófában a Te egész életed, minden szárnyaló álmoddal, ujjongó vágyaddal, örömmel, búddal, sebeddel, csalódással. Mert való igaz: nemes eszmények, lendületes poéta-emlékek zarándoka, annyi év múltán immár tán Te vagy az egyetlen, aki gondolatban hűen még mindig eljársz az elsüllyedt magyar Atlantisba, Nagyváradra, melyet senki nálad jobban

nem szeret, nem sirat, elbolyongsz ama magyarság temetőjévé lett színmagyar múzsavárosba, hogy piacán hazajáró lélekként lobogtasd a Ti lázadó magyar örökifjúságokat. Reád gondolva, nekem mindannyiszor a breton halász jut eszembe s az a sejtelmesen zord „Halottak Öble“, melynek mélye ma is az oda alámerült csodás Ys városát őrzi, — a legenda szerint ez a palotás, kincses város ma is érintetlenül áll, tovább a tenger színe alatt, lakói ősi viseletük pompájában némán tovább élnek, piacán a nép ott alkszik, üzérkedik, de századok óta mindig ugyanazt a sarut, bársonyföveget, végvásznat adják-veszik... mert Ys városa csak akkor szabadulhatna fel a varázslat alól, akkor emelkedhetnék ki újra a tenger fölé, ha egy hithű breton leereszkednék oda az alkuvók közé, egy igaz garast kínálva az üzérekeknek s odakiáltaná nekik a megváltó bűvös ígét. Nos, ha nagy bánata van, a breton halászt is elfogja a titokzatos honvágy Ys után, hogy az igaz garassal kezében, s a megváltó ígével ajkán oda a mélybe leereszkedjék... Kedves Társunk, ime, a mi elsüllyedt magyar Atlantisunknak vagy Te ily fanatikus halásza, Te is az igazság ama garasát, a megváltás ama szent ígét keresed, melyek a bitorló ár alól felszabadíthatnák és Szent László Váradját újból magyarrá emelhetnék ki.

— Bölcsöd és csiráztató ágyad az álmaid alól kicsúszott bihari föld-1904-ben itt jelenik meg országos visszhangot keltő verseskönyved, mely a főváros elkerülésével egyszerre ismertté teszi nevedet az akkor még nem csonka, hanem egész szent-istváni magyar glóbuszon. Jön aztán 1908-ban „Föld meg a város“ címmel mérföldköveket jelentő második köteted és ugyanekkor alakítjátok meg

Ti váradi Heten az ifjú költők ama forradalmi társaságát: a Holnap-ot, mely új világnézetet, új esztétika, új magyar életforma zászlaja alá igyekezett tömöríteni a XX. század új magyar nemzedékét. Nem célom, itt a Holnaposok történetébe bele-mélyedni, csak annyit jegyzek meg, mások a Holnap által, főként a Holnap otthagásával válhattak híresebbekké, de Te, ki az egésznek igazán altruista vezető szelleme voltál, Te hű maradtál, s ma is hű vagy ahhoz a magyarosan magyar, meg nem alkuvó nemzeti programhoz, mely ez irodalmi forradalam fellépését nemessé és indokoltan jogossá tette. Te nem követted ama „híresebbeket“, se az irodalmi internacionálé, se a nemzetietlen forradalmak hontemesztő tűzvésze felé... Te baráti hűséggel sok másnak segítettél karriert csinálni, de úri magyar nembánomással magadról mindig megfeledkeztél. Sohase kerested az elismerést, mert ahogy keserűen magad mondd, „megtanultam, hogy csak az lesz elismert valakivé, aki maga hirdeti és hiszi magáról, hogy ő mások elismerésére valóban érdemes“. A lélek himpora az ily büszke szerénység, — Neked valóban elég, hogy Nagyvárad glóriáját sirathatod s a bihari rögnön át a magyar földet szeretheted...

— Mert a mostani, mindent elmorzsoló élet és világzajlás közepette ez a Te magyar földszerelmed az, mi drága becsként Téged magasra emelt, kedves Társunk. Mint nemzetfenntartó talizmant ezt a földszerelmet hirdetted Te már akkor, mikor erre még senki sem gondolt, legfeljebb a kivándorlás problémája nyugtalanította a lelkeket. Te „A föld meg a város“ kötetedben jajdulva kiáltasz a magyar közöny pusztaságába s Páris helyett évekre a kivándorlók után rohansz Amerikába. „A magyar

föld, a magyar sors lényege!" kiáltod haza a tengeren túlról, — ma már tán hirlapi közhely e felfogás, de ne feledjük, a kezdő eszmét a Te múzsád gyujtotta ki a milliók köz-tudatában.

— Jön aztán a világháború. „Yperni Krisztus előtt“ című köteted meg-rázkódtatja a magyar szíveket, de tán még döböntőbb hatást vált ki „Hid“ című költeményed, mely ugyan 1915-ben íródott, de ma is oly föld-ünköt féltően időszerű, hogy úgy érzem, idéznem kell.

Hidat verünk az operenciákon.
Cézár Bagdadba új utat akar.
Nő a híd az égő félvilágon,
Vérével tapasztja millió magyar.
Egy lába itt áll már a vén Dunánál,
Az óriás Híd rajtunk ível át,
Fölöttünk szárnyal álmában a császár,
Lábánál látva kincses Indiát.
A Híd alól én féltve nézlek, népem,
Szívemtől néha megdöbbenve kérdem:
Mi lesz velünk, a Híd, ha összedül?

Mi lesz velünk, ha germán
mámorával
Itt zúg az élet mindörökre átal,
S mi állunk a lábnál tehetetlenül?

— Ime, ismét a magyar örökké-
valóságot jelképező s hazát, országot

jelentő amà szent magyar rögöt fél-
ted, melynek egy életen át voltál
lantosa, regőse, papja, ihletett tál-
tosa.

— És most elhallgat „Cédrusfa
esellód“, keleti álmoktól illatos mu-
zsikád, azonban tovább zeng a fül-
lünkben, — aranyboros mámor, böl-
cselkedő életszeretet s lobogó hon-
szerelem színezik e zene halk ak-
kordjait. Bihar siratója, rab rögeink
gyászolója, ne bánd, Te kedves Tár-
sunk, hogy nem követted a hazátla-
nok rideg honába azokat a „mások-
kat“, kiknek nincsenek, nem lehet-
nek ily szent örömeik és szomorúsá-
gaik! Várad száműzöttje a Te fáltosi
ébresztő szódra szüksége van annak
a bocskor alatt aléló magyar rögnek:
El ne felejtse, hogy hozzánk tartozik,
meg ne alkudjék, bele ne nyugodjék,
idegen porrá ne szemetesedjék! A
magyar Atlantis elsüllyedt, de csak
arra a megváltó bűvös ígére vár,
melyre elsősorban a költő találjon
rá. Szép feladat és vajjon tudná-e
valaki náladnál szebben megénekelni
Várad kiemelkedését, magyarrá való
feltámadását? Ezt a nemzeti nagy
örömet én a Te „Cédrusfa esellód“-
nak kívánom és ebben a hő óhajban
fogadlak a Petőfi Társaság rendes
tagjává!

SZABOLCSKA MIHÁLY EMLÉKEZETE TISZAKÜRTÖN

Szabolcska Mihály tiszteleti tagunk emlékének hódolt szeptember 8-án *Tiszakürt* közönsége. Az ünnep alkal-
mából, mint Benkő Mihály ref. lelkész írja a Pesti Naplóban, köztudomású lett, hogy Szabolcska Mihály nem Ókésckén s nem 1862-ben született, amint azt eddig életrajz-írói fel-
jegyezték. A Tiszazug központján: Kunszentmártonban rendezett kiállítással kapcsolatban hozták ezt nyil-

vánosságra. Tóth Dezső tiszakürti lelkész kutatta ki, hogy a nagynevű költő Tiszakürtön született, mert ennek a községnek református egyházi keresztelési és születési anyakönyvében van följegyezve, hogy az 1861. év szeptember 30-án: Szabolcska Gábor uradalmi kerékgyártó és Jóljárt Lidia szülöktől született a költő: Szabolcska Mihály, a gróf Bolza-uradalomnak egy tanyáján, kissé távol a

köztség belterületétől. Az idő elpusztította a hajlékot, másnak tulajdonába: a kunszentmártoni malomtulajdonos Csenz-család birtokába ment át a ház hely, melyet most Tiszakürt község kisajátított, a ház helyet egy izléses kerítéssel körülvette, középen egy ifjú tölgyfát ültetett el s beszegte virággruppával. Itt rendezte meg a kunszentmártoni kiállítással kapcsolatosan a „Falu Szövetség“ Tiszakürt községgel együtt Szabolicska Mihály emlékünnepejét, melyen a Szabolicska-család képviselőjében a költő két fia: Szabolicska Mihály budapesti törvényszéki bíró és Szabolicska László budapesti ref. lelképásztor jelentek meg. Az ünnep első része a község főterén, a hősi emlékszóbor előtt folyt le. Az ünnepi beszédet Böszörményi Jenő szentesi lelkész tartotta. Megható volt látni Szabolicska játszós és iskolatársait, írja a tudósítás, amint őt öreg tiszakürti polgár ott ült a megjelent előkelőségek között. Az ünnepet dr. Mezey Lajos, a kerület országgyűlési képviselője zárta be beszédével.

Ez után az ünneplő közönség a grófi tanyára, a Szabolicska-emlékfához vonult ki, ahol a tölgyfa alá, lelkes beszédek kíséretében, a küldöttségek koszorúikat rakták le. Váratlan örömet és hatást keltett itt Szabolicska László köszönő beszéde, amit a család nevében mondott, e „százszor szent helyen“, hol egykor nagyszülei éltek s keresték nehéz munkával kenyerüket s ahol édes apjuk bölcsője ringott. De keresetlen beszédében nemcsak intelem is elhangzott. Apja költeményéből idézett egy versszakot, mely figyelmezteti a magyart, hogy — felül a felekezeti korlátokon — mi az igazi krisztusi szeretet. Református lelképásztorok, római katolikus ferenczerendi szerzetes és világi papok állták körül az emlékfát s együtt ál-

doztak a költő emlékének. Az ünnepre a Petőfi-Társaság is elküldte üdvözlését.

GYÓNI GÉZA HAMVAI.

A Gyóni Géza hamvainak hazaszállításra alakult emlékbizottság a Városi Színházban nagyszabású emlékhangversenyt rendez ez évi november hó 10-én. Gyóni Géza megérdemli hálfánkat. Ragyogó s megindító költői szépségekben szöveltatta meg a világháborúbéli hősiességünket, szenvedéseinket, általában e szörnyű vérzivatar lelkiségét költőileg nálánál szemléltetőbben, megkapóbban senki sem fejezte ki.

LAMPÉRTH GÉZA EMLÉKEZETE.

A pápai főiskola Képzőtársasága június 1-én Lampérth Géza egykori főtitkárunk emlékezetének ünnepet szentelt, melyre Társaságunkat is meghívták. Lampérth Géza több versét szavalták el s megzenésítve is előadták. Megnyitóbeszédet Horváth Endre elnök, főiskolai tanár mondott, emlékbeszédet pedig Trombitás Dezső ifjúsági elnök.

RÁKÓCZI KULTUSZA

Rákóczi Ferenc halálának kétszázadik évfordulóját megünnepelte az ország. A nagy évforduló szolgálatába állt itt minden szellemi tényező. Társaságunk tagjai közül Herczeg Ferenc tiszteleti elnökünk *Pro libertate* címen regényt írt a fejedelemről, mely most indul meg az Új Idők hasábjain. Lázár Béla Rákóczi kora művészeti viszonyait rajzolta meg tudós nagy monográfiájában: a *Mányoki Ádámban*. Mányoki, mint köztudomású, Rákóczi udvari festője volt. Szathmáry István hűs énekes nagy époszban írta meg a fejedelem életét. A mű készen is van már, most várja megjelenését.

TÓTH IMRE SÍREMLÉKE.

Résztvettünk elnökünk, a főtitkár s több tagtársunk kíséretében *Tóth Imrén*ek, a Nemzeti Színház egykori igazgatójának síremlék-leleplező ünnepén, 1935 május 31-én, a Kerepesi úti temetőben. A monumentális síremlék egyik érdekessége, hogy a közadakozásból emelt egykori Nemzeti Színház egyik hatalmas dór-oszlopából készült s hirdeti első színházunknak s annak egyik kiváló munkásának emlékét.

KERSÉK JÁNOS SÍREMLÉKE.

Írásbeli üdvözlést küldöttünk Léva város közönségének, melynek egyik bizottsága művészi síremléket emelt *Kersék János*nak, a felvidéki magyarság egyik jónévű költőjének, a lévai temetőben nyugvó hamvai fölé, f. évi június 20-án. A lelkeshangú meghívóban érintik a magyar poéta érdemeit, akiről tudjuk, hisz költeményeit régebben a Petőfi-Társaság is bemutatta, hogy a magyar lírának, s a nemzeti érzésnek művészkifejezője volt, s dalait a ma Szlo-

venszónak nevezett Felvidéken most is szívesen szavalják és énekelik, mint népdalokat. A síremlék-avatás nekünk arról ad hírt, hogy a Felvidék magyarsága felébredt aléltóságából, társadalmilag és irodalmilag is szervezkedik, s az életkedv minden jelével készül a jobb jövőendő útjára. Népfajok életében nem állami hovatartozásuk a döntő, hanem fejlett nemzeti kultúrájuk erőfoka. Bízunk a felvidéki magyarság talpraállásában.

MIKSZÁTH KÁLMÁN: HOLLANDUS NYELVEN.

Kiváló kultagunk, a jeles Petőfi-fordító: H. A. C. *Beets Damsté*, Mikszáth: Szent Péter esernyője c. regényét: *De Wonderparaplu* címen holland nyelvre fordította. A mű Amsterdamban 1934-ben jelent meg. Egy példányát megküldte a Petőfi-Házba a következő, kifogástalan magyarsággal írt ajánló sorokkal: „*A nemes magyar nemzet iránti mély tiszteletem jeléül küldöm ezen fordításomat a Petőfi-Társaság könyvtárának. H. A. C. Beets Damsté, Leyden.*”

A PETŐFI TÁRSASÁG ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA:

Elnök: Pekár Gyula.

Tiszteletbeli elnök: Herczeg Ferenc.

Aelnökök: Császár Elemér, Szász Károly.

Főtitkár: Havas István.

Titkár és múzeumőr: Gáspár Jenő.

Pénztáros: Bán Aladár.

Ellenőr: Falu Tamás.

Vagyonkezelő: Magyar Földhitelintézet.

Jogtanácsos: dr. Váradi Jenő.

A PETŐFI TÁRSASÁG TAGJAI:

Tiszteletbeli tagok:

Berzeviczy Albert (Budapest), Csajthay Ferenc (Budapest),
Erődi Béla alapító tag (Budapest), Hegedüs Lóránt (Budapest),

Hubay Jenő (Budapest), v. József kir. herceg (Budapest), v. József Ferenc kir. herceg (Budapest), Kornis Gyula (Budapest), Pekár Gyula (Budapest), Raffay Sándor (Budapest), Szász Károly (Budapest), Torkos László alapító tag (Budapest).

Rendes tagok:

Babay József (Budapest), Baja Mihály (Debrecen), Balla Ignác (Milanó), Bán Aladár (Budapest), v. Bodor Aladár (Budapest), ifj. Bókay János (Budapest), Bónyi Adorján (Budapest), Czóbel Minka (Anarcs), Csathó Kálmán (Budapest), Császár Elemér (Budapest), Dutka Ákos (Budapest), Falu Tamás (Ócsa), Farkas Imre (Budapest), Feleki Sándor (Budapest), Gáspár Jenő (Budapest), Géczy István (Budapest), Gulácsy Irén (Budapest), Gyökössy Endre (Budapest), Harsányi Lajos (Rábapatona), Harsányi Zsolt (Budapest), Havas István (Budapest), ifj. Hegedüs Sándor (Budapest), Herczeg Ferenc (Budapest), Hevesi Sándor (Budapest), Juhász Gyula (Szeged), Kállay Miklós (Budapest), Komáromi János (Budapest), Lázár Béla (Budapest), Lázár István (Budapest), Lőrinczy György (Budapest), Madai Gyula (Budapest), Molnár Ferenc (Budapest), Móricz Pál (Budapest), Nadányi Zoltán (Berettyóújfalu), Oláh Gábor (Debrecen), Petri Mór (Budapest), Pintér Jenő (Budapest), Porzsolt Kálmán (Budapest), Surányi Miklós (Budapest), Szathmáry István (Budapest), Szécsi Ferenc (Budapest), Szöllősi Zsigmond (Budapest), gróf Teleki S.-né, Szikra (Budapest), Vályi Nagy Géza (Budapest), Voinovich Géza (Budapest), Véghvári, Zádor Tamás (Budapest).

Levelező tagok:

Gyallay Domokos (Kolozsvár), Gyalui Farkas (Kolozsvár), György Lajos (Kolozsvár), Jankovics Marcell (Pozsony), P. Jánosy Béla (Kolozsvár), Kristóf György (Kolozsvár).

*

A Petőfi Társaság alapítási éve: 1876.

Székháza: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

A Társaság felolvasó üléseit (szeptembertől májusig) a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében tartja.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

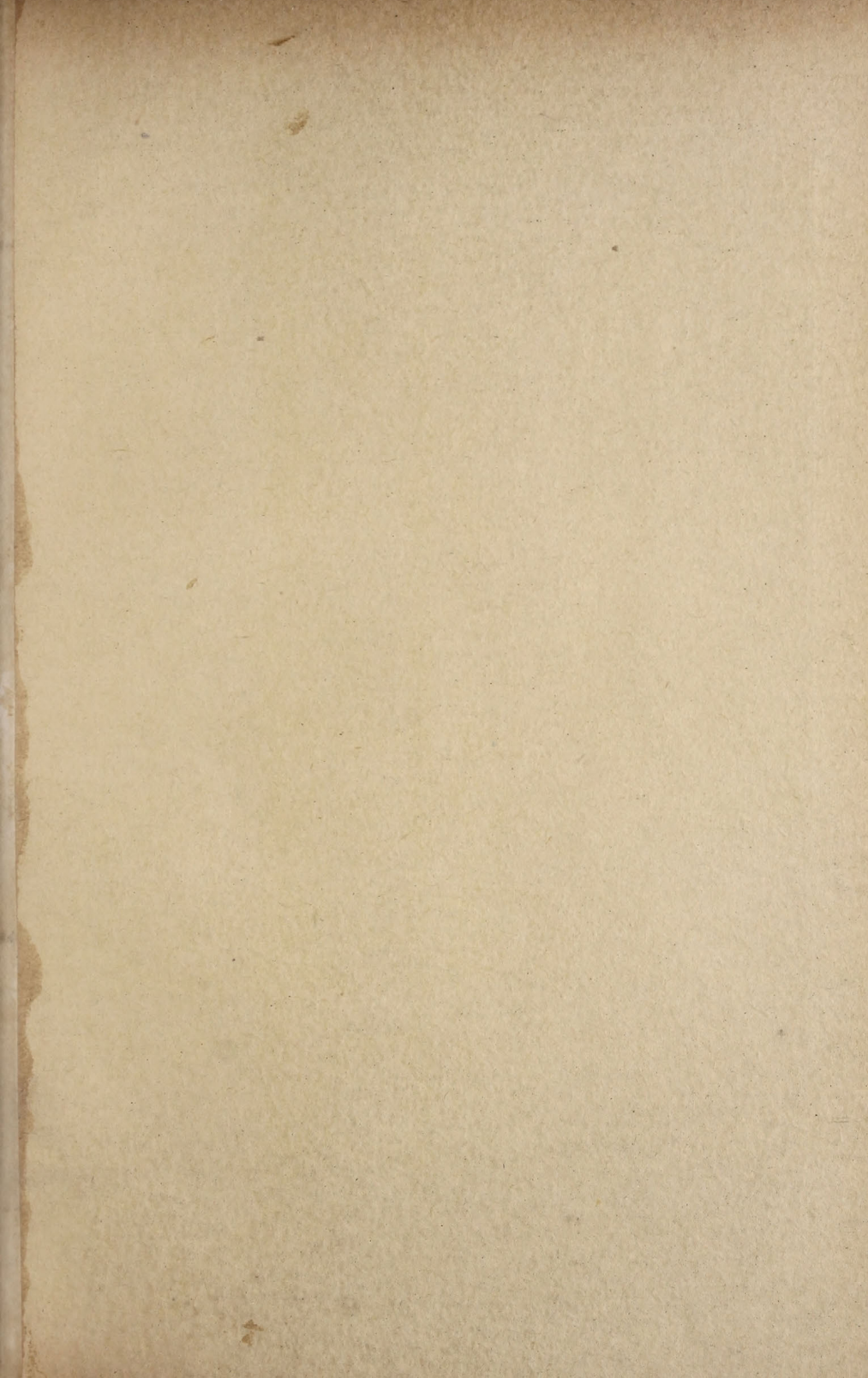
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.



A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK ÉS MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1935/36. ÉVAD KÖTETEI

Bónyi Adorján: Úri világ

Somogyváry Gyula: A Rajna ködbe vész

Herczeg Ferenc: Ádám, hol vagy?

Bokor Malvin: Éva és Évi

Csiky Mária: Koppány Erzsébet lázadása

Szász Géza: Szegény Mici

Zsigray Julianna: Marci

Harsányi Zsolt: Fiam

A Petőfi Társaság Elbeszélés-anthológiája

Sásdy Sándor: Ősz előtt

Kosáryné Réz Lola: Ida néni és Samu bácsi

Székelly Tibor: Nagyvárosi fények

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KÖSZÖRŐ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

<i>Pekár Gyula:</i> Liszt Ferenc emlékezete. (Tanulmány.)	65	<i>Lázár Béla:</i> Egy magyar obeliszk. (Tanulmány.)	95
<i>Madai Gyula:</i> Józanság. (Költemény.)	68	FIGYELŐ: A rádió jubileumára. (G. J.) — Rendteremtés az irodalmi kritika dzsungelében. (L. B.) — Elmaradt a biharfüredi bankett. (—ő.) — A cylinder. (L. b.)	104
<i>Lázár István:</i> Mosolygó vihar. (Elbeszélés.)	69	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK:	
<i>Vályi Nagy Géza:</i> Versek. (Krisztus a búzaszemben, A vén anyóka, Kócsag.)	77	(<i>Surányi Miklós:</i> Egyedül vagyunk. — <i>Gyökössy Endre:</i> Fiúk, föl a fejjel és Gyönyörű Magyarország. — <i>Harsányi Zsolt:</i> Magyar rapszódia. — <i>Szathmáry István:</i> Rákóczi. — <i>Lázár Béla:</i> A Munkácsy-kérdés.)	112
<i>Császár Elemér:</i> Váradai Antal a költő. (Tanulmány.)	79	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	118
<i>Szathmáry István:</i> A zengő hárfa. (Költemény.)	87		
<i>Nadányi Zoltán:</i> A versek nem hiszik. (Költemény.)	88		
<i>Jankovics Marcell:</i> Ablakok a kút körül. (Elbeszélés.)	89		
<i>Havas István:</i> Horatius. (Költemény.)	94		

UJ FOLYAM
★
II. KÖTET
★
2. SZÁM



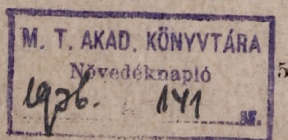
BUDAPEST
★
1936 JANUÁR
★
ÁRA 1 P

LISZT FERENC EMLÉKEZETE

ÍRTA: PEKÁR GYULA

Az antik látnokok a vész percében Hellász hőseinek a hitet, erőt adó lelkét idézték... az ő révükön én most magyar magunkra gondolok, mert úgy érzem, szent az a pillanat, midőn egy fenkölt nemzet méltatlan balsorsa legsötétebb éjszakájában, de igazának és élniakarásának villámló tudatában nagyjainak lángszellemeit idézi, hogy éltető, biztató szavukat hallja s elismert világnagyságukban — mint tükörben — a maga nemzeti nagyságát bámulhassa. Egy nemzet szellemi javai épp oly istenadta termékei a honi földnek, mint a testet tápláló anyagi termények, — a nemzet fenségét, tehetségét és hivatottságát jelentő lángszellemek ugyanebből a hazai talajból nőnek ki, csak épp az ő eszme- és eszménykincseik el nem múlóak s belőlük tevődik össze a faj, az ország nemzeti fajsúlya. És tegyük hozzá: egy nemzet jövőjét nem vesztett, vagy nyert háborúk döntik el, hanem ez a nemzeti fajsúly, — Klió mérlegén azé a jövő, amely nemzet mennél több és magasztosabb eszmével és eszménnyel gazdagította a világ szellemi kincseinek az összességét. A földrajzi magyar területet megcsonkíthatták, de szellemünk birodalma csonkíthatlan, — törjünk a jelen lángoló poklán át az integritás, a jövő meghódítására, de ugyanekkor arra is vigyázzunk, hogy az anyagiak után nemzeti fajsúlyunk szellemi kincseiből ki ne fosszanak minket. Mert manapság minden, még ez is lehetséges.

Elnöki megnyitó a Petőfi-Társaság decemberi ülésén az Akadémia dísztermében.



Am hogyan védekezzünk? Egy a mód: élő haderőnk mellett meg ne feledkezzünk a másik szellemi seregről, mely a magyar szent királyok vezérlete alatt rohamsoraiban ezerévünk lángszellemeit egyesíti s örök harcban vágat a századokon át, hogy nemzeti fajsúlyunkat és jövőnket védje az egész világ ellen. A Csaba legendájához fűződő *Hadak Útja* mellett itt az a másik, a *Szellemi Hadak Útja*, melynek élén a lovagi becsület Szent Lászlója, a felvilágosultság Kálmán királya, a legfenköltebb műveltség III. Bélája, Nagy Lajos s a renaissance Rex Mathias-a fényeskednek, — mögöttük a nemzeti és gondolatszabadság lánglelkei: Báthory, Bocskai, Bethlen, Pázmány, Zrinyi, Rákóczi, Széchenyi, Kossuth s ő mögöttük a költészet, a tudomány, a festészet, szobrászat, szónoklat, zene magyar világnagyságai: Petőfi, Arany, Madách, Jókai, — Bólyay, Eötvös Loránd, — Munkácsy, Benczúr, Lotz, Szinnyey, — Fadrusz, Zala, — a szónoklatban Kossuth, Eötvös József és nagy Apponyink... Van-e még párja a nemzeti fajsúly ily golcondai gazdagságának?

De megállok hirtelen: nem felejtettem-e el valamit, valakit? A válasz felülről jön, — mind érezzük és feltekintünk, mert a planeta szellemi egén a magyar csillagok közt ez ünnepi percben egy zengő üstökös jelenik meg, hogy muzsikája isteni fenségével a földkörüli egész emberiséget újból elmámorítsa. Jön a halhatatlanság szféráiból, hogy az évfordulók pálya-törvényei szerint pillanatra megálljon felettünk s kozmikus tüneményből újra emberré, a magyar Orfeusszá, Liszt Ferencé legyen. Ötven éve, hogy meghalt, de az a másfélezer zeneköltemény, mely szoborszép homlokából, bűvös ujjai alól világgá áradt, ma is öröktavaszi frissességgel zsongja és viharozza a magyar érzés, a magyar virtus, a magyar hit diadalmas fensőbbiségét. Szíve dobbanása a művészet és szerelem Apollo-himnusza, de lelke szárnyalása a keresztény hit misztikus égisz alázkodása, — legenda... — ezüst legenda az ő zseni-élete, melynek tán nem lehet helye a *Jacobus a Voragine Aranylegendájában*, de a zene ama magyar titánja, ki Beethoven csókjával homlokán s a kerekföld hódolatával lábánál megálmodta *Szent Erzsébetet*, az *Esztergomi* és a *Koronázási Misét*, ez a Liszt Ferenc mégis megérdemelte ama alázatos abbéöltöny életjutalmát, mely őt, minden korok legünnepeltebb zenekirályát, az egyház boldogan legutolsó szolgájává léptette elő. Az igazi zseni ezredének lelkét szívja fel magába, ilyen volt ő is, — mint ifjú hírességet Apollónak hívta őt a bámuló világ, majd

magyar Orfeusz lett a neve s nem ok nélkül, hisz játéka bűbájával sikerült neki a párisi kórházak és börtönök örültjeiben és gyilkosaiban a fenevadat báránnyá szelidíteni. Aztán a zenei reformok Prometheuszává egyenesedett ki s itt érte őt utól élete tragédiája. Mikor a boldogulni nem tudó, ösmeretlen Wagner Rikárd elküldte neki első operáit s ő ámulatlan látta e dalművekben a tőle átvett reformok megvalósulását, a nemes és talpig nobilis magyar úr, Liszt pillanatig se habozott és semmi alacsony féltékenység nem környékezte meg őt, csak épp egy óra hosszat forrón imádkozott a weimári oratóriumban hű élettársával, Wittgenstein hercegnével s aztán felkiáltott: „az egyén mellékes, fő a művészet, én embert csinállok Wagnerből s ha ezer akadályon át is, színre viszem őt, megteremtem a dicsőségét!“ És megtette. Tán túlságosan is. Félre állt, hogy a nem mindig hálás Wagner érvényesülhessen. Való igaz, Liszt zeneköltői nagysága csak most szabadul fel Wagner nyomása alól, — a virtuóz mellett im már teremő muzsája is fennen ragyogtatja a magyar Orfeusz zeneköltői elkésett dicsőségét!

Tekintetes Társaság! Felettünk a zengő üstökös, ez ünnepi percben honára tekint le s ha valaki, bizonyára ő maga Liszt háborodik fel legjobban ama külföldi törekvéseken, melyek — hol tudatlanságból, hál tán irigységből — immár rendszeres taktikával igyekeznek őt kiemelni, eltulajdonítani nemzeti fajsúlyunk szellemi kincsei közül. Hogy Liszt nem volt magyar, mert nem is tudott jól magyarul... Bárgyú okoskodás! Az ajk is hirdetheti a magyarságot, de a nemzeti érzés trónusa a szívben van s Liszt a pesti árvíztől halála percéig minden tettével, minden gondolatával rajongó magyar volta mellett tett hitvallást. S aztán... az a Liszt, ki Wagnerrel szemben úgy járt el, mint ő, az csak magyar nemes, talpig magyar gavallér úr lehet, senki más nemzet fia! Eb ura fakó! mi innen a Széchenyi megszentelt falai közül a Zrinyi szavával kiáltjuk oda annak a külföldnek: „elég volt, ne bántsd többé a magyart, ne vedd el halhatatlanainkat!“

Magyar Orfeuszunk, te a mienk maradsz s mi Vörösmarty fohászával kérlelünk a magyar éjszakából:

Zeng nekünk dalt, hogy mély sirjaikban
 Öseink is megmozduljanak
 És az unokákba halhatatlan
 Lelkeikkel visszaszálljanak...

Midőn e fenkölt igék jegyében az ülést megnyitnám, egy-szersmind szeretettel adom át a szót hazánk és Társaságunk büsz-keségének, a magyar zene jelenlegi fejedelmének, annak a Hubay Jenőnek, ki maga is a világdícsőség aranylépcsőin halad felfelé Mestere után! Mint legméltóbb ő emlékezzék meg Társaságunk előtt Liszt Ferencről...

Józanság

Írta: Madai Gyula

*A nyelves, gyáva, törpe nő,
A vérszopó Heródiás,
Egyetlen egy erényben óriás:*

*A józanság, az önmegfékezés
Nagy virtusában, mely dámán s gyalog
Parasztleányon egyaránt ragyog.*

*A női lélek félt, félt valamit,
A női szív valamit óva ó,
Mikor csábítja kéj, bor, dáridó.*

*Mit félt, mikor a szende dac
Szemérme ködlik szüzarculatán?
Szemérme tilkát ő se tudja tán.*

*En elzengem, mert látom hősi harcát
S imádom azt, mit ő előre véd:
Jövők félti, a magzat idegét,*

*A csont acélját, ész fáklyáit,
Velőknek lángját, szívben lobogást,
Bő, tiszta vért és biztos dobogást.*

*Félti a szemnek élet, ami céloz,
A kart, mi egykor védőn fonja át:
Félti ezt a szorongatott hazát,*

*Öngyermekét, a nemzetet,
Amely erénye árán lesz erős,
S melynek üdvéért ő a felelős.*

MOSOLYGÓ VIHAR

ÍRTA: LÁZÁR ISTVÁN

Pengett a kasza, harsogott a fű, omlott a selymes sarjú, pipitér, szarkaláb, harangvirág: negyven kasza nyomán dőlt a rend. A nap aranyszíve sugárzón izzott az erdő felett s fürdette fényében a fakirályokat. Valami áhítat borult a rengetegre. Fent ezüsthátú báránnyelűk lebegtek napkelet felé, lent pedig az emberi munka himnuszát zengték az erdőtisztáson csillogó kaszák.

Nézte Saáry Dénes a munka fergeteges iramát, hogy itt suhogva dől a fű, szinte zuhatagosan omlik a vadvirág, ott piros-rokolyás leányok teregetik szét a sűrű rendek, odább meg pis-kótalábú menyecskék forgatják-takarják s apró mereklékbe húzzák a naponszáradt sarjúrátát. Gyönyörködött benne, aztán a rengetegen pihentette meg mosolygó szemét...

Friss szelecske áramlott le a hegytorokból s a borókabokrok alázatosan hajbókoltak a déli fuvalatban. Zuhogó vízesés orgonált valahol, ezer esztendőök óta mormogja énekét. Arrafelé indult. Gyönyörű táj! Ott óriási, negyvenszázéves fák, végeláthatatlan lombzatukon aranyzöld csillogással tör át a fény, itt nap-esőkben fürdő málnabokrok, piroslik rajtuk a gyümölcs; szederinda kúszik, vaddarazsak zsongó táborra felhózik a széles erdő-vápán, madárfütyü hallik, feketeterigók meleg-mély liu-liuja, kakuk szól, harkály kopácsol a fán s az ezer fütyü és tiráda az erdő csendes zúgásával valami méla, sóhajos, halkanzengő áriába folyik... Mennyi szín, napfolt, búbáj és varázslat! Isten a rengetegre mosolyog...

Leballagott a fényvirágos lapályon. Nagy, barna szikla fekiúdt a mélyben, tetején vastag, zöld mohakalap, óriási vándorkő, a jégkorszak vagy a vízőzön hengergette le... Ott villámütött fa barnult fel árván a zöld erdőtáblából s körötte, mint elvillanó szívdarab, kergetődzött a lepkeraj. Mennyi szín és gondolat játszik az erdőn, millió ötlet és változat! A vörhenyes avar nyersen suhogott alatta, porlott a rög, nyisszant a kavics, tom-pán csikorgott a kődarab. Megannyi kőkoponya. Elmult világok temetője s lám, fölötté újra kihajtott az élet, az örökélő tenyészet, a teremő istengondolat...

Szétnézett. Hol a határ? Meddig terjed az ő ereje? Mély-árnyékos sűrűbe ért. Indaháló állta útját, iszalagfüggöny zárta

el a távlatot s odább, a pisztrángos patak oldalán földredöntött fenyőkerítés húzódott tova hosszan, vörhenyes, száraz, gúzsba-vert palánk. Ez a határ... Ott túl a Veresváryak irdatlan erdeje vonul fölfelé, a havasi régióba, a büszke, gőgös urak birtoka, kik vagy százesztendeje perlekednek az ő családjával, valami vitás Erdőréz miatt.

Szétártá karjával az erdő lombosátrát és átnézett a túlsó tisztásra kíváncsian. Lám, ott is éppúgy süt a nap, ott is éppoly béke van az erdőn, csak az emberszívek nem tudnak megbékülni, csak azokban dül a gőg, a dac, az esztelen harag...

— Micsoda...?! — rebbent rá a szeme.

...Egy gyönyörű leány állott a tisztáson, ott túl a fenyőkerítés mögött. Magas. Karesű. Fejedelmi szépség. Szeme két nagy, ragyogó csillag s feketecsigás, göndör haján napglória. Arca finom. Évszázadok láthatatlan vésői mintázták... Ó, nem, nem is földi lány! Az erdő tündérét lepte meg...

Nézték egymást.

A leány megmozdult és Saáry Dénes felécsüdt. A Veresváry-lány! Meghajolt udvariasan, megemelte kalapját s némán átköszönt.

Madártiráda zendült a sűrűben...

Csak nézte a fiút a leány, tetőtől-talpig végigmérte, aztán elfordult ridegen. Indult. Táncos járása csupa gőg. Vissza sem nézett. Csak lassan eltűnt a fák között.

A fiú föleszmélt.

— Katinka... — dobbant rá a szíve.

Megfordult és lefelé indult a patakparton. Ment, ment, bandukolt és a lányra gondolt. Napnyílak hulltak be a magas fák lombja közt s fénygyíkokká válva, tűntek el kihúnyó életükkel az erdő lelkében. De mi ez? Az ég borulni kezd hirtelen és beleborzong az erdő millió levele...

Kerekedett Bucsín felől egy nagy, fekete felhő. A mesebeli griffmadár. Szárnya sines, lába sines, szél hajtja: olyan, mint valami óriási kalózzászló, vagy a leszakadó éjszaka. Süt még a nap, de morajlik már a felhő kebele, örvény kavarog benne, vilámszeme meg-megeikázik s tompán dörög, mint a távolról rengő ágyúszó. Utána csend. De érzi az erdő és felzizeg. Szél tört le a hegyszorosból és zúgni kezdtek a fenyők...

Jön a vihar! Kiterült a felhő, mint valami óriási koldus-batyú. És omlott belőle a fekete gyapjú, a ködgomoly. Szét az

égen. Végig a láthatáron. Barna, hömpölygő hadsereg, a fergeteg villámkeresztes vitézei, kavargó felhőrajok, száguldó paripájuk a szél... Hajrá! Tűzkarikás tereli a nekirendülő eget, villám-ostor csapdos, még csak a tűzesapója cikázik, de beleharsan az éghatár... Hajrá! Robog elől egy barna óriás, ködszeme delej, fekete markában égígérő kelevéz, rengő árnyéka fölvetődik a napkorongra és elsötétül a világ.

A kasza megállt, elpendült hirtelen. Hahó! Rajtaragadtak a száraz sarjúrátán. Döng a gereblye, élesen zirreg a rögön, men-
tik a szénát a vihar elől, Boglyára verni! Vitte már a szél a sarjúkoszorút: Halió! De az emberi akarat nekifeszült s verték is már a száraz boglyák közepébe a szélfogó-karót...

— Hol a tekintetes úr? — nézett szét az elő-kaszás.

Ott ült már pejlován, a feketesárga ég alatt. Menekült a vihar elől. Levágott a gyepütisztáson, hogy úgy tünt egy pilla-
natra, mintha a fellegekből léptetett volna le az az égjáró lovas. A harmadfű-esikő vihogva rohant vele, át a bozóton, tüskén-bok-
ron, ki az erdei útra, mint a nyíl. Ki a vihar alól! Nyomában dürrögő fellegek villámlottak, felrobajló tűzesóvák gyúltak, mennydörgés rengett, a szél tördöste a fákat, a hegyek sarkait rázta már a fergeteg...

Hétágú cikázás csapta ketté az eget s a vihar villám-
szekere átrobajlott az erdön, mint valami aranyfekete görgeteg. Ég-föld rengett bele. A felhők vajúdó ágyéka megnyílt s a kettő-
roppanó faóriásokra hullni kezdett a zápor, mintha patakot öntene. Hajrá! Az eső fent még csak az erdő tetejét kapta el, míg lent, a villámok kilobbanó tűzkoszorúja közt, hűvös borulatban vágatott a ló...

Merre meneküljön? Fák alá nem állhat, belevág a villám... Merre futhatna valami földel alá? Ott van egy kis havasi pajta! Átugratott a remegő málnavészen, pár pillanat s a ló megtorpant rohantában a kunyhó előtt.

Hamár be! A lovat a pajtába csapta, ő maga meg hátra-
kattantotta a házikó fakilincsét s beugrott a vihar elől. E pilla-
natban a fergeteg letört a lapályra s az égi háború ereje kibon-
takozott.

Elkapta a kunyhót, megrázta minden eresztékjében, hogy
recsegett bele. Elsodorja! Az összerótt boronafalak állták a roha-
mát. A zápor is rácsapott s verni kezdte a tetejét. Omlott a vil-

lám, Omlott a zápor. Tűzkoszorú. Csattogó vízözön. Világvége! Hörgött bele a rengeteg...

Kinézett a havasi pajta tenyérnyi ablakán. A záporfüggöny szétnyílt egy pillanatra s az éghasító villámfényben valaki feltűnt a domb alatt. Emberi alak! Jött. Nő! Bukdácsolva jött lefelé a lankán. Egyenest a kunyhó felé. A vihar tépi, lökdösi... Lélek a fergetegben. Menti az életét.

Az ajtóhoz ugrott és kinyitotta. Szél tört be, utána pedig szinte beesett a nő. Haja csapzott. Ruhája latyak. Szorosan rátapad. Egy élő szobor. Keze még ott van fehér arcán, ahogy eltakarta szemét a lobogó villámfényben. A rémület maga.

— Az Istenért, hogy kerül ide? — ragadta meg részvevőn.

A nő felécsúdot a rémületéből, de arcán még ott ült a borzalom. Levette kezét a szeméről s letörölte arcáról az esőcseppeket.

— A vihar elől... — reszketett a szájaszéle.

Aztán fölnyitotta fáradt pilláit s vendéglátó gazdájára nézett.

— Köszönöm...

De nagy, sötét szeme hirtelen kinyílt s a fiúra meredt. Ez meg őrá. Az erdő tündére! A Veresváry-lány...

— Saáry Dénes, — hajolt meg udvariasan. — Megismer?

Csend szakadt le. Csak a szél zúgott odakint. A leány leengedte szempilláját s az arca mintegy megkövült.

Elfordult szótlánul.

— Lehetnék szolgálatára valamiben? — kockáztatta meg a fiú.

Nem felelt.

...Harsant az ég. A mennydörgés visszhangja végigdübörgött a havasok között. Szinte végtelen, sötét dőrej. Mintha le akarnának szakadni az egek. A hegyek nyögtek, a lankák zúgtak s visszamennydörögtek a havasok. Zápor és villám verte az erdőt, leszakadó tüzek és vizek... A leány a kunyhó sarkába húzódva, reszketett.

— Fázik? — nézte Saáry szánakozva. — Reszket...

Szétnézett. Ott van egy csomó rőzse! Odament, felnyalábolt egy ölrevalót és tüzet rakott a góc alatt.

A láng dürrögve csapott fel a száraz rőzsén, pattogva szálltak a szikraesillagok s a felragyogó tűz heve-fénye átsugározta a rozsdabarna félhomályt.

— Tessék odaülni, — mutatta a fiú jószívűen.

Bükkfatönköt hengerített elő a kunyhó zúgából s a leány ráült szótlanul.

— Csuromvíz, — nézte Saáry. — Vesse le és szárítsa meg a ruháit... Addig kimegyek.

— Ne, — intett a lány.

A fiú elmosolyodott.

— Meghül, — szólt komolyan. — Nézze, itt van a kabátom, vegye föl és ott van az a jó meleg nyeregpokróc is... Öltse magára, míg átmelegszik...

A leány szeme, ámuló, nagy, sötét szeme egy pillanatilag rajtafelejtődött.

— Nem, — tiltakozott aztán sértődötten. — Legfeljebb azt a pokrócot... Vagy azt se! Nincs szükségem rá...

— Ahogy parancsolja, — hajolt meg és kiment.

Szél és eső csapott be. A leány foga vacogott, szinte rázta a hideg. Az ajtó bezoppant a fiú után. Kiment?! Abba a rettentő viharba? utána akart kiáltani. De nem! Mi köze hozzá? Saáry ivadék...

A rőzseláng felesapott fergetegesen. Ette a tűz a száraz ágat, hogy ropogott az, mint a csirkecsont valami vörös kutya foga közt. Süt a heve, de még jobban fázik. Brrr... Bőrigázott. És rátapad a ruhája, minden idoma látszik. Mi lesz? Így nem mehet haza. Eh, félre az álszeméremmel! Leveti.

Viaskodott magával még pár pillanatilag, majd vállatvont és elmosolyodott. Milyen bolond is a férfi! Most silbakol odakint és veri a zápor egy idegen lány miatt... Hm! Ez mégis csak nagy önfeláldozás. De miért? Mi célja? Kötelező áldudvariasság az egész...

A skótmintás nyeregpokróc ott volt a közelében, szépen összehajtva, sarkában kék monogram: S. D. Előrehajolt és megérintette. Finom anyag. Puha, bolyhos, meleg takaró... Didergett és ellenállhatatlan vágyat érzett utána. De hátha benyit hirtelen? Nem, ezt nem teszi.

Vetkőzött. Alig tudta leszedni tagjairól a szétázott selymet. Ágakra teregette a rengő-piros tűz körül, aztán szétnyitotta a puha pokrócot és belebújt. Maga köré esavarta. Olyan volt az, mint valami antik japán kimonó...

Ropogott a rőzsetűz, száradt a holmija, ruha, cipőske, harisnya, kombiné. Csupa diszkrét titok... Ha megtudják a

barátnői! Isten ments. Egy csinos fiúval a lobogó rőzsetűz körül... Hamisítatlan románc.

... De veri szegényt kint a zápor! Eh, bizonyára bebújt a pajtába, a lova mellé, Odavaló... Hallgatódzott. A viharzúgásban is átütött a lóhorkanás a boronafalon. Ahá, paskolja tenyerével a ló nyakát... Behívja? Csontig szúr a szél... Mindjárt! Valamennyire megszáradt már a pókhálófinom kombiné, a harisnyája is meg. A ruha, az maradhat. Az nem olyan nagy dolog... Érdekes kaland!

Belemosolygott a rőzselángba, aztán megmozdult s öklével döngetni kezdte a boronafalat: Lehet! Visszaugrott a fatönkre s a takaróba burkolódzott. A szíve vert...

Nyikkant a fakilincs s az ajtót hátracsapta a fergeteg. A fiú bejött, bereteszelte a kallantyúval s a lányra rebbent a szeme.

Komor, hűvös arc fogadta. Szigorú homlok. Leengedett szempilla. Elmosolyodott.

— Olyan, mint Izisz az egyiptomi domborműveken — törte meg a csendet.

Még egy csutakot hengerített a tűz mellé s a lánnyal szemközt leült.

— Szabad rágyujtanom? — nézett rá bocsánatkérően.

— Kérem — bólintott a lány.

Odapillantott az ezüstszelencére. Finom, ötvözött munka. Két kis aranypánt fogja át. Rózsaszíromvégű cigaretta. Egy egész sor van benne... A fiú elfogta a leány csillagos tekintetét.

— Parancsol? — kínálta közvetlenül.

A leány habozott.

— Köszönöm...

Csiga-biga... kidugta kicsi, fehér ujját a takaró közül s kivett egy rózsalevelű Abdullah-t.

A fiú tüzet adott.

— Mióta van itthon? — kérdezte óvatosan.

— Négy hete — pillantott rá érdeklődve.

Összekeveredett a finom dohányillat a rőzsetűz kesernyős füstjével. Kint tombolt a vihar, zuhogott az eső, bent szétterjengett a meleg. Valami jóleső zsibbadtság lepte meg a lányt.

Hallgattak egy darabig.

— Egyetemre járt? — kezdte a fiú megint.

— Igen, de abbahagyom — verte le ujjahegyével a cigarettahamut.

— Kár...

— Atyám meghalt...

— Igen... tudom...

— ... és át kellett vennem a gazdaságot...

— Azt az óriási birtokot? — nézett rá csodálkozva.

— Azt.

— És ért hozzá?

— Muszáj.

A vihar dobolt a háztetőn.

— Átvettem én is a birtokunk vezetését — jegyezte meg a fiú. — Hazajöttem gazdálkodni. Kilopják az ember szemét...

— Bizony — bölintott tartózkodón.

Az orkán lassan megcsendesedett. Az eső már egyenesen zuhogott. A légköri feszültség engedett s valami derengő, szürke fény szűrődött át az esőfüggönyön.

— Nem emlékszik rám? — kérdezte a fiú hirtelen. — Gyerekkorunkban együtt játszadoztunk. Hiába tartotta családunk a haragot, a mi tiszta gyermekszívünk nem ismerte akkor még ezt a sötét érzést s titokban együtt kergettünk pillangót a maguk kertjében. Ott másztam be mindig a palánk alatt... De édes, gyönyörű kislány volt, Katinka!

A leány összerezzen idegesen.

— Bocsánat — hajolt meg a fiú zavartan.

A leány hallgatott. Csak rácsillantotta bársonyos tekintetét.

— Elfelejtett — bólogatott a fiú csendesén.

Katinka megmozdult.

— Zárdába kerültem, maga meg más intézetbe — mondta halkan. — Elszakadtunk egymástól s lassan minket is megmételyezett a családi hagyomány...

— Engem nem, — mosolygott rá szomorkásan. — Sokszor gondoltam magára, higgye el. Csak néztem ágyamból a holdat úgy éjszakánként s forró gyermeki vágyódással gondoltam haza. Érdekes. Mindig azt hittem, hogy most a maguk kertje fölött süt a hold olyan szépen, olyan tündöklő fényesen...

A leány hátrahajtott szép fejét a boronafalra s elrévedt hosszasan. A gyermekkor aranyköde fölragyogott lelkében s nagy, fekete pillája lassan verdesett.

Érezte, hogy szakadozik szívéből a dac.

— Most is magam előtt látom, amint nevetve jött felém —
mélázott el a fiú. — Még a halványkék köntösére is jól emlékszem,
a kicsi, virágos kalapjára is... a tündöklő szemére, lobogó-gön-
dör hajára, kicsi, poros, maszatos kezére, amikor porvárat építet-
tünk a vén körtefák alatt... Csókgödrös, fehér arcoeskája szinte
világít a napon! Istenem, de boldog idő volt az, mikor kézenfogva
jártunk a gyermekkor hűvös cipőjében, hasadozó öntudatunk
hajnalán...

A leány lehúnyta szemét, úgy hallgatta a gyermekkor
visszazengő álmait. Félarcára fölvetődött a rőzsefény s bíbor-
csókot remegtetett rajta. A fiú elbűvölve nézte az asszony-
szfinkszet s tovább beszélt:

— Emlékszik-e, mikor egy halott madárfiókát találtunk a
kertben? Hogy megsirattuk mind a ketten! Aztán sírt ástunk
neki, kipárnáztuk rózsalevéllal és eltemettük a kis énekest. Ke-
resztet faragtam ágacsokból és a sírjára tűztük, hogy — keresz-
tény madár volt...

— Emlékszem — sóhajtott a lány.

— Csengettyűt kötöttünk a kakas nyakára s megpatkoltuk
üres dióhéjjal a tarka kandurt. Világgá szaladt szegény... Nem
volt a környéken két olyan huncút lurkó, mint én, meg maga.
Fára másztunk, asztagok tetejéről hemperegtünk le. Csínyt
csínyre halmoztunk... Emlékszik-e, hogy összekarmolt, mikor a
nyitogatósszemű babája karját eltörtem véletlenül?

— Emlékszem — mosolygott föl a lány. — És azután meg-
csókoltam...

A fiúra nézett s a szeme beleharmatosodott.

— Csak később eszméltem rá, fiatalabb diákéveimben, —
mormolta a fiú — hogy milyen halálosan szeretem magát...

A leány aranyfekete szembogara kinyílt s valami ráesz-
mélő gondolat riadozott benne. Csönd esett le. A rőzseláng is le-
bújt s kigyózó ragyogással szétterült a góc lapos kővén.

— Katinka! — hajolt hozzá a fiú. — Gyermekkorom tün-
dére... Mondja, hogy tudott elfelejteni?...

A leány ráemelte a szemét. Égő, fekete gyémánt. Hosszú
pillája rávert, mint valami remegő lepkeszárny. Könny és láng
csillogott benne, aztán felsírt... és elcsattant a csók. Mint a
tavaszi vízáradás, úgy tört fel szívéből az első szerelem.

Odakint felmosolyodott a vihar...

Versek

Írta: Vályi Nagy Géza

Krisztus a búzaszemben

Hullámfodrok ringatóznak — fénylő smaragd — zuhatag —
Ég a földdel forró nászt ül: élet sarjad, mag fakad.
Cirogató, csókos napfény, mint aranyló méz csorog, —
És a szembe, búzaszembe Krisztus arca mosolyog...

Nappal és éj nagy harcából — orvul kúszik lomha köd,
Fojtogatva szétterül a lankákon és sík fölött, —
Ólmos-szürke fátyla alatt a mag halálharmatos, —
És a szembe, búzaszembe Krisztus arca sápadoz...

A nap égő lángja nyomán izzó lázban ég a táj,
Tűzköntösét alélt földre teríti rá: az aszály, —
Tikkadt szája, szomjas szája enyészet-csókot lehel, —
És a szembe, búzaszembe Krisztus arca torzul el...

Görnyedthátú, bús parasztok rögre hajlanak tovább, —
S míg hordozzák a keresztet és járják a golgotát, —
Várják, várják a dús nyarat, melyből bőség magva hull,
És a magban Krisztus arca mindörökre felvidul...

A vén anyóka

Öreg anyó volt... jól emlékszem rája...
Elében ködlik fakó gyászruhája, —
Mint kísértet, ha jó az éji óra:
Az életvártát félve silbakolta...
Botjára dőlve tipeget az árva,
Fogyó árnyéka sántikált utána...
Parázsszemének kilobbant a fénye,
A lélek is csak hálni járt beléje, —
Madárka-testét fáradtan cipelte,
Nyolcévtizednek nyomta lomha terhe...
Élők helyett a holtakat kereste,
Virágokat tett korhadó keresztre, —
És elrendezett mindent jóelőre:
Készen: párnája, csipkés szemfedője...
Zsoltáros könyve ócska, megkopott már —
Olyan volt lelke, mint beomlott oltár.
S a képek benne sorra elfakultak, —
Egy fénye villant — mécsese a multnak...

Elnéztem sokszor, amint szélbe, hóba, —
 Rogyó lábbal a széles utcát róttá, —
 És megkérdeztem: mondja Sára néne,
 Mi volt a legszebb perc az életébe?
 Ilyenkor arcán örömkönny sugárzott,
 Mosolyba hulltak gondszántotta árkok —
 Szeméből régi tűz visszfénye áradt:
 Hívó rajongás, hódoló imádat...
 Távolba révedt... megvonaglott ajka,
 Rabul ejté egy ígézet hatalma,
 És lelke legszebb, legragyogóbb álmát,
 Szent titkát, édes, szűzi vallomását
 Két csacska szócskában rebegette el:
 Beszélt Petőfivel...

Kócsag

Tóparti trónon halkán csobbanó hab
 Tükrén merengve áll a néma kócsag...

All s vizsga szemmel néz a messzi tájra:
 Sötét vizeknek hófehér királya...

Ékes nyakát busongva nyujtogatja:
 Szűz tisztaságnak szeplőtlen lovagja...

Testét sugárzó díszköntös takarja:
 Halálra szánt: bús, ritka, úri fajta...

Vonagló lelke húrjain keresztül
 Egy fájó sejtés, borzongás rezdül:

Pusztul a nád, sás rejtelmes világa,
 Jövendő sorsát érzi, tudja, látja...

Pusztul a láp és közeleg az óra,
 És bűg a kákakórus siratója...

— — — — —
 Tóparti trónon:... Lágyan csillanó hab
 Tükrét vigyázva áll a néma kócsag...

Dacos fejét a végtelenbe fúrja:
 Magyar szépségek utolsó tanuja.

A költő most megjelenő új verseskönyvéből.

VÁRADI ANTAL A KÖLTŐ

ÍRTA: CSÁSZÁR ELEMÉR

Éppen hatvan évvel ezelőtt, 1875-ben, egy fiatalember kopogtatott a magyar irodalom kapuján. Költeményeket hozott, s mint ifjúhoz illik, szerényen, egy vékony, egyszerű füzettel kért bebocsátást. Ez a 21 éves ifjú, volt színésznövendék és hírlapíró, tanár és doctor philosophiae egy személyben: Váradi Antal volt. Vajjon azok között, akik a kis füzet 31 versét olvasták, akadt csak egy is, aki megérezte, hogy ezzel a marék verssel egy méreteiben hatalmas, színeiben változatos költői pálya indult meg? Aligha. S bizonyára maga a költő sem sejtette, hogy hat évtized múlva egy egész vidék színe-java egybesereglik áldozni emlékének! De azt megérezte, hogy hivatása nem a színészet vagy a hírlapírás, igazi helye nem a tanári katedrán vagy a tudós íróasztala mellett van, s megérezte, hogy lelkét rabul ejtette a költészet varázsa — a költészet lesz ettől a pillanattól kezdve szívének örök álma, igazi élethivatása. Vallomást tesz erről már egyik első költeményében (*Osztályrészem*). Azt írja benne:

Ha egykor az egek királya,
Oly hosszú évmilliók után,
Betöltni vágyva egyszer már az
Embergondozta vágyakat,
Szétosztaná az emberek közt
Nagy alkotása mindenét —

ő nem kívánna az Úrtól mást magának, csak a *dalt*.

Fohásza kedves volt az Úr előtt: meghallgatta és teljesítette. Neki adta a dalt, s az még vagy egy félszázadig zengett ajkán, eleinte lágyan, szelíden, mint a fuvalaszó, aztán mélyen bűgva, mint az orgona, majd gazdagon, telten, sok szólamon, mint az ochester muzsikája. Lira, epika, dráma, ebben a sorban jelentek meg Váradi költői pályáján — mintha a szellem világában is érvényes volna a biogenetikai alaptörvény: az ő egyéni fejlődésében megismétlődött a költői műfajok fejlődésmenete. Ő maga igaz valója szerint lírikusnak tartotta magát, közönsége legjobban verses legendáiért lelkesedett, a tudomány megállá-

Felolvasta a szerző a Petőfi-Társaság bonyhádi vidéki nagygyűlésén.

pítása szerint drámáiban lendül a legmagasabbra a költészete. Kinek van igaza, a költőnek, az olvasónak, a kritikusnak? Mind-egyiknek! Váradi Antal, ez a csupa-szív ember, valóban a lírára született, a legendában azonban olyan epikus műfajra talált, amelyben költői tehetsége gazdagon kibontakozhatott, s a legnehezebb művészi föladat, az életet cselekvény alakjában megjelenítő dráma, volt szívének nagy ügye, a színpadi siker bűvös álma lebegett előtte egy életen át, mint költői becsvágyának legméltóbb célpontja.

Vegyük sorra költészetének irányait.

Első lírikuma ezt a címet viseli: *Anyámnak*. Nem véletlenül került verse a kötet élére, ez szimbolikus jelentőségű: rávilágít Váradi Antal lírájának két legjellemzőbb vonására, a bensőségre és a tisztaságra. Sokféle lelki rezdülésre adott hangot lantján, de az legnemesebben, legteltebben akkor zengett, mikor ihlete a szív mélyéről tört föl; az érzések egész skáláján játszott, a molltól a dúrig, de azért mindig tisztán esengett a hangja, s bár mindig etikailag értékes anyagot formált költészetté, legmélyebbre akkor száll, szívünkhöz akkor fér legközelebb, ha a legeszményibb anyaggal dolgozik, a férfiszív nemes hevületével. Időnként el-elkalandozott arról a térről, amelyhez őt sajátos lelki alkata kötötte. Megénekelte egy könnyed, lelkén átsuhanó, de céljához nem ért szerelem tragikumát, s csalódásában úgy érezte, hogy ő az elmúlásnak, a hervadásnak költője — mennyire nem illett az ő egészséges, férfias egyéniségéhez a méla ősz borúja, a hervadás bánatos hangulata! Szerepjátászás volt ez, a költő beleélte magát a fölvett költői attitude-be, s érzelmeit képzeletével táplálva, írt szép strófákat, mint ez a kettő:

Tekintsetek a természet könyvébe.
Mi a tavasz? — Virágos iskola...
Mihelyt a feselő bimbó belépe —
Föllebben a nagy rejtek fátyola.
Előkészítik a nagy hervadásra,
S tanul meghalni a mezők ölén...
Erről beszél a harmatkönny hullása...
A hervadás költője vagyok én.

Dalolni virulásról és tavaszról
Fennkölt ajakkal van-é lelketek,
Midőn köröttünk egy örök panasz szól
A hervadásról, — s ti nem értitek?



Évente újraébredést daloltok,
Tavaszt, — a nagy haldoklás kezdetén!
Az egy igaz, — miről ti mit se tudtok,
A hervadás költője vagyok én.

— de nem ez az ő igazi hangja.

Az igazi három irányból hangzik felénk. Leggyakrabban az édesanyjához írt versekből. Valami kimondhatatlan gyöngéd-ség és bensőség árad ezekben a versekben, olyan gyermeki érzés, amelyet csak a legnemesebb anyai szív fakaszthat a leghívebb fiúi szívben. Bizonyára elmélyítette kapcsolatukat az a helyzet, amelybe a sors őket juttatta: az árván maradt anyának egyetlen vígasza, reménye a fia volt; a fiúnak egyetlen támassza, egyetlen öröme az anya — de együttérzésüknek páratlan szépségét e két egymáshoz és egymásra méltó egyéniség lelki nemessége határozta meg. Érthető, hogy a költőnek az a sok verse, amelyben gyermeki szíve érzéseit önti ki, mind csupa őszinteség, csupa közvetlenség, — nincs bennük egy csinált vagy hamis hang, a művész keze mindig bátran kap bele a hurokba és tisztán üti meg a kívántat. Nem Petőfi-mímelés ez a költészet, mint a múlt század második felében nem egy költőnké; Váradi Antal nem Petőfi édesanyjáról mintázza a magáét. Az, akinek alakja ezekből a versekből élénk lép, az az özvegy, a fiával lelki közösségben élő anya, „élte tavaszának kertésze“, a nagy gyermeknek gondviselője, boldogságának anyja. A fiúi szeretet sok költői megnyilatkozásából hadd emeljem ki a legszebb kettőt. Az egyik, az *Anyám háza* — ez majd egypár perc múlva megzendül művészi ajkon, a nagyasszony unokájának, Váradi Arankának tolmácsolatában. Milyen megható és egyben milyen fölemelő, hogy a fiút az édesanya közelsége emeli ki a bánatból, az ad neki erőt a csalódások után, s az vezet el minden jó kútforrásához, Istenhez. A költemény refrénje:

Áldd meg, Uram, azt a házat,
Áldd meg azt a küszöböt...

egyszerűségében is páratlanul meleg és költői. A másik az *Ave Maria*. Az esti szellő szárnyán az Angelusra megkonduló harang hangja száll feléje s az Isten anyját dicsőítő fohász, az Ave Mária, a másik szent anya képzetét vetíti eléje, a maga édesanyját, s képzeletben összeszövődik e két drága asszony valója. Ebben az áhítatos érzésben megírja a maga evangéliumát, életének történetét, amelyet az anyai szív szeretete sugároz be,

s éneke berekesztéséül megírja a gyermeki szív legszebb imáját, legnemesebb fogadalmát:

Ameddig lelkem Isten tükre lesz,
Ameddig benn' egy gondolat ragyog,
— Még akkor is, midőn csak egy kereszt
Jelez a földön, melyet elhagyok, —
A túlvilágnak csillagkapuját
E hozzá forrt imával lépem át:
„Ave Maria! ki szent vagy s dicső,
Az én anyámat áldd meg, égi nő!”

Az édesanya képéhez csakhamar egy másik társult, azé a leányé, akit szeret. Ez az új szerelem már nem múltó föllángolás, ez betölti szívét egy életre. Ezért, mikor megszólal — még a bizonytalan remény és aggasztó kétség fázisában — átérzett heve, lelke vívódásában, egy megkapó gondolattá edződik:

Mint messze puszták vándorának
Tündér varázsú délibáb,
Rengő sugáron ringatózva
Tünik fel mind tovább... tovább...
S az, bár elérni soh'se bírja,
Felé vágy, összeroskadón:
Ugy int felém csodás bűbájjal,
Áthatva lelkem és valóm
A te neved!

Nevedben multam feledése
S jövőm reménye int felém,
Leoldja rólam multam átkát,
Melynek keresztjét viselém;
Meggvált a Golgothának útján,
Melyre lesujtva indulék,
Rózsát növel töviseim közt,
Miket fejemre vont az ég —
A te neved!

(A Te neved.)

S mikor a zaklatott szív, vízszontszerelemre találva, megnyugszik, azt, aki eddig a hervadás költőjének tartotta magát, magával ragadja az életérzés ereje, megérti a tavaszt, az újjáéledő természetben fölismeri a diadalmas élet szimbolumát s a lombhullás helyett ezután a májusi virágfakadásban keresi a költészetet (*Akácvirágok*).

A szubjektív érzéseknek ez a három húrja csakhamar elpattant a költő lantján. Édesanyját elvesztette: gyöngédsége,

szeretete innen kezdve fájó emlékké finomodott; szerelmesét magához csatolta a házasság kötelékével: szerelmi boldogságát egészen magának foglalta le az *ember*, nem juttatott belőle részt a *költőnek*, mert magyaros szemérme nem engedte, hogy családi életének tiszta, vonzó képeit vásárra vigye; az élete nyarába lépett férfi leszámolt fiatalos hevületeivel: maga mögött hagyta a vágyakat és az ábrándokat — még a tavasz gyönyörűségeit is.

De a költőt nem lehet elnémitani. Váradi Antal ajkán is új hang esendül meg; a fiatal szív költészete, a líra után az érett férfié, az epika. Ifjú korában is játszottak lelkével epikus képek, megjelenítette komor történetekben az óvilág daimonionjait és a szent könyv hőseit. A földézett mitikus lények között a legzordonabbak Astaróth bús jajongó leányai, akik éjféلكor, a hold vörös arcától kísértetiesen megvilágítva, sötét, komor vizek partján mossák az emberiség bűneitől véres lepleket; az őszövet-ségből életre keltette Iubált és Tubalkaint, Szeth családjának félelmes kovácsait, akik az ércből a tűz istenkáromló munkájával kikalapálják az emberiség két legnagyobb átkát, a kardot és a bilincset; az evangéliumból kiragadta az áruló Judást, képzeletével megrajzolta évezredes életsorsát: elkárhozott lelkét még a pokol sem fogadja be, s az vígasztalanul bolyong a földi téreken. Ezekben a sötét, zord történetekben azonban az epika nyugalma helyett a líra lázadozó hevét kapjuk: a költő szívében forr az indulat, az emberiség bűneinek és aljas szenvedélyeinek gyűlölete. Mintha Michel Angelóhoz és Dantéhez járt volna iskolába: merész vonalú, bíborfeketén csillogó képekbe, sötétben izzó gondolatokba objektiválja a hit fanatizmusával egy új *Utolsó ítélet*, egy *Ördögi színjáték* borzalmait.

Mikor aztán Váradi Antal szívében elnyugodtak az érzés-viharok, és lelke megnyerte teljes kiegyensúlyozottságát, akkor epikája új irányt vett s Victor Hugo (*Légendes des siècles*) és Leconte de Lisle nyomán egészen új medret vágott magának: megzülettek tollán a legendák. Csodás történetek ezek, de nem a középkor jámbor történetei nyomán járnak. Hősei nem az egyház szentei és vértanúi, erósakaratú, elszánt, emberfölötti lények, akik itt e földön elszenvedvén a pokol gyötrelmeit s csodákkal bizonyítván választott voltukat, hithűségük és életáldozatuk díjában elnyerték az örök üdvösséget; hanem egyrészt mindennapi emberek, a szegény nép egyszerű gyermekei, másrészt a szenteknél is szentebb lények, a bűn nélkül fogant Szűz Anya és

minden jó forrása, az Úr egyszülött fia. Legendái jórészeben a keret ugyanaz: Krisztus urunk vagy Szűz Mária megjelenik a földön, templomban vagy kunyhóban, de mindig a szegénység körében, akkor, mikor a veszedelem legnagyobb. Nagyjában azonos az a színjáték is, amely az égi és földi szereplők között leporrog: a szegény elesett földi embert Istenbe vetett bizalmaért fölemeli Isten fia vagy édesanyja. A középkor szelleme, jámbor hite és naív életfölfogása jelenik meg ezekben a legendákban, de modern köntösbe öltözötten, s ez a változtatás, az események beállítása újkori miliőbe, a modern élet viszonyai közé, nem törölt le semmit a legendának mint középkori műfajnak sem naiv bájából, sem mély áhítatából. Íme, bizonyosságul egypár történet. A durva tömeg már-már máglyára vagy tüzeskerékre vetné a kis árvát, aki éhségtől gyötörve, hozzányúl az oltáron a szentelt kenyérhez, amikor egyszerre megjelen a földühödött nép között egy szelíd férfi, magához öleli a félholt gyermeket s a reá támadó vad seregnek, eltűnve a sugárözönben, megmondja nevét: a Názáreti Jézus (*Az Úr íté!*). Egy másik: A hitetlen halász kunyhójában holtraváltan fekszik kis gyermeke. Orvosság kellene. Az apa a dühöngő viharban is tengerre száll, de mikor az orvossággal kezében visszaindul, hullámhegy hullámhegyre tolul s a következő pillanatban összeroppantaná a bárkát. A hajós ajkán fölcsendül a tengerészek himnusa, az *Ave maris stella* — s íme, egy fehér asszony kel ki a habok közül s bizton vezeti hajójukat a révbe. Szűz Mária volt, a hajósok védőszentje, meghallgatta a hitetlen fohászat. (*Stella maris.*) S a legszebb, *Az ezüst fátyol legendája*. A koldusasszony Szűz Mária szobrához fohászkodik: négy kisgyermekére az éhhalál vár, segítse meg! Megelevenedik a márványszobor s a fejét ékesítő ezüst fátyol felét odanyújtja a térdeplőnek. A dolog kitudódik, s a bakó tüzes fegyvere vár az Istenanya szobra előtt a szobor tolvajára. S ekkor a szoborba újra élet kel: az asszony felé nyújtja fátyla megmaradt felét. A gyönyörű mozdulatnál talán még szebb az a szózat, amely ekkor a légen át rezdül:

„Tanuljátok meg, emberek,
Hogy míg nyomor van a világon,
En kinsre, ékre sohse vágyom.
Az éhezőkre nézzetek!
Az égnek kinsce, mosolygása:
Hogy a nyomort enyhülni lássa!”

Bizonyára emberibbek Váradi Antal legendái, mint a régi szent történetek, de épp ezért közelebb is kerülnek szívünkhöz. Sőt megvallom, én úgy érzem, hogy még vallásos áhitatunk elmélyítésében is meghaladják, legalább anyagukkal, ezek a modern legendák a régieket. A csoda, ami minden legendának legfontosabb eleme, az egyház legendáiban emberek műve: Isten kegyelméből ugyan, de mégis földi lények hajtják végre — Váradi legendáiban emberekkel történik a csoda, de mindig maga Isten az, aki előidézi. Ne keressük ennek a mélyebb vallásos megindulásnak magyarázatát pusztán abban, hogy a csodák hozzáfűzése az Úrhoz, jobban megfelel a modern ember racionalisztikus gondolkodásának és reális világnézetének, része van benne érzésvilágunknak is, annak, hogy szeretetünk, csodálatunk, hódolatunk legmértőbban Isten felé irányul.

Ez a mély emberi vonás s a történetekből kiáradó tiszta etikum Váradi Antal legendáit műfajuknak legnemesebb termékei közé emeli.

Váradi Antal drámáiról a tudomány már kimondta az utolsó szót, szentesítve a közönség ítéletét. Drámái közül négy nyert akadémiai koszorút, de színpadon csak kettő szerzett dícsőséget írójának, az *Iskarióth* és a *Hun utódok*, s azok sem tudták magukat átmenteni a jelenbe; rövid tündöklés után lekerültek a színről. Nem akarom megföllebbezni a két fórum egybehangzó ítéletét, csak rá akarok mutatni egy olyan érdem-bokrukra, amely nagy értékekben nem gazdag drámairodalmunkban tisztességes helyet biztosít két tragédiájának. Ez: a koncepció merészsége, a költői eszme ereje és az elgondolás nagyvonalúsága. A két tragédia pedig: az *Iskarióth* és a *Tamóra*. Alapgondolatát mindkettő a lélek legnagyobb mélységéből hozza föl: a hős lényének legbensőbb valójával kerül összeütközésbe, azzal, amiben férfivolta határozódik, hivatásérzetével, s bukása, mivel a tragikum nem külső tényezők, hanem belső erők munkájából robban ki, páratlanul megrendítő. S ért a költő a hatás fölfokozásához. Az *Iskarióth*-ban a költői föladat merészségével. A világtörténet legnagyobb bűnösét, Krisztus urunk árulóját viszi színre, s meg akarja pszichológiailag értetni a történetileg érthetlent. El mer térni az evangéliumi hagyománytól, megsértve vele a szent szövegnek betűjét, de kisebb mértékben a szellemét is. Judás nála nem 30 ezüst pénzért tagadja meg a mestert és juttatja keresztre, hanem mert fanatizmusában nem tudta megvárni, míg a krisz-

tusi ige a benne rejlő eszmei tartalommal meghódítja a világot; hogy siettesse a diadalt, tűzzel-vassal ki akarta erőszakolni s keresztül gázolt az útjában álló Megváltón, hóhér kezébe adva azt, aki ihlette, megalázva az eszmét, amelyet szolgált. Még merészebb a *Tamóra* elképzelése. Történeti dráma, de lebontja a tér és idő korlátait, tipikus mese-dráma az újromantikusok modorában. A légüres térben nemcsak a testek mozgása rohamosabb, hanem a szenvedélyek viharai is szilajabbul vágthatnak: a *Tamóra* cselekvénye is a szertelenségekbe száguld. A hős egy legyőzött ország királya; embereit leölték vagy rabságba hurcolták, s ő most egymaga akar bosszút állni: leölni az ellen gyűlölt uralkodóját és fölszabadítani a maga népét. Az ellenség városába érve, az első lény, akivel találkozik, egy fiatal leány. Szépségétől megigézve, szerelmében mámorosan sem feledkezik meg hivatásáról: fegyverbe szólítja rab honfitársait s beront a királyi palotába. Ekkor jut tudatára a szörnyű valónak: akit szeret, az maga az uralkodó, a halálosan gyűlölt zsarnok. Ellentétes érzései összemorzsolják: vagy hazáját áldozza föl szerelmének, s akkor megsemmisül erkölcsileg, vagy szerelmét hazájának, s akkor megsemmisül lelkileg — nincsen kiút, a bukás elkerülhetetlen.

Az elgondolás merészségével, a tragikus helyzet megalapozásával nincsen arányban a megvalósítás művészete — egy Shakespeare, egy Katona ereje kellett volna ahhoz, hogy e tárgyokban rejlő tragikus magból igazi tragédiát fejlesszen. Váradi Antal, maga tudta legjobban, nem volt e legnagyobbak közül való, de nagyot akart és nagyot mert — s a napszekér tüzes lovait kormányzó Phaetonnak, az ég felé szárnyaló Ikarusnak zuhanásában is van valami fölemelő: éppen az akarás, a merés nagyszerűsége.

Három téren, a költészet három külön égtáján figyeltük meg Váradi Antalt, szinte három különböző Váradi Antalt láttunk. Az egyik finom pásztorsípon lágy melódiákat zengett, a másik, a rhapsodos, hol bájos, hol megindító történeteket recitált, földiekkel játszó égi tüneményekről, a harmadik megrázó katasztrófákat játszattott el a színpad megvilágított deszkáin. Melyik volt az igazi, melyik téren alkotta a legértékesebbet? Ki merné eldönteni! Csak az, aki meg tudná mondani, melyik a legszebb virág: a szerény ibolya-e, a pompázó dália, vagy a büszke rózsza?

A zengő hárfa

Írta: Szathmáry István

Váradi Antal emlékének

Kis, felvidéki város... Ünnepe,
Mintha ma lenne, úgy emlékezem:
Meggüvölt lantod százharú zenéje
És átviharzott ifjú lelkemen.
Mint pelyhes állú, ábrándos diák
Szavaltam el gyűjtő rapszódiaid,
Melyben Rákóczi, a nagy fejedelmet
S dicső küzdelmét elsiratra zenged.

S dalod nyomában láthatatlan láng gyúl,
Atlekesül és ízlik a terem,
Az égi szikra szívből-szívbe száguld:
Szabadság lángja, szent honszerelem.
Már tapsvihar zúg, mint a fergeteg,
A kis casinó szinte megremeg,
Ma itt csatát nyert büszke diadallal
Nemcsak Rákóczi, de — Váradi Antal.

Rákóczi földje... kedves, kicsi város...
Szép, kis casinó... Merre tüntetek?
Ki hitte volna, hogy majd e diákos,
Vidám emléken zordon gyász lebeg?
Hogy elveszett hazámat siratom
Majd új Mikesként én is egy napon,
S Rákócziról új, hősi halált dalolva
Babért fonok költői homlokodra?

Nagy eszmék, szép legendák álmodója,
Költészeted magasztos hárfa volt:
Egyszer szelid, mint a kalászos róna,
Máskor, mint a hófödte Tatra, zord.
De mindig tiszta, mint kristály patak,
Amelybe nem jut szennyes ár, salak,
Mert napsütötte, dús Árkádiában
Virágos völgyben omlik tova lágyan.

S épp ilyen lengő hárfa volt beszéded,
Ezernyi színben pompázó zene:
Vihar, szívárvány, ábrándos ígézet...
Nincs érzelem, mit meg ne festene.

Felolvasta a szerző a Petőfi Társaság bonyhádi nagygyűlésén.

Dicső emléked őrzi Thália,
Őrizze is, van kit siratnia.
S csodás örökség mily mese-varázsa:
Lányod szavában zeng tovább a hárfa.

A lant kihullt kezedből... Amde lelked
A dalaidban él és hat tovább...
Tekints le ránk: pályád bölcsője mellett
Látod Petőfi lelkes táborát,
Látod szülőfalud, hol ünnepet
Ül a virrasztó, hű emlékezet.
Könnyezve nézed s Istent kérve-kéred:
Ó, áldd meg ezt a sorsüldözte népet!

A versek nem hiszik

Írta: Nadányi Zoltán

A verseim nem tudnak róla semmit.
Azok még most se vállalják a vádat.
Én elhiszem, de nem hiszik a versek,
Csak fájdalom van bennük és imádat.
Én a szemedbe mondom, de a versek,
Azok nem mondják a hátad mögött se.
Szájukba adnám, nem mondják utánam
És nincs hatalom, ami rájuk kösse.

Pedig ők tudják jobban. Okosabbak,
Mint én. Te még nem érted ezt a dolgot.
Tőlük tudtam meg azt is, hogy szeretlek,
Az egyik oly különösen mosolygott.
A vers, ha tudnád! Azt nem én csinálom,
Az megvan. A költő, ahogy neveznek.
A költő senki, semmi. Csak fogadja
A verseket, akik hozzá eveznek.

Honnan is jönnek? Örökkévalóság
Hajósai ők. Esti szürkületben
Érkeznek lassan, hallgatag dereglyén.
Futok elébük, kérdezem ijedten,
Mit tudnak rólam és mit tudnak rólad?
Ott az igazság, ott, az ő szemükben,
Az ő szavukban! Ők nem tudnak róla,
Ők nem hiszik el, hogy rossz vagy és hűtlen!

ABLAKOK A KUT KÖRÜL

ÍRTA: JANKOVICS MARCELL

A régi tér sötétsége kedves sötétség. Mert ilyen is van. A sötétség nem mindig a szomorúság, a félelem, a bűn, az elmúlás jelzője. Bizony, lehet kedves is.

A gyér lámpák egymás mellé rajzolják az ódon házak körvonalait — és mondhatom, az utcai lámpák elsőrangú festők. Finoman, ízléssel, bravuros technikával dolgoznak.

A sötétben az orgonabokrok is jobban összetartanak, mint nappal. Kollektív lelkületűek; nem válik ki egyik sem a többi közül csak azért, mert fehér a fürtje vagy violás, vagy mert dupla kis tölcéserekből fürtösödik. Összebújnak és versengés nélkül teljesítik egyetlen életcéljukat: illatoznak kecesen, kegyesen, hűségesen. Hadd örüljön a tövükön a kiskorú pázsit, a szomszédban a sok időviselt, átmelegedett kőfal. Hadd álmodja a sok szunnyadó lélek az emberi méhkasok celláiban, hogy pillangóvá változott és övé az élet minden méze.

A kőlovag feketén áll a csobogó régi kút középső pilléréen. Más régi kutakon Neptunok, Tritonok, Hébék, fürödni szerető angyalok a vizek inspektorai. Itt, ezen a téren a kőlovag. Mintha itt rekedt volna a törökök vagy Bocskai hajdúi ellen hadakozó Landsknechtek közül. Neki most éjjeli szerepe a fontosabbik. Nappal csak régiség, a derék város történelmi rangjának egyik nyugalmazott paizshordozója, alakká faragott kődarab, melyre ráakódik a szélhordta korom, az emberhordta por, melyre rátelepesznek a duzzadt verebek, néha enyelgő galambpárok, de ezek sem veszik semmibe a lovagot. Hiszen épp úgy leültelepesznek a vasbetoncövekre, a városi mennybolt dróthálóira, az üzeneteket leső kíváncsi antennákra. Nem veszik embernek a lovagot. Így az éjjeli sziluettje mégis ember, a virrasztó ember, aki mesél rég elpárolgott időkről, azokról, akik voltak, de azokról is, akik még csak jönni fognak. Jósolgat róluk, mert biztosan a jövőbe is lát. Tudom, ismerni fogja azokat is, kiket én már meg nem ismerhetek, de akikkel még ükunokám sem találkozhatnak.

Őt nem hordhatja el innét senki. Nem írt ez a kőlovag soha semmiféle hatalom ellen, mert hiszen élő mintája sem szeretette az írás vagy a kritizálás mesterségét. Akik ellen valaha kardot rántott, maguk is régen megtértek a legbékésebb hüvelybe, mint az ő kőkardja. Ezért a lovag napközben békességben él a világ urai-

val. Kőnek teteti magát és nem vesz tudomást semmiről, senkiről. Este mégis csak élni kezd. Az éjszaka meglágyítja arca me-revségét. Nem érzéketlen kőszoborként áll itt, hanem mint becsületes, virrasztó ember. Szemtől hiszem, hogy most éppen a kútja csobogását hallgatja.

Az a kút is körülötte most másképp csobog, mint napközben. Ez a csobogás nappal csak parádés játék; így éjjente a vizek kedves meséje. Azok a csillagfényben megvillanó vízsugarak visszakapják ősi duruzsoló hangjukat, mely édesebb és muzsikálóbb, mint bármelyik népnek nyelve. Visszakapják a hízelgő csörgedezés elbájoló szavát, mint az a víz, mely a mohos, fekete tele-vényből fakad, az anyaföldbe kapaszkodó görcsös gyökerek, a vén magfák biztonságot kereső, szeretetet és ragaszkodást jelentő kerges ujjai között, vagy kiszökik a szirtek repedéseiből, mikor a kősziklák megmutatják, hogy bizony puhábbak, mint a legtöbb emberi szív, mert tudják az öröm vagy a fájdalom könnyeit hullatni. Ezért a kút csobogásának hangja éjjel csupa kedves őszinteség.

Mikor így éjjel magamban bandukolok hazafelé, én is többnek tartom magamat, mint nappal. Mert napközben a gondkötőrök, az érdek-halászok, az eszmehajtást legázolók között magam is veszett ember vagyok. Ahogy így sötétben vándorlok és éppen a sötétség szemével lelkemben és mások lelkében mindent tisztábban, világosabban látok, fölemelem a fejemet. Nyugodtabb vagyok; a többiek most alusznak, tehát mind jók és szelídek. Én meg virrasztok. Örülök ennek, mint a gyerek, kinek megengedték, hogy tovább maradjon ébren, mint fiatalabb testvérei — és ezért büszke a nagykorúság ez első előlegére.

Megyek, mendegélek és igen jól érzem magamat. Átpillantok a virrasztó kölovagra, hallgatom a csobogás meséit és derűsen veszem át az orgonabokrok illatajándékát. Ezekben a percekben mérhetetlen gazdag vagyok, mert nincs semmi vágyam. Egyszerűen nem kell semmi, mert megbékültem még a sorssal is, mely pedig úgy bánik velem, mint a bürokratikus, a szigorú, az egyént és esetet meg nem különböztető hatóság.

Egyszerre a szellő meglenget előttem valamit. Az egyik ódon ház fala mellett hosszú szálon függ valami kis levél és a kapukules. Fönt a második emeleten a nyitott ablak. Borongós. félénk világosság szűrődik belőle. A halovány fényhasáb elhúzódik az összebújt orgonabokrokig és a kis fény ott csókolódzik

egyik fehér szelencefürttel. Kiválasztott egyet a sok közül. Kiválasztja, szereti ezt a szerelmes virágot. Szép a fény és a virág találkozása, de találkozásukban van valami misztikus, bánatos. A véletlen nagy misztikuma, hiszen épp úgy eshetett volna ez a kis fénysáv a másik nyíló gallyra. Nézzük együtt, a kölovag. meg én.

Észre sem vettem volna ezt a második emeletről lelógatott levelet és kulcsot, ha fel nem pillantok a kivilágított ablakra. Furcsa. De a levelet meg sem érinthetem, hiszen csak az olvashatja, akinek írták. A kulcshoz meg éppen nem nyulhatok, mert a kulcs még nagyobb titok, mint a fölbontatlan levél. Ez a kis vasdarab tiszteletreméltó, mert az otthon, a béke, a hatalom, az élet fegyvere. Kizárja az egész világot és megnyit egy másik egész világot. Ezért gyerekkorom óta mindig szent dolog volt előttem a kulcs: csak félve nyúltam feléje...

Okoskodtam. A világító ablak vár valakit, aki nem akar vagy nem mer hazajönni. Amit a kis levél mond, talán nem volna elég, a kulcs hangosabb, biztatóbb, azt mondja: én vagyok a te akaratod lendítője, én, a kulcs. Akarj hazajönni. Merj hazajönni. Ott, a világító ablakban a szeretet vár. Minden más hazugság, ami azt súgja: ne akarj és ne merj hazajönni. Azzal is tisztában voltam, hogy ezt a postát csak asszony akaszthatta ki, Férfi így nem vár. Ez a világító-ablak annak az asszonynak kitárt, útmutató lelke; férfi így nem virraszt. A szeretetből virrasztó asszonynak csak két fajtája létezhetik: anya vagy feleség. A többi túlságosan önző ilyesmihez.

Melyik lehet? Szegényes fantáziámmal nem tudok detektív-következtetéseket vonni, még meg sem esett, tehát a lelkekben szunnyadó történeteket szőni és kibogozni. Pszichológusnak sem születtem; minden tudományt átengedek azoknak, kiknek kenyerre. Csak paraszteszemmel gondolkodtam; arra hallgatok, mert becsületes, régi örökség.

— Ha ez a kulcs itt lóg, akkor erre kell kerülnie annak, akinek szól. Azért kell erre kerülnie, hogy még egyszer fölnézzen a világító ablakra, mielőtt bolondot cselekszik annak az asszonynak bánatára, aki hisz ablaka világosságában. Ha nem hinne, nem világítaná ilyen későn, reményvesztett éjjel után, mikor valahol távolban már erre felé tart a hajnal.

Én tehát várok; föl és alá ballagok, mintha én kerülgetném ezt a lengedező postát. Nem kíváncsiságból teszem; csak éppen

hogy kéznél legyenek. Hogy elmondjam annak az idegennek: ugyan fogja ezt a kulcsot. A levelet ne is olvassa. Tegye el talizmánnak. Fogja a kulcsot és menjen föl. Haza várják... Ezt fogom neki mondani. Addig meg vigyázok én a kulcsra, levélre, ne nyúljon hozzá más, akit nem illet.

Jól számítottam: szemben, a kis park szelencéi között ropogott a kavics. Csak a *másik* jár-kei ottan, mert nem vette észre, hogy ketten is figyeljük: a kőlovag, meg én.

Hátha ő nem az igazi? Gyanutlan valaki, aki csak szellőzteti füledt fejét, vagy akit az állomásra hí valami kötelessége? Talán éppen rosszban jár... Az is lehet, hogy csak azt várja, hogy én odább álljak őrségemről... A kérdés egyszerű: csak fel kell tenni. Tudom, egyenes feleletet kapok. Minden kérdésre határozott, nyílt választ kapunk, melyet nem üres szóval, hanem tettel teszünk fel. Odaosontam a kulcshoz és kezdtem leoldani, mintha magamhoz akarnám venni. Hogyha a világító ablak azt a másik éjjeli vándort hívogatja, akkor nem is enged a kulcshoz hozzáérni, akár föl akar menni, akár nem, oda, hol megbántották vagy ő bántott meg valakit. Az is biztos, hogy bármekkora ür szakadt két ember között, aki összetartozik, nyomban összetartanak, mikor valaki érinteni meri, ami csak kettejüket illeti. Ketten egymás ellen, de harmadikkal szemben ketten együtt: ez olyan törvény, melyet előttem még senki meg nem döntött. Most is bevált. A másik flanőr hozzám ugrott és megragadta kezemet:

— Hallja, ne merjen ehhez a levélhez és kulcshoz hozzáérni, mert azok csak nekem szólnak!

Mosolyogva belékaroltam.

— Rendben van. Együtt vagyunk. Csak ezt akartam tudni.

Éreztem, hogy karja remeg. Szeretett volna elfutni. Nem tette. A dac, a makacsság rezdült csak karjában. Ha férfi karja reszket, akkor már minden jó úton van. E reszketés a karban ugyanaz, mint ami a néma könny asszony szemében. A néma könny a szelidség, jóság, áldozatkészség küldötte.

Dadogott:

— Kérem, ne avatkozzék az én dologomba.

— Nem tenném, ha nem érezném, hogy éppen ezért hozott a véletlen erre felé. Ugy-e, szabad a vakot átvezetnem a keresztezésnél, hogy ne botolják a villamos vagy az autó elé. Szabad, még ha nem is kért meg erre. Hogyha más nem törődik vele, kell

vezetnem, mert hitvány volnék, ha nem tenném. Ugy érezem. fiatal barátom, ebben a pillanatban ön az én világtalanom.

Ugyanaz a reszketés a karjában, mely az én karomra támaszkodott. Én nem hagytam sokat fontolgatni, hanem tovább fecsegetem.

— Ugy-e, ha most itt a tér padján, az elhagyott padon sebe sültet, ájult embert találok, nem szabad mellette elmennem anélkül, hogy meg ne vizsgáljam, segíthetek-e neki? Ugy-e, szabad a mentőket hívnom, ha egymagam nem értek gyámolításához. Ha meg nem tenném, szívtelen, hitvány ember vagyok. Ebben a pillanatban ön az én sebesültem. A mentők nem kérdezetnek, hanem jönnek...

Ujra remegett a karja. Gyöngén a kapu felé húztam.

— Mondok még valamit. Mi ketten szokatlan körülmények közt ismerkedünk, de ezek a körülmények őszintébbek, mint a köznap formái. Ezért most fölösleges, hogy mindegyikünk elmondjon egy-egy nevet, mely itt most nem fontos és melyet kölcsönösen holnapra elfelejthetünk. Az ismeretlenségnek ilyenkor van valami szükséges szava, mert a jókor jött ismeretlen akaratában több a mozgató és több a fékező erő, mint a megszokott ismerősében. A sors eszközei ezért mindig névtelenek. Most egyszerűen fölkísérem, haza, mert azok között, kik összetartoznak, az idegen harmadik megjelenése legalább a legelső pillanatban fátumszerű jótett, megváltó szer. Fölkísérem; azután eltűnök, mint — nézze — ott az az ismeretlen árnyék, aki éppen most fordul be a városház keskeny utcájába. Ő maga már nem látszik, csak az árnyéka darabja. Már csak kopogása hallatszik. Csönd. Nem tudjuk, hogy ki volt.

A fiú gépiesen bámult a tűnő árnyék után, mely lefogyott a Városház-utca sarkán. Pedig dehogy is érdekelte, csak éppen már hajlott kicsit szavaimra. Tudtam, hogy kezdi magát egészen rám bízni. Ismertem a kapualját és látatlanba is megtaláltam a világítás csavarját. Valamikor régen, fiatal koromban én is bejáratos voltam abba a másodemeleti lakásba, melynek ma éjjel egyik ablaka derengett. Hol vannak már azok, akik valamikor voltak...

A leoldott kulccsal kinyitottam a lakást. A zár csikordulása kisírt szemű asszony lépett elénk. Sokat állhatott ki. Nem engedtem szóhoz és könnyhöz jutni. Derűsen köszöntem, hogy nyomban el is köszönjek:

— Hazahoztam a fiút. Megtaláltuk a kis postát. A mai huszonötéveseket nehéz dolog megfejtetni, még az édesanyának is nehéz. Az anya értse meg jókor, hogy az a kis fiú ember lett, még pedig modern ember, már pedig a modern ember olyan érthető len, mint költője, festője, kora...

A fiúra mosolyogtam:

— Fiam, jegyezd meg: százat is találsz. De anyád csak egy volt... Nyugodalmas jó éjszakát.

Elsiettem, bemutatkozás, kimagyarázkodás nélkül.

Mikor kifordultam a kapun, a térnek másik oldaláról még egyszer visszanéztem. Az ablak még mindig világított. Alulról nem lehetett belátni, csak éppen a mennyezetre. Azon láttam a megnyúlt, furcsa árnyékokat. Ugy rémlett, két ember árnyéka. A magasabbik a másik vállára hajtja fejét.

Ekkor vettem észre, hogy a sötét égen meghalványodott az éjszaka. A tejútnak már nyoma veszett, valami beleszántotta ezt a leghosszabb utat a magasságok sötétkék mezejébe. A világ felölti újra ragyogó ünneplőjét. Én már haza se megyek. Kiballagok a nagy folyó partjára és megnézem, hogyan kel föl a nap. Sokszor láttam már, de amíg bírom és tehetem, mindig újra megnézem, hogyan gyulad ki az égnek ablaka...

Horatius

Írta: Havas István

Diák korunk legendás auktora,
Kit nem lepett be por, ki szívhez ért fel
A tünt aranykor férfi derűjével...
Szitotta kedvünk' hangod mámore!

Két ezredérnek zengi ajaka
Latin zenédet, mely, mikép az ether,
Szállt sejtjeinkbe, ha Rómádat Péter
El is tüntette s a Jézus tana.

Szabinum szülte látnok-bölcseséged,
Epódoszaid s a Százados ének:
Hogy' költögették elványadt korod!

De romboló köd volt Filippi gyásza,
Te sem üzhetted el, ódák gigásza,
Tüzét bár most is ontja még borod.

EGY MAGYAR OBELISZK

(Pintér Jenő irodalomtörténete)

ÍRTA: LÁZÁR BÉLA

A szóbeli doktorátusomon azt kérdezte tőlem Gyulai Pál: „Hány részre oszthatjuk a magyar irodalmat?” Ha intuitiómra hallgathattam volna, azt kellett volna felelnem: semennyire. A magyar irodalom kezdettől fogva máig osztatlan egység. Az a magyar lélek, mely ott bűg Arany Jánosban, feltört már abban a népdalban, melyet Szent Gellért hallott a szolgálólány ajakáról. Az az elfojtott fájdalom, mely a Halotti Beszéd írójának ajkára adja az egyszerű sóhajt, — látjátok, feleim, szömtökkal, mik vagyunk — bizony por és hamu vagyunk! — visszhangzik századok múlva az első költőnél, kinek alakja már hús- és vérből kifomáltan él emlékezetünkben, Balassánál, amint fájdalmasan zokogja: Ne hagyd el, nyomorult hívedet, Uram, megtért az már bűneiből! Vagy Pázmánynál, amint az Úrhoz fordult, segítené őt írásában, mondván: „Oh, én lelki szemeim világosítója, tudatlanságom oktatója, igyekezetem segítője, térdre esve, sőt földreborulva, szemem könnyhullajtásával kérlek: nyisd meg lelki-szemeimet, hogy szemlélhessem a te parancsolataid csudálatosságát!” Ez a fojtott szenvedély lobog Mikesben, fűti Bessenyeit, színezi Kazinczyt, átüt Berzsenyin, felzokog Kölesey-nél, feltör az égig Vörösmartynál, irracionális világokba hajtja Aranyt s megrendít erejével Petőfinél. Mi táplálta? A hazájától búcsúzó Eötvöst mi zokogtatja meg? Mi ég költőink szempilláin, ma, a vesztett Haza romjait szemlélve? A magyar költészet ez ezer éven át egy nagy felbonthatatlan egység, melyet éppen ez az ezer év, sorsfordulatai tűzével, az örökös veszély remegésével, a gyászos századok öldöklő vérzivataraival belekalapált a magyar lélekbe.

Hogy ezt az egységet, ilyen ezer esztendő teremtetten alkotások egységét, egyetlen-egy ember történeté formáljon, emberi erőt meghaladó feladatnak látszott. Azok a kísérletek, itthon és a külföldön, melyek egy nemzet irodalmának történetét egybe foglalni vállalkoztak, minden nehézséggel szembeszállva, kénytelenek voltak a helyzettel megalkudni és a történeti folyamatot egyes szempontokból áttekinteni. Taine pl. az angol irodalom történetét rajzolva, az angol nép pszichológiáját kereste, — tehát az egyes írók arcképeiben azokat a vonásokat emelte ki, melyek

összegéből, egy eleve kiformált teória alapján, az angol nép jellemét megkaphatta. Így remek lapokat, remek részletképeket kaptunk csillogó szellemmel jellemzett írói alakokat, de nem folyamatos egységet, főleg nem tudományos szigorral végrehajtott elemzések egységét.

Mások az irodalmat okmányok sorozatának nézték s arra használták föl, hogy belőle megismerjék az egyes korok filozófiáját, politikáját vagy kultúráját, vagy erkölcsét s így mindent, csak az írók és költők alkotásainak művészi jellegét nem. Ezek a művészetten kívüli szempontok, ahogy azt pl. Gervinus irodalomtörténeténél látjuk, uralkodóvá válnak s maga az irodalom szenved alatta. Ezzel szemben jöttek a filológikus részletkutatásokat összefoglaló adatgyűjtemények, a Goedekék, jöttek kutatások képekbe foglalását megkísérlő irodalomtörténetírók, a Scherer Vilmosok, mindezek a módszerek nagyszerű eszközök voltak arra, hogy a külön monografiákban megismert írók alkotásait jobbról-balra, balról-jobbra való szétszedés után, úgy, ahogy, újra összerakják, de igazi költőket alkotásaikban, de igazi költőket (magyar, német, francia vagy angol) költészetté egybegyúró egységbe foglalni nem tudtak.

Ezt hangoztatta nemrég Benedetto Croce is, a jeles olasz filozófus-kritikus, egyik nagy figyelmet keltett essay-ében és *De Sanctis-ra*, az olasz irodalom hisztórikusára gondolva, az irodalomtörténet ideálját abban határozta meg: Nem az utóbbi időben divatos művészeti formák egymásutánját felsorolni, esetleg azok technikai fejlődését, szóval stílustörténetet adni (átvéve Wölflin módszerét a művészettörténetből), tehát a *hogyan-t* előtérbe tolni a *mit*-tel szemben; nem az irodalomban megnyilatkozó szellemnek történeti kialakulását, a gondolatok családfáját adni s inkább a *mit* tolni előtérbe a *hogyan*-nál szemben. Nem, Benedetto Croce szerint az irodalmat írók alkotják, költők és ezek születnek és alkotnak, hatnak az eljövendőkre és egymásba kapcsolódnak, lelki okokból és testi alkatuknál fogva és földrajzi és időbeli elhelyezkedésük révén. Egy költő arcképébe, megkeresve annak mélyenfekvő emberi értékeit, népének szokásai, erkölcase, története, politikája, minden-minden belejátszhat, sőt élővé csak ilyen összetett struktúra felfedése révén tehetjük. Ilyen essay-k sorozata adja az irodalomtörténetet, melyek kellő kultúrhisztóriai háttérből, mint finoman kifaragott relief-figurák, emelkedjenek ki. Ez Croce álláspontja. Ezeket a essay-eket, — kérdi Croce, —

ezeket az egyéni jellemzéseket, mi foglalja aztán össze? „Mint ahogy minden műalkotásban, — mondja, — az egész universum, úgy az egész történet egyetlen alakban is megjelenik, az író, a kritikus az egyes írók szellemét átgondolva, az egész universumot, az egész történetet belefoglalhatja egy ilyen képbe.“ (Die Reform der Kunst und Literaturgeschichte. Fordította Schlosser. Augsburg. Filser kiad.)

Ilykép Croce ideálja az olyan irodalomtörténet, mely nagy kultúrhistoriai háttérbe állított egyéni jellemképek kiformalása által ad egységet. Emberformáló legyen az irodalomtörténet írója is, nem művészi alkotástényezők jegyzékbe foglalója. Az irodalomművészet is művészet. Művésznek pedig teremtenie kell.

Itt aztán egészen egyetértek Croce-val, aki elméletben kitűnő elgondoló, bár ő maga kissé távol esett ideáljaitól. Ha az irodalomtörténetírótól megkérjük, mi vezette őt arra, hogy irodalomtörténetíró legyen s azt válaszolja, hogy az irodalom szeretete, — azt felelem :menjen a filológiához; csak ha azt feleli, hogy a képzeletében felbukkanó költői alakokat megformáló kényszernek engedelmesskedett, nyúlok könyve után. Mert akkor író, alkotó, emberábrázoló, jelesen: költők újjáteremtője.

De magának az alakteremtésnek formája kétféle lehet.

Miként az arcképfestő előtt ott áll a test és a lélek s a testen át a lelket, a lelken át a testet kell kifejeznie, ezt a kifejezést képzeletében végzi el, képezelete pedig poláris ellentétességű, aszerint, hogy a test és lélek viszonyát mint létet, vagy mint létrekelést fogja fel.

Ha mint létet (Sein) fogja fel, tehát mint nyugalmat, oly formaalakító kényszer hatása alatt áll, mely minden mozgalmat kerülni igyekszik, ezt pedig a festő úgy éri el, ha két dimenziós térben, nyugodt szemmel felfogható formákat, tehát egyszerű geometriai formákba komponált alakot teremt. Ha a test és lélek viszonyát, mint létrekelőt (Werden) fogja fel, mint szüntelen alakulást, örökös tartamot, oly forma-alakító kényszer hatása alá kerül, mely minden nyugalmat kizár és minden formát mozgásba állít, hogy a mozgó szem nyújtotta dinamikus hatások szépségeibe merüljön el, ezt pedig a festő úgy éri el, hogy három-dimenziós térbe állított, mozgó szemmel felfogható fény- és árny-hatásokat teremt.

Ugyanígy van ez az írónál is. Ha az író, a költő, alakjánál a test és lélek viszonyát mint létet, mint állandó jelenben élő

alakzatot fogja föl, akkor keresi alakjának nagy vonásait, melyek sok száz részletet *egy* kifejező mozgásban egyesítenek, hogy Kant időfogalma szerint az egymásutáni pillanatokat egymásmellé állítva, a végleges nyugodt formákat megalkothassa. Ha viszont az író, a költő alakjánál a test és lélek viszonyát mint léterkeltést fogja fel, akkor alakját előttiünk eselekedtetni, állandó mozgásban tartja, ezer meg ezer apró részletből rakja össze, hogy a lélek szinte szemünk láttára, mint örökös tartam, a Bergson-féle idő-felfogás értelmében, a sokszáz részletből bontakozzék ki. A nagy, hatalmas, nyugodalmas képeket alkotó *absztrahál* a hátterek sokszínűségétől, míg az apró részletek gondos összeolvasztója ezekből a *konkrét* apró tényekből teremti élő alakot. Ime, a két képzelet-struktúra, amint náluk a tér s az idő fogalma, valamint forma-alakító módszerük is polárisan ellentétes. Ime, két képzelet s azok kétféle alakítási módja, amint kétféle célt tűznek ki maguk elé és kétféle eszközöket teremtenek maguknak; ezek egymást tagadják és maguk számára más-más esztétikát követelnek.

Amit Croce ideálnak tűzött ki, azt az olasz mintaképnél tisztábban oldotta meg egy magyar tudós, *Pintér Jenő*, ki harminc éven át tartó, aszkétikus munkában eltöltött élet alatt, három kísérlet után, a végső formához eljutva, egy hétkötetes, hatalmas műben megalkotta a magyar irodalom folyamatosan felépített, nagy költői egyéniségek zárt sorából álló arcképcsarnokát, mint egy égbeszökő obeliszket, mely emlékeztető és erőt hirdető, lelkesítő és megnyugtató, szívetreperesztő és fájdalmasan elbűsítő egyszerre. Egy arcképsorozat ez, mely ezer esztendő sok magyar zsenijét vezeti elénk, a magyar múlt történeti síkjából kifaragva, nagy döntő jelentőségű vonásokkal, melyek sok apró jellegzetességek egybefoglalásai, a monumentálisan egyszerű, a tömör szűkszavúság időtálló jellemképeit vetítve elénk.

Absztrakt képzelete — a Michel-Angelók fájából — nem adja a sok apró részlet hullámzó sokaságát, mint Saint-Beuve tette, hanem adja a képzeletében nagy érzések sugallatára felbukkanó profilok éles körvonalait, melyek a kultúrhistóriai háttér síkjára rávetítve, kifejező vonásaikkal élővé, de időfelettileg élővé rögzítik meg alakjait. *Pintér Jenő*t nem vezetik divatos jelszavak, nem keresi német teoretikusok szolgálójaként a tájban, ahonnét a költő eredt, a felekezetében, melybe a költő beleszületett, a lényeges vonásokat, mint *Farkas Gyula*, kinek ezt az ideig-óráig tetszetős elméletét, — noha azt is egy osztrák író

hatása alatt alkalmazta a dunántúli és tiszántúli magyar irodalom mesterségesen konstruált ellentétjére, — Osászár Elemér egy ragyogó elmeéllel felépített bírálatában pozdorjává törte. Pintér Jenő nem válik divatos jelszavak áldozatává, nem elégszik meg arcképfelépítéseivel a költő *szellemét* irányító eszmegomolyog ellemzésével, de nem értékeli a költők emberi értékeit sem kizárólag, főleg nem műveiknek értékelései helyett, mint ahogy egyesek, mint Szerb Antal, ezt teszik meg összefoglaló szempontnak, ezt, az emberi értéket, melyből aztán esztétikai értékelést követelnek. Csak egyetlen egy példát. Pintér hatalmas relief-sorozatában az első élő költő Balassa Bálint; addig a latinnyelvű irodalom áradatában névtelen biblia- és legendaforidítók, szinte kizárólag papi írók művei, szentek életrajzai, példák, látomások, ha akadnak, ezek is a latint követik, a magyar szellem is a latin nyelvben tört magának utat, míg végre a reformáció a népet akarván meghódítani, a néphez és nyelvéhez fordul s a török hódoltság idején a költészet is megszólal, első nagy költőnkél, Balassánál.

Pintér Jenő itt alkalmazza először a maga költőábrázoló módszerét, mely új művében tökéletessé kicsiszolva, biztos formát ölt. Az ember főjellemvonásait kapjuk, aztán a költő alkotásainak szellemébe hatolunk, műfajok szerint elkülönítve, nagy vonásokban és a lényegét kiemelve. Azonban azt is megmutatja, mely gondos részletkutatásokból húzta össze a profil éles vonalait. Jegyzetei nem tudákos adat-halmozások, de a magyar irodalomtörténeti kutatás történeti folyamatosságának tiszta képe. Így pl. a tudósok nagyban vitatkoztak, ki volt Balassa Bálint Annája? Ahogy máig is folyik a vita, élt-e Dante Beatrice-je, vagy Petrarca Laurá-ja? Szilády Áron azt mondta, Losonczy Anna volt Balassa ideálja, mások ezt addig tagadták, míg egy szerencsés történetkutató okmányokkal igazolta Szilády feltevését. Ime, egy kis rés, mely bepillantást enged a műhelybe, a kutató munka titkait tárva fel s ezer ilyen esetből jutott el Pintér a maga hatalmasan felépített arcképsorozatához.

Az ő Balassája — az ember és a költő — egy, egy sokat zaklatott, hányt-vetett életű, erőszakos ember, szenvedélyesen nörösködő, féktelen indulatú, aki életét könnyelműen élte ki. De ez a hatalmaskodó ember, — nagy élményanyagával, — igazi költő volt, aki titkos bánataival vallása érzéseibe menekült, életét hazájának áldozta föl, lángolóan szereti ősei földjét, szerelmi

verseiben udvarolgat és kesereg, hogy meghódíthassa imádotját és idegenből vett gondolatokat ír át a maga sok keserűsége kifejezésére.

Nagy általánosságban ez az a kép, mellyel Pintér Jenő a költőt elének tárja. Csupán konturrajz s lírájának formaelemzését is ebbe írja bele. Egy lapot tölt meg a költő forrásainak felsorolásával (II. kötet. 277. l.), de lapokat mélyen elrejtett érzései és újszerű formája bemutatásával. Pintér az egyes műfajok részletezésével nem elégszik meg, végigvezet a Balassa-irodalom egész történetén, mindenünnét egy-egy jellegzetes mondatot idéz, melyben az illető író alapfelfogása tükröződik, egész ízléstörténetet ad s továbbkutatásra biztat a sokszor lapokat megtöltő kiadások és irodalom-ismertetésekkel.

Ez Pintér Jenő arcképrajzoló módszere, a hét kötet közel hétezer oldalán át hűen ragaszkodik hozzá, ez kézírásának dukusa, szerető elmélyedés, a költők belső lényegének kikutatása, határozott vonásokkal megrajzolt profil, a háttér síkjára rávetítve és gondos elemzések, idézetek, bibliográfiák florituráival kiegészítve.

Mily más a kép, melyet pl. egy nemrég megjelent nagyhangú irodalomtörténetíró, Szerb Antal rajzol Balassáról, kit kóborlovagnak lát, ki egyszer az előkelő világ középpontja, más-szor vásárra menő kereskedők kirablója, egyszer lókupec, majd vitéz, ki elesik egy magyar vár alatt. Amilyennek az embert, ugyanolyannak látja a költészetét: kapkodó, lázas, felületes, önállótlán, az udvari szellem kanónikus formáját csak átplántálta hozzánk, értelmi-lirikus, nincs élményszerűsége, nincs igazi mélysége. Csak egyetlen egy verset ismer el, de viszont azt nem Balassa írta.

Ime bemutattam két írói lelket, az egyiket, Pintér Jenőt, az ezeréves magyar kultúra viszontagságos sorsa, küzdelme, egyes diadalmas előretörése örömmel tölt el. Szeretettel merül el a szép pillanatba, mikor szeme elé egy igazi költő, Balassa, Zrinyi vagy Csokonai, egy igazi szónok, Pázmány, egy igazi író, Mikes kerül. Minél közelebb jó a XIX-ik századhoz, amelynek három hatalmas kötetet szentel és dúskálhat az írói arcképek gyöngysorba fűzésében, annál inkább kedve telik egyéniségek profiljainak kifaragásában, soha gúnnyal, lesajnáló, fölényes és kicsinyeskedő hangon, hiszen ezek az írók vér a vérből, ideálokért lelkesedtek, melyek az ő szívét is megdobogtatják, nyelvünkért éltek-haltak,

újították, csiszolták, hogy a nagy európai egységhez emelkedhessenek, melynek formakincsei elkápráztatták szemüket.

Nem Szerb Antal módszere az övé, aki, mint azt egyetlen, de tipikus példán, Balassa jellemzésén láttuk, csak arra használja kutatásokba belegörnyedt elődeinek eredményeit, hogy fölényeskedhessen a magyar irodalmi multból kiemelkedő kiváló költők jellemzésében, elrajzolt vonásokkal kirívó expresszionista torzképeket rajzolva, — ami egész művének alapvető természete — és ezt az írást az erdélyi tudósok megkoszorúzták!

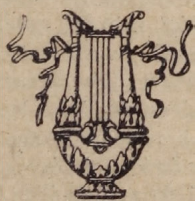
Nem, Pintér Jenő arcképművészetében a fény és árny elosztása csak arra való, hogy alakjait annál plasztikusabban, egyszerű nagy vonalakba foglalva, tömörítesse. Az ő háttért alkotó, kultúrhistóriai képei a nemzet művelődési fejlődésének gazdag és folyamatos egysége s a belőle kiemelkedő költői és írói arcképek ebbe a históriai folyamatosság-egységébe olvadnak bele. Ime, így lesz a hét kötet egy egységes egész, a magyar irodalmi mult egysége, nem korszakokra feldarabolva, csak századok szerint tárgyalva, mert az irodalom szöttezésének nincs se színe, se visszája, minden egybefolyik, minden kiegészíti egymást, rég elfelejtett gondolat századok múlva újra felbukkan előttünk, értelmét vesztettnek hitt érzés beleszövődik egy későbbi áramba, ahogy a minap az amsterdami irodalomtörténeti kongresszus is megállapította, hogy az élesen elhatárolt korok teóriája értékét veszítette. A reneszánsz nem ellentéte a középkornak, de belőle folyik. Eppen úgy nem lehet folyamat-szkémákra visszavezetni a történetet, külön-külön elhelyezni bennök az alkotó embereket, mint Bodnár Zsigmond tette, mikor az idealizmus korában csak ideálista, a realizmus korában csak réalista embereket látott vagy vélt látni, mikor pedig az igazság az, hogy a nagy egységesítő, tehát úgynevezett idealizáló-képzelet egyazon korban él, a részleteket hajszólo úgynevezett realista-képzeletűekkel, csak a történeti alakulatok mozgása juttatja szóhoz egyszer az egyiket, másszor a másikat, egy-egy ilyen adott pillanatban. Igaza van Dilthey-nek, a költőknél is nem a tárgy a lényeg, mely az idők sodrában elavulhat, a lényeg a látás módja, de hozzátesszem, hogy ezt pedig a képzeletstruktúra határozza meg. Ez adott, ez megváltozhatatlan, örökölt és így lényeg. Ezt a lényeget keresi Pintér alakjaiban. Ahogy az ezer esztendő végeláthatatlan magyar irodalmát bemutatja, nagyot és kicsit, mindeniket egyforma szeretettel, de igazságos mértékkel mérlegelve, amint a

költői formák fejlődését szemünk előtt bontakoztatja ki, amint a nemzeti érzést, mint irodalmunk örökös motorját, minden megnyilatkozásában szemmel tartja, amint a fény- és árnyfoltokat egyazon nyugalommal rakja föl, amint pl. kimutatja, mily sokáig csupán fordítás, átírás, magyarázás volt irodalmunk tárgyi része, amint ezt a sok átdolgozót, mint a nyelvnek csiszoló mestereit gondosan mérlegeli, amint a felmerült irodalmi vitákban igazságot oszt, egy bölcs és nemes lélek nyugalmaival, pl. a Kölcsey-Berzsenyi tragikus kimenetelű vitának elemeit széjjelszedi, ahogy egy Vörösmarty nyelvhatalmát szárnyaló érzéssel írja át, ahogy az írók magánéletének mozaikdarabjaival rátapint alakjainak a külső látszatok mögött lappangó titkos lényére, melyből profiljai döntő vonalait építi; ahogy a divatos szellemtörténeti problematikánál a *mit* helyett a *hogyan* jelentőségét hangsúlyozza, a l'art pour l'art igazi értelmét helyreállítva, ahogy megsejteti, hogy Katona József, ki minden, a Bánk bánt megelőző művét csak fordította vagy átírta s így aligha lehet főművében is tökéletesen eredeti, amit nemrég aztán ki is mutattak, ahogy szinte egy hatalmas monografiát szentel Petőfinek, az utolsóelőtti kötetben, 136 oldalt, anélkül, hogy különbe eszméken lovagolna és így nem arra törekedve, hogy pl. Petőfi színészi hajlandóságának költészetében döntő jelentőséget tulajdonítson, hanem élő és eleven képet ad az emberről, akinek csodálatos képzeletjárását egész költészetében darabról-darabra egységes egészként mutatja be.

Mindezek és sok más fel nem sorolható érdekes részletek, melyeknek pusztá egymásmellé állítása egy kis kötetre rúgna fel, mindezek csak arra valók, hogy e millió részletet Pintér Jenő egy-egy élesen kifaragott profilba dolgozza bele. Miért profilba? A profil valóságfölötti. A profil kiemelkedés a mindennapból.

Aprofil nem mozog, hanem van. Létezés az és nem átalakulás, merevségre hajlamos ugyan, de a vonalába befoglalt sok konkrét részlet gazdagságától függ, hogy él-e? Pintérnek a tudomány minden eszköze rendelkezésére állott, hogy profiljait élővé elevenítse. Így teremtette meg ezt a nagy relief-sorozatot, mint ahogy Fadrusz János képzelte el a maga nagy alkotásait, odavetítve az egyes monumentumokat Magyarország diadalívére. Ilyen Pintér Jenő hatalmas obeliszkjének síklapjára felrajzolt arcképsorozata is, melyen az ezeréves magyar irodalmi kultúrának megteremtői sorakoznak fel, mind megannyi hős, a szenved-

délyek kérlelhetetlen rendezői, akik harcban korukkal vagy együttérezve vele, mindenkép kiemelkedtek a szociális környezetből, hogy vezessenek vagy elnyomassanak, diadalban vagy bukásban gazdagok, de időfölkötti és időtálló jelentőségükben örökké-élők. Ahogy így elvonulnak előttünk, areképeikben ére-zük a gondolat és szellem lüktetését, a kozmos végtelenségében, sőt a kapukon túl is mutatva, ahogy Benedetto Croce kívánja az irodalmi areképtől. E kultúrháttérből hiányoznak azonban a magyar művészek, kiket csodálatos módon, tökéletesen mellőzött a szerző. Hát hogyan, — nem része-e a művészet a magyar kul-túrának s a magyar festők, építészek és szobrászok nem ugyan-azon kultúrlevegőt szívták-e, mint a költők és írók? Vajjon nin-csenek-e itt kölcsönhatások? Igaz, művészettörténetünk nincs még feldolgozva, még az anyag sines együtt, százados mulasztás ter-hel bennünket, de már vannak kezdeményezések, igen becses részeredmények és így ezek belerajzolása égető hiánya e könyv-nek. A művészettörténelemnek magának azonban ez annál lází-tóbb mementó! E hézagra nem tekintve, hiánytalan nagy egy-ségben látta és örökitette meg irodalmunk hőseit Pintér Jenő. Ez az obeliszk egy nemzet örök emléke, ezért érdemes volt élni.



A RÁDIÓ JUBILEUMÁRA. December hónapban egy hétig tartó ünnepi előadásokkal ülte meg a magyar rádió és a közönség tíz éves évfordulóját annak, hogy először szólalt meg műsorközvetítés céljából Magyarországon a mikrofon. Ez a tíz esztendő a magyar rádiózás történetében technikában és népszerűségben szinte páratlan, hiszen máról-holnapra született meg az új csoda, amelynek évről-évre tökéletesedő technikai berendezése fölveheti a versenyt a hasonló nagy külföldi intézményekkel, s műsorának egyes számaiban nemcsak idehaza, hanem világszerte is közkedveltségnek örvend. Erre a rádióra, a magyar tudomány, irodalom, művészet szétsugárzójára, büszke lehet minden magyar, már csak azért is, mert trianoni korszakunkban a magyar rádió az az intézmény, amely a szétdarabolt és széthullott magyarságot legalább az éterben egy kultúrközösségbe tudja összefogni s a levegő hullámain sugározza ki azokat az érzéseket és gondolatokat, amelyek előtt máskülönb, akár napilapokban, akár folyóiratokban, vagy könyvekben akarjanak közeledni a magyar légtájak felé, lecsapódnak a trianoni határ sorompói. Talán ez a magyarázata annak, hogy a magyar rádió művészi és irodalmi problémáihoz mindig bizonyos elnézéssel közeledett a kritika, különösen a magyar rádiózás hőskorában. Most azonban a tizedik évforduló után, amikor a magyar rádió régen levetette gyerekeipőit, műsorát kiszélesítette s reléállomásokkal és rövidhullámú leadók segítségével Magyarországon, egész Európában és a világ minden részében ismert kultúrintézmény, a kritika nem hallgathat, sőt szükséges, hogy azok a hibák, amelyek a legutóbbi években jelentkeztek, kiküszöböltessenek.

A rádiót mindenki érdeklődésének bizonyos fokú szemszögéből nézi. Más a kívánsága a rádióval szemben a városi közönségnek, más a falusinak, más a művésznek és más az írónak, vagy annak, aki egy bizonyos irodalmi közvéleményt képvisel. Bennünket elsősorban a rádió tudományos, szépirodalmi és esztétikai felolvasásai érdekelnek, s a kritikus szemével azt vizsgáljuk, milyen világnézetet szolgálnak s milyen írókat, tudósokat, kritikusokat és esztétikusokat népszerűsítenek és visznek a közönség elé. A rádió ebből a szempontból a legnagyobb nyilvánosságnak örvendő — nem írott, hanem hallgatható — szépirodalmi és tudományos folyóirat, amelynek tehát már a tárgyilagosság és a jól felfogott üzleti szempontok miatt is vigyáznia kell arra, hogy közmegelegedésre válogassa meg a felolvasókat, nem is beszélve arról, hogy magasabb irodalmi és nemzeti szempontok is vannak, amelyeket az éter szárnyán dolgozó kultúrintézmény nem mellőzhet. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy újabban a rádió első tíz esztendejének utolsó felében a legfel-

tünőbb és legveszedelmesebb elhajlás balfelé éppen az irodalom terén történt. Ez az elhajlás már olyan méretű, hogy nyugodtan lehet törésnek is nevezni, hiszen hova-tovább a nemzeti irodalomhoz tartozó írók, tudósok, esztétikusok, kritikusok és költők már egyáltalán nem jutnak szóhoz a rádió nagy nyilvánossága előtt s csak olyan csoportok képviselői szerepelnek, amelyek világnézetileg vagy a Nyugathoz, vagy a körút lapjaihoz tartoznak, vagy pedig esztétikai és irodalmi felfogásuk a liberalizmus és radikalizmus kiszáradt talajába gyökerezik, ha nem a nemrégén mult forradalmi idők veszedelmes lápvilágába. Hogyan jutott erre az útra a magyar rádió, senki sem tudja, csak sajnálattal csóválja a fejét a nap-nap után, hétről-hétre meg-megújuló furesa irodalmi jelenségek fölött.

Ha a változás okait keressük, rá kell mutatnunk a rádió vezetésének szervezetében beállott hibákra. Eleinte minden irodalmi, művészeti és más csoport intézésének legfőbb hatalma egyetlen egy kézben volt. Szóts Ernő halála után következett be az a decentralizációs irányzat, amely felosztotta a rádió egyes ügyköreit s külön igazgatók, aligazgatók, csoportvezetők vállalták a felelősséget. Így több alkalom nyílt, a kellő és megfelelő emberek meg nem válogatására. Különválasztották a zenét a színműelőadásoktól, külön az irodalmat s az irodalmi s tudományos csoport élére meglepetésszerűen alig hallott neveket állítottak. Így jött Somogyváry Gyula után, aki a nemzeti irodalmat képviselte, de kellő tárgyilagossággal, dr. Németh László, akinek irodalmi felfogása már erős elhajlás volt a nemzeti iránytól s aki kinyitotta a rádió kapuit azok előtt az irányzatok előtt, amelyek a nemzeti irodalommal szemben álltak. A pálfordulás a felolvasó író- és tudósok arányszámában látszott leginkább. Somogyváry Gyula a nemzeti irodalom híveinek és munkatársainak többségére hivatkozva őrizte a helyes arányszámot, és szóhoz engedte a tárgyilagosság nevében a túlsó oldalon levő irány képviselőit is, arra gondolván, hogy a rádióknak mindenképpen ki kell szolgálni. Németh László nem törődött azzal, hogy a nemzeti irodalom nemzeti szükségesség, hogy a rádió hallgatóinak kilencven százaléka ezt az irodalmat óhajtja, kilencven százalékban túlsó tábor íróit kezdte népszerűsíteni és a fennmaradó tíz százalékot hagyta meg, mint különös kegyet a nemzeti irodalom képviselőinek. Azonban maga is belátta, hogy ez nem mehet így s rövid ideig tartó szereplése után megvált a rádiótól. Azt hitte mindenki, hogy balsikerű kísérletezése figyelmeztetés a rádió legfőbb vezetőinek, amikor az ismeretlenség homályából egész váratlanul föl-
röppen egy fiatalember, Cs. Szabó László neve.

Azelőtt nem igen lehetett hallani ezt a nevet. Inkább csak merkantil körökben forgolódott, egyik kereskedelmi intézményünk-nél volt titkár s néhány szakeikk alatt lehetett olvasni a nevét. Csupán csak baráti köre tudta, hogy veszedelmes vágyódása van az irodalom felé, s talán ez magyarázza meg, hogy a rádió irodalmi csoportja élére került. Cs. Szabó László fiatal-sága, tapasztalatlan-sága és világnézeti adottsága aztán végleg betetőzte a Németh

Lászlótól megkezdett munkát. Az arányszám most már odamódosult, hogy kilencvenöt százalékban jutnak a mikrofon elé a Nyugat írói, a radikális és liberális lapok munkatársai és öt százalékban azok, akik esetleg a nemzeti irodalomhoz tartoznak. De csak esetleg. Az új irodalmi vezető gondosan ügyel arra, hogy ez az öt százalék se legyen száz százalékos nemzeti író, hanem lehetőleg se hideg, se meleg világnézetű, nehogy kiessék a Nyugat és a körülé lapjainak kegyéből azért, mert a kilencvenöt százalék mellett ezt az öt százalékos is meri szerepeltetni. Hétről-hétre, szinte ciklikusan jönnek az irodalmi baloldali írói, novellistái, humoristái, költői, tudósai és esztétikusai. Az előbbiek a maguk sajátos lelkületének irodalmi virágait népszerűsítik az utóbbiak pedig igyekeznek a magyar irodalom és tudományosság eddig fennálló kritikai és esztétikai tételeit úgy „felhigítani“, ahogy ez a világnézetüknek megfelel. Most már nem akadály az, hogy valaki havonta egyszer, vagy kétszer szerepel a mikrofon előtt, a magyar rádió közönségének folytonosan és visszatérően ugyanazokat, a nem nemzeti irányhoz tartozó írókat, tudósokat és esztétikusokat kell hallgatnia a súlyos havi előfizetési összegért, amelyért nyugodtan elvárhatná a rádiótól, hogy irodalmi ízlésének és világnézetének megfelelően szolgálják ki irodalmi téren is.

Ki itt a hibás? A rádió két legfőbb vezetője, Hável Béla és Hlatty Endre igen jóindulatú magyar urak. Föl kell tenni tehát, hogy a rádió vezetésénél művészeti és irodalmi kérdésekben valami különálló és rejtélyes erő érvényesül. Ki lehet, vagy mi lehet ennek az érthetetlen szellemnek képviselője? Vajon olyan irodalmi és művészeti tanácsadó-e, aki lelkileg maga is a baloldalhoz tartozik, vagy pedig az egyszerű kényelmi szempont, amely így gondolkodik: a nemzeti irányzathoz tartozó sajtóorganumok a rádiót úgyis csak mint a nemzeti gondolatnak trianoni sorompókon keresztül is hivatását teljesítő szervét nézik, tehát nem emelik fel tiltakozó szavukat, a liberális és radikális sajtót pedig ezzel az eljárással, a mostani irodalmi rendszerrel leszereljük és a magunk részére nyerjük meg. Ez a felfogás lehet kényelmes, sőt üzleti fogás, — de ezt vagyunk hajlandók elhinni — ügyes, de nem méltó olyan kultúr-intézményhez, mint a magyar rádió. Mert ez semmi más, mint a budapesti irodalmi világban amúgy is uralkodó kávéházi és szerkesztőségi kéz kezét mos, puszpajtáskodó irodalmi és kritikai szellem átvétele és továbbvirágoztatása olyan intézménynél, amelynél egyrészt a magyar állam pénze adja meg a fennállási lehetőséget, másrészt pedig a nagyközönség százezreinek előfizetéséből befolyó összeg. Sem a magyar állam támogatása, sem pedig a nemzeti közvélemény nem tűrheti tovább az ilyen felfogás elharapozását. Legalább a tárgyilagosságot tessék a rádió irodalmi programjában megőrizni. Tessék a statisztikai adatokhoz ragaszkodni s a felolvasókat a statisztikai adatoknak megfelelő arányszámban a mikrofon elé engedni! Nem lehet a magyar közönséget arra kényszeríteni, hogy olyan írókat, tudósokat és esztétikusokat hallgasson nap-nap után.

akikhez a nemzeti léleknek semmi köze, mert ha ez továbbra is így megy, irodalmilag és esztétikailag teljesen félre nevelődik a rádió hallgató közönség s a legnagyobb nyilvánosságtól megfosztják a nemzeti irodalmat, amely szerves része a nemzet megerősödésének és a magyar állam fennállásának.

E sorok nem akarnak ünneprontás színében feltűnni, de őszintén és keményen el kellett már egyszer ezt mondani. A magyar rádió nyilvánossága megköveteli a kritikát és irodalompolitikája pedig megérdemli ezt a kritikát. A rádiónál azért vannak felelős tényezők, hogy rendet teremtsenek s hogy a rádió szervezetének egyik alcsoportjában se engedjenek olyan befolyást érvényesülni, amely nem méltó a Szóts Ernő vezette magyar rádió multjához, ellentétben áll a nemzeti gondolattal és visszariasztja a rádióelőfizetők százezreit. A magyar rádió nem helyezkedhetik arra a felfogásra, hogy akinek nem tetszik az ilyen vagy olyan műsorszám, vagy irodalmi felolvasás, zárja le a rádióját. Az irodalom nemzeti világnézetét nem engedjük kisebbségbe szoríttatni s ha mégis ilyen üzleti szellemű világfelfogás volna uralkodó a rádiónál, megfordítjuk a tételt: mi vagyunk többségben, tessék hozzánk alkalmazkodni, kapcsolja ki a rádióját az ötszázalékos irodalmi baloldal, ha neki nem tetszik a nemzeti irodalom. Mégis csak lehetetlen dolog, hogy amikor ez a már régen levitézlett irodalmi szellem sem folyóirataiban, sem a könyvpiacra nem tud kellő nyilvánossághoz és támogatáshoz jutni, akkor éppen a magyar rádió jelentkezik mint hathatós segítő eszköz, amely ezt az irodalmat föltámasztja, megerősíti és népszerűsíti. És ha már nincs hang a magyar sajtóban, amely ez ellen tiltakozzék, mi vállaljuk azt a hálátlan feladatot, hogy az igazságot megmondjuk. S meg vagyunk győződve, hogy idővel, mikor a rádió urai belátják tévedésüket, még ők is beismerik, hogy igazunk volt akkor, mikor a tízéves jubileum alkalmából figyelmeztettük a veszedelmes balrafordulásra.

(G. J.)

RENDTEREMTÉS AZ IRODALMI KRITIKA DZSUNGELÉBEN. Hol történik ez? Németországban. A könyvkritika megszervezésére szabályzat jelent meg. Így első pillanatra meghökkentő, az írói szabadság guzsbakötését látszik jelenteni, de ha jobban odanézzünk, nemcsak, hogy jogosultnak kell tartanunk, de kiderül az is, hogy az írói szabadság nincs is érintve. Mégis rend lesz. Rendet teremtenek az író, a kiadó és az újság viszonyában. Mert mit tapasztaltak a németek? Először is azt a kiadói szokást, hogy minden könyvhöz kész kritikai formulárét csatolnak, és másodszor azt, hogy száz eset közül hatvan esetben ez a *waschzettli* jelent meg. Igaz, hogy sok esetben még ez is oly hosszú idő múlva történt meg, mikor már a könyv régen elvesztette időszerűségét. Kifogásolják a németek a bírálatok névtelenségét is, mert ilykép a közönség nem tudja megkülönböztetni, hogy vajjon nem *zettli-e* az egyéni bírálat is? Végül pedig a kiadók is panaszkodtak. A beküldött könyvek negyven százaléka-ról egyáltalán nem jelent meg ismertetés, az írókat kisemmizték,

ami a kiadóknak is ártott, még a zettlijüket sem nyomatták le. Ki a hibás, ha ilyen szokások fejlődtek ki? Elsősorban a kiadók. Elmondom a magam esetét. Tíz évig írtam a *Nemzetben*, majd a *Magyar Nemzetben* irodalmi kritikát, melyek két kötetben a *Tegnap*, a *Ma* és a *Holnap* cím alatt jelentek meg. A második kötet után elhallgattam. Egy nagy és keserű élményem készítetett rá. Mikor egy napon egyik jeles írónk regényéről beható kritikát közöltem a lapban, mely részletes elemzés is volt, a hibák és erények mérlegelésével, a három nap múlva ugyanesak a lapunkban, az irodalmi rovatban, ugyanezen könyvről ismertetés jelent meg, mely az egekig magasztalta a könyvet. Megdöbbsentem. Kiderült, hogy a regény kiadója fizetett reklámot helyezett el a lap kiadóhivatala révén. Megjelent a pénz, mint bíró, a pénz, mint hatalom, s a kiadói érdek átgázolt az irodalmi lelkiismereten. Megéreztem, hogy itt az intőjel, mely arra szólított fel, hogy hagyjak föl minden reménnyel. Tudtam, hogy az írói kritikának ez a *waschzettli* beharangozott. A fizetett *waschzettli*. Eleinte csak segédeszköznek használták. A sok könyv olvasásába belefáradt irodalmi kritikus felhasználta a zettlit, a kiadói érdek azonban utóbb már ez ellen is tiltakozott, s a szóról-szóra való közlést kötötte ki. S íme, ma ott tartunk, hogy a kiadók átlagot fizetnek, mint a színházak, csak hogy a színház a kommunikékért, az irodalmi intézetek magáért a zettli-lenyomásokért. Ha pedig a kiadóvállalatnak saját lapja is van, odáig fajultak a dolgok, hogy kizárólag csak saját kiadványaik zettlijeinek adnak nyilvánosságot, minden más könyv elől pedig elzárják hasábjait. Ez persze egyelőre kivételes eset, a legtöbb napilap mégis csak tart fenn irodalmi rovatot, sőt van olyan is, mely nemcsak ismertet, de részleteket is bemutat az új könyvekből. Mindamellet a *kisemmizés* vígan folyik tovább. Ez ellen szólalt föl a minap Hegedüs Lóránt temperamentuma egész hatalmával, a kisemmizők ellen. Ezek azok, írta, akik sem nem szidnak, sem nem dicsérnek, nem bátorítanak és nem dorongolnak, hanem nevedet soha le nem írják és könyvedről soha tudomást nem vesznek. Ez még százszor rosszabb, mintha a zettlidet közzéteszik. A kisemmizett író kitaszítotttnak érzi magát, mondja Hegedüs Lóránt s igaza van. De míg a németek rendeletet adtak ki ellene, ő az Akadémiához fordult segítségért. Mit tehet azonban az Akadémia? Persze, hogy fájjalja az irodalmi erkölcs hanyatlását. Persze, hogy érzi, hogy az irodalom is segítségre szorul. Mert a kisemmizés átkos szokás. A gáncs ellen védekezhetünk, a némaság fojtogat. A dicséret megörvendeztetni a szellemi munkást, hiszen legtöbbször ez az egyetlen jutalma. De a kisemmizés, az agyonhallgatás megtör és oly sebeket üt, melyeket nagyon nehezen tud még a kései babér is gyógyítani. A német rendszer parancsurálmon alapszik. Elrendeli, hogy a lap vagy folyóirat ismerje el a könyv átvételét és kötelezze magát a bírálatra, még pedig záros határidőn belül, s ha nem közöl bírálatot a lap, a kiadó köteles a könyvet visszaszolgáltatni. Megoldás ez? Annyiban igen, hogy a szerkesztő gondoskodni fog ilykép egy

kritika megjelenéséről, de az igazságos és beható kritikát ezzel még nem biztosítottuk. Egyébként is az újság azt mondhatja, hogy a kritika nem érdekes olvasmány, s mi lesz, ha nem kéri vagy nem fogadja el a könyvet? Persze, hogy nincs igaza, hiszen a közönséget kötelessége mindenről híven tájékoztatni, az irodalom eseményeiről is. A jól megírt, tárgyilagos irodalmi kritikákkal, ahogy a színdarabok bírálatánál is látjuk, igenis lehet az olvasóban érdeket kelteni. Egyik irodalmi lapunk, a *Litteratura*, az irodalmi kritikusok szindikátusának felállítását sürgeti. Ez volna szerinte a panacea az irodalmi kritika színvonalának és erkölcsi magaslatának megővésére. Amolyan kamarai intézmény volna ez, s általa elérhetnők, hogy kiadói befolyáslástól ment irodalmi kritikai szellem fejlődhetné ki. Amerikában, a baltimorei egyetemen külön tanszéket állítottak föl az irodalmi kritikusok kiképzésére. Ez nálunk teljesen fölösleges volna, mert a mi egyetemeink irodalmi tanszékeihez csatlakozó szemináriumok ugyanezen feladatot oldják meg. Mindnyájan, kik kritikát írunk, ilyen szemináriumokban nevelkedtünk. Gyulai és Beöthy, de a mostani egyetemi tanárok is nagy gondot fordítanak arra, hogy az egyetemeken ezt a kritikai szellemet hallgatóikban kiműveljék. Nem is az a baj, hogy nem volnának tehetőséges kritikusaink. Minden, mint mondtam, a kiadói érdeken fordul meg. A napilapok és folyóiratok is üzleti vállalkozások, a könyvek is. Itt találkoznak. Akármilyen jeles képzettségű is a kritikus, ha a kiadóhivatal megszabja neki, a kiadóhivatalnak pedig a kiadó, hogy mit szabad írnia, legjobb esetben tojástartót járhat. Az egyetlen megoldás: olyan *kritikai folyóirat* teremtése, melyet a közönség tart fenn, mely tehát nem politikai vagy irodalom-politikai érdeket szolgálna, hanem a magyar génusz teljességének áldozna és a lehető legnagyobb tárgyilagossággal bírálhatná meg az irodalom és tudomány felmerülő jelenségeit. Nem szindikátusra, de erkölcsi magábaszállásra volna szükség. Nem a kritikusoknak, hanem a magyar közönségnek, mely ezt a nagy érdeket felösmerné. L. B.

ELMARADT A BIHARFÜREDI BANKETT. Biharfüred eddigelé meglehetősen ismeretlen erdélyi üdülőhely volt Bihar-megyében, 1069 méter magasságban. Egyik nevezetessége az, hogy itt van Frentiu Valérnak, a nagyváradi görögkatolikus püspöknek nyári kastélya, amelynek falai között akartak összeülni a békepipa elszívására január hónapban egyes magyar és román írók. A magyar sajtóban, annak is liberális részében, néhány író, aki mindig hangoztatja, hogy politikával nem foglalkozik, és hogy az irodalmat erősen el kell határolni a politikától, mozgalmat indított, hogy magyar írók és román írók üljenek le a zöldasztalhoz és barátságos eszmecsere közben vitassák meg azokat az eszméket, amelyek országhatárok és békeszerződések gyilkos paragrafusai fölért és összefűzhetik a nemzeteket. Ebben a pillanatban nem lehet még megállapítani, hogy melyik részről történt a felajánkozás először, annyi bizonyos csak, hogy a békepipa elszívása elmarad, mert a

román belügyminiszter nem adta hozzájárulását a januári biharfüredi találkozóhoz. A magyar sajtóban meglehetősen nagy port vert fel ez az irodalmi békekonferencia, jobbról és balról megszólaltak a döntő tekintélyek, majd a vihar elcsendesedett azzal az aranyközéputas és rezignált megalkuvással, hogy majd később...

Néhány szó megjegyzésünk volna az elmaradt találkozóhoz és az elmaradt íróbanketthez. Nem szeretjük, ha az írók okosabb diplomaták akarnak lenni a hivatalos diplomatáknál s ha azt a magyar kultúrát hozzák esetleg kínos helyzetbe, amely magasan fölötte áll a balkáni kultúrának. Politikamentes, országhatárok és békeparagrafusok fölött levegőben lebegő tárgyalásokat nehéz elképzelni magyar és román író között, amíg a hivatalos román hatóságok a leglelketlenebbül gyilkolják a megszállott Erdélyben, Bánátban és a régi Partium területén a magyar kultúrát, amely európai és ezer esztendő.

Hogy is gondolhatták azt magyar írók, hogy lehet politikától elvonatkoztatott eszmecsereket folytatni, amíg a román megszállás alatt iskolákat zárnak be és szaporodnak az elnémult harangok? Nem volna farizeizmus magasabbrendű kulturális problémákról csevegni és fehér asztalnál hangzatos felköszöntőket mondani a határok fölötti civilizációról, amíg lent Erdélyben az állami iskolákban már alig tudnak magyarul írni és olvasni Trianon szomorú nemzedékei s a románok, nem éppen politikamentesen, már a felekezeti iskolákat is kikezdték? És hogy akartak politikamentesen társulni magyar írók románokkal, amikor a könyv-, napilap- és folyóirat-tilalom kínai fala húzódik végig a mai Magyarország és a régi Erdély között? Mi nem hiszünk az ilyen utópisztikus vágyakban és álmokban. Nagyon tanulságos példáink és figyelmeztetéseink vannak a jogos kételkedésre és előre való kiábrándulásra. Ott van a Pen Club, amelynek minden nemzetközi értekezletén csaknem ököltre mennek egyes nemzetek képviselői „politikamentes, országhatárok fölött és békeparagrafusok mellőzésével” folyó tárgyalások során. Ne bánkódjanak a magyar írók, hogy nem lesz bankett Biharfüreden. A biharfüredi pohárkoccintásnak úgyis keserű lett volna az utóíze. (—ő.)

A CILINDER. Ne hordjon cilindert, akinek rongyos a nadrágja. Ez axioma. Igen előkelő politikai tényező, egy vidéki főispán mondomta még a nyáron. Meghökkenünk. Ha a rongyos nadrág tulajdonosa fakad ki, hagyján! Az elkeseredés és ami főbb, a kultúra fontosságának fel nem ösmerése, tehát tiszta materiális életfelfogás a „rongyos nadrág” hordozójától nem is lepne meg. Főleg akkor nem, ha a nadrágot a viszonyok kényszere rongyolta le. De egy vidéki főispán, aki elvégre még ma se hord rongyos nadrágot! Mért demagógoskodik egy vidéki főispán? Hiszen akkor sem volna igaza, ha beleképelné magát a rongyos nadrágúak lelkébe és úgy beszélne. A visszamaradt műveltségű ember nem a rongyos nadrágra haragszik, hanem azért haragszik, mert nem hordhat cilindert, — neki

a cylinder a kultúrát, az eszmék világát, nem a jómodot, de a magasabb szellemi élet lehetőségét jelképezi. Akit sorsa azonban ab ovo rongyos nadrág viselésére szorított, annak nem is kell a cylinder. Annak folt kell és gyomra megtöltése. Csak aki belekóstolt a szellemi élet léleknevesítő üdeségébe, aki a kultúra magasabbrendű örömeiből már kivette a részét, annak fájhat, ha elrongyolt nadrágja miatt le kell tennie a cilindert. Fájhat is, fáj az egész magyarságnak és nagyon fájna, ha a szegénységünk miatt műveltségünk színvonala hanyatlásnak indulna. Ezt egy kézlegyintéssel elintézni nem lehet. Hogy ne hordjunk cilindert? Akkor vége nemzetünk állásának az európai civilizáció kebelén belül. Akkor kezdődik a hanyatlás, melynél sose lehet tudni, hol áll meg. Az utolsó lehelletünkig védenünk kell műveltségünk minden pozícióját s mindent el kell követni a magasabb szellemi élet lehetőségének fejlesztésére. Viselni kell a cilindert, ha belepusztulunk is. Ha halál, legyen szép halál! Hordja szíven a magyarság műveltsége minden központjának, az irodalom, a tudomány és a művészet minden katonájának sorsát — az a „cylinder“ nem kaphat gúnyos mellézköngét nálunk soha! Az igazi műveltség jelképének különben is nem jó példája a *cylinder*. A főispán úr hasonlata erősen sántít. A műveltség egy nép szellemi arcképe. Bele van írva lényébe, sorsa az, multja, jelenje, de jövője is. A műveltség nagyon érzékeny szerv, akár a szív, — ha egyszer megszűnt dobogni, beáll a vég. A műveltség a magyar nemzet szívedobogását jelenti, él vagy elvész, műveltségétől függ sorsa. Kozma Miklós belügyminiszter úr ajkáról hallottunk nemrég egy esattanós megállapítást, mely a műveltségnek mindenekfölöttvalóságáról szólt. Léte vagy nemléte nem függhet szegénységünkől vagy gazdagságunktól, csak a nemzeti lélek vágyakozásától. Ha a magyarság már nem szomjuhozza az irodalmat, tudományt, művészetet s beletörődik a „rongyos nadrág“ miatt a cylinder letevésébe. — akkor már nem áll Buda és fölöttünk elhúz a sívó homok. Honnét jön? Mikor lesz itt? Nem tudjuk, de ellen kell állani az utolsó lehelletig. A kishitűség sorvaszt. Sorvasztja az ellentálló erőt, főleg ha magas helyről hirdetik a lemondást, a kétségbeesett ember hangján a minden-mindent, a „kultúrfölény“ tudatának elhomályosulását, annak magunktól való eldobását, az önkéntes halált. Egy ilyen szó velőnkig hat. Vörösmartyuk jut eszünkbe, ki sohase volt oly időszzerű, mint éppen ma. De melyik Vörösmarty? Óh a *Vén cigány* Vörösmartyja, a kétségbeesett lélek, a meghasonlott lélek, akinek képzeletében véres látományok kísértettek, az a Vörösmarty, aki mégis le tudta küzdeni önmagát, aki a reményevesztettség érzetét kioperálta magából és azt akarta, hogy gyerekei a *Szózatot* azon két sor hijján tanulják meg, amelyben a haza sorsán egykor kétségbeesett. Mert lesz még egyszer ünnep a világon! De hogy legyen, minden erőnk megfeszítésével magasabb szellemi életünk épségben tartására kell törekednünk, hogy semmi se menjen veszendőbe, minden értéket megőrizzünk és szellemi javakkal gazdagodva adhassuk át örökünket utódainknak. *A cilindert viselni kell...* (l. b.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

SURÁNYI MIKLÓS: EGYEDÜL VAGYUNK

„Egyedül vagyunk“ című művemben nem regényes életrajzot írtam, hanem egy lélek, a legnagyobb magyar lélek tragédiáját, — Széchenyi István naplója nyomán, amely Szent Ágoston vallomásai óta, a legőszintébb nyilvános gyónás. Aki Széchenyit akarja olvasni, annak nem elég magyarul tudnia, hanem meg kell tanulnia „Széchenyiül“. Ő a stílusát, a nyelvét is maga alkotta, akárcsak a Kaszinót, vagy a Hengermalom-, meg az Alagút-részvénytársaságot. Ez a napló csak megnehezítette az igazi Széchenyi megismerését. A napló temérdek apró hangulatából, megörökített testi és lelki diszpozíciójából, impressziójából és az életet jellemző, de a szemlélőt félrevezető, egymásnak ellentmondó, minden belső cenzúra nélkül, össze-vissza hányt inponderabilitásából meg kellett konstruálni, össze kellett rakni, fel kellett építeni az igaz Széchenyit.

Kemény Zsigmond óta mindenki a maga politikai és világ-szemléleti alapjáról látta, kívülről, a fórumról, vagy a katedráról. A történetíró, vagy az államférfi álláspontjáról. Hát éppen ez a baj, Mindenki csinált magának egy Széchenyi Istvánt, még pedig olyant, aminőt az idő és a korszellem szerint szükségesnek tartott. Könnyű dolguk volt, mert Széchenyi István könyvei és naplói olyanok, mint a Korán, minden bennük van és olyanok, mint aminőnek a talmudisták a Bibliát nézik, mindent bele lehet magyarázni. Mindennek az ellenkezőjét és az ellenkezőnek az ellenkezőjét is. Bele kellett költöznöm tehát Széchenyi lelkébe. Két esztendeje lakom ebben a labirintusban, mert minden, amit Széchenyi mondott, írt, vagy cselekedett, csak abból a szempontból érdekelt, amelyből a regényíró, belletristát egyedül érdekelheti, vagyis: magából Széchenyiből, az ő lelki alkatából, öröklött és szerzett tulajdonságaiból, idegrendszeréből, testi és lelki állapotából.

Nem félek, hogy félreértenek. Csak a kis emberek hibái szorúlnak takargatásra. Az igazán nagy ember leplezetlenül is felemelő, magasztos látvány.

GYÖKÖSSY ENDRE: FIÚK, FÖL A FEJJEL! ÉS GYÖNYÖRŰ MAGYARORSZÁG

Első könyvemben 22 cserkész-novellát gyűjtöttem össze. Ezeket az elbeszéléseket át is éltem, mert 7 évig parancsnoka voltam a legrégibb palotai cserkészcsapatnak.

„A palotai cserkészek“ c. cserkészregényem ölelt engem is, mint annyi tízezer magyar gyermeket, cserkésszé. Ezt a regényt.

mely nemcsak nálunk, hanem az egész világon az első cserkész-regény volt, 1912-ben írtam, mikor Magyarországon még csak 2 cserkészcsapat dolgozott: a református ifjúsági egyesület és a Regnum Marianum 1–1 csapata.

Meleg szívvel néztem bele a cserkészmunkába s megérezttem, hogy megszületett az az ifjúsági mozgalom, mely hamarosan meghódítja a világot. Boldogabbá és jobbá szépíti és építi a magyar gyermekek és ifjak életét is. Emésztő izgalom lepett meg s addig el nem szakadt tőlem, míg be nem fejeztem „*A palotai cserkészek*“ c. regényemet, míg ki nem alakítottam Hörönpő Gidában, a regény cserkészőseiben a cserkészideált.

Pósa bácsihoz siettem írásommal. Idegenül és gyanakodón olvasta el a regény címét. Ma sem felejttem el, ezt mondta:

— Nem szeretem ezeket a cserkészeket. Nem magyar találmány ez, öcsém.

— Csak arra kérem, Pósa bácsit, tessék elolvasni: mit írtam róluk!

— Hagyja itt, megpróbálom.

És megjelent hamarosan „*A palotai cserkészek*“ folytatásokban „*Az Én Ujságom*“-ban Mühlbeck Károly rajzaival. Azóta három kiadásban több tízezer példányban fogyott el a cserkészirodalom alkotásait ismertető egyik írás a „*Napkelet*“-ben is, a „*Protestáns Szemle*“-ben is megállapította, hogy a cserkészirodalom terén „a kezdés érdeme tagadhatatlanul Gyökössy Endréé“, hogy „Gyökössy Endre nem is tudja, hány ezer és ezer magyar gyermeket és ifjút nyert meg regényeivel a cserkészetnek“.

Először magamat nyertem meg. Én is kiképeztem magam cserkészsé. Letettem a cserkészisztí vizsgát s a megyeri dombokon a „Nemzeti Nagytábor“-ban már mint palotai „198. sz. Pál evangéliumi cserkészcsapat“ parancsnoka együtt táboroztam 10.000 magyar és több európai nemzet néhány száz cserkészével.

Azóta írom a cserkészbeszéléseket. Ezekből válogattam össze huszonkettőt „*Fiúk, föl a fejfel*“ c. könyvemben. Úgy érzem: a mai magyar cserkészélet és cserkészmunka benne él egészen ebben a 22 novellában. Egy-két hónap alatt ezért került ez a könyv olyan sok cserkészcsapat könyvtárába, mert a cserkészek magukat látják mindeütt kikandikálni, kimosolyogni az elbeszélésekből.

Egyébként „*A palotai cserkészek*“, — a „Táboroznak a palotai cserkészek“ és „Ha a cserkész bűnbe botlik“ regényem után a „*Fiúk, föl a fejfel*“ — negyedik cserkészkönyvem. Bizonyosan tudom azt is: nem az utolsó.

„*Gyönyörű Magyarország*“ c. könyvem 37 elbeszélését szintén a magyar ifjúságnak írtam egyenként és nekik szántam könyvbe összegyűjtve is.

Mikor ezeket az elbeszéléseket összeszedtem, átolvastam: szomorúságra döbönt szívem. Ezek az elbeszélések jórészt az ezeréves magyar föld határai közt virultak ki belőlem.

Az egyik Orsovához visz, a másik Csallóközben történik, a harmadik Érsekújvár régi földvárában Rákóczi nevenapjáról mesél. Ma ott-túl: Rahó, Komárom, Várad, Borszék, Déva, Nagybecskerek, Pozsony, Kassa, Kolozsvár, Titel, Fiume, vagy itthon: Debrecen, Kecskemét, Szeghalom, Szeged, a Balaton, a Hortobágy képe és népe rajzolódik ki belőlük. Szóval az egész ország: gyönyörű Magyarország.

En még útlevel nélkül járhattam be ezeket a városokat, falvakat, erdőket, rónákat, hegyeket és völgyeket: Gyönyörű Magyarországot. Fiam már nem látta a kassai sírt, a pozsonyi koronázótemplomot, a kolozsvári szobrot, a szerémségi magyarokat, a Vas-kaput, a Tisza forrását, az adriai magyar tengerpartot.

Azért szeretném, ha a mai magyar fiúk és leányok közül minél többen olvasnák új könyvem 37 novelláját, mert bizonyosan föllobogna bennük a vágy, hogy megismerjék ők is az oszthatatlannak teremtett ezeréves magyar földet: gyönyörű Magyarországot.

Ezért adtam könyvemnek is ezt a címet: „Gyönyörű Magyarország“.

HARSÁNYI ZSOLT: MAGYAR RAPSZÓDIA

Liszt Ferenc a kis nemzetek tragikumának volt az áldozata. Egy rövid emberi élet keretei közé nem férhet bele, hogy valaki itthon nevelkedjék, a befogadásra legalkalmasabb években itthon szívja magába fajtájának ismeretét, résztvegyen a nemzet életében, de ugyanakkor elmenjen a világot hódítani is. Munkácsyval is ez történt ugyan, de szerencsére ő sokkal később került ki idegenbe. Addigra már elég anyagot gyűjtött a faji érzésből ahhoz, hogy magyar maradjon odakinn. Liszt csak tíz éves koráig élt itthon, az sem volt intenzív kapcsolat a magyarsággal, de mégis az ekkor szerzett benyomásai a legmélyebbek és még hetvenéves korában is magyar rapszódiaikat írt. Naponta órákon át játszott klasszikus muzsikát és évek alatt csak egyszer hallott cigányzenét, mégis az fogta meg rendkívüli intenzitással, mert ekkor a vére szólalt meg benne és a talaj, amelyből nedveit felszívta.

Liszt Ferencnél állandó vita tárgya a magyarsága. Ezt a kérdést minden nemzeti elfogultság nélkül világítom meg munkámban. A helyzet az, hogy Hungária volt az egyetlen nő, akit Liszt reménytelenül szeretett. De Hungária és ő: nem értették egymás nyelvét. Már pedig, ha valakivel nem tudjuk megértetni magunkat, akkor ez a szerelem csak reménytelen maradhat. Megható Lisztnél: milyen rendkívül igyekezett igazolni, hogy mennyire szereti a hazáját. Megkísérelte ezt azokban a zenei arcképekben is, amelyekben hat nagy magyarnak a portréját akarta megrajzolni. Ezek a portrék azonban mind hamisak. Rendkívül tehetséges kompozíciók, de rossz portrék. A Petőfi-portré például — elégikus! Lehet az? Lenau-t lehet elégikusan ábrázolni, de Petőfit csak heroikus harsogással, oroszlán-ordítással lehet érzékeltetni. És tudhat-e portréat adni Vörösmartyról

az, aki csak fordításból ismeri a költészetét, tehát éppen a nyelvét nem ismeri?

Érdekes, hogy Liszt összes életírói vagy takargatják, vagy ellenszenvesnek ítélik az ő állítólagos sznobságát, hogy folyton grófok között forgolódott, arisztokrata társaságokat keresett. Nem veszik észre, hogy nála ez állandó elégtétel-keresés arra az ifjúkori sebre, amelyet egy büszkének született lélek kapott, amikor folytonosan látnia kellett az édesapja jobbágyi megalázkodását az arisztokraták előtt. Hasonló sebet kapott aztán ifjúkorában, amikor első szerelmi gyötrődésének egy arisztokrata gögje volt az oka.

SZATHMÁRY ISTVÁN: RÁKÓCZI

„Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?” ezzel a fenségesen komor kérdéssel kezdi Vörösmarty a nemzeti ébredés korának nagy eposzát. Ámde azóta száz év pergett le a vén Kronosz homokóráján. A mai idegesen rohanó, lihegő korban: a rádió és repülőgép korszakában időszerű-e elbeszélő költeményt írni? Ma, a mikor a vers, a dal haláláról huhognak a baglyok, nem kárbaveszett, sziszifuszi munka-e hús énekes epikai műben beragyogtatni minden idők legtisztább, legragyogóbb, legönzetlenebb szabadsághősének, Rákóczi-nak alakját és korát?

Nézetem szerint ez az epikai mű sohasem volt korszerűbb, mint ma. Gyakran ép az a korszerű, ami a legkorszerűtlenebbnek látszik. Nem a Rákóczi-év teszi korszerűvé. Az ősi földjén hontalanná lett, erőszakosan négyfelé tépett, nemzeti önérzetében porig alázott magyarság tragikus korszaka teszi azzá. „Oroszlánokkal küzdünk hajdanában, és most a tetvek egyenek-e meg?” jajdul fel Petőfi a lelkében tomboló szent harag extázisában. Rákócziról írt epikai művemben ugyanezek az érzések viharzanak.

Munkámat történeti eposznak szántam, s csak irodalomtörténeti meggondolások bírtak arra, hogy költői elbeszélésnek nevezzem. A csodálatos elem, a deus ex machina, a költött epizódok dús ornamentikája, a költő olimpusi tárgyilagossága, az eposznak, mint műfajnak ezek az irodalomtörténeti dogmává merevedett kellékei hiányzanak költeményemből. Még pedig tudatosan. Ma már nem lehet sem pogány isteneket, sem anygali seregeket csatáztatni. Rákóczi élete eseményekben oly gazdag, hogy költött epizódok betoldása mellett a mű epikai egysége okvetlenül megbomlott volna. Hiszen költeményem Rákóczit a bölcsőtől a sírig kíséri, tehát 59 esztendő eseményeit öleli fel.

Hanem azért költői elbeszélésem mégis tele van csodálatos elemmel. Minél jobban ragaszkodtam a történeti valósághoz, annál több lett benne a csodálatos, álomszerű elem. Mert Rákóczi egész élete, fokozatos lelki átalakulása már magában véve a legnagyobb-szerűbb csoda, a tökéletes misztikum. Hogyan lesz Lipót császár kereszt- és gyámfiából, a neuhausi jezsuiták neveltjéből, a prágai

egyetem diákjából, a német birodalmi hercegből s másfélmillió hold dúsgazdag nábobjából magyar szabadsághős, az Esze Tamás rongyos talpasainak, a kizsart, szegény magyar jobbágyságnak szemefénye és bálványa, ennél nagyobb esodát a világhistória nem tud felmutatni. És hogyan lesz a káprázatos pompában ragyogó magyar és erdélyi fejedelemből a szabadságharc bukása után előbb a versaillesi udvar romantikus lovagja, később Grosbois és Rodostó szentéletű remetéje, ez az ő életének talán még nagyobb, még misztikusabb esodája.

Rákóczi egyénisége a szivárvány százszínű pompájában ragyog. Nemcsak szabadsághős, hanem mesteri szónok, akinek hatásával csak a Kossuth mérhető össze. Nemcsak bálványa kuruc katonáinak, mint hadvezér és fejedeleme, hanem széles látókörű diplomata, aki Európa minden számottevő hatalmasságával összeköttetésben áll. Nemcsak a Napkirály és Nagy Péter orosz cárr barátja és szövetségese, nemcsak daliás szépségű levente, hanem korának egyik legműveltebb írója és szentágostoni mélységekbe merülő filozófus. Ime ez Rákóczi.

Császár Elemér „Rákóczi a magyar költészetben” című, klasszikus komorságú remek tanulmányát a következő szavakkal fejezi be: „Még csak egy mozzanatra várunk, arra, hogy egy istenáldotta költő Rákóczi egész életsorát, emberi valóját és eszmei jelentőségét egy nagyszerű képbe foglalja össze”. A jeles esztétikus nem époszra, hanem afféle képre gondolt, mint aminőt Arany János adott „Széchenyi emlékezete” című halhatatlan költeményében a legnagyobb magyarról. Én ezen a kereten messze túlmentem, mert nem elégiában vagy ódában, hanem hűz énekes elbeszélő költeményben igyekeztem Rákóczinak és korának hű képét adni. Merész vállalkozás volt, elismerem. De noblesse oblige. Társaságunk illusztris elnöke, Pekár Gyula tizenhárom évvel ezelőtt feledhetetlenül szép tagavató beszédében Rákóczi trencsényi hajdujaként köszöntött a Petőfi zászlaja alatt. Ime: Rákóczi klasszikus történeti földjének, a felvidéknek szülötte, a trencsényi hajdú megtette a kötelességét. Muzsikáló verssorok, csengő rímek és történeti képek hatalmas gárdáját vonultatja fel, hogy tisztelegjen Rákóczi eszmévé finomult, halhatatlan alakja előtt. Lehet, hogy ez a gárda nem olyan fényes, mint Rákóczi híres testőresapata volt. Lehet, hogy akad soraiban egyszerű, mezítlábas vitéz is az Esze Tamás rongyos talpasaiból. De egyben a gárda valamennyi vitéze megegyezik: a nagyságos fejedelem kuruc lelke ég, lobog, lázadozik, kesereg és hisz benne. Főleg hisz... Hisz a szebb, a diadalmas magyar jövőben.

Háládatlan lennék, ha meg nem emlékezném a nagy fejedelem két hűséges krónikásáról: Thaly Kálmánról és Márki Sándorról. Rákóczi emlékiratain és önvallomásain s Mikes Kelemen levelein kívül az ő hatalmas életművük volt az, amelyet epikai költeményem megírásánál vezérfonal gyanánt használtam fel. Ezek nélkül hét hónap helyett hosszú esztendő munkájába került volna művem megalkotása.

LÁZÁR BÉLA: A MUNKÁCSY-KÉRDÉS

Ezzel a címmel egy kis tízives könyvet írtam (sőt adtam ki), mely Munkácsyról szól, de nem egy folyamatosan elbeszélt életrajz, vagy egy kritikai elemzés. Olyat kíséreltem meg, amire talán nincs is példa. Az is igaz, hogy az alkalom is páratlanul áll a művészetek irodalmában.

Gondoljuk meg, hogy adva van egy kis nemzet, alig 8 vagy 10 milliós nép, s abból egyszer csak a lángelmék egész serege bukkan elő, egy bizonyos időben, néhány évtizeden belül. Ez a kis nép a magyar. Európa ugyancsak felfigyel, hiszen olyan zeneköltőt kap tőle, mint Liszt és olyan festőt, mint Munkácsy. Hírnevők az eget csapkodja. Munkácsy aztán megbetegszik és meghal. Mit tesz ilyenkor egy kis nép kritikusai hada? Felemeli, vagy ha támadják, körömszakadtáig védi?

Nos, a magyar kritikusok az irigységszülte külföldi támadások segítségére mentek. Hogy akad egy kiváló festő, Székely Bertalan, ki kezdettől fogva ellenségesen foglalt vele szemben állást, azt meg lehet érteni. Tehetségének sajátos alkata, mely ellentéte Munkácsynak, szinte kényszerítette erre.

De a kritikusok eljárása? S ha legalább igazuk volna? Hogy van-e, nincs-e, azt e kis könyvemben széles alapon fejtegetem. Sorra veszem minden egyes állítását minden egyes kritikusnak s megvizsgálom, helytálló érvekkel küzdenek-e?

Más kérdés: miért kell a magyar kritikusnak Munkácsy elértéktelenítése érdekében kardot rántani? Elvégre ha akad egy olyan világszerte elismert nagyság, mint Munkácsy, éppen a magyar kritikusnak kell lefokozni jelentőségét? Oh, ha ez volna az igazság, — még ha nehezen is, de bele lehetne nyugodni. Csakhogy — remélem, ez a kis könyvem mindenkit meggyőz arról, hogy minden ráfenekedés ellenére Munkácsy az a nagyság marad, akinek kortársai felismerték.

Könyvem második fejezete Harsányi Zsolt *Ecce Homo* című Munkácsy regényes életrajzának kritikáját adja.

A harmadik részben annak az érdekében szólok fel, hogy ajándékozzunk a párizsi Louvre-nak egy Munkácsy-képet, hadd lássa a világ, ki volt: csak ott, a nagyok közt, fog nagysága igazán kivilágosodni.

Újra hangsúlyozom, hogy kritikám nem személyeskedés, de a tárgy szeretete szinte kezembe nyomta a tollat, meg kellett mindezt mondanom, hogy megnyugodjak s hogy a magyar közönséget is megnyugtassam.



A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI KULTUSZA

Dec. 8-án nagy ünnepet tartott az *egri növendékpapság egyházirodalmi társulata*, ünneppé tette fennállásának századik évfordulóját, melyen *Szmracsányi Lajos* érsektől, az egyházmegye feje- és kiváló főpapjától kezdve az egri társadalmi élet kitűnőségei mind megjelentek, a tiszta, ó-falu szeminárium épületében. Ezekhez a falakhoz s ehhez az ifjúsági irodalmi egyesüléshez Petőfi életének egyik legboldogabb, legszebb mozzanata fűződik emlékként. A költő az 1844. évi, február havi gyalogos debreceni útján, Andornakon meglátva a behavazott egri szőlőhegyeket, elhatározta, hogy betér Egerbe. Fázott a kemény télben gyengén öltözött, tizenkilencéves ifjú, s bizonyára holmi kis meleg szobára s egy pohár melegítő egri borra gondolt. És eszébe jutott, hogy itt lakik Tárkányi Béla, aki maga is költő s az egri kispapok vezető szelleme s akinek néhány versét már ismerte. Betért hozzá, de nem találta otthon, pár sornyi levelet írt neki: „Igen megszorultam, (holnap bővebben elbeszélésem,) addig legyen ön szíves nekem útravalót szerezni, mellyel Pestig elmehetek. Ne ütközzék meg e quasi parancsoló hangon, de bár nagy szükségben vagyok, nem koldulok.“ És másnap Tárkányival az élen, ott várták a kispapok, nemcsak kíváncsian, de meleg ifjú szívükkal is, s ott tartották ebédre, vacsorára, melynek folyamán felolvasta nekik az *Egri hangok*-at. A vers óriás lelkesedést váltott ki a növendék-papok-

ból, akik a vers szépségeitől megittasulva, többször megszakították és össze-visszaölelték. De csoda-e, mikor annak a versnek ilyen strófái szóltak hozzájuk:

*Kedvemnek ha magja volna,
Elvetném a hó felett,
S ha kikelne: rózsaeerdő
Koszorúzná a telet.
S hogyha feldobnám az égre
Szívemet,
Melegítné a világot
Nap helyett!*

Három napig volt Tárkányiéknál Egerben Petőfi, amiről egy emléktábla is tanuskodik a szeminárium épületében, annak a szobának a falában, amelyben meghált. S a következő napon, február 20-án kocsai várta a ház előtt s az vitte őt tovább egészen Pestre, ahol nemsokára Vörösmarty fogadta szinte atyai szeretettel. Társaságunkat az ünnepélyen *Gáspár Jenő* titkár képviselte, aki ott a *Rózsák a havon* címen egy Petőfi életéből merített igen szép novellát is olvasott föl, s aki hűsz esztendővel ezelőtt mint egri növendékpap a most ünnepet ülő magyar egyházirodalmi társulatnak elnöke volt.

KISKÖRÖS SZILVESZTER-ESTI ÜNNEPE

Kiskörös nemes hagyományához híven ez évben is megünnepelte halhatatlan szülöttjének, Petőfi Sándornak születési évfordulóját. Száztizen-

három éve immár, hogy a Petrovics István kisdied hajlékában napvilágot látott a költő, kinek költészete a lánglélek útján elindult a halhatatlanságba.

Impozáns külső és szinte ájtatos, imádságos belső megnyilatkozás jellemezte a hangulatos ünnepet, melyet különösen *Madai Gyula* Petőfiről szóló előadása, *Farkas Imre* lelkes ünnepelő szavai és költeményei tettek magasztossá, akik mind a ketten Társaságunk nevében jelentek meg ott. Éjjélkor a nagyközönség kivonult a költő szülőházához s az óriás lampionos menet beragyogta a barna éjszakát, mint valami tündéri látványosság. A szülőházat örökzöldből font füzérek ékesítették, valamint az ot-tani *MANSz* és a *Petőfi-Kör* hatalmas fenyőkoszorú. S míg a nádfődeles kis ház ablakából meleg fényrengéssel ki-kivilágított a gyertyafény, fölzendült az ének, az ünnepi szó, a ház előtt, a költő verseinek szavalata, s az összeolvadó ünnepi érzés melege elszállt a téli éjszaka esendjében, messze, messze, túl a határokon, geográfiai elkülönítéseken és szimboli-

zálta a világnak azt a törhetetlen szellemi fényt, erőt, amit a világviszonylatban is a magyarság jelent.

PETŐFI ZOLTÁN

emlékezetét idézte fel a *szarvasi Öregdiákok* Szövetsége dec. 8-iki összejövetelén *Horváth Dezső* OTI-tanácsos. Érdekessége volt az előadásnak, mint a *Pesti Hírlap* írja, az a megállapítás, hogy *Petőfi Zoltán* 1865-ben az előadó nagyapjánál, *Horváth Károly* szarvasi tanítónál, *Petőfi Sándor* volt iskolatársánál lakott egy ideig. A nagy költő árva fiát rajongással vették körül Szarvason, napról-napra más úriháznál látták vendégül, s bár a mulatozások a késő éjszakai órákig folytak, a gyenge szervezetű fiatal *Petőfi* mégis kitűntetéssel vizsgázott a gimnázium hatodik osztályában. Részletesen ismertette *Petőfi Zoltán* rövid életét s előadását azzal fejezte be, hogy a szarvasi nagyon öreg emberek még ma is emlékeznek a lobogószemű, tüdővésztes ifjúra, aki 1865 decemberében az iskolából „engedelem nélkül továbbállott“.

LISZT FERENC EMLÉKEZETE

Társaságunk bekapcsolódva a Liszt-esztendő ünnepségeibe, dec. 8-án Liszt Ferenc emlékezetére díszgyűlést rendezett. Az Akadémia dísztermében tartott ünnepre óriás közönség jött el, hogy a felolvasó-asztalnál mondott ünnepi gondolatok jelentőségét magával vigye el.

A megnyitót *Pekár Gyula* elnök mondotta. Szárnyaló szavainak apoteézisa méltó bevezetője volt az ünnepi hangulatnak. A beszédet lapunk vezető helyén egész terjedelmében közöljük.

Hubay Jenő tiszteleti tag emlékbeszédében vázolta Liszt Ferenc egész életpályáját, küzdelmét, kitartását, melyekkel kiharcolta lángeszének jogát, hogy a zeneművészet pantheonjának halhatatlanai közé bejusson. Megértő, meleg szavai, találó ítéletei és megállapításai lekötötték a hallgatóság figyelmét, akik megéreztek e művészi pálya szokatlan nagy ívelését s azt az elfogulatlan, tárgyilagos tendenciát, mely Liszt törhetetlen magyarságát oly meggyőző erővel jellemezte.

Harsányi Zsolt rendes tag Liszt Ferenc regényéből olvasta fel rendkívüli figyelem közpette azt a részletet, mely a nagy művész koronázó miséjének érdekes és felette jellemző körülményeivel foglalkozik, midőn az a budavári koronázó-templomban előadatott. A közönség feszült figyelemmel kísérte előadását.

Az ünnep hangulatának méltó befejezésétől szolgált *Kiss Ferenc* tagtársunknak, a Nemzeti Színház tagjának klasszikus előadása, midőn *Vörösmarty Mihálynak* 1839-ben *Liszt Ferenc*hez írt ódáját szavalta el. A százéves költeményben tömörített érzések minden melegsége lángolt fel a megragadó előadás nyomán.

A TAGOK TÁRSADALMI ÉS IRODALMI KITÜNTETÉSE

*Voinovich Gézá*t a M. T. Akadémia múlt évi november 7-iki elegyes ülésén főtítkárává választotta meg. Kiváló társunk, akinek nagy érdemei vannak az Arany János kultuszának ébrentartásában s aki eddig a legteljesebb és legnagyobb Arany-életrajzot írta meg, most a nagy költő egykori előkelő főtítkári székét foglalta el.

Surányi Miklósnak, az Akadémia összes ülése okt. 28-án tartott ülésében, a Vojnits-díjat egyhangúlag ítélte oda, mint az elmúlt színházi évad legkiemelkedőbb darabja, *Az aranybástya* szerzőjének. A javaslattevő bizottság kimerítő szép jelentését *Szász Károly* szerkesztette meg és olvasta fel. Tagjai voltak még a bizottságnak *Császár Elemér* és *Kéky Lajos* akadémiai tagok, akiknek véleménye nagy elismerést tartalmaz *Surányi* darabjáról.

Torkos László 96. éves. Október 2-án ünnepelte Társaságunk alapító- és tiszteleti tagja, *Torkos László* születése 96. évfordulóját. A család meghitt és meleg szeretetének e boldog ünnepe került minden nyilvánosságot. A kedves fény azonban kiszivárgott a családi ház falai közül, üdvözlő írások, költemények köszöntő, friss hangja érkezett virágok özönével nesztorunk hajlékába;

s ha utólag is, e helyről is elküldjük üdvözlötünk őszinte tisztelegő szavát.

Gulácsy Irén kitüntetése. A Klebelsberg Kunó Országos Emlékbizottság október 13-iki emlékünnepe *Kornis Gyula* elnök, Társaságunk tiszteleti tagja, nagyszabású emlékbeszédben méltatta a három évvel ezelőtt elhunyt nagy kultuszminiszter érdemeit, akiről a többi közt azt mondotta, hogy politikai és közéleti világtérfogásának szelleme az aktivizmus volt, hogy nem a jelen pillanataiban, hanem évszázadokban gondolkozott s tetteit az a meggyőződés irányította, hogy a fejlettebb kultúra a politikai hatalom visszaszerzésének is eszköze.

A beszéd után *Alszeghy Zsolt* egyetemi magántanár ismertette az ezerpengős ezévi Klebelsberg emlékdíj kiadása tárgyában hozott bírálóbizottsági javaslatot, amely szerint az emlékbizottság a díjat egyhangúan *Pálffyné Gulácsy Irén* irónőnek ítélte oda, történelmi tárgyú regényírói munkásságának jutalmazásaképpen.

A közönség lelkes tapsal vette tudomásul *Gulácsy Irén* tagtársunk kitüntetését.

Pintér Jenő, az egyetemi rendes tanári címmel kitüntetett tudós, ok-

tóber 10-én tartotta meg székfoglaló előadását a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen: *Imre Sándor-ról*, az egykori kolozsvári egyetem első irodalomtörténeti tanáráról. Az előadás után az egyetem és a város közönsége lelkes ünneplésben részesítette Pintér Jenőt.

Pécsett, az új országzászlót nagy nyilvános ünnepen: *Szathmáry* István társunknak erre az alkalomra írott ünnepi költeményével avatta föl.

Vályi Nagy Géza jubileuma. Huszonöt éve, hogy Vályi Nagy Géza, mint költő megjelent az irodalom harcok porondján. A magyar olvasóközönség megszerette a katona-költő őszinte szavú, meleg és művészi verseit, melyekben a küzdelmes élet, a boldogság, szerelem és hazaszeretet tiszta hangjai zendültek föl. Eddig megjelent verses művei: *Harci pihe-nőn*, 1916. *Magyar sirámok*, 1919. *Magyar szívből — magyar szívhez*, 1920. *Angyali vigasz* (Karácsonyi játék 1 felvonásban). *Fáj ma élni*, 1927. *Földem, népem*, 1929. *Kócsag*, versek, 1935. E kötetek nem multak el nyom nélkül; a bennök megnyilatkozó nemzeti lélek, szárnyaló dalhang, őszinteség és közvetlenség, mint költői hatások: beleivódtak a lelkekbe s népszerűvé tették nevét. A társadalom és irodalom szeretet-megnyilatkozása volt az a figyelem, mely a 25 esztendő munkája után vele szemben megnyilvánult. Társaságunk novemberi ülésén az ünnepelt poéta néhány igen szép versét olvasta föl s a megjelent előkelő közönség, akik közt igen sok tisztelője jelent meg, a Társaság tagjaival egyetemben hosszas tapssal ünnepelték. A felolvasást követő estebéden pedig lelkes köszöntők keretében méltatták érdemeit: Pekár Gyula elnök, Havas Ist-

ván főtthkár, Lázár Béla, Babay József, Szathmáry István stb.

Ifjabb *Hegedüs* Sándort írói érdemeinek elismerésül a Kormányzó úr a *kormányfőtanácsosi* címmel tüntette ki. Hegedüs Sándor Társaságunknak tevékeny, lelkes tagja, aki odaadó szeretettel szolgálja a Petőfi-kultuszt itthon és a külföldön egyaránt. Mint Társaságunk kiküldöttje, a Dán Irodalmi Egyesület meghívására, legutóbb Kopenhágában tartott nagyszerű előadást Petőfiről és a magyar irodalmi viszonyokról, ahol a közönség lelkesen ünnepelte.

Petri Mór költészetét méltatta Watson Kirkeconnel, kültagunk, a winnipegi egyetem tanára s az angol tudományos Akadémia tagja a *Slawonic Review* hasábjain, abban a lapban, mely eddig *Scotus Viator* közlönye volt s ellenünk szórta vádjait. A derék Watson Kirkeconnel jó szolgálatot tett e helyen kiváló méltatásával a magyar ügynek is.

Babay József falusi komédiáját: a *Nupraforgót* nagy sikerrel mutatta be a Nemzeti Színház 1935 dec. 14-én. Az előkelő közönség megérezte a mű természetszerű magyar levegőjét, friss hangját s lelkesen ünnepelte a szerzőt és a szereplő színészeket. A darab játék mestere *Kiss Ferenc* volt, szintén tagtársunk.

Herczeg Ferenc tb. elnökünk: *Szendrey Juliá*-ját fogja bemutatni legközelebb a bécsi Burgtheater. Julia szerepét *Nora Gregor* színésznő adja.

A TAGOK LEGÚJABB MŰVEI:

Bónyi Adorján: Uri világ. Regény a mai társadalmi életből.

Csathó Kálmán: A Szép Juhászné. Egy magyar festő regénye, aki a kocsáros pályánál köt ki.

Gyökössy Endre: Gyönyörű Magyarország. Elbeszélések az ifjúság számára.

György Lajos: Gyalui Farkas életrajza. Kolozsvár.

Harsányi Zsolt: Magyar rapszódia. Liszt Ferenc életének regénye, 4 kötetben.

Jankovics Marcell: Hangok a távolból. Huszonöt novella.

Lázár Béla: A Munkácsy-kérdés. Művészettörténeti tanulmány.

Lázár István: Omlik az udvarház.

Rajzok, képek a mult szivárvány tükrében. 2. kiadás.

Molnár Ferenc: Nagy szerelem. Vigjáték. (1935 október 11-én mutaták be nagy sikerrel a Vígsházban. Azóta műsoron van.)

Surányi Miklós: Egyedül vagyunk. A legnagyobb magyar léleknek, Széchenyinek tragédiája. Regény. 3 kötet.

Szathmáry István: Rákóczi. Költői elbeszélés húsz énekben.

Vályi Nagy Géza: Kócsag. A költő legújabb verseit tartalmazó kötete.

VÁRADI ANTAL EMLÉKTÁBLÁJA

1935 október 26-án, szombaton este Társaságunk *Bonyhádon* vidéki nagygyűlést tartott, mely alkalommal egykori alelnökünk: *Váradi Antal* emlékezetének hódolt. A rendkívül népes ülésen *Hajas Béla* bonyhádi reál-gimnáziumi igazgató üdvözölte a Petőfi-Társaságot, nemcsak a nagyközönség, hanem annak az iskolának nevében is, mely a sárszentlőrinci egykori kisgimnázium folytatója s melyben Petőfi iskolázott egykor, ma pedig az ő szellemében nevelik az ifjúságot. *Pekár Gyula* elnök köszönte meg az üdvözlést, szárnyaló szavakban jelezte útjuk célját, rámutatott a Petőfi-szellemnek mai óriás jelentőségére s arra a nemzeti költészetre, mely ma a Petőfi jelölte úton fejlődik és halad tovább. Ennek a nagy munkának egyik kiváló elkatónája az a felejtethetlen emlékü *Váradi Antal*, kinek závodi szülőházát emléktáblával jelöli meg a Petőfi-Társaság. *Császár Elemér* alelnökünk megragadó szavakkal méltatta *Váradi Antal* költészetét, plasztikus képet festvén róla. *Lázár Béla* pedig mint embert rajzolta meg, aki vidám

arca alá takarta el rejtett mély érzéseit, hogy avatatlan szem lelki titkai közé ne tekinthessen. *Szathmáry István* Váradiról írt ódáját: *A zengő hárfát*, egy ifjúkori élmény költői feldolgozásával tette magasztossá. Az utána elmondott: *Magyar zászló* c. verse szintén nagy hatást keltett. *Gáspár Jenő* A megváltó büntetés c., a humor meleg aranyzálaival átfont szép novellával világított reá *Váradi* egyik kedves életpizódjára. Végül *Váradi Aranka*, a Nemzeti Színház örökös tagja, ragyogó művészettel adta elő atyjának: *Anyám háza* c. gyönyörű versét. A közönség az elragadtatás minden jelével, hosszan ünnepelte a jeles szereplőket. A hatást mi se mutatja jobban, mint az, hogy a másnap, okt. 27-iki závodi ünnepre hatalmas tömeg vonult ki, benne a környék egyszerű népe is megjelent és meghatótt lélekkel hallgatta az igéket, az előtt a szülőház előtt, melyben a magyar irodalom egyik nagyja nyolcovan évvel ezelőtt látta meg a napvilágot. *Pekár Gyula* elnök nagyszabású beszéde: a német vidéken

született költő lángoló magyarságát aposztrofálva, ragadta magával a közönséget, miközben láthatóvá lett a márvány-emléktábla, melyen a következő sorok ékeskednek: *Ebben a házban született 1854-ben Váradi Antal, a költő. Alelnökének emlékeztétél ezen a márványlapon megörökítette a hálás Petőfi-Társaság. 1935 október 27-én.* A vidék népe az ódon, de nyájas malomfalon megindultan olvasta az egyszerűségükben is oly sokatmondó aranybetűs emléksorokat. Vá-

radi Aranka itt is elszavalta édesatyja versét, Szathmáry István pedig a *Magyar zászló* című költeményét a közönség kíváncsára. A két költői alkotás a hallgatóságot mélyen megindította, amit a hosszas ünnepeltaps is mutatott. A Társaság ünnepén közszeretetlenül álló jogtanácsosunk: Váradi Jenő, Budapest helyettes főügyésze is jelen volt, mint fia a költőnek, kinek költészete és emlékezete annyi melegséget és lelkesedést váltott ki az utódok szívében.

IFJABB BÓKAY JÁNOS SZÉKFOGLALÓJA

Ifjabb Bókay János, akit a Társaság 1935 márc. 5-én választott meg Lampérth Géza helyére rendes taggá, ezévi december 8-án tartotta meg székfoglalóját az Akadémia dísztermében tartott ülésünkön. Bevezetésül megemlékezett Lampérth Gézáról a következő beszédben:

— *Tekintetes Társaság!* Mi teszi költővé a költőt? Az, — mondhatnák — hogy valaki ritmikus szavakba tudja önteni gondolatait, hogy csodálatos csengésű rimeket talál, hogy játszani tud a szimbólummal, a metaforával, hogy furesz álmokat tud látni és hogy elbűvöli hangjával, zenéjével az olvasót. Én úgy érzem, mindez csak feltétele a költészetnek, de mindez együttvéve sem tesz költővé valakit. Ezek mester-ségbeli adottságok csupán. Hogy valaki költő legyen, igazi költő a szó legnemesebb értelmében, ösztönös és hivatott dalnoka nemzetének, ahhoz ennél több kell: meg kell éreznie annak a levegőnek, annak az életnek a legapróbb rezzenéseit, sóhajait, amelyben született és él; meg kell éreznie annak a fajtának külön egyéni ízét, meg kell értenie a sorsát, a múltját és a jövőjét, a rendel-

tetésszerű hivatását, amely fajtából ő maga is származott. Csak az lehet költő, akinek minden idegszála misztikus érintkezésben van magával az anyafölddel, a néppel és a nemzettel, akinek minden gondolata, érzése, fájdalma, öröme és a szelleme is magyar álmából születik. Ilyen költő volt Lampérth Géza, akinek a szemét kisgyerek korában a magyar tenger világos tükre bővölte, akinek a Bakony mesélt csodálatos magyar legendákat, akinek a Tihany regélt királyi sorsokról. Mert ott lett ő költővé, ott a szülőfalujában, a kis Mencshely községben, amelynek a szőnyege a Balaton, a koronája a Bakony és az ékszere Tihany. Egy életre, egész költői életére elkötelezték Lampérth Gézákat ezek a gyerekkori emlékek, amelyektől soha többé nem tudott szabadulni. Azzal a hűséggel csüngött rajtuk, amely hűség az embert és a művészt is jellemezte: hűség az anyaföld iránt, hűség a hazával szemben. Nem tárta ki lelkét a nagyvárosban sem új impressziók felé, amelyek újra meg újra megter-mékenyítették volna és újszerű fantáziákat kelthettek volna lelkében, mert úgy érezte, hogy hűtlenné lenne

azzal szemben, amelynél különbet az élet neki nem nyújthat. Talán ebből érezhetett valamit Beöthy Zsolt, amikor előszót írt Lampérth Géza első verseskönyvéhez és ezekkel a szavakkal kezdte előszavát: „Egy kedves, fiatal falusi költőt mutatok be a közönségnek...” Ezzel önkéntelenül is szembeállította őt a városi költőkkel. És igaza volt Beöthy Zsolt-nak: Lampérth Géza igazán nem volt urbanista költő, nem szédítette meg a nagyváros kozmopolitizmusa, amely nem tudott neki soha olyan csodákkal szolgálni, mint egy hullámmó búzatábla, egy meséket őrző várrom, vagy egy balatoni vihar.

— Én úgy képzelem Lampérth Gézát, — akit sajnos, nem ismertem, — hogy amikor Budapestre vetette a sors, védekezett Budapest ellen, elzárkózott előle. Külön életet teremtett magának a városi láрма és hajszá közepette, beszédes, költői magányt, ugyanolyan csöndességet, ugyanolyan örömet, ugyanolyan hűséget, mint amelyet otthon szítt magába s ennek a menedéknek, amelybe elbástyázva magát leélte életét, ez volt a neve: család. Család hagyományos értelemben, ahol csak egymásnak élnek és egymásért vannak az emberek, amelyben egyetlen lélek lakozik és amelynek tagjai örömben, szomorúságban teljesen összeformnak. Hűség a nemzet iránt, és nagy-nagy kötelességtudás és nagy-nagy felelősségérzés, — ezek jellemzik azt a tiszta és látszólag talán igénytelen költészetet, amelynek Lampérth Géza mestere volt. Ő nem a maga dicsőségére volt költő, hanem azért írt, hogy szolgáljon, hogy szolgálja a nemzetét és őrizze az erkölcsöt. Nem voltak részeg álmaj, alázatosan dolgozott, mert nem akart semmi mást, minthogy hasznos munkálója legyen a közös magyar sorsnak.

Petőfinék, Aranyinak, Csokonaynak titáni nagysága annyira lenyűgözte őt, hogy szentségtörésnek tartotta volna, — azt hiszem — ha más utakat keres a költészetben, mint amelyeket ők mutattak neki. Nem szerette az újat, ragaszkodott a hagyományokhoz, talán kis makacssággal is, de ez is csak azért volt, mert annyira szerette a multat, amelynek ő volt köztünk a legnagyobb és legmerője. A sors kegyes volt hozzá és megértő, amikor még fiatalon az Országos Levéltárba vitte. Itt újra belemerülhetett abba a legendás világba, amelyben megszólalnak az elmúlt magyar századok és megelevenedik az ősi magyar élet. Szenvedélyesebben nála senkisé meggyűjtötte az elfeledett dokumentumokat erről a csodálatos életéről. Történelmi tárgyú elbeszéléseinek, tanulmányainak, ifjúsági regényeinek tömege igazolja, hogy mennyi meghitt napot és mennyi meghitt éjszakát töltött Lampérth Géza együtt a magyar multtal. A kurucvilág bűvölte meg leginkább. A Rákóczi koráról írt verses és prózai művei kútforrások lesznek, amelyekből sokáig és sokat meríthet az új írói nemzedék. De hát bármit is tanult és bármennyit is tudott, sohasem elégedett meg a tudásával. Jellemzőbbet alig mondhatnák róla, mint amit ő maga írt önéletrajzában: „Családomnak, hivatali és irodalmi munkámnak élve, — örökre eljegyezve a tanulással — csöndes egyszerűségben és szakadatlan munkában folyt életem.” Szigorú volt magával: kitűzte a célt és eltántoríthatatlanul követte. „Az én célom, — írja — hogy az egész magyar nemzet és főképp az e téren eddig szigorúan, szinte vétkeesen elhanyagolt magyar nép és magyar ifjúság lelki tikkadtságát tiszta forrásból üdítsem, szívemben írásaimmal ébresszem, ápoljam

a nemzeti érzést, nemzeti gondolatot, a hitet, az áldozatos, munkás hazaszeretetet. Nem mintha én nem tudnék elefántosonttoronyba zárkózva „l'art pour l'art” szintén szappanbuborékokkal is játszadozni. Ha akarnék, De nem akarok. „*Nekem most már parancsol a magyar kötelesség.*” 1928-ban írta ezt Lampérth Géza, tíz évvel az összeomlás után.

— Ahogy nem változott Lampérth Géza lelke, úgy nem változott írói munkássága sem. Első könyvétől az utolsóig egész írói oeuvre-je egyetlen hatalmas kötetnek tűnik, amelyben az elindulástól a megérkezésig egyenes az út. Nem távolodott el önmagától; hű maradt ideáljaihoz, amelyeket nem akart és nem is tudott volna felcserélni másokkal. Egyszerű költő volt, de csak azért, mert egyszerűsége törekedett. „Az egyszerűség az első és mindenekelőtti szabály”, — írja „A csöndes

ünnap” előszavában. És bevallja: „egyszerű magyar szívű, magyar szavú költészetet keresek.” Alázatos fia volt a nagy nemzeti közösségnek, mert úgy érezte, hogy ennél több magyar költő nem lehet. Boldog ember volt. Béke honolt benne, mert békét teremtett lelkében az áhítat, a becsület és a hűség. Beöthy Zsolt pompásan látta meg költészetének lényegét, amikor azt írta róla: „Ihlete és iskolája egyaránt magyar.”

— Lampérth Géza költészete nem ríktó szín a magyar költészet palettáján. De az az érzés, amelyből a költészete fakadt, példája lehet minden magyar költőnek. Ez az a hagyományos érzés és lelkiület, amely a legnagyobbakat adta költészetünknek. Írni és a tollal a nemzetet szolgálni egyet jelentett a múltban és egyet kell, hogy jelentsen a jövőben is.

Ezután felolvasta *Röpriz* c. novelláját, majd a taggáavatás következett.

PEKÁR GYULA ELNÖK TAGAVATÓ BESZÉDE

— *Kedves társunk!* A Muzsa minden igaz költő bölcsőjébe nagytitokban valamely hangszert, vagy bűvöserejét egyéb ajándékot rejt, hogy a csecsemő e játékkal évdőve, velük nőve fel, hozzájuk szokjék s már előre ihletetten terelődjék az égiek által számára előírt parnaszusi pálya virágos és tövises ösvénye felé. Senki más, csak a gyermek látja ezeket a még a szülőknél is láthatatlan muzsa-prezenteket, — apa és anya gyakran csodálkoznak: kivel beszél, ki tanítja a versre, dalra, ki nógatja értelmetlen könnyre, kacajra, ki ihleti oknálküli átszellemült ámulatra? Az ily gyermeknek nincs barátja, a bölcsőjébe rejtett ajándék a társa... olyik a líra ujjongó lantját kapja, máslik az elégia mélabús fuvoláját,

harmadik a hadi virtus zengő tárogatóját, negyedik a dráma maszkját, ötödik a regények, a mélyérzés és humor gordonkáját, hatodik a ringató ábrándok hárfáját, hetedik az anyagi és ördögi rejtelmek Paganini-hegedűjét, nyolcadik az Arlegniss éleket csattogtató lécét... mondjam-e tovább? Van gyermek, ki nem hangszert, hanem Sheherezade bűvös ékszerét, a mesemondás aranytükrét kapja bölcsőjébe. Az Ezeregyéjszaka gyermeke az ilyen, — fordítsa bár azt a varázstükröt a külső, vagy a maga benső világa felé, oly új emberiséget lát meg benne, mely a maga képzeleti voltában kiegészíti az Isten alkotta valódi emberiséget. — hisz Isten emberisége se éli a mai fantáziátlan regények tehetetlenül

vergődő mesétlen életét, ellenkezőleg, az élet örökké csapongó mese és cselekvő romantika marad és ez a legszebb benne. És valljuk meg az igazat: nem az analízis tehetetlen statikája, hanem csakis a mese lüktető dinamikája tudja a költészet legbecesebb értékeit kidomborítani. Az Ezeregyéjszaka mellett ezért oly maradandó költői értékek: a Jókai, az öreg Dumas, a Dickens alkotásai, — amíg életszomjas ifjúság lesz a földön, nem a tehetetlen analízis szürke elmélete, hanem a pergő romantika, a cselekvő mesemondás aranyfája fogja őt érdekelni. Nos, ezalatt az aranyfa alatt születettél te is, kedves társunk, ennek a fantáziát adó ezeregyéjszakai gyümölcséből ettél és Sheherezade tükréből látod és figyelled a te külön emberiséged mindennapi életét, mely romantikus meséid aranykodében költészetté emelkedik és ötletes szellemed, derítő humorod jegyében oly vonzóvá teszi regényeidet.

— A jókedvű Gil Blas mondja: „fantázia csavargója te poéta, tudod-e kötelmedet? Üljk ki az utcasarokra, mesélj a járókelőknek, mulattasd őket ma s kezdj újra holnap. Ez a hivatásod.“ Való igaz, mi ébren álmodók, istennel meg az ördöggel társalkodók, kiket Sheherezade homlokra csókolt, mi mind megannyi mesélő dervisek vagyunk a bagdadi poros országúton, várjuk a Harun al Rashid arannyal és hívvel gazdagító jöttét s mindennekfelett incselkedő képzeletünk napi új ötletét. Hol tündér, hol boszorkány a hősünk, ma király, holnap a Titánia szamara vagyunk, sírunk és kacagunk, élünk egyszerre száz életet s kiválasztjuk a legszebb történeteket. S legyen bármily köznapi eset, költőkezzünk érintésére arannyá lesz a mese, mely ringat és andalít, hőssé avatja ron-

gyos hallgatóinkat s létünk nyomorát szerelemmel illatosítja. Mind szemfényvesztők vagyunk mi: aki az életet szebbre hazudja, az mind csaló, mégis... aki legszebben csal, legboldogítóbban hazudik, az a legáldottabb mesemondó!

— Kedves társunk, te, ki Sheherezade aranytükrét s — egyik verses köteted címe szerint — a Puck „bohócsipkáját“ kaptad bölcsődbe, te már zsenge kiskorod óta írónak készültél s költeményeid első könyve valóban tízéves korodban jelenik meg. Pályád fejlődését azóta jól ismerem, hisz 1911-ben én mutattalak be, mint költőt a Petőfi Társaságnak. Nem bántam meg, mert, bár utóbb egész Oxfordig eltávolodtál a muzsáktól s később a fővárosnál s a miniszterelnökségen teljesítettél szolgálatot, végre mégis csak visszatértél első szerelmedhez, a Sheherezade aranytükréhez. Regényeid: „A gyémánt“, „Mario“, „Mi, férfiak“, „Herceg Durravard“, megannyi emelkedő lépcsők, melyeken végre felérsz utolsóelőtti műved, „Megvédtem egy asszonyt“, általános nagy sikeréhez. Üdítő, friss szellő a költészeted, romantikád csupa humor és őszinteség, jellemzéseid életlen találók, képzeletalakításaid meglepők, izgatón izzó cselekményeid színpadi feszültsége, de azért sohse kell féltelnünk, mert te a szövevény legválságosabb percében a vérbeli mesemondó bravurjával könnyedén ugratod át a legtornyozódóbb akadályokat...

— Kedves társunk, te, ki a szürke elmélet helyett az élet mesemondó aranyfájában gyönyörködöl, te csak pillants továbbra is a Sheherezade bűvös tükrébe, írd meg, amit benne látsz. E nagynehéz időkben nem tehetetlen meddő töprengéssel, hanem derűs mesével kell gyógyítani a magyar lelket, úgy, ahogy '49 után a Jókai magyar Ezeregyéjszakája gyó-

gyíftotta a nemzetet. Mesélj a magyarnak, meséld életünket a valónál szebbre... ez hő óhajunk számodra ebben az ünnepi percben, mikor a Petőfi Társaságnak rendes tagjává avatlak!

SZÁSZ KÁROLY GYÁSZA.

A Petőfi-Társaság közbecsült és szeretett alelnökét, Szász Károlyt súlyos csapás érte, dec. 1-én este felesége, barátsai Bibó Ida úrasszony, hosszas szenvedés után elhunyt. Köztudomású, hogy mily gyöngéd, példaszerű családi életet éltek Szász Károlyék. Az irodalmi és közéleti harcban nemiesen küzdő férj mindenkor édesboldog pihenőre talált otthonában s nyert felejtést a sebekre attól a megértő nagyaszonnytól, aki elsője volt a családjáért, férjéért és gyermekeiért élő magyar asszonyoknak. A keresésiúti temetőben történt végtiszteségén nagy és előkelő közönség jelent meg s a virágtengerbe borított ravatalnál ott állt a búcsúzó, megtört szívű költő, három fiával együtt. Társaságunk képviselőiben: Császár Elemér alelnök, Pintér Jenő és Havas István főtitkár jelentek meg a gyászszertartáson.

A GÁRDONYI GÉZA HEGEDŰSE.

Csinos könyv jelent meg a napokban a hazai könyvpiacra. *Dankó Pista, Gárdonyi hegedűse* címen. Gárdonyi Géza fia: *Gárdonyi József* írta a derűs hangú, igen érdekes művet, mely az egyszerűség közvetlen szavával nemcsak Dankó Pista nagy dalszerző talentumának emel obeliszket, hanem a századvég magyar íróiról is képet fest, szinte korrajzot, különösen a szegedi irodalmi viszonyokról, s e közben a Petőfi Társaság több kiváló alakjáról is jellemzően emlékezik meg. Elsősorban Gárdonyi Gézáról és Pósa Lajosról, akik

nek dalszerzeményei ihlették meg főképpen az egyszerű cigánysorsból nagyra lett dalszerzőt. Igaz, hogy e két író rendkívül sokat tett Dankó érdekében, hogy megmentsék a nyomorúságból. Kívülök megzenésítette Abonyi Lajos, Kemecsey Jenő, Kéry Gyula, Pap Zoltán, Szabolcska Mihály verseit is, akik valamennyien egykor Társaságunk díszai voltak.

KOZMA ANDOR SÍREMLÉKÉNEK FELAVATÁSA.

Az Akadémia a költő családjá s az irodalmi társaságok hozzájárulásával *Kozma* Andornak, társaságunk tiszteleti tagjának a keresésiúti temetőben nyugvó hamvai fölé művészi síremléket emelt, melyet Pátray Pál szobrászművész készített. Augusztus 13-án déli 12 órakor, nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében, ragyogó őszi nap hangulatában *Berzeviczy* Albert, az Akadémia elnöke olvasta fel klasszikus avató beszédét, mely igen mély hatást keltett.

„A haladó idővel — mondotta a többi közt — mindinkább tisztul, kialakul és kiteljesedik az ő élete művének értéke, mely oly gazdag és változatos, s mely a maga teljességében egy egészen páratlan írói egyéniségnek képével gazdagította irodalomtörténetünket. A faja iránti rajongó szeretet, melynek csak egyik megnyilvánulása a hibák kérlelhetetlen ostromozása, áthevítí egész költői és írói egyéniségét, s biztosítja neki a magyar szívek szeretetét, amíg magyar szívek fognak dobogni a földön.”

Berzeviczy Albert ezután elhelyezte a síremléket az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság két koszorúját.

Majd Szász Károly alelnökünk koszorúzta meg az új sírkövet a Petőfi-Társaság nevében:

— Ezek a levelek elhervadnak, — mondotta mély figyelem közepette, — de az a szeretet, amelyet a Petőfi-Társaság minden egyes tagja érez Kozma Andor, a nagy magyar költő emlékezte iránt, soha el nem hervadhat!

Társaságunk nevében még Dutka Ákos, Falu Tamás, Havas István és Pintér Jenő voltak jelen.

GYŐRI VIDEKI NAGYGYÜLÉSÜNK

A győri Kisfaludy Irodalmi Kör meghívására december 29-én, a városháza közgyűlési termében Társaságunk vidéki nagygyűlést tartott, melyre *Pekár Gyula* elnök, *Császár Elemér* alelnök, vitéz *Bodor Aladár*, *Farkas Imre* és *Jankovics Marcel* tagok utaztak le. A győri pályaudvaron *Gálos Rezső* egyetemi rendkívüli tanár, a Kisfaludy-Kör elnöke, küldöttséggel fogadta az érkező tagokat. A vidéki nagygyűlést a győri polgármesternek: *Szauter Ferenc*nek, valamint *Gálos Rezső*nek szavai vezették be, mire *Pekár Gyula* elmondotta alelnöki megnyitó beszédét, melyben az élő irodalom problémájának nemzeti jelentőségét fejtegette a nagyszámú és előkelő közönség lelkes tapsai között. Ez a taps és lelkesedés kísérte és jutalmazta az egyes felolvasó számokat, még pedig a *Pekár Gyula* és *Jankovics Marcel* novelláját, *Császár Elemér*: Az igazi irodalom c. előadását, *Bodor Aladár* és *Farkas Imre* verseit.

FELOLVASÓ ÜLÉSEINK TÁRGYSORA:

1935 október 20-án, az Akadémia rendes felolvasó termében: 1. Megnyitó: Megemlékezés *Hugo Viktor*ról, halálának 50. évfordulója alkalmából. *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés. *Havas István* főtitkár. 3. *Hugo Viktor* száműzetésben gr. Teleki Sándorékkal. (Bemutatta *Havas István* főtitkár.) *Gyulai Farkas* lev. tag. 4. A *Himnusz* és a *Magyar Hírszekegy* lengyel nyelven. Műfordítás *Adam Kozłowski* kültag. 5. Egy magyar obeliszk. (Pintér: Irodalomtörténete). *Lázár Béla* r. tag. 6. *Vaclav*. Költemény. *Lőrinczy György* r. tag. 7. Három aggregény meg egy lány. (Elbeszélés). *Oláh Gábor* r. tag. — 1935 november 10-én, az Akadémia felolvasó termében: 1. Megnyitó. *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés. *Havas István* főtitkár. 3. *Novella*. *Babay József* r. tag. 4. Költemények. *Baja Mihály* r. tag. 5. Milyen volt a legnagyobb magyar? *Surányi Miklós* r. tag. 6. Költemények. *Vályi Nagy Géza* r. tag. — 1935 december 8-án, az Akadémia dísztermében: 1. Megnyitó. *Pekár Gyula* elnök. 2. Viszsaemlékezés *Liszt Ferenc*re. *Hubay Jenő* tiszteleti tag. 4. *Liszt Ferenc*hez. *Vörösmarty Mihály* költeménye. Előadja: *Kiss Ferenc* k. tag. 5. Emlékezés *Lampérth Gézaról*. „Röpriz“, *novella*. Székfoglaló. *Ifj. Bókay János* r. tag. 6. Költemények. *Nadányi Zoltán* r. tag.

A szerkesztő bizottság elnöke: CSÁSZÁR ELEMÉR.

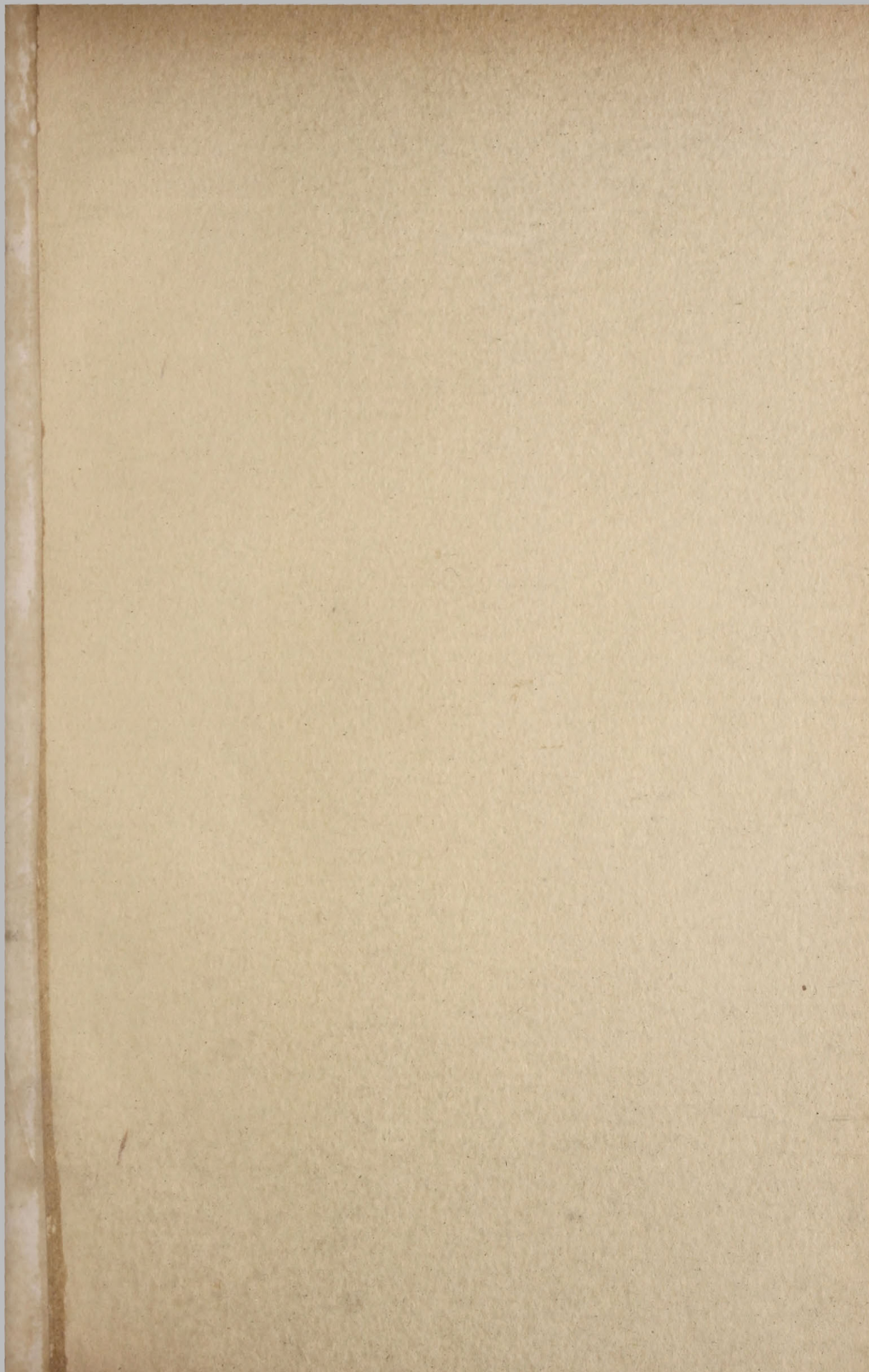
A bizottság tagjai: GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.



A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK ÉS MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1935/36. ÉVAD KÖTETEI

Bónyi Adorján: Úri világ

Somogyváry Gyula: A Rajna ködbe vész

Herczeg Ferenc: Ádám, hol vagy?

Bokor Malvin: Éva és Évi

Csiky Mária: Koppány Erzsébet lázadása

Zsigray Julianna: Marci

Szász Géza: Szegény Mici

Harsányi Zsolt: Édes fiam

A Petőfi Társaság Elbeszélés-anthológiája

ifj. Bókay János: Julika

Kosáryné Réz Lola: Ida néni és Samu bácsi

Pekár Gyula: A talizmán

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrassy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrassy-út 16. Távfeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

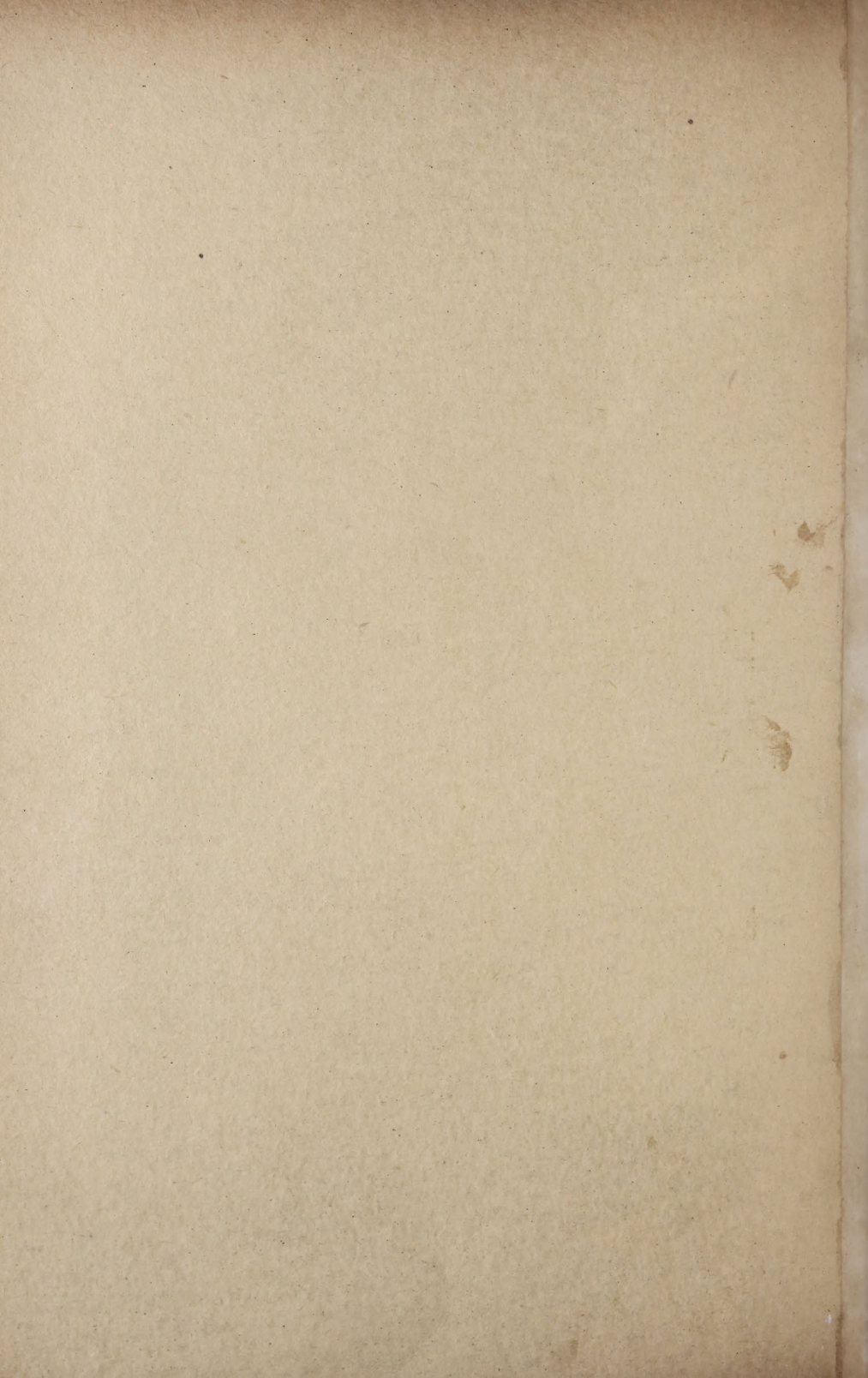
TARTALOM:

<i>Pekár Gyula</i> : Nemzeti értékeink megvédése. (Tanulmány.) . . .	129	FIGYELŐ: Írók és gladiátorok. (—ő.) — Ujra a Baumgarten-díj. (l. b.) — A számok és a nevek beszélnek. (G. J.) — Jobboldali és baloldali irodalom. (g. j.)	162
<i>Feleki Sándor</i> : Alkonypir (Költemény.)	135	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK:	
<i>Gyallay Domokos</i> : Gulyás István velünk maradt. (Elbeszélés.) . .	136	<i>Csathó Kálmán</i> : A Szép Juhász és Az én leányom nem olyan. — <i>Havas István</i> : Egy évtized. — <i>Madai Gyula</i> : A Bizáky-ház. — <i>Kállay Miklós</i> : A pápa és a Vatikán. — <i>Vályi Nagy Géza</i> : Kócsag.	167
<i>Kemény György</i> : Esti tüzeknél. (Költemény.)	146	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	172
<i>Madai Gyula</i> : Emlékek és vallo-mások Petőfiről. (Tanulmány.) . .	147		
<i>Bodor Aladár</i> : Versek. (A Keleti pályaudvar, Holló és galamb) . . .	153		
<i>Babay József</i> : A Krózus ezrese. (Elbeszélés.)	155		

UJ FOLYAM
*
II. KÖTET
*
3. SZÁM



BUDAPEST
*
1936 ÁPRILIS
*
ÁRA 1 P



NEMZETI ÉRTÉKEINK MEGVÉDÉSE

Irta: PEKÁR GYULA

Születésnapot ünneplünk máma, — a Kisfaludy Társaság minapi lélekemelő centenáriuma után az ifjabb nővér, a Petőfi Társaság ünnepli ma a hatvanadik születésnapját s bennünket, kik e két jubileum költői párhuzamában gyönyörködünk, önkénytelenül is kegyeletes ámulat fog el arra a gondolatra, hogy volta-
képp mindkét irodalmi társaság a ciceroi értelemben vett nemes barátságból fakad, e fennkölt érzeménynak köszöni létét. Kisfaludy Károly halottas ágya mellett hét rajongó hive borul egymás nyakába s tesz szent fogadalmat, hogy mesterük emlékét költői társulással örökítendik meg, — negyven évvel később a Petőfi Társaság szintén az *amicitia* jegyében, de nem több, csupán két zseni kétegy lánglelkéből születik életre. Kétegy láng... mondom, mert az a sírontúli misztikus vonzalom, mely Jókait Petőfihez fűzi, már több a barátságnál, több tán a testvérségnél is: ők ketten a két testre hasadt, de lélekben ikernek maradt fensőbb szellemi egységnek oly összetartozó két felét alkotják, amilyet az antik világ csak Castorban és Polluxban, vagy a kettős Janus-arcban tudott megálmodni. Igen, a rajongó negyvennyolcas ifjúság külön-külön két Janus-arca ők ketten, kik a lángelmék elhivatottságának pontosságával együtt születnek bele korukba. Petőfi jön a lobogó vérű Kiskunságból, Jókai jön a mesemondó, csevegő Dunántúlról... Petőfire '49 előtt, Jókaira '49 után van szüksége a nemzetnek. Petőfi a „harcok esalogányainak“, a trombitáknak szava mellett vérrózsákat tép le férfi kebléről, Jókai majd a szívéből nőtt ezeregyéjszakai mesefa ezerszínű virágait fogja nemzetére ontani, hogy elborítsa a vérnyomokat, hogy hittel, reménnyel feledtessen s a sebzett, holt beteg nemzetet az életbe vissza-

Elnöki megnyitó a Petőfi Társaság márciusi nagygyűlésén.

vezesse. Ez hivatásuk, így egészítik ki ők ketten egymást. Petőfi eltűnik a segesvári csata viharában, Jókai magára marad, de — ahogy ő maga mondta nekünk — sohse tudta feledni a huszonhárom éves Sándornak azt a hozzája, a húsz éves gyerekifjúhoz, írt versét, mely igazában egymásra ismerésük himnusza s melyben oly *vates*-i parancserővel gördülnek a szavak:

„Miért szeretsz te engemet,
„Kit annyian gyűlölnek?
„S én, aki annyit gyűlölök,
„Téged miért szeretlek?

— — — — —
„Te léssz sötét kietlen éjem
„Hamvadhatatlan csillaga.

— — — — —
„Te lelke megmaradt fele
„Hozzám te majdan eljövendesz
„És koszorúmra könnyet ejtesz...

— Halljátok-e Petőfi misztikus szavát? Ime nem költői kép-
let, ő maga nevezi Jókait „lelke megmaradt felének“. S Jókai,
kinek álmain Sándor annyiszor átsuhan, parancsolóan érzi, hogy
Petőfi lelke benne él tovább. Almaiban könnyet ejt a Sándor
koszorújára s ebből a könnyecseppből születik meg a Petőfi Társa-
ság, melyet Jókai emel irodalmi szentélyül ikertestvérének a
kultusza számára. . .

Tisztelt közönség, mi e jubiláló napon ma a hatvanadik
mécsest gyújtjuk meg Társaságunk születésének annyi lélektani
rejtelemmel ékes legendája köré, — fennen lobogjon ez a láng,
de ne csak azért, hogy a multon andalogjunk, hanem főként azért,
hogy alapító kétegy iker lángelménk szemével magunk köré a
jelenbe pillantsunk. Félre most az érzelgőséggel, március Idusán,
ma csak a hazánkra fenekedő veszedelmek nyers valóságát lás-
suk, hogy agyarkodásuk ellen a magyar nyelv és irodalom
fegyverzetében is felléphessünk. Ahogy Petőfi harsonájának
ekhói dörgik felénk onnan a Nemzeti Múzeum lépcsői felől: talpra
most igazán, magyar, a tizenkettedik órában hí a haza, hogy cson-
kittatásunk szörnyű tragédiájában, nemzeti nyomorúságunk
mohácsi éjszakájában teljesítsük a jelen legparancsolóbb szel-
lemi kötelességét: biztosítsuk *nemzeti értékeink megvédését* azok-

kal szemben, kik területi és gazdasági kiraboltatásunk után most ördögi következetességgel még szellemi kincseinktől is meg akarnak fosztani minket, hogy ezzel végérvényesen eltüntethessék Magyarországot a világ térképéről!

Ördögi következetességről szólok s azt hiszem, méltán. Ne feledjük, az *anyagi*, vagyis a területi s gazdasági nemzet felett ott a másik, a *szellemi* nemzet, mely, hogy úgy mondjam, asztrális testeként élteti az előbbit. Ez az anyagi nemzetet betöltő, annak arculatot, erőt, akaratot adó szellemi nemzet a maga teremő eszméivel és eszményeivel alkotja ama haza mértékadó *fajsúlyát* a többi országokkal szemben. Jól mondta nekem nemrégiben az *Atatürk Kemál* elnök Ankarában: „a magyar nagy marad, mert egy nemzet nagyságát nem területi méretei, hanem eszméinek és nemzeti eszményeinek a fennköltisége dönti el.” Igaza van. Én még hozzá teszem: szent a hitem, — egy nemzet jövőjét nem nyert, vagy vesztett háborúk döntenek el, hanem szellemi kincseinek ama nemzeti fajsúlya, *mellyel a világ szellemi javainak az összeségét gyarapította*. Eddigél e szellemi kincsek — mintegy a világtudat szabadalmától védetten — szentek voltak a Klió mérlegén, a XX. század most ránszakadó neo-barbarizmusa azonban nem ismer többé se isteni, se emberi igazságot s fényes nappal röhögve igyekszik lelopni nemzeti fajsúlyunk szellemi kincseit a történet múzsájának mérlegelő serpenyőjéről! És nem véletlen, hanem hóhérainknak nagyon is kajánul előkészített haditerve ez, mely az anyagi Magyarországot feldaraboló első merénylet után most a szellemi Magyarország ellen készül második merényletre. S a fondor taktika nagyon is átlátszó: ha Magyarország balkáni törzs, vagy népecske lenne, tán magába a területi csonkításba belehalhatna . . . igen, ezt remélték hóhéraink, most azonban ámulatlan látják, hogy *mi nem törzs, nem nép*, hanem ezeréves nemzeti eszményekkel bíró, uralomra született *nemzet* vagyunk, mely csak szellemi kincseivel együtt pusztulhat el. Nosza tüzzel-vassal, botozással és hazugsággal, szoborrombolással, földrablással, nyelv, iskola, templom és hagyománypusztítással neki a magyar szellemi kincseknek, melyeket zseniális és hős hazánk a hálátlan Nyugatot védő ezeréves küzdelmében nemzeti fajsúlyunk mázsás aranypalládiumává gyűjtött össze a századok folyamán . . .

Tekintetes Társaság, e második merénylet üzelme megindult, folyik mind a négy világtáj felől tudatosan s valljuk be,

soha a hazugság, az ámtítás és hamisítás ily álarctalanul még nem járt s ily alvilági mestermunkát még nem végzett. A jelszó: letagadni mindent... hős *Szent Lászlót, Könyves Kálmánt, az Aranybullát, III. és IV. Bélát*, még magát *Szent Istvánt* is, kinek Árpád-dinasztiája *huszonnégy szentet és boldogot adott az Egyháznak* s ki beengedett német telepeseinknek több jogot adott, mint magyar alattvalóinak! Igen, letagadni, hogy pápák nevezték Magyarországot az „egész kereszténység pajzsának“ s hogy *Dantetől Montesquieuig, Voltaireig, Heinétől s Lamartinétől Ibsenig, Victor Hugoig*, a világirodalom legnagyobb szellemei magyar barát éltirambuszokban hódoltak nemzetünk fennkölt géniuszának. Igen, agyonhallgatni a magyar türelmet nemzetiségeinkkel (és hadifoglyainkkal!) szemben s elsikkasztani azt a tényt, hogy soha magyar törvény nem tett különbséget magyar és idegen ajkú polgáraink közt. De tovább, — elsikkasztani ama tényeket is, hogy Deák „*fehér lapot*“ adott a horvátoknak s hogy a török elől menekülő *Csernovics Arzén* patriárkha csak egy ízben *36.000 szerb családot* telepített be az elvérzett magyarság helyébe honi földre. Folytassam még? Figyeljenek, hóhéraink mily mélységesen hallgatnak affelől, hogy úgy az első cyrill-betűs glagolith misszálét, mint az első román könyvet magyar nyomda nyomtatta 1491-ben, illetőleg 1552-ben s hogy — *last, but not least* — az *ujvidéki szerb nemzeti színház felállítását a magyar függetlenségi párt szorgalmazta*.

Ismétlem, az anyagi Magyarország megszállt részeinek ádáz pusztításával párhuzamosan egyre vakmerőbben folyik a merénylet-hadjárat a szellemi haza kirablására, nemzeti értékeink aranyfajsúlyának az ellopására. Csak a minap jelent meg egy undok förmedvény ellenünk, mely kannibáli barbár hordának bélyegez s melyben oly törzsek vagy zagyva népecskék teszik meg nemzeti iparunkká a gyilkolást, amelyek a tört, mint fegyvert nem is ismerő magyarral szemben történetük minden egyes fejezetét politikai gyilkosságokkal kezdik és végzik. De hagyjuk-e ma már a külföld nevetségébe fúló rágalmakat, fontosabb az a hájsza, mellyel irodalmunk, művészetünk és tudományunk világraszóló nagyjait akarják elesenni tőlünk. Szerintük *Hunyadi János, Hollós Mátyás* oláhok, *Rákóczi, Madách, Kupeczky, Mikszáth, Jedlik Anyos* csehszlovákok, *Semmelweis, Dürer, Lietzenmayer, Tülgner, Munkácsy, Fadrusz, Lehár* németek, *Zrinyink* délszláv, *Petőfink* rác... de minek mondjam tovább? Hisz épp

most tombol az ellenségeink által szított európai hajsza, mely a magát mindig magyarnak valló dicső *Liszt Ferencünket* akarja elrabolni tőlünk...!?

Tisztelt közönség, im' ez magyar létérti harcunk viharos képe, de ne ámuljunk ellenségeink fenekedő gyűlöletén, inkább azon csodálkozzunk, hogy a külföldi agyarkodással szemben mi innen belülről nem teljesítjük százpercentes eréllyel kötelességünket nemzeti értékeink megvédésének a terén. Szomorú való, de nincs meg nálunk az a megalkuvást nem ismerő, egységes szellemi front, mely irodalomban, művészetben, színpadon, rádióban, sőt a tudományban is ösztönös együttműködéssel képes lehetne a kívánt emberfeletti erőfeszítésre. Nézzenek körül hazánk szellemi életében, — a mi lángoló *magyar táborunkkal* szemben, mely ama szent szavakat vallja, hogy „itt élned és halnod kell“... e nacionalista magyarsággal szemben a bolsevista 1919 óta ma is ott áll az a másik, az az *internacionalista tábor*, mely nem hal meg a hazáért s szívesen él másutt is, csak a maga amorális léhaságát, kakofónias érzékiségét élvezhesse, s mételyestől hirdethesse azoknak, akiket szintén el akar tántorítani Istentől s a hazától. Mindez jól elfér a „*l'art pour l'art*“, a „humanizmus“, a „világtestvérség“ bő köpenye alatt... s mi tagadás, ez a nemzetietlen irány büntetlenül él, virágzik, sőt hódít ama hivatalos nagy tévedés alapján, mely azt vallja, hogy „mindaz, ami magyarul iratik, magyar s irodalmi jogosultsággal bír“... hohó, hisz akkor a proletárdiktatúra magyarul írt kiadványai is a magyar génusz termékei s a magyar irodalomhoz tartoznak! Végzetes tévedés, mert csak az a magyarul írt szó magyar, mely nem a hazát tagadja, hanem épp a nemzeti génuszt szolgálja, s azt is magyaros magyarsággal s nem kerékbetört jassz-nyelven. Hej, francia, olasz, német, vagy angol földön a nacionalizmus ugyan hamar lesujtana az ily nemzetietlen manőverekre... De tovább! E két csoport közt ott egy harmadik, a *közönyösök*, gyáva nagy tábora, kiknek *Dante* külön poklot szánt s kik mint óvatos lesipuskások nálunk se állnak sorompóba nemzeti értékeinkért, hanem lapulva várják a „konjunktúra“ billenését. Nos, mi se ezekre, se a nemzetköziesekre nem számíthatunk, de azért, — az *Ibsen* hőseként — mégis erősek vagyunk, mert egymagunk vagyunk; egyedül a márciusi Petőfi szellemével.

Bepillantsunk-e a múzsák berkébe? Tán e nagybeteg esonka hon vergődésének tüneteihöz tartozik az a kapkodó

kontár-szellem, melynek egyre ámulóbb tanúi vagyunk mostanában. Kontárság kora!... sajnos önösen tülekedő kontárokat látunk a műzsaberek hivatott kertészei közt, olyanokat, kik meg nem emésztett külföldi elméletek alapján, s a félreértett modernizmus nevében kivetik a földágyakból a stílusosan klaszszikus magyar virágokat, helyükbe a nyakatekert köznapi léhaság csinált virágait rakják s ezenfelül egymásután vágják ki abból a berekből a nekünk oly drága hagyományok százados szent fáit. Országos, sőt világjelentőségű intézményeink, melyeknek az egész nemzet lelkületét s elsősorban a nemzeti irodalmat kellene visszatükröznöök, a kontárság uralma alatt egyszerűen torz irányok magas fórumaivá fajulnak, kezdetlegesen kezdő vezetők magánkísérleti bódéjává válnak. Nem kétlem e vezetők jóhiszeműségét, de hiába, a teljesen egyoldalú, ügyeskedő szakgyakorlat még se pótolhatja az igazi tudás, az egyetemes áttekintés teljes hiányát. Ott a baj: ezek a kultúrdiktátorok feledik, hogy a rájuk bízott intézmény nemzeti érték, szentély, a magyar géniusz temploma, mely se a felelőtlen könnyű műzsákkal ne versenyezzék, se a nem hivatottakat ne eressze oltára elé. Bizony mondom, ama műzsaberek leghivatottabb régi nagyjai megfordulnának a sírjukban, ha bizonyos dolgokat ma látnának...! Egy szó, mint száz, vége legyen már egyszer a felelőtlenül kísérletező kontárok e groteszk korának, — uraim, értsék meg, a nemzet, mely élethalálharcát vívja, nem ér rá most se kísérletezni, se nemzeti értékeivel játszani! Egy a kategorikus imperatív: e nemzeti értékeket megvédeni, megmenteni, úgy a kül-, mint akár... a belfölddel szemben!

Vajjon vessünk-e még egy futó pillantást tudományunk lapjaira? Ismét nem az igazi hivatottakra célok, hanem azokra a... többiekre, s kérdem, a magyar ügyet szolgálja-e az, aki az elszakított magyarságnak írt „pályadíjnyertes“ irodalomtörténetében könnyelműen és vétkes fölénnnyel átértékeli nemzeti irodalmunk nagyjait, cinikusan élcelődik köztudatba átment irodalmi dogmákon, s a saját radikális világszemléletét vetíti vissza régmúlt idők lelkébe, meghamisítva ezzel korokat és embereket. mozgalmakat és közkinesként tisztelt írásműveket? Nemzeti értékeink megvédését mozdítja-e elő az, aki például turáni magyar alkotmányunkat a nyugati feudalizmus utánzatának igyekszik feltüntetni könyvében, amely hozzá még egy napon jelent meg franciául és magyarul? De nemzeti ügyünket szolgálja-e az

a másik toll, mely a nem is tárgyilagos igazság nevében oly elfogult tiszteletlenséggel szállítja le piedesztáljáról Boeskayt, Bethlent, Rákóczit? Magyarok Istene, hisz a küszködő, szegény, beteg nemzetnek oly szüksége van... épp most... hőökre, eszményképekre.

Tekintetes Társaság, sötét a magyar ég felettünk, világ-vihar örvénylik március Idusa körül, de mi azért a poklok kapuja ellenére is bízunk a látnok Petőfi örökké időszerű szavában, hogy „erős istenség őrzi gondosan a magyar nemzetet“... De mi bízunk a fenkölt *Mac Kellan* kiáltásában is, mely itt hangzott el a Keresztény Világszövetség budapesti ülésén: „*Krisztus nem volt jelen, mikor Trianont Önökkel aláírták...*“ Igaza van, de mi érezzük, Krisztus el fog jönni, mert feltámadt, el fog jönni, hogy korbácsával elűzze az igazságtalanság kufárjait az isteni igazság templomából. Ebben a szent hitben nyitom meg a hatvanéves Petőfi Társaság ünnepi Nagygyűlését.

Alkonypír

Iria: Feleki Sándor

*Az alkonypír a mennyen
Mily bűvös színben ég,
Ha ősszel búcsúzózt int
A haló mindenség.*

*A fonnyadó rózsáknak
Tán felszáll levele
És ősz jöttén az égbolt
Azokkal lesz tele.*

*A szürkeségben vigaszt
E rózsás alkony ad
És hallunk rég elhangzott
Kedves, szép dalokat.*

*Az alkonypírt elmossák
Lassan bús fellegek
S velük a régi nóta
Fájón száll, ellebeg.*

GULYÁS ISTVÁN VELÜNK MARADT

Irta: GYALLAY DOMOKOS

Gulyás Istvánon szemre-főre is megismerszett, hogy nem termett Udvarhelyszék hegyei közt. Zömök, nyakas, feketeszemű ember volt, ugyancsak elűtött a Hargita tartományának nagycsontú, szálas fiaitól.

Aki pedig beszédét is hallotta, az menten elhitte neki, hogy az Alföld leglelkén született, Szeged város tájékán.

Egyszer, az első találkozások idején, megkérdeztem tőle, hogy mi szél fujta ide, Udvarhely városába, a nagy hegyek lábához.

— Csakis a szerelem! — csapta össze bokáját katonásan.

És elmondotta, hogy huszárkorában Vásárhelyen hogyan ismerkedett meg őrmestere húgával, Simén Annuskával. A leány ügyesedni szállt meg néhány hónapra bátyja családjához s ki is ügyesedett annyira, hogy őt, a címzetes szakaszvezetőt, egy-kettőre magába bolondította. Ez azonban csak egyik fele volt az ügyességnek, a kisebbik fele. A nagyobbik fele az volt, hogy Simén Annuska egy rokonának segítségével a leszerelés után állást is szerzett vőlegényének. Gulyás Istvánt Udvarhelyen postai szolgálatra vették föl, mégpedig külső szolgálatra, vagyis levélhordónak.

— Bizony, uram, ilyen jól szolgált nekem a szerelem! — érintette meg ujjával búcsúzásául a postás sapka ellenzőjét.

A jókedvű embert mindenütt szívesen fogadják, akárcsak az öröndetes hírt. Gulyás Istvánt is derűs tekintetek, nyájas szavak érték, ahol nagy börtaskájával megjelent. — No, Gulyás fiam, hogy vág a bajusz? — szólt rája a törvényszéki elnök, amint reggel a Kossuth-utcán találkoztak. Bogdán, a vén örmény boltos elkötelekedett vele, hogy miért hullatja el napról-napra a neki szóló szerelmes leveleket. Ágoston, a vasút-utcai kerekas azon alkudozott vele, hogy jól van, neki akár sohase hozzon levelet, de mihamarább hozzon szomorú jelentést a kereseti adó kimúlásáról, akkor ő nagy áldomást fog fizetni a Fehér Bárány vendéglőben.

Tréfára, persze, tréfával kell visszaköszönni s Gulyás István nem is maradt hátrálékban, mert bár nem volt két esze, mint az idevaló népeknek, azt az egy eszét, ami volt, emberül tudta forgatni.

Igy aztán csakhamar összeforrt a város népével, mint szemzőoltáskor a rügyszem az alanyfával.

De mondjuk a valót, azért Gulyás Istvánból néha mégis kitört a jövevény. Az emberek ellen ugyan nem tudott mit vetni, de magáról a földről ugyancsak mostohán nyilatkozott. Hol áll a Székelyföld kövérség dolgában a Alföldtől? Hiszen ezekbe a gödrökbe a nap is csak csudálkozásképpen kukkint le néha az égről. És ezek a meredek oldalak köröskörül! Ezekről legelő marháját is sajnálná az alföldi ember, nemhogy igával rongálná állatait rajtuk.

Az igaz, hogy az idevaló állatok is csak annyit érnek! Nézzük például a székely lovakat, hát hámos jószág számba lehet ezeket venni? Macskák ezek, nem lovak.

Igy vetette magát néha Gulyás István kenyeres pajtásai között a Fehér Bárány vendéglőben.

A helybeliek, persze, nem hagyták szótétlen a jövevény ember hánytorgatásait.

Egyszer Kandó Elek, a város kézbesítő embere, kereken megmondotta neki.

— Miért keserítéd itt az életedet a mi városunkban? Menj haza Szegedre, ott nagyobbat láthatsz magad felől!

Gulyás István pillanatra meghökkent a cimbora útmutatásán. De mindjárt szót vetett a szóra.

— Tudod testvér, nem mehetek vissza Szögedébe, mert már elszoktam a hágós utaktól — mondotta. — Ma már csak síma, kényelmes úton szeretek járni.

— Akkor éppen nincs helyed nálunk, mert a mi útjaink csupa hágó-lejtő. A nagy símaság ott van nálatok, az Alföldön.

— Gondold meg csak, testvér! Nekem Szögedében csupa emeletes palotákban kellene föl- s alászaladgálnom a levelekkel. Itt, Udvarhelyen, azonban nem öl meg az emelet! — neveteti nagyot a cimborák szeme közé.

Igy folyt akkor a csatározás Udvarhely városában. Magyarok csatája egymással, borillatú szócsaták.

De már kénkőszagú mennydörgéssel s ellenségeknek áradatával eljöttek az igazi csaták is.

Eljött a nagy parancs, amely a kövér földek fiait egy kényérrel, egy végzet súlya alá vetette a sovány földek fiaival.

És a csaták változékony dicsősége után eljött a béke bizonyos gyásza.

ítélet hazavesztésre!

Hősök vonatainak nyomán immár keletről nyugatra hontalanok vagónjai bukdácsoltak tétován.

Akkoriban hosszú éveken át nem volt bővebb megállásom Udvarhelyen. Hírből amit hallottam, kik hogyan éltek át a nagy szakadás esztendeit.

Végre egy tavaszon alkalmam nyílt Udvarhely meglátogatására. Nagy magyar gyűlést kellett ott tartanunk, tanácskozást a magyar lélek betegágynál.

A mi vonatunk Kolozsvárról késő éjszaka érkezett Udvarhelyre. Aggodalommal néztem a város föltűnedező lámpáit, vajjon merre lesznek virradatig, kapok-e szállást a nagy sokadalomban?

De hát nincs baj, mert az állomáson fehér karszalagos férfiak fogadják az érkezőket. S ezeknek ki osztja nagy erélyesen a rendelkezéseket — nem más, mint az én régi kedves emberem, Gulyás István!

Hozzája léptem, vígan köszöntöttük egymást.

— Azonnal kérem, azonnal! — intett helybenmaradásra. — Én vagyok az éjjeli elszállásoló bizottság elnöke, vigyáznom kell, hogy mindenki helyére találjon. De tessék csak várni, önt, mint jóismerőst, magam fogom szállására kísérni.

Nemsokára kettesben bandukoltunk befelé a Vasút-utcán. A nagy változásról beszélgettünk: kik ragadtak itten, kik hová merre vándoroltak el?

— Nem reméltem, hogy magát itt találom, Gulyás István! — jegyeztem meg. — Maga, mint alföldi ember, könnyen elmene-telre gondolhatott volna.

— Itt maradtam, de természetesen a nagy táskát nem hordozom már — eskütétel hiányában! — felelte.

De tán hibáztatást olvasott ki szavaimból, mert bizonyítani kezdte, hogy nem cselekedhetett másképpen: maradnia kellett. Amint megjött a háborúból, nagyobbik leányát férjhez vitte a város első szabómestere, a másik leányát csakhamar egy jóravaló gépész röpitette el Csikszeredába. De egyéb oka is volt a maradásra. Mert úgy áll a dolog, hogy az Alsóvárosban ő tartja a lelket a jó hírek terjesztésével. Nagyon hisznek neki azért is, mert postás volt, azért is, mert tudják, hogy a felesége bátyja odaát szolgál a katonaságnál. Óriási reményvesztés érné az alsóvárosiakat, ha ő is útra kerekednék.

— Hiszen jól van Gulyás István, csak végezetül nagy szükséget ne lásson a mi szegény földünkön! — aggódtam érte.

Meglepő magabizással válaszolt:

— Jó az Isten, uram, s magunk is segítünk magunkon.

Beszerzett szállásomra. Azzal váltunk el, hogy majd holnap a közebeden találkozunk még s elbeszélgetünk a régi szép időkről.

De Gulyás István már reggel fölkeresett szállásomon.

— Ha kedve volna egy kis sétára, megmutatnék valamit, — adta elő jövetele okát. — Nem fogom messzire fárasztani.

Hogyne, mindjárt indultam Gulyás Istvánnal. A Vasút-utcából egy oldalutcába tértünk be, amely hegynek kapaszkodott fölfelé. Egy kis magaslaton megállított kalauzom.

— Nézzen uram, amarra jobbfelé, a vasútállomás irányába. Mit tetszik ott látni?

— Gyümölcsös kertet, virágzó almafákkal.

— Hát az az én kertem, kérem. A gyümölcsöst én telepítettem. Három egész hold két utcára nyíló telken. Már kaptam róla kisebb terméseket, az idén fogom az első nagy termést szüretelni, ha Isten megőrzi elemi csapástól. Most aztán gondolja meg uram, itt lehet ezt hagyni? Millió gyökérrel kötnek ide, kérem, az én kedves fáim.

Néztem a vasútállomás felé: gyönyörűen festett Gulyás István kertjének virágtengere. De mögötte köröskörül komor tekintetű, nagy hegyek.

— Aztán megfelelő hely ez, Gulyás István? Megérleli az almát? — kérdeztem.

— Áldott föld ez, uram, nincs párja a világon. De arra kell használni, amire Isten teremtetten: almatermelésre! Királyok asztalára méltó alma terem itt, ezt már kitanultam.

Visszafordultunk. Az járt az eszemben, hogy lám, Gulyás István ugyancsak kibékült a mi földünkkel. Hát vajjon az állatokkal hányadán van? A székely ló láttán most megbántódik a szeme? Már nyelvem hegyén volt a kérdés, de Gulyás István megilletődött, ünnepies arca visszatartott a tréfálkozástól. Jól is tettem, hogy akkor nem adtam föl a kérdést, mert Gulyás István pöre a székely lóval csak később évek múlva dőlt el.

Ez pedig, amint hitelesen tudom, a következőképpen játszódott le.

Gulyás Istvánnak nagyon jól fizetett az almáskert. Szép

házacskát épített magának, letett pénze is volt már. Elemi csapásoktól megőrizte Isten.

Egyszer azonban olyan sötét felleg gyűlt a kert fölé, amely a leggonoszabb jégverést is fölülmúlta kártétel dolgában. Gulyás Istvánt a vármegyeházára hívták s értésére adták, hogy kertjét ki fogják sajátítani. Sok vasutas jött más tartományokból a városba, házhelyekre van szükség, az a kert ott, a vasúti állomás szomszédságában, legjobban megfelel házhelynek.

Szaladt Gulyás István fűhöz-fához oltalomért, ügyvédet fogadott, hivatkozott a törvényre, hogy gyümölcsöskertet nem lehet kisajátítani. De a vasutasok szószólói is tudták a maguk dolgát, azt kezdték firtatni, hogy Gulyás István hol született voltaképpen, vajjon az eskü megtagadása után, hogy is áll állampolgársága? Elhangzott a nagy szó: *Kiutasítás!* Erre aztán úgy megijedt Gulyás István, hogy kertje felét, a szebbik részt, amelyik az utcára nyílik, pörösködés nélkül átengedte a vasút új embereinek.

Nagy rántás volt ez Gulyás Istvánon, el lehet gondolni! És a baj nem jár egyedül. A következő években a kert megmaradt része sem adott termést, mintha a fák elveszített testvéreiket gyászolták volna, amelyek részint elestek a fejszeesapások alatt, részint új kerítések közé, fogságba jutottak.

Gulyás István, mint természeténél fogva szorgalmatos, szerző ember, jónak látta új kereset után nézni. Miután sikeres példákat látott maga előtt, fafuvarozásra vetette elméjét. Egyezséget kötött az egyik céggel, ölfát fog szállítani a hegyből.

A levélhordáshoz elég volt a bőrtáska, a fahordáshoz ló kell, szekér kell, vagy most már szán, mivelhogy derekasan beállott a tél.

A ló megvétele volt a kényesebb feladat. Nem a pénzzel volt baj, a pénz meglett volna, hanem az volt a baj, hogy a ló mineműségére nézve nagy háborúság tört ki a családban.

— Ha a hegyből akarsz fát hordani, akkor idevaló lovat végy, olyant, amilyennel a Hargita népei dolgoznak! — vitatta az asszony!

— Székely lovat, he, kiesi macskákat? — nevetett gúnyosan Gulyás István. — A világért föl nem ülnék olyan szaporátlan lábú, rusnya portékák után.

— Tán bizony a szegedi vásárból akarsz lovat hozni? — epéskedett az asszony.

— Legszívesebben onnan hoznék, de mivel nem lehet, hát lemegyek Meggyes vidékére, a szászok közé. Azok tudják, milyen ló érdemes a tartásra, majd ott megtalálom a kezem-ügyébe való jószágot.

Asszonyé a szó, emberé a cselekedet. Gulyás István lement a szászok földjére s egy nagydarab, délceg, szép lóval tért haza. Csak egy lovat vett, mert azt mondotta, hogy ez a ló egyesben is többet elbír, mint a székely ló párosan. Villámnak nevezte, hogy azzal is kifejezze hozzája fűzött jó reménységét.

Most aztán megindult a munka. Hétről-hétre szép kereset tel számolt be Gulyás István feleségének. Teljes volt a diadala.

Egy reggel szánjával megállt vőmuram szabóműhelye előtt s üzenetet küldött az asszonynak.

— Mondd meg a feleségemnek, hogy ma csak estefelé fogok hazatérni az erdőről.

— Miért a nagy késedelem? — csodálkozott vőmuram.

— Azért, mert az országút mentéről elfogytak az ölek, most már gödörből kell kivontatni a fát. Az pedig több időbe telik.

Hát ezt megértette a család. De az volt a különös, hogy a többi kenyerezés aznap is már koradélután, a rendes időben hazaérkezett a hegyből, Gulyás István pedig csak szürkülettájban. S kutya rossz kedvvel, harapósan.

A család együtt volt, nagy vállalat kezdődött. Gulyás István himezett-hámozott, de rendre a takaróból mégis kifeslett az igazság. A többi fuvarosnak könnyű, mert zömök, kis lovaik a gödörből is ki tudnak kapaszkodni a terűvel, de a Villám a maga nagy testét is alig tudja kicipelni a hágón. Ma is az történt: neki-neki rugaszkodott a hágónak, nagyot rántott a szánon, de abban a pillanatban térdreesett, mintha kegyelemért könyörgött volna. Végezetül teljesen kigyöngült a kínlódásban, kantáron kellett kivezetni a gödörből. Mit tehetett volna ilyen körülmények között, ő bizony az aljból saját vállán hordta ki a fát az útig, ezzel telt az idő.

No, hiszen támadt erre iszonyatos fergeteg! Anna asszony, miután összes igazait ura fejéhez vagdosta, azon kezdett csatogni, hogy ezt az egész fuvarozást abba kell hagyni. Itt van az eredmény, aki fényes, nagy lóval akart kevélykedni, az most befogózhatik maga az igába, hordhatja saját vállán a lova terhét.

Ebből a hozzászólásból persze nemigen lett volna békés megegyezés, mert Gulyás István keveset szolt ugyan, de annál

többet ropogtatta foga közt a pipaszárat. Szerencsére vómuram találékony ember volt, elhárította a nagyobb botrányozást. Kővetítő indítvánnyal állt elé.

— Vegyen apám egy székely lovat is és ahhoz alkalmas kis szánkát. Mire lesz ez jó? A székely ló a kis szánkán néhány fordulással kihordja a fát a gödörből, ott aztán könnyű lesz a nagy szánra átrakodni.

— Úgy véled, hogy a székely ló legyen a Villámnak az inasa? — kérdezte Gulyás István nem kis csúfsággal.

— Éppen úgy! — kapott rajta a vő. — Valamiképpen az inas keze alá dolgozik a mesternek, azonképpen a kis ló segítsen a nagynak.

— Akkor jó, nem bánom! — ment bele Gulyás István ebbe a megoldásba.

Másnap a hetivásáron megvették a kisegítő lovat. Gulyás István Inas-nak keresztelte az új szerzeményt.

Hiszen megfelelő, jó ló volt az a maga fajtájában, csak a vasalásában volt fogyatkozás. Ezen azonban Gulyás István még aznap segített, jóhosszú, foganatos, hegyes jégszögekkel új patkót veretett az Inasra.

Most aztán megint napról napra rendes vágásban folyhatott a fuvarozás.

De valami kisebb ünnepnap érkezett el. Nem volt éppen kötelező munkaszünet, de a fuvaros atyafiak mégsem vonultak ki ezen a napon. Sanyarú, nehéz tél volt, lónak, embernek nem árt egy kis pihenő.

Gulyás Istvánt azonban bántotta, hogy most már két lovat kell abrakolnia. És ezen a napon sem akart lemondani a bevételről. Az ünnepnapon is elszánkázott hazulról, úgy, mint rendesen, elől a Villám hámban, hátul az Inas kantáron a szánhoz kötve. Kihalt, néptelen volt az út, csöndesen poroszkáltak a rakódó hely felé.

Egyszer azonban mi a mennykő csapott a Villámba? Csak fölszegei fejét, horkolni kezd, aztán megfutamodik, mintha esztétették volna.

Gulyás István néz jobbra, néz balra, semmi gyanús dolog. Föláll a szánban s az Inas fölött néz hátra... hát látja, hogy párszáz lépésnyire hatalmas farkas üget a szán után. Az álnok rabló lépést tart a szánal, bizonyosan tervszerű számításokkal dol-

gozik: a nagy kanyarodónál akar a szán elé kerülni, ott aztán neki a Villám torkának!

De hátha nem egyedül van, hátha csak oldalvédje egy nagyobb csapatnak, amely az erdőben nyomul előre?

Gulyás Istvánt váltós esze most sem hagyta cserben. Az Inast föl kell áldozni a menekülés érdekében!

A Villámot gyorsan leakasztotta a szánról, fölugrott hátára s kivágtatott a veszedelem torkából. Az Inas ott maradt a szán hátuljához kötve. A farkasok orral fognak beléje ütközni... remélhetőleg meglegszenek vele.

Gulyás István teljes ijedelemmel hajszolta a Villámot a havas mezőn át. A fűrészgyárig kell eljutnia, ott bizonyosan most is akadnak emberek.

De ez az átkozott hegy! A sok forrás, vízér és patakoeska! valóságos jégmezökké fagynak a hó alatt.

A Villám egyszer elvágta magát a jégen s messze dobta gazdáját a hóba. Gulyás István felszedelőzködött, lovát is váltig nógatta, rángatta, de a Villám semmiképpen nem tudott fölkapaszkodni. Hagyta tehát a Villámot is — hátha a farkasok mégis keveslették az Inas pecsenyéjét — s gyalog futott tovább a fűrészig. Ott csakugyan emberekre akadt s ellelkendezte nekik nagy ijedelmét.

A deszkavágatók megértették a bajt. Puskára, fejszére, csákányra kaptak s elindultak Gulyás István pártolására.

A Villámot életben kapták, nem falták föl a farkasok. De nem sok köszönet volt a farkasok jóakaratában. Lóhoz értő emberek megállapították, hogy a Villámnak két helyen is eltörött a lába — hogysisne, ilyen nagy test súlya alatt! Egy garassal sem ér többet, mint amennyit a bőre ér.

Menjenek-e tovább a kicsi ló látására? Hagytak-e belőle valamit a farkasok?

— A patkóját bizonyosan meghagyták s az is pénzt ér, ha új volt! — vélekedett az egyik pártfogó.

Részvétellel követték tovább Gulyás Istvánt kárlátó útján. Ilyen az emberi sors: két lóval indul el hazulról s gyalog kell hazatérnie!

Amint ezen bucsálódtak léptükben, egyszer csak eléjük bukkant a szán az út fordulójánál. Mi a csoda? Az Inas ott áll a szán mellett s vígan szálalja a szénát, amit déli etetésre rakott föl gazdája.

— Hej, uram, — mondta valaki Gulyás Istvánnak — magának is káprázott a városi szeme, amikor farkast látott. Bizonyosan valami árnyékot lebegtetett a szél a havon, attól ijedt meg olyan oktalanul.

— Vagy pedig vadászok jártak errefelé kutyáikkal — szólt egy másik jóakaró.

Gulyás István örült az Inas megmaradásának, de másfelől igen röstelte megesúfolódását.

Ekkor azonban valaki csak elrikoltja magát a szán hátuljánál.

— Itt van a farkas! Förtelmes, nagy féreg!

A szán hátuljához seregettek, hát csakugyan, ott hever a szörnyű, nagy ordas. Nyelve hosszan kilóg, nagy vértócsák körülte. Vizsgálgatják, hogy eshetett kimúlása? Hát irtózatossá patkónyomok vannak a homlokán, az Inas jégszögeinek nyomai.

— No, ez társat szerzett magának — veregette meg valaki az Inas nyakát. — Amilyen nagy ára van ma a farkasbőrnek, az úr könnyen társat vehet ennek a lovának.

Azon a napon a nagy szánat a kicsi ló vontatta haza. Nem ölfá volt a szánon, hanem két állati bőr: a Villámnak és a farkasnak a bőre.

*

A farkaskaland óta Gulyás István gyökeresen megváltoztatta üzleti politikáját. Most már téli szabad idejében nem fuvaroz ölfát, hanem almatermését hordja szét messze piacokra.

A mult ősszel a segesvári állomáson találkoztam vele. Sokat kellett volna várnom a székely vonatra, hát Gulyás Istvánhoz folyamodtam: nem ültethetne-e föl szekérére. Örömmel fogadott útitársnak.

Jó beszélgetések közt szekerezünk fölfelé a Küküllő völgyén. Két nagy sörényű, széles szűgyű lovacskája volt, rendes székely lovak.

— Kicsi állatok ezek, de nagy erkölcs van bennük! — mondotta. — Ha ezek megszorulnak, akár egy farkasesordát is szét-rúgnak pillantás alatt.

Mosolyogtam magamban: hát ennyire megtért Gulyás István. Most már nemcsak földünket értékeli nagyra, hanem lovainkat is ugyancsak kegyelmébe fogadta.

De mi szokott történni a megtérő lelkekkel? Az, hogy nagyobb buzgóság fejlődik ki bennük, mint a rendes hitvallókban.

Amint további beszélgetésünk során kiderült, Gulyás István nemcsak külső világunkkal, néppel, földdel, állattal melegedett össze, hanem belső állapotunkban is talál vigasztalót.

A kisebbségi élet nehéz próbái? Gulyás István érvekkel hadakozik a túlságos elkeseredés ellen. Minden kárban van valami haszon! Például ő mostanság akármerre jár, pedig nagy földeket bejár szekérével, szívesen találkozik magyarokkal, mert azok szeretetet és nyájasságot tanúsítanak egymás iránt. S ha tehetik, segíteni is szívesen segítenek egymáson. Hiszen ő is tavaszonként milyen jó szívvel ad oltógallyat a hozzáfordulóknak! Meg aztán ami az Alsóvárosban folyik mostanság! Vőmurem alig győzi hordani a könyvet az egyletből a népek számára. Még ő is rákapott a tudományra, pedig ő régen nemigen olvasott egyebet, mint a postai küldemények címeit.

Szinte sokaltam már megalkuvását.

— Hát az Alföld, Gulyás István? — kérdezem némi éllel.
— Azt hiszem, már nem sok földije tartózkodik Erdélyben.

Gulyás István gondolkozott, mintha fejben számítgatta volna földijeit.

— No, azért most is akad itt alföldi ember! — mondotta. — Sőt, ha jól meggondójuk, ma is nagy urak vagyunk mi alföldiek ezen a tájon!

Ohó! Vajjon nem itt van nagy meglegedésének a magyarázata? Hogy ők most is nagy urak itt! Úgy látszik tudákos elméjében valamelyes elméletet főzött ki a maga megnyugtatóására.

— Micsoda uraságra gondol, Gulyás István? — kérdeztem. Mosolygott és szemembe kacsintott.

— Ő is miközülünk való! — mutatott ostorával a mező felé. Néztem a mutatott irányba, de fiaembert sem láttam, csak néhány mohos, régi sírkövet a tarlóföldeken.

De hamar észrevettem magamat: szekerünk a fejéregyházi csatamezőn haladt át, negyvenkilences honvédsírok dombjai közt.

— Petőfire gondol Gulyás István? — kérdeztem.

— Rája. Ő is az Alföldről szakadt ide örökös lakónak... Tessék hatalmasabb urat megnevezni Petőfinél!

— Nem tudok, Gulyás István!

— No, ugye! — nevetett győzelmesen. — Dejszen mi alföldiek ma is megfelelőünk itt magunkért! — hordozta meg büszkén tekintetét a hegyek koszorúján.

Esti tüzeknél

(Feleségemnek)

Írta: Kemény György

*Alkonyodik már, esteledik már:
vérzik a nap s a csillag is itt jár;
hírnöke: omló, esti setétnek.
Alkonyi csendben lopva kibujnak:
fürgé manói távoli Multnak
s mind idenéznek.*

*Mind idenéznek, multat idéznek
s ujmutatásán szellemi kéznek:
tárul a régmúlt kertje virággal,
csókra csilingel; szent tüzek égnek,
harmata csillog hajnali égnek;
mind tele vággyal.*

*Bájos a hajnal, ám dele még szebb;
nyári tüzeknél ösztöne részeg
lesz a sugárban fürdeni vágyó
lengé fűszálnak s kerti virágnak.
Églevegőben: még a madárnak
hangja se fájó.*

*Elmúlik a nyár és a gyümölcsöt
kincsesen osztó ősz beköszöntött.
Fészket elhagyva száll a madár mind
messzi vidékre, naptűzű tájra.
Ott: napos élet vár a madárra;
ősz szele jár itt.*

*Alkonyodik már, esteledik már;
balga szelekkel ősz hava is száll.
Harmatos a szem s már csak a Lélek
tűzhelye lángol, míg deli Multnak
vággyai már csak félve lapulnak,
súgva beszélnek.*

*Tél hava szálltán, esti setétben
szinte imádság lesz a beszédem:
a Tavasz, Ősz, Nyár szent örömét mind
gazdagon adtad, bárha az Élet
csalfa kezében csalt is a mérleg
s most, hogy a Tél int: esti tüzeknél,
áldalak Téged.*

(Detroit, U. S. A.)

EMLÉKEK ÉS VALLOMÁSOK PETŐFIRŐL

Írta: MADAI GYULA

„Minden virágnak, minden kis fűszálnak
Jut a napból, ha több nem, egy sugár.”

Petőfi mondja ezt: a Nap. Minden magyar emberre esik belőle egy sugár. Ez az egy sugár mindenkit oda láncol Petőfi szelleméhez. Vagyis: mindenki személyes viszonyba kerül egyszer Petőfivel. A bányász is, meg a király is. A szerelmes lány is, meg az akasztófára ítélt ember is. A tudós is, meg az írástudatlan is, aki nem olvas, csak úgy könyv nélkül dudolgatja a dalt, az ő dalát. Érdekes volna, ha erről a személyes kapcsolatról egyszer mindenki elmondaná a maga vallomását.

Én most ilyen vallomást teszek.

Petőfivel hat éves koromban találkoztam először Debrecenben. Apám vezetett el a Kollégium előcsarnokába, melynek falmélyedésében ott állott Petőfi pesti szobrának negyedfélméteres, tetőtől talpig bearanyozott, hatalmas gipszmodelje. A látvány lenyűgözött. Szótlanul csodálkoztam. Micsoda nagy ember! Istene! Másfélméteres csizma van a lábán! S hogy ragyog minden porcikája! Kitört belőlem, a hat éves emberpalántából, az örök ember: próbáltam összemérni magamat vele. Akkor éreztem át először a magam törpeségét. Éreztem, hogy nekem soha se lesz ilyen óriási csizmám és nem fogok átváltozni ilyen aranyemberré soha.

De ettől kezdve sarkantyúja lett becsvágyamnak, mint ahogy minden íróembernek — bevallottan, vagy be nem vallottan — ő a legelső, láthatatlan, tüzes sarkantyúja!

Egyszer belopóztam tanítóm lakásának a szalonjába. Az asztalon aranykötésű, nagy könyvet találtam. Felütöttem. Elolvastam egy pár költeményt. Elragadott. Vérem fölzaklatta. Mámorba estem, mint Ádám, mikor a tudás fájáról evett. A mámor, a Petőfi-mámor azóta fogva tart. A pillangó sorsára jutottam. A fényt keresem folyton, az Ő fényét. A lábnyomát. Az emlékeit, a tekintetejárta helyeket.

Most már mohóbban hallgattam anyám ajkáról a mesét. A legendát, amely Petőfi és családom baráti emlékeiről szólt.

Nagyapám a dunavecsei bíró fia volt. Kortársa és legény-pajtása Petőfinek. Heréskertjükben állott egy terebélyes somfa. Nagyapám egyszer ezalatt a somfa alatt találta költő barátját

a fűbeheveredve és irogatva. Köszöntésére a költő csak percek múlva felelt: Hozott Isten!

— Mit csinálsz?

— Irogatok.

— Itt? Nem otthon?

— Itt. Tudod, hogy üldöz az apám, meg a sors.

Az írás — nagyapám szerint — a „Furcsa történet“ kéz-irata volt.

Ime egy sugár, talán a valóságnak, talán a képzeletnek egy sugara, amilyennel mindenki, aki teheti, igyekszik megkeresni s ápolni vele, a halhatatlan fényforrással, a halhatatlan összeköttetést.

A mesének aztán folytatása lett. Deákfővel Debrecenből Dunavecsére zárandokoltam diáktársammal, Oláh Gábor író-barátommal. Felkerestük a somfa helyét is, azután olyan lényt kerestünk, aki Petőfit meglátta. És találtunk egy öregedő aszonyt. Petőfit ismerte. Képeket is kapott tőle, a Pesti Divatlapból kivágott, jelentéktelen divatfigurákat, amiket nekik, mint gyermekeknek, a költő dobott oda, hogy játszanak vele. Ő berámaztatta a képeket. Mi lázasan szétszedtük a rámat: nincs-e a kép hátlapján Petőfi írás, Petőfinek csak egyetlen vonása? Nem volt. Fájt. De így is túlboldogan forgattuk kezünkben a képet, amelyet ötven évvel azelőtt az ő keze érintett.

A világháborút megelőző puskaforos, zavaros időkben, mint tartalékos tiszt, készítgettem elő magamat a háború eshetőségére, az elmúlás eshetőségére. Fölviharzott bennem egy erős vágy, mielőtt elmennék, látni Petőfinek azt az élő kortársát, akinek arcára a költő valaha csókot lehelt s versben halhatatlanította. Sass Erzsike volt az, a „Négyökrös szekér“ hősnője. Szekszárdon lakott óvónőleánya házában. Elmentem hozzá. Kikérdeztem, faggattam, jegyeztem, vele interjút csináltam (ami az Élet-ben jelent meg). S mikor búcsúzóul a jó, öreg néni megcsókolt, valóban úgy éreztem, hogy a halhatatlanság csókolt homlokon.

Lévay Józsefet is felkerestem egyszer. Ő is ismerte Petőfit. Elég közel állott hozzá. Vallattam őt is, milyen ember volt az örökkévalóságnak ez az aloévirága? Lévay kedvetlenül felelt: „Goromba ember volt! Sárba szúrt rózsa! Milyen más volt Arany!“ Akkor rosszul esett. Ma megértem őt. A mécslelkű embernek ő, az üstökös, amely szikrázó, dörgő meteorforgácsokat dobál a min-

ségbe, közvetlen közelből bizony erőszakos, goromba, riasztó jelenség lehetett.

Minden községben, városban, ahol megfordultam, azt tudakoltam, hogy járt-e ott Petőfi? Általában az én történet szemléletem ifjúkorom óta így tagozódott két részre: Petőfi előtt! Petőfi után!

Épületeknél, hidaknál, hegyeknél, utcáknál mindig az a kérdés vetődött fel a lelkemben: Láttá-e Petfi? Járt-e ott Petőfi? S mily büszke voltam, mikor életrajzában azt olvastam, hogy az inséges, debreceni tél után Pestre haladtában, Hajdúhadházon ment keresztül. Petőfi lába tehát az én szülőfalum porát is taposta.

De legboldogabb talán akkor voltam, mikor tagjává lettem a nevét viselő Társaságnak, amelynek első elnöke Jókai Mór volt, aki oly sokszor fogott kezét vele s a kézfogás delejes kapcsolódása révén átvette Petőfi testi s lelki melegének az áramát. Azt egy kézfogás alakjában tovább adta elnökutódának, Herczeg Ferencnek, Herczeg Pekár Gyulának, ő a tagoknak, tehát nekem is. Petőfi lelke s vére áramkörébe így belekapcsolódni egy Petőfi-rajongónak annyi, mint a hívőnek ott ülni az Atya lábának zsá-molyán.

*

Később elkezdtem vizsgálni költészetét. Bámultam népdalait, amiket ajkára vett a nép. Ezt tartom a költői pályacsúcsának. Elegyülni, összelobbanni a néplelekkel. Vonónak lenni e lélek óriási hegedűjén.

A költemény szépségeit sokszor ép a dallam bontakoztatta ki előttem. A szövegen könnyen átsiklottam, a dallam megvilágította rejtett szépségeit, hiszen a verset az ember éneklés közben szinte soronként éli át s így gyönyörködik benne. Pl. a „Fa leszek“ e. vers szövevényes gondolatsorának mélységeit nem igen méltattam figyelemre addig, amíg Balázs Árpád fel nem fedezte s szépsége titkait vonójával meg nem magyarázta.

Ügyszólván minden verse dallamot kíván s a dallam által még egy jelentéktelennek látszó verse is képpé, szoborrá, drámává, mozdulatná, hanggá, léletté változik. Nem csoda, hogy a zeneszerzők mind gyakrabban fordulnak felé s lassacskán meg fog születni a teljes Petőfi zenekísérete. Ez lesz a legturánibb és legköltőibb symphoniája a világnak.

A Petőfi-versek ma még mint szavalmányok is feltáratlan kincsek. Jászai Mari művészösztöne tette meg feléjük az első esküvőt, mikor egyszer az Akadémia dísztermében dühöngő ódák helyett váratlanul „A kis bérest“ szavalta el. A tomboló hatás mutatta meg, hogy az előadó művészet tárgykörét nem lehet csak egy-két műfajra korlátozni, de számára hálás anyag minden, ami az igazság talajából kimarkolt és művészivé formált életet jelent.

Hazafias verseivel a dicsőségesített nagyokat szinte bálványá faragta előttem. Akit ő magasztalt, az felmagasztosodott a szememben. Rákóczi Ferenc: „hazánk szentje“ lett. A francia forradalom hősei óriások. Bem: csillag, Osztrólenka véres csillaga s a székek drága vére: gyöngy. — Viszont gyűlöltem, akit ő gyűlöl. Pl. Ausztriát. Kritikusait: Császár Ferencet és a többi. Kár, hogy Kossuthról nem írt verset. Kossuthot nem szerette, de nem bántotta. S ez szerencse is, mert milyen árnyék Klapka emléken a „Goromba tábornokhoz“ írott vers!

Azután szétnéztem a világirodalomban. Megismertem és felértékeltem a felmagasztaltakat. Goethe feszes bölcs. Elvont és magas. Schiller ábrándos. Férfiatlan. Petrarka egyhúrú szenvedő. Byron fél Shakespeare, de folyton csak szikrázik és szárnyal, soha se heveredik le a fűre furulyázni. Viktor Hugo tipikus műköltő. Örök exaltatio. Burns mindig csak a falu poetája és szerelmes legénye. Leopardi fekete szomorúság az utolsó betűig.

Petőfi: minden. A teljes ember. Az emberi lélek s kedélyvilág maradéktalan egésze. Kihívja s kiragyogtatja az emberlélek minden színét, mint a szivárvány. Van benne ifjú mámor és öreges bölcsesség. Humor, báj, pajzánság enyelgése. Harag, gyűlölet, rajongás szent gögijének geizirlángja és égi háborúja.

Életképeiben szobrász. Leíró költeményeiben festő. Hazafias ódáiban történettudós és politikus. A Bolond Istókban keresztény predikátor, bölcselmi költészetében Schopenhauer. A „Felhők“ minden darabja egy-egy nitschei vádbeszéd az értelmetlen sorskatasztrófákat intéző Ég felé. — Szerelme oly egészséges, mint a nyíló virágé. Szemérmes, gyöngéd, nőtisztelő. Semmi érzékiesség, semmi rútság, semmi kétértelműség. — A törvényes és egynejű házasság poetája.

Shakespearenak is ezer hangja, színe van, mint a világ-egyetemnek. De azok megnyilvánulásai egy-egy dráma roppant

rámájába vannak szétszórtnak beszorítva. Petőfinél minden érzés, öröm, bú, gúny, kedv, düh, lángolás egy-egy kerek vers. Egy-egy szabadon álló s egyenként is érvényesülő, kiteljesedett virágszál, amit a gyermek is leszakíthat. — Más költők egy-egy madár hangját adják, egyik a galambét, másik a csalogányét, harmadik a kuvikét, negyedik a sirállyal. Petőfi minden madár hangján tud dalolni. Ezért lett azzá, ami: a másokkal összemérhetetlen egyedülvalóság és versenyenkívüliség. Hát még ha az életkor viszonylagosságának és síkjába állítom s úgy mérem fel! A huszonhat éves Petőfi nyilván a világ legfiatalabb s egyben legnagyobb lyrai költője.

De nagyszerű emberideál, mint ember is. Józanéletű. A bor nála csak téma. Szorgalmas ember, aki szakadatlanul dolgozik. Ir, fordít, nyelveket tanul. Éli kora politikai életét. Utazik. Családja, szerelme és kenyeré után jár. Kint ló-fut és viaskodik a fórumon, ahol mindig beleütközik valakibe. Mindennapi kenyérgondokkal birkózik. De milyen jó fiú! Hogy becézi az apját, az anyját, a testvérét. Imádja feleségét és kisfiát. Hű barát is, mint Aranyhoz való hűsége mutatja. Jellem. A harcot ki nem kerüli. Sőt keresi. Felmentést nem koldul. A polgári, sőt nyárspolgári kötelességteljesítés rögzített útját járja egészen a hősi halottak jel-telen sírjáig. Nem Poe Edgar és Paul Verlaine, aki az utca sará-ban fetreng részegen. Gondolatai nem korcsma gőzébe fogant káprázatok. Szeme, szíve, esze az ép idegzetű emberé. Költészete az egészséges magyar lélek dalrafakadása és kitárulása. Ép, egyszerű, igaz és egyetemes, tehát örökkévaló, mint a teremtés nagy dolgai mind.

Petőfi politikus is volt. Mint ilyen, mindig elvekért, eszményekért lángett. Az eszmény: a vége. A célhoz vezető út: a napi politika, „az exigenciák tudománya“. Ő gyakorlati politikus nem volt. Egyszer lépett fel képviselőjelöltnek. Akkor látta, mint tor-zul el a napi politika sarában az eszmény.

S mégis az eszmények rajongója maradt. Demokrata volt. Népuralmat akart, hiszen ő még látott deresre húzott jobbágyot s a királyság intézményét az osztrák császárok nemzethőhéről munkáján keresztül ismerte.

Nationalista volt. Egyetlen politikai párt se sajátíthatja ki magának soha. A világszabadság nála nem az internationalet, hanem a testvériesen egybefonódó nemzeti s emberi jogok egyetemességének eszményét jelentette.

S mert mindenben tiszta, makulátlan, krisztusi szív, turáni öslélek s ugyanakkor az európai szellem quintessentiája s mert költészete gyönyörű, zengő bibliája a nemzeti és az örök emberi lélek teljességének: Petőfit az iskoláztatás minden vonalán a magyar nevelés tengelyébe kellene állítani. Úgy mint Arany Toldiját a középiskolában.

Az elemi iskola minden tanulóját megismertetném a teljes Petőfivel. Minden magyar nő és férfi nőjjön fel Petőfin. Hordozza mindenki e költészet fennköltén szép magyar világát keblében az első, iskolai leckétől a sírig. Felbecsülhetetlen paedagogiai és politikai eredményt érnenk el vele. Nemesítené a lelket, tisztítaná az erkölcsöt, gazdagítaná a kedélyt, mélyítené a műveltséget. Minden magyar ember szíve egy cölhárfa lenne, melyben szívet szívhez kapcsoló konszonanciával örökké ott zsongana egy elné-míthatatlan dalkar: Petőfi költészete.

A politikai hatás pedig az egységes nemzeti világnézet és érzésvilág kialakulásában jelentkezne. A közös világnézet közelebb hozná egymáshoz az osztálybeli, faji, felekezeti érdekellentétek által széttagolt társadalmat. Ha már nincs nemzeti vallásunk, mint van az angolnak, orosznak, töröknek, japánnak, a petőfiánus világszemlélet egysége pótolná a nemzeti vallás hiányát.

Petőfi úgyis több, mint költő. Vátesz. Jós. Próféta. Megjövendölte tulajdon halálát, megjósolta Ausztria vesztét, mint Jézus Jeruzsálemnek a pusztulását. Olyan könyvet is írtak már, amelyik Krisztus életével állítja párhuzamba az életét.

Kis népeknek a világ nagy népi közt irodalmuk adja meg az egyenrangúság fémjelzését. Finnországnak a Kalevala, Görögországnak Homerosz. Nékünk Petőfi. A második ezredévben ő lesz uralkodó, vezérlő csillagzatunk azon az úton, amely a magyar Kánaán felé vezet s amelynek mibenlétét a legtökéletesebben ő határozta meg:

„Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyformán vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Süt be minden ház ablakán,
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán.”

Versek

Írta: v. Bodor Aladár

A Keleti Pályaudvar

Láttad-e már őket reggel
Lórulszállt-mód zsibbadozva
Ott állongni ködös szemmel
Oszló-foszló csapatokba?
Mintha jöttek vón nagy hajszán
Ama csodaszarvas nyomán,
S a vadonban őket csalján
Otthagyja ám a látomány . . .

Láttad őket? (Egykor magad
Szintígy jöttél fellovalva)
Ős mezőket, szent sátrakat
Nagy hajszáért odahagyva.
S itt megállás, lórul-szállás,
A szügg kiful, a szíjj húst mar,
Végállomás, nincs tovább más:
A Keleti Pályaudvar.

Végső szállás e megállás.
A szemből még Kelet ködlik,
Etelköz és Dontó páráz,
Itt az éjet ébren töltik.
Mert túl ködlik még Kelenföld,
S száz csábos út, messzivárók:
Párizs, Newyork, Igéretföld —
(S gyilkos bányák, Óceánok . . .)

Végső szállás, nincs tovább itt!
Torpanj meg itt, nincs új partod!
Szemközt a nap nyugta ásít,
S parancs: itt kell élned-halnod!
Ázsiától a Keleti
Pályaudvar küszöbére:
Hosszú út volt, mesebeli,
Itt a vége, fuss el véle . . .

. . . Néztél-e már a szemekbe
Ott, a Pályaudvar előtt.
Mikor fennről a nap kelte
Átsütne a kormos tetőt?
Láttad-e a letört hajnalt,
A kiürült szemek fészkrét?
A fakult fajt, szárnyszégett dalt,
A messzi út fáradt népét? . . .

Szörnyű kapu, ott keleten,
Rákóczi-út keresztjében,
Roppant boltja száz üvegen
Kiszívja a fényt a vérben;
Aki rajta egyszer átjut,
Belesápad, megöregszik . . .
Jaj be véres a csodás út:
Napkelettől — Budapestig!

Holló és galamb

Özönvíz után megállt a bárka,
Ablakot tárt a földült világra.
Két követ ült az ablak párkányán,
Galamb és holló, küldetést várván.

És szólt a holló: — Iszap, bűz, hulla,
Amiért éltünk, lásd, meg van fulva,
Átok és bosszú mind eltemette,
Pusztulás és bünszag bűzlik felette.
Amit szerettünk, már föl se támad,
Nézd a hazánkat, szárnyas fajtánkat,
Csak süllyed egyre kinba s iszapba,
Kár, kár, betelt a kárhozat rajta.

És szólt a galamb: — Szent veszteségek,
Mert bennük Isten vesszői elégték.
Kellett bűnhődni, ha fájt is a törvény,
A bünt lemosta rólunk az örvény.
S maradt még haza: egy mentő bárka,
Hogy jobb világot hozzon világra.
A nép áldozott, hűbb lett s hívőbb lett,
Szépülve kapjuk vissza a földet.

És szólt a holló: — Kár itt remélni,
Az új sarj gyöngébb, mint voltunk még mi,
Fülledt Káin-vér bujkál ezekben,
Úgy ölnek, géppel, szemük se rebben.
Hiába ősök, hősök, száz máglya,
Ezeknek nem kell szabadság lángja,
Nem kell a szárny, napfény tüzes arca,
Kár, kárhozat végig, ne kelj vele harcra.

És szólt a galamb: — Egy zöld ág is elég,
És tőle tavaszra gyullad ki a lég,
Elég lesz egy szív — és megváltást hoz,
Tán a fiakhoz, tán az unokákhoz.
Óh szárny, repülj most tüzes-sebesen,
Míg ez ágat, e szívet megkeresem,
Tudd: égi követség van bízva ma rád,
S Isten küszöbe e föld: Ararát! Ararát!

A KRÓZUS EZRESE

Írta: BABAY JÓZSEF

I.

A „Hotel Sellő“ tiszta, kiesiny és szegénykés portásfülkéjébe beosont az utcáról az este. A fecskeszárnyakkal kivarrott diványon két férfi beszélgetett, halkan és nyugalommal, ahogy illett. Mert egy jobb szállodában, még ha olyan kiesiny is, mint a „Hotel Sellő“ örök szilenciumot tart a csend.

— Semmi?

— Semmi.

— Talán majd reggel.

— Lehet.

— A Krózusnak mi jött?

— A Krózusnak? Hű, ma jött csak az igazi szállítmány! — felelte titkolódzó hangon Richard apó és közelebb hajolt az érdeklődő fiatalemberhez. Jobb kezét magasra emelte és ceruzája gyilkos szándékú kis hegyével a homlokát kezdte bökögetni. Szemöldöke rakoncátlanul ugrált szakadékszerű szemürege fölött, aminek következményeképp sovány és lebernyeges fülepárja is mozgásba jött. Homloka ránc hullámai felsiklottak csillogó koponyájára s ami ugyancsak ritkaság, hullámozni kezdett egész kopasz fejébubja. Verébszemével szinte keresztülnézett a falakon, egészen a Krózus szobájáig, s mintha mindent látott volna, ráejtette szemevilágára a pillákat és így beszélt.

— Berlinből jött a láda, finom, gyalult deszkaanyagból készülhetett, higgye el Modora úr, élvezet volt megsímogatni. A vasuti szolgák alig tudták felcipelni az emeletre. De adott is a Krózus olyan bőséges borraivalót, amiből ön kifizethette volna a havi szobabérét. Bizony!

Modorának, a szegény és rojtos öltözetű fiatalembernek lecsuklott a feje. Azt kellett hinni, olyan mély a melle, mint a vidéki szőlőhegyek kútja, mert sóhajtása hosszan, bőségesen és epekedve szállott el belőle. Két esztendeje szomorkodtatta már a szegénység, mert keresete a bádogeresznél is keskenyebb kanálisból folydogált. Szobrász volt Modora. Fába faragta különös látomásokban született alakjait, a nagy bútorműhelyekben nem igen kapott munkát, ha kapott is, hamar túladtak rajta, mert az órabér hatalmas összegekre rugott az ő keze alatt. Lassan és végtelen gonddal dolgozott. Egy-egy asztali oroszlánláb

hetekig faragott, pepecselt, mesterkedett. Igaz, ha elkészült, remekbe formált vonalak gyönyörködtették a szemet. De ma tempós, iramos munka kell. Elvégzi a gép is... A fa-szobrászok napja korhadt tűzzel kezd lenyugodni. Így hát Modora alig keregett annyit, hogy „Sellő“-szállodai szobácskája bérét lefizetve, evangéliumi szükösködéssel és testével vívott kínok legyőzésével táplálni tudta magát. Richard apó, a „Sellő“ portása napról-napra megosztotta vele levesét, húsocskáját és a rozskenyeret, amelyből 16 fillérért fél kilót mért a szomszédos pékség. Modora és Richard apó összeforrtak. Richard apó beszélt a kontinens összes nyelvén, mert ifjabb éveiben végigportáskodta Londont, Moszkvát, Oslót, Párizst, Lyont, Madridot és Konstantinápolyt. Ismert minden európai várost, gyűjtött egy kis vagyont, s mert a munka szerelmese lett, még hazatérte után is elvállalta a „Hotel Sellő“ bizalmi állását. Örökké ébren volt, akár egy tisztalelkű óra és csak akkor aludt, ha eszébe jutott. Bár a „Sellő“ portásfülkéjében aludhatott volna bőségesen, hisz a tizenkét szobácskában alig volt lakó. Ki is kíváncznék ide, a világváros tenyereszélére, ahol már kezdődnek a gyárszigetek, ritkulnak a bérkaszárnnyák és vad iramban vágatnak a villamosok és autobuszok. Üresen. Csak a dörögölő teherautókat rakják meg csordultig olajjal, lextiliával, szénnel. Robotos emberek negyede ez itt s így csak szegényebb vendégek szállnak meg a „Hotel Sellő“-ben. Pedig Richard apó esküszik rá, tiszták a szobácskák, akár a selyemmel bélelt levéldobozok, amelyekbe urileányok lakatolják szerelmes betűvetésű levelezésüket.

— Itthon van Krózus?

Itthon van, bizonyosan most pakolja ki a ládát. Nem adnám ötven angol szóért, — mondotta Richard apó olyan mély meggyőződéssel, ahogy a gordonka szól, — de nem adnám még százért sem, ha tudnám mi van benne!

— Különös alak ez a Krózus, Richard apó, úgy szórja néha a pénzt, mintha a kéményen hullana be hozzá. Pedig szerényen él és egyszerűen ruházkodik.

— Mennyit adott Önnek legutóbb azért a kis Buddha-fejért?

— Száz pengőt... — mondotta Modora és sötét, kevés jót látó szegény szája üregéből olyan tompán hullottak le a szavak a portásfülke gyékénnyel szőnyegezett padlózatára, mintha a száz ezüst pengő jelen lett volna a két rövid szóban. Három havi

szobabért fizetett ki belőle Modora, négy pengővel tartozott a pékségnek, kettővel Richard apónak, egyötvenért megsarkalták a cipőjét és még maradt is kettőötven... Micsoda hatalmas összeg is száz pengő egy szegény szobrász zsebében, zsibongó, gazdag város faluvégén a „Hotel Sellő” elsőemeleti sarokszobájában! De micsoda összeg!

— Lássa, Modora úr, valahogy a bizalmába kellene férkőznie ennek a Krózusnak. Már három esztendeje, hogy itt lakik. Bölc, derék, nyugodt ember. Este kilenc órára olyan pontosan hazaérkezik, mint egy svéd vonat. Éjjel dolgozik. Hiszen tudjuk, sokszor még hajnalig is. De hogy mit, azt már kegyed sem tudja. Délelőtt 11 órakor elmegy. Egy perccel sem később. A szobájában olyan rend van, hogy ha a szobaasszony csak karácsonykor és husvétkor menne be surolni, az is elég volna. A holmijaira úgy vigyáz, mint a macska a kölykére. A ládákat még sohasem hagyta nyitva. Sejtelmünk sincs, hogy mi lehet bennük. Szorgalmas, udvarias, komoly uriember, csak egyetlen egy vendégem volt ilyen Lyonban, a hindu Kadra Sah Namuri, akinek annyi volt a pénze, mint a mezei pipitér, mégis mindig meghajolt előttem, amikor kiadtam a lakosztálya kulcsait. Mert egyedül lakott.

— Nézze Richard bácsi, az éjjel kiagyaltam mindent. Tudja miről van szó? A kölcsönről...

Modora beesett képén megjelent a röstelkedés piros lepedője. Sűrűn pislogott és zavarát csak akkor tudta elűzni, amikor átvéve Richard apó feléje nyújtott szivarját, leharapta a hegyét és rágyujtott.

— No-no, csak parancsoljon, — biztatgatta a kis, esontos, tunikázott arcú portás, — bátor beszédéből hámozhat magvat a magamfajta értelmes ember.

— Szóval felmegyek Krózushoz, — magyarázta fontoskodva Modora, — leírom előtte páratlan verébnél is keservesebb életemet, és... tekintettel arra, hogy két éve lakunk már együtt ebben a szállodában, és arra is, hogy ön drága Richard apó jót áll értem... kölcsön kérek tőle ezer pengőt.

— Jó, — jó kedves Modora úr, én jótállok magáért, már nem úgy írásban ugy-e, azt nem tehetem a kis vagyonkám iránti tiszteletből sem, ellenben hát úgy szóval... De mondom, Krózus bizonyára kisegíti kegyedet. Ha öreg szemeim nem csálnak, — már pedig én sohasem tévesztettem össze a fontot a frankkal, — százat egy ellen, hogy megadja!

— Megadja, igen megadja! — lelkenedett Modora és sovány ujjával a térdeit kopogtatta. A térdei hidegek voltak és Modora csíkos nadrágja állandóan rettegett tőlük, mert csúcsoságuk miatt nyilvánvaló volt, hogy egyszer csak keresztülszúrják a megfakult szövetet.

Modora a kis villanylámpára meredt, amely félig alvó fénnel szolgálta a fürkét. Szövegette magában a szónoklatot, amelyet Rotter úr előtt fog elmondani, szerényen és halkán, a tisztelet fűszerével. Így kezdi majd: Kedves, jó Rotter úr! Így is kell. Krózusnak nem szólíthatja, hisz ezt a történelmi nevet csak ő és Richard apó keresztelték rá.

— Hallja? — intett az ablak felé Richard apó.

— Mi az?

— Csak úgy zuhog odakünn! No, aludjunk egy keveset Modora úr, ilyen esőben jobban esik az álom, mint nappal az ébrenlét.

II.

Másnap este a Krózus pontosan kilen órakor hazajött, átvette Richard apótól a szobája kulcsát, csöndesen azt mondta „Köszönöm szépen“ és felkocogott az első emeletre. Richard apó pompás szeme ezuttal azonban különös dolgokat fényképezett le a Krózusról. A világvárosi szállodák portáin jól megtanult látni. Különösképp az emberi arcról olvasott folyékonyan, mint valami ős diák, aki előtt nemcsak sorfalat állnak a holt betűk.

— Ennek valami baja van, elhiszi Modora úr? No, de csak menjen utána, én már délelőtt bejelentettem, hogy ön ma este felkeresi.

— És mit szolt? Mondja csak még egyszer?

— Azt mondta: szívesen látom.

Modora megigazította pettyes, fakó nyakkendőjét, végigsimította összes haját és megindult felfelé. Egy emelet. A negyedik szoba az ő saroklakásától. Mikor az ajtó elé ért megvárta, amíg lélegzete lecsillapult, aztán a mutatóujja bütykével kopogott.

— Ki az?

— Én vagyok kérem szépen, Modora Béla, a szobrász...

— Tessék uram!

A Krózus szobája háromszor akkora lehetett mint Modoráé. Villogó lámpa szórta szét az áramból folyamló fényt. Egyébként

egyszerű szoba volt, csupán hat hatalmas, gyalult láda sorakozott egymás mellett, mint valami különös bútor. És ez a hat lezárt láda különös hangulatot is adott, titokzatosság áradt belőlük, ha az ember megpillantotta lapos, amerikai zárjaikat. Krózus — vörösszakállú, kékszemű, szikár, komoly férfi — keztenyújtott Modorának és egy karosszékre mutatott. De Modora nem ült le. Meghajtotta magát, háromszor köhintett és szólt.

— Kedves jó Krő... e... Rotter úr! Egy alázatos kéréssel vagyok bátor zavarni. Mi, szobrászok, akik a bútorok faragványait készítjük el... elvesztettük úgyszólván kérem szépen az egész létfenntartást.

— Kedves uram, — szakította félbe Krózus meleg baritonja — meg akarom kímélni attól, hogy lelkét és önérzetét megálázza. Azt hiszem, hogy segítségemet kéri. Szívesen uram, már régebben is szólhatott volna. Mennyivel tudnám önt kisegíteni?

Modora réveteg szemmel nézett a ládákra. Hat helyett tizenkettőt látott. S minthogy Krózus már elővette fénylő, fekete bőrtárcáját, nehezen kinyögte...

— E... ez... egyezer...

Mintha áram rezgette volna a kezét, Friss, ropogó, gyűretlen ezrest érzett a tenyerén. Hebegve, sápadtan támolgott ki. Azt hitte, össze kell rogynia. Sápadt, szinte szürke volt az arca, mint a pernye. Térdei megrogytak a lépcsőkön s alig volt annyi ereje, hogy elérje Richard apó fölkéjét. Bebukott. Mutatta a pénzt. A szeméből patagzott a könny és foltokat hagyott az ezresen. Mikor Richard apó meglátta a pénzt, le kellett ülnie. Gyönyörű! Vadonat új! Hát nem mondta ő? Előre megmondta! Százat egy ellen! No nem? Ja, aki Krózus az Krózus... Felkísérte a támolgó Modorát, meghagyta neki, hogy zárkózzék be, tegye a pénzt a párnája alá és ki ne merjen mozdulni! Majd reggel.

Modora ruhástól dőlt le az ágyra. Lassan elmúlt az izgalom és bő hangulatú álmodozás ölelte át a szívét. Istenem! Ezer pengő! És behúnyt szeme előtt megjelent valaki... Egyszerű kis kék kabátkában, kezecskéin olcsó keztyű, a fehér keztyűket ő lehúzza, végig csókolja a csöpp ujjakat, majd megcsókolja a szívetáját, aztán a nyakát és végül... összezárul a szájuk. Ó, de szép is így... Édes. Egyszerre ezt hallja:

— Bélám... drága, szegény, faragesáló egerem...

És ő ezt mondja:

— Jolikám! Drága, szegény, türelmes madaram. Nézz ide, ezer pengő. Odaadom. Nesze. Végy magadnak mindent, ami kell, énnekem is vehetsz és én elveszlek téged. Nézd, szívem, ezer pengő...

Már éjfélre járt, amikor elaludt. Ő, Krózus talán sohasem álmodott annyi szépet, mint ő. Aludt, feje alatt símult a drága pénz, a friss, a szép, olyan mélyen aludt, hogy — amint mondani szokás — ágyút sütögethettek volna a füle mellett.

Ágyúk ugyan nem dörögtek, ám ajtócsapkodás, ládafeszegetés, lépcső nyikorgás, kemény szavak ereje régen őstromolta, annyira tapintatlanul a „Hottel Sellő“ csöndjét, mint ezen az éjszakán. Alig mult el éjfél, hosszú csengetés parancsszavára húzott papucsot Richard apó. Mérgeskedett. És szokásához híven, ahogy ezerszer is megtette már, kikiáltott a kis kémlelő ablakon.

— Nincs szoba!

— Rendőrség! — kongott be egy mord és parancsoló hang.

Heten voltak, Kettő lennt maradt a portán, öt felsietett. Komoly, biztos tekintésű detektívek s pontosan, mintha régen itt lagnának, megállottak a Krózus ajtaja előtt. Ettől a perctől kezdve Richard apó szíve úgy dobogott, mint 30 évvel ezelőtt, Lyonban, amikor megismerte Mademoiselle Bartraudeot, élete értelmét és az egyetlen nőt, akit holta napjáig babusgatott. Rövid idő multán a Krózust megvasalt kezekkel kísérték le. Fent pedig felfeszítették az összes ládákat. Hajnal felé a csoport felügyelője valóságos kis hegyre való papírpénzt számolt bele a vaskos bőröndbe, szép, új, muzsikáló, gyüretlen bankókat, amelyeken ismerős királyok képe komolykodott. Richard bácsi megnézte az órát, három előtt állott a kis mutató, amikor elmentek. Krózus a csoport közepén haladt, épp olyan nyugodtan és csöndesen, mint máskor. Szobáját lepecsételték. Richard apó úgy nézett a kerek, vörös viaszfoltokra, mintha a szívéből tépték volna ki.

III.

— Hét perc óta dörömbölök és kegyed csak nem akar felébredni!

Modora álmosan és ijedten érdeklődött, vajjon miért kell felkelnie? Alig hogy kinyitotta az ajtót, a párnák elé állott, mintha meg kellene védelmeznie hallatlan kincsét — az ezrest. Richard bácsira bámult. Az öreg újra tár homlokát kopogtatta

a kis ceruzaheggyel. Szemöldöke szokatlanul magasra ugrott. Sűrűn bólogatott és szinte suttogva mondta:

— Tudtam, előre tudtam, hogy ez lesz a vége! Én még sohasem tévesztettem össze a fontot a frankkal! Elvitték...

— Kit?

— A Krózust!

— Ki?

— A rendőrség!

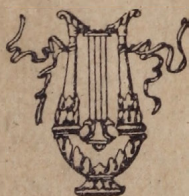
— Miért?

— Pénzt hamisított a gazember! — szökkent fel Richard apó hangja és magasra tartott fejjel úgy állott a szobában, mint a megkövült ítélet. Így aztán nem látta, hogy szegény Modora olyan pózzal, amelyet érdemes lett volna fába faragni, lerogyott. A szívét valami otromba fájdalom hasította végig. Richard apó felfigyelt a zuhanásra. Rémülten nézett Modora elfakult arcára s messze kimeredő, üveges szemétől megborzongott.

Az ezres ott aludt a meleg párna alján.

— Egyik sem ér már egy pennyt sem — sóhajtott Richard apó, amikor kissé megemberelte magát — sem a szegény szobrász, sem a pénz...

Pedig az a párna alá rejtett ezres volt az egyetlen, amiről Krózus is jól tudta, hogy nem volt hamis...



ÍRÓK ÉS GLADIÁTOROK. Van olyan teória, amely azt vallja, hogy a történelmi korszakok ciklikusan megismétlődnek. Ez a tétel tudományosan ugyan nincs megtámasztva, de úgy látszik mégis van némi igazság benne. Korunk, a gép és a nyers erő száza, hovatovább háttérbe szorítja a lelkiséget és annak megnyilvánulásait, mintha csak a régi Róma „panem et circenses” világa ismétlődne meg. Ebben a világban a költők, rétorok, filozófusok s általában a szellemi előkelőségek birodalma egészen mostohagyermek volt már az ökölvívók, a cirkuszi futtatók, a birkózók, általában a gladiátorok közkedveltségével szemben. Ez a világ, amelyről az egykori latin költők szavával élve „nehéz volt szatirát nem írni”, most modern változatban virul szemünk előtt. Vagy ne gondoljunk-e szinte természetszerűleg az írók és gladiátorok római korszakbeli ellentétére, mikor egyes jelenségek mellett csodálkozva és fejesőválva kell megállni? A multkoriban ünnepelte megalakulásának száz éves évfordulóját a Kisfaludy-Társaság, amelynek nevében a magyar irodalomnak és kultúrának hatalmas száz esztendeje ragyog. Mégis azt kellett látnunk, hogy a centenáris ünnepségre nem jutott egyetlen egy miniszter sem. Március 15-én ünnepelte a Nemzeti Színház egyik legnagyobb igazgatójának, Paulay Edének születési centenáriumát. A hivatalos képviselőre ismét nem jutott egyetlen egy miniszter sem. Ugyanaznap tartotta a Petőfi Társaság az Akadémián nagygyűlését, fennállásának hatvanadik évfordulóján. A magyar államot megint nem miniszter képviselte. Ellenben azon a délutánon, mikor egyik sportpályánkon két nemzet közti futballmérkőzés volt, a dísztribünön csaknem a fél kormány ott ült, lelkesedett és tapsolt. Nem akarjuk azt mondani, hogy a sportnak és a testi ügyességnek nincs nemzeti hivatása, de talán a magyar nemzeti műveltség szellemi nagyságai is megérdemelnének annyi érdeklődést, mint korunk gladiátorai. (—ő.)

ÚJRA A BAUMGARTEN-DÍJ. Az idei Baumgarten-díj a szoktnál is nagyobb kavarodást idézett elő a sajtóban, különösen azért, mert az egyik megjutalmazott, Fodor József nem fogadta el a számára megszavazott ezer pengőt. Tudniillik keveselte. Lehet, hogy igaza volt, lehet, hogy nem. A Baumgarten-díj igazi problémája azonban nem ez. Mikor az alapítvány életbelépett s a végrendelet Babits Mihályt tette meg kurátornak, Basch Loránt dr. ügyvéd tár-

saságában, a Nyugat még nem volt Babits tulajdona. Időközben azonban azzá lett és most azután a Baumgarten-díj, mint már egyszer kimutattuk, szinte kivétel nélkül a Nyugat munkatársainak megsegítését szolgálja. Hogy egy-két komoly tudós is díjat kap, azt leginkább a felügyeleti hatóság közbelépésének tudhatjuk be. De ha Babits egyszerűen csak a Nyugatban megjelent munkákat találja egyes egyedül jó irodalomnak?! A belügyminiszter egy szombathelyi beszédében kifejtette, hogy súlyos következményekkel járhat, ha egy nemzet rossz irodalmon nevelődik. Jó irodalmat követelt. Babits megragadta az alkalmat s a Nyugat februáriusi számában hejje-hujjázik e miniszteri szavaknak, mert hát amit ők művelnek, ők a Nyugatosok, az aztán ugy-e a jó irodalom? Meg is mondja, hogy az irodalmat ő arisztokratikusnak tartja, tehát politikán felül-emelkedőnek, ahogy a miniszter is beteg-irodalomnak jelentette ki „a napi kérdések irányzatos kezelését”. De kérjük, van-e a Nyugatban, van-e a megkoszorúzott írók műveiben egy sor pártpolitikától mentes, szabad szárnyalású elgondolás, tárgyilagos emberbrázolás, akárcsak lírai szemlélet? Ki az az író e koszorús menetben, ki eldobva magától a rutint és pártszenvedélyt, egyedül „a szellem szabad kalandszomjától” vezéreltetik?

Vegyük sorba őket, a régi koszorúsoknál elkezdve: Gellért, a három ízben, Erdélyi, a négy ízben, Füst Milán, a két ízben, Illyés Gyula, a négy ízben kitüntetett költő az a politikamentes, elfogulatlan szabadszellem-e, a művészet arisztokratikus elefántesont-tornyába zárkózott, a napi kérdések irányzatos tárgyalásától irtózó művész vajjon? Vagy Tersánszky J. J. vagy József Attila, vagy Nagy Lajos, vagy Révész Béla, vagy kicsoda közülük az, aki a l'art pour l'art elvének híve, pedig Babits szerint a Nyugat ilyesmit képvisel, sajnos csak papíron, mert óh, iróniák iróniája, Babits kijelenti, hogy „a miniszter egész beszéde az irodalomról feltűnő egyetértést mutat a Nyugat három évtizedes programjával”. Aki azonban ösmeri a fent felsorolt írók ész- és képzeletjárását, s csak egyetlen egy művüket olvasta légyen, akármelyiket, ezen a megállapításon vagy kacag, vagy megbotránkozik. Baj volna, ha ezt tenné. Itt egyszerűen politikai csalafinta van, ebben a csürés-esavarásban, mint mikor a gyújtogató tüzet kiált.

Meglátták ezt sokan a napilapok cikkezői közül is, de mily kevesen vették észre azt a nagy ellentmondást, mely Babits szavai és tettei között fennáll, mikor jutalmazásra terjesztett fel egy olyan „politikamentes” író, aminő Kassák Lajos, akin a ügyészség szeme már évek óta rajtacsüng. Nem jelent semmit, hogy éppen akkor felmentették. József Attilát is fölmentették, de ez csak nem bizonyítja azt, hogy politikamentes írók, hogy nem pártemberek, hogy nem proletárbarátok? Mindenesetre nem „az egyetemes emberi érdekek, nem a humanizmus, nem az örök szép, a béke és szeretet isteni lelkületével vannak telítve”, hanem ők bizony az osztálygyűlölet, a proletár érdekek, stb. szószólói s íme a kimondottan polgári alakulat, a Baumgarten-alapítvány, éppen őket támogatja? Hiszen Babits azt

írja a *Nyugat*-ban, hogy az írók nem kötik a pillanat céljai, sem a politika aggályai, bizonyos területenkívüliséget élvez. Ez azonban nem jelenheti azt, hogy a kommunista alkotmányt kövessék, mely szerint mindenki *szabadon* terjesztheti kommunista meggyőződését. (De csak azt!)

Egyik hetilap január 30-iki számában, megcáfolatlanul, azt olvasom, hogy az egyik kitüntetett, az alig húszéves lírai zseni, Weörös Sándor, „leventeköteles ifjú“, aki 3000 pengőt kapott, gazdag földbirtokos fia, de egyúttal Babits közeli rokona is. Amikor Fodor József költő megsértődött azon, hogy szemben a rokon fiókéval, aki 3000 pengőt, ő csak 1000 pengőt kapott, előhozakodott a fiatal leventeköteles ifjú egyik halhatatlan remekével, egy *l'art pour l'art* abszolút „jó irodalommal“, melynek egyik strófája így hangzik:

Vággyal teljes éjjbe, — plim, — plim —
Méla hold ragyog...
Cirmoskám, ha nem szeretsz, úgy
Érted meghalok,
Ha szíved
Kinevet
— Nyial prrr! —
Nem eszem több egeret...

Ime a kétségbeesett kandur futurisztika-allegorikus sóhaja! Ha szabad ez orosz-lánkörömről jósolni, vajjon mely költői sirámok fakadnak majd dallos ajkán a háromezer pengő hatása alatt gyűjtött tapasztalatok alapján? Újra csak azt mondom: gyerünk tovább. Amióta a rádióban nagy tért szorított ki magának a Nyugat köre, a rádió két lektoráról Cs. Szabó László-ról és Ortutay Gyula-ról nem feledkeztek meg a kurátorok sem. Nem is szólva arról, hogy mily groteszk látvány, mikor az alapítványi bizottság tagja, sőt elnöke hirtelen lemond tisztségéről csak azért, hogy ő maga vág hasson zsebre egy kis háromezer pengőeske segélyt, mert hát Istenem, családi bajok is vannak a világon, adta tudtunkra a másik kurátor, Basch Loránt doktor. Ha szeretnők a patetikus szólamokat, ezek után Cicero Catilina beszédét idéznők. De minek? Az elvetett mag kell, hogy kikeljen. A kultuszminisztert ezek a Babits-i szólamok — remélhetőleg — nem fogják megejteni s hiszem, hogy a belügyminisztert sem. Végre bele kell nézni ebbe a kaoszba, mert lehetetlen, hogy nagy nemzeti érdekek szolgálatára hivatott erőforrásokat magánérdekek jármába lehessen fogni, hogy igazi komoly értékeket egyszerűen félre lehessen dobni, éveken át és büntetlenül sáfarkodva, anélkül, hogy illetékes személy ne mondhasa: „eddig és nem tovább“.

(l. b.)

A SZÁMOK ÉS A NEVEK BESZÉLNEK. A rádióval kapcsolatos több elvi állásfoglalásunk után ezúttal meg akarjuk támasztani mindazt, amit a rádió irodalompolitikájáról eddig elmondtunk, a nevek és a számok dönthetetlen erejével. A statisztika adatait, neveit, a nemzeti és nem nemzeti irodalom mikrofon előtt való szereplésének arányszámát megcáfolni nem lehet. A nevek és a

számok beszélnek. 1935 július elseje és 1936 január 1. közötti időből közöljük az alábbi statisztikát. Az irodalmi vonatkozású rádiószereplések (elbeszélések, csevegek, száz könyvsorozat, magyar városok és tájak, közművelődési előadássorozat) szereplőinek nevét és világnézetét kell bonckés alá venni. Minthogy azonban a közművelődési előadássorozat előadóit nem a rádió állapítja meg, csak a négy első kategoriát kell megvizsgálnunk. Félév alatt az irodalmi szereplések száma 109 volt. Ebből a Nyugat csoportjára esik 46 szereplés, a Nyugathoz közelálló irodalmi világszemléletre 33 s még 6 szereplés olyanokra, akik szeretik magukat semleges világnézetűeknek mondani, de ahhoz az irodalmi csoporthoz tartoznak, amely a Nyugaton, a Körút lapjain keresztül, vagy a kávéházi klikkekben szerez magának érvényesülést. Ez összesen 85 szereplés. Ennek nagyrésze a rádió által favorizált „íróstárókra” jut s így oszlik meg a kiválasztottak között: Kosztolányi Dezső félév alatt felolvasott 12-szer, tehát havonta 2-szer, Kosztolányi Dezsőné szerepelt 2-szer, Schöplín Aladár 8-szor, Babits Mihály 7-szer, Szerb Antal 7-szer, Benedek Marcel 7-szer, Révész Béla 4-szer, Szép Ernő 4-szer, Móricz Zsigmond 4-szer, Laczkó Géza 2-szer, Márai Sándor 2-szer, sőt még Nagy Endrének is jutott kétszer a rádió kegyeiből.

Ezekkel a favorit nevekkal szemben egész sorát sorolhatnók fel a nemzeti irodalom képviselőinek, akik egyáltalán nem vagy csak egyszer-egyszer jutottak szóhoz a mikrofon előtt. De legyen elég az a megállapítás, hogy a 109 irodalmi szereplésből a 85 nem nemzeti és baloldali világnézetű íróval szemben mindössze 24 nemzeti, illetve jobboldali világnézetű író jutott szóhoz a rádióban. Nem hallgathatjuk el azt a különös véletlent sem, hogy 1936 január 18-án a Baumgarten-alapból 3000—3000 pengős jutalomban részesült Cs. Szabó László, a rádió irodalmi osztályvezetője és Ortutay Gyula lektor. A jutalmat odaítélő bizottság elnöke Babits Mihály, aki hétszer szerepelt a rádióban s általában döntő szava van az alapnál Schöplín Aladárnak, aki nyolcszor jutott a mikrofon nyilvánosságához. Ez legalább is enyehe inkompatibilitás, amelynek megszüntetéséről és megszűnéséről eddig még nem értesült sem az irodalmi közvélemény, sem a nagyközönség. Ezek a tények, ezek a nevek és ezek az adatok mindennél hangosabban beszélnek s igazolják azt, hogy milyen végzetes balracszúság történt a rádiónál. A Koszorú állásfoglalása után visszhangja kelt a tiltakozásnak a napi sajtóban is s tudomásunk van arról, hogy igen komoly figyelmeztetést kapott a rádió vezetősége a nagyközönség soraiból is. Talán ezért merült fel az a gondolat, illetékeseknél, hogy le kellene ülni a zöld asztalhoz és meg kellene vizsgálni közelebbről a bajokat és kellő orvosszerekről is kellene gondoskodni. Ha ezek a törekvések komolyak, akkor csak helyeselni lehet, hogy végre a magyar műveltségnek ez a nagyszerű, nagyhatalmú és főleg a megszállott területek felé hatalmas propagandával rendelkező szerve visszatér ahhoz az elgondoláshoz, amelyből megszületett; hogy elsősorban a nemzeti célokat és nemzeti ideálok terjesztését szolgálja. Ismételjük, ennek a törekvésnek csak örülni lehet.

de el lehetett volna kerülni azt, hogy kívülről figyelmeztessék a rádiót a belső bajokra, ha ez az intézmény megmaradt volna annál a hitvallásnál, amelyet Szóts Ernő és működése képviselt. (G. J.)

JOBBOLDALI ÉS BALOLDALI IRODALOM. A Koszorú mult-kori rádiókritikájával kapcsolatban egyik országgyűlési képviselő, aki az ujságírói asztal mellől került a parlamentbe, cikket írt „Jobboldali és baloldali irodalom” címmel. Ebben a cikkben több-kevesebb hozzáértéssel, de annál nagyobb fölényeskedéssel igyekszik bizonyítani tételét, hogy nincs jobboldali és baloldali irodalom, csak magyar irodalom van s ezért a rádió irodalompolitikájával szemben felhozott érveink nem helytállóak. A cikkíró olyan területen hadakozik, amelyről a Koszorú egyáltalán nem beszélt. Mi nem tettünk különbséget jobboldali és baloldali irodalom között, csupán nemzeti és nem nemzeti irodalomról beszéltünk s ebből a szemszögből mondtuk el kifogásainkat. Arról aztán igazán nem tehetünk, hogy mindenhol a világon a dolog természeténél fogva a nemzeti irodalom egyben jobboldali is, mert az úgynevezett konstruktív világnézet jegyében fejlődik ki, míg a nem nemzeti irodalom, ha úgy tetszik, a baloldali bélyeget viseli. Tehát mégis csak van jobboldali és baloldali irodalom is, vagy helyesebben, vannak jobboldali és baloldali írók. Ez olyan tény, amely ellen fölösleges harcolni. Mert ha az igen tisztelt cikkíró-országgyűlési képviselő kissé túlnéz határainkon, megállapíthatná, hogy ott ahol az egész nemzet valóban *egy* a nemzeti gondolat jegyében, mint Olaszországban és Németországban, ott szó sem lehet másról, mint nemzeti irodalomról. Próbálná csak meg valaki ott, hogy baloldali, tehát nem nemzeti legyen és kísérelje meg csak valaki, hogy cikket írjon a nem nemzeti, tehát a baloldali irodalom létjogosultsága mellett! De fölösleges is idegen országok tényeivel érvelnünk: ha nálunk nem volnának olyan egészségtelenek az irodalmi állapotok s ha nem ismétlődnének olyan gyorsan meg ma is a magyar bűnök, mint a közel multban, nem is kellene nemzeti, vagy nem nemzeti irodalomról beszélni, ahogy száz évvel ezelőtt nem is volt probléma a magyar életben, hogy irodalmunk nemzeti jellegű-e, vagy sem? S hogy ma, sajnos, az, ennek oka nem éppen utolsó sorban az, hogy nagyon sokan olyanok, akik pályájuk sikereit s jelen érvényesülési eshetőségeiket éppen a nemzeti, vagy ha úgy tetszik, a jobboldali irányzatnak köszönhetik, sikereik közben elfeledkeznek elindulásukról és éppen a nem nemzeti, ha úgy tetszik, baloldali irányzat támogatói közé állnak be. (g. j.)



IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

CSATHÓ KÁLMÁN:

A SZÉP JUHÁSZNÉ ÉS AZ ÉN LEÁNYOM NEM OLYAN.

A Szép Juhászné, Borsos Józsefnek az életregénye nem regényes életrajz, hanem a szó szoros értelmében vett regény. Borsosról az életrajzírói feljegyezték, hogy népszerűsége virágjában, nagy sikerekkel a háta mögött, aránylag fiatal korában abbahagyta a festést, visszavonult és élete utolsó éveit mint a Szép Juhászné korcsmárosa fejezte be. Hogy miért tette ezt, arról keveset szól a krónika. Mondják, hogy azért hagyta abba a festést és lett fotografus, mert elvesztette a vagyonát a börzén. Mondják azt is, hogy azért költözött haza Bécsből Pestre, mert a magyar világ feltámadásával hazajöttek onnan a mágánasaink is, akiknek dolgozott. Ezek azonban nem lehetnek komoly indítókai annak, hogy egy valóban nagy művész, amilyen Borsos volt, örökre hátat fordítson a művészetének és soha többet ne vegyen ecsetet a kezébe, azaz, ami még talán rosszabb, csak családi használatra. A regényben ennek a furesa pályatörésnek az okait próbáltam megkeresni. Bevallom, nem utolsó sorban azért, mert bennem is nagy hajlandóság ébredzik néha, hogy mindennek hátat fordítva, elbujjak a világ elől és ne csináljak egyebet, csak vadászak. Iróember azonban az ilyesmi ellen úgy védekezik, hogy kiírja magából. Hogy a regény sikerült-e azt mások fogják megítélni. De hogy nekem sikerült a megírásával megszabadulni a remeteségre való vágyakozástól, az bizonyos.

„Az én leányom nem olyan” című darabom témája majdnem egy évtized óta hever a piacon, a lábunk előtt. Tulajdonképpen érthetetlen, hogy eddig sem másnak, sem nekem magamnak nem jutott eszünkbe megírni. Az oka talán az, hogy a téma valóban elég kényes, mert könnyen sérthet érzelmeket. Ahogy én látom a dolgot, itt nem az erkölcsök romlásáról van szó, hanem bizonyos stílusváltozásról a viselkedésben. Az emberek egyik korban sem voltak erkölcsösebbek, vagy erkölcstelenebbek, mint a másokban. De voltak és vannak változások abban, hogy a bűnt az egyikben jobban titkolták, a másokban pedig kérkedtek vele. Az utóbbi alkalmas arra, hogy a kevésbé szilárdan állókat magával ragadja és ezzel valóban az erkölcstelenség felé billentse a mérleget. Ez azonban visszahatást szül és azok, akik így megégették magukat, a gyerekeiket már óvni fogják attól, hogy hasonló bajba kerüljenek. A dolog tehát természetszerűleg hullámszik és ez valójában a reménység, aminek igyekeztem hangot adni a darabomban. „Nem véletlen, hogy a bidermájer kor erényes hajadonait rokokó-leányokból lett anyák nevelték.”

HAVAS ISTVÁN: EGY ÉVTIZED.

Tíz esztendeig voltam a polgári iskolai Tanáregyesület elnöke, tán a legnehezebb időben: a trianoni összeomlás után. Bárhol voltam, bárhol dolgoztam azonban: író-lelkemet sohase tudtam megtagadni s nemcsak a pedagógus, vagy a polgári iskolai küszködő tanár szemével néztem elülálló elnöki sorsomat, hivatásomat, hanem az íróéval is. És ez semmiesetre sem volt káromra, ellenkezőleg, elősegítette küzdelmemet, úgyhogy némelyes sikerekre is lehetne hivatkoznom, amiket kiharcoltunk. Az író szemszöge tágas horizontot ölel át; kutatja a mélységeket, fölismerni igyekszik a valóságokat, hogy feltárhassa a hazugságoknak még az eredőjét is. Az író valójában lelkibúvár, mert hisz érdekes is akar lenni s mi érdekesebb a földön, mint az emberi lélek, annak megnyilvánulásai, rejtelmiei, megragadó jelenségei. Szerény írói tehetségemet egy igen fontos kultúrügy szolgálatába bocsájtottam tehát s bármily sokat dolgoztam, sok kudarcot is vallva, nemcsak hogy el nem csüggedtem, hanem izzó kitartással előretörve, élvezetem a küzdők ritka lelki gyönyörét is. A magyar művelésügynek egyik vezetőjeként: éreztem ennek a szegény országnak szíve dobogását egész közelről. Sok álmatlan éjszakám volt, sok félreértést egyenesítettem ki, sok tapintatot kellett kifejtenem, félretennem érzékenységet, eltitkolnom a jelentkező ernyedést... Aki célt akar érni, hagyja meg líráját énekei számára, ha tud énekelni s ha nem: sírja el ott, ahol nem látják.

Beszédeim, nyilatkozataim vannak az első fejezetben, ezeket én legtöbbször megírtam. Bizonyosságai annak, hogy milyen szükséges, szinte kézenfekvő elemi szükségletekért kellett harcolnom, kunyorálnom, kérnem, amik különben a magyar művelésügy emi-nens kérdései, illetőleg követelményei. Két név emelkedik ki ezen a helyen: a *Klebensberg* Kunoé és *Kornis* Gyuláé. S ha valaki olvasná könyvemet, vagy mondjuk olvasni fogja, érzi majd, hogy ügyem két atyai megértője és pártfogója volt a magyar kultusz-miniszter és államtitkára. A második fejezetben értekezéseim és előterjesztéseim, megjelent cikkeim, szóval tanulmányaim sorakoznak. A fogalmazás tanítását tán előre is vittem két ilyen cikkemben, aki első voltam azok közt, kik az *élményt* érezték itt a leglényegesebbnek: természetesen az adott viszonyok közt: a gyermeki lélek megnyilvánulásában. A polgári iskolák fogalmazása ennek folytán igen szép lendületnek indult s kartársaim ezt ma is hálásan emlegetik. De van itt például tanulmány: *Petőfi a kisdíákok lelkében* cím alatt is. Ezt a legnagyobb magyar kultuszügyet mint elnök, mint szakfelügyelő, mint oktató én mindig odaadó szívvel és kitartással hirdtettem s örököül szeretném hagyni pedagógus kartársaimnak is. Azt éreztem mindig, hogy az irodalom szeretete, megértése a tanító részéről a legnagyobb kincs, a legkitűnőbb nevelő vezérfonal munkájában, melyet a gyermeki lélek nemesítése ügyében kifejt. Az én tanításom, igazgatásom, felügyeiletem terén mindenütt fellendült a Petőfi-kultusz és mondhatom, nagy nevelő-eredményekhez juttatott

engem és valamennyiünket. Vannak emlékezéseim is a kötetben, nemcsak tanárokról, de írókról is, akik közelebb jutottak a polgári iskola, vagy általában az iskola életével; és bemutatok néhány műismertetést, irodalmi alkotást, melyet az iskola szempontjából méltatok.

Kedvenc emlékem nekem ez a mű, melyet az *Országos Polgáriskolai Tanáregyesület* adott ki, igen szép nyomdai kiállításban. Szeretném azonban, ha *nemcsak emlék volna*, hanem eszméi, szelleme, iránya, valamint a kultúrügynek benne megnyilatkozó őszinte szeretete tovább is élne és hatna. Ennyit minden író remél, tán nekem is szabad erre gondolnom.

MADAI GYULA: A BIZÁKY-HÁZ.

Különös, de tény, hogy ennek a földszagú, magyar színdarabnak a megírására — párisi benyomások adták meg az indító lökést. 1912-ben jártam kint. Gyakran megfordultam Párisba szakadt magyar iparosok, magyar munkások körében. Gyönyörűséggel néztem sikereiket, hiszen abban az időben Páris legelső divatszalonjaiban magyar munkások vezettek. Magyar kopőrök ízlése termelte ki a legfrissebb divatkreációkat, melyek onnan kiindulva diadalmasan járták be a világ minden táját. Szóval büszke voltam ott is nagytehetségű fajomra. De hiába fürödtek ezek az emberek anyagi jólétben, éreztem, hogy mindannyian egy gondosan titkolt és mégis elpalástolhatatlan lelki válságot élnek át. Megmámorosította őket az élet és gondolat szabadságának levegője, a francia temperamentum varázsa s anélkül, hogy kimondottan pártemberekké váltak volna, eszményi forradalmárokká lettek, pártütői apáik erkölcs, haza és Isten-eszményének. Titokban pedig mindenik gyűjtötte a pénzt, hogy otthon, Magyarországon házat és földet vásároljon magának öreg napjaira. Igen, az a sok, marxista forradalmár, kint Párisban, mind egy-egy kis, hazai szőlőgazdaságról, tehenészetéről álmódzott. Ez a lelki válság az én darabomnak drámai magva és feszítő rúgója.

A Bizáky ház-at nehéz lenne a szokványos, műfaji kategóriákba besorozni. Egyszerűen: színmű vér nélkül, egy magyar földbirtokos-család három nemzedékének három felvonásban összesűrített, dramatizált életregénye az egész. Azért írtam meg színmű formájában, mert fáj, hogy a gazdasors, a magyar föld és népe drámai küzködésének világa a magyar deszkákról úgyszólván teljesen hiányzik. Mi Norvégiába, Kínába, Oroszországba megyünk problémákért, mikor itthon a barázdák körül is folynak gyönyörű emberi és magyar vívódások, világnézeti eszmetusák, hullámverései a kollektív emberi léleknek s ezek ne lehetnének tárgyai az ember drámájának?

Hogy a darabnak tendenciája van-e? Van. Mint ahogy minden valamire való drámai mű eszelekményének van valamelyes eszméi melléklönggéje. Ha darabom főhősét, Bizáky Eleket, ezt a nagyakarátú, modern magyar gazdát a közönség megszeretné s benne

az egyéni sors szövevényén túl iránymutató típust, az újkor új magyarságát, a jövő egyetlen tehetséges magyarját ismerné fel, akkor én az esztétikai célnál többet érnék el. Ez a hatástöbblet volna a tendencia, amit én nem hajszolok, de jelentkezésének magyar lélekkel örvendenék.

KÁLLAY MIKLÓS: A PÁPA ÉS A VATIKÁN.

Erről a könyvemről nem sok mondani valóm van. Tulajdonképen nem is én vagyok a szerző. Nem én írtam a könyvet, hanem maga Róma és a Vatikán. Az a sok emlék, amely bennem zsongott, muzsikált és végül papírra kívánczozott.

Jó néhány éve már, hogy Rómában jártam, az igaz, hogy egészen kivételes alkalommal. XI. Pius pápa akkor ünnepelte pappá szentelésének félézázados jubileumát és egész Róma s a világ minden részéből összesereglett zarándokok örömujongása közben, tehát az egész kereszténység színe előtt mondta el aranymiséjét a Szent Péter bazilikában. Ugyanebben az évben kötötték meg a vatikáni egyezményt, amely újra helyreállította az Egyházi Államot s ugyancsak ez az év volt az, amelyben a pápa a hosszú rabság után elhagyta a Vatikánt.

Ezekben a kétségtelenül nagy időkben feledhetetlen hónapokat töltöttem Rómában. Bőven volt alkalmam látni a Vatikán életét és XI. Pius pápának, ennek a hatalmas szellemű uralkodónak, Krisztus egyik leghivatottabb helytartójának csodálatos főpapi és emberi nagysága lenyűgöző hatással volt rám. Közvetlenül szemlélhettem személyének lebilincselő méltóságát és egyben szeretetreméltó jóságát, de nagyvonalú alkotásainak, szárnyaló koncepcióinak gazdag sorát is.

Örömmel ragadtam meg az alkalmat, hogy ezeket a benyomásokat, emlékeket megrögzítsem s abban, aki már járt Rómában, újra megzendítsem a kétségtelen lelkében szunnyadó emlékek muzsikáját, annak pedig, aki csak vágyik az örökvárosba, legalább némi fogalmat adjak arról a fönségről, szépségről és kultúráról, mely a pápát a Vatikánban körül veszi.

Tudom, hogy a szó szegény magában. Ezért igyekeztem sok szép képet összegyűjteni. Nagyon sok képet. Így született meg a Pápa és a Vatikán című munkám, amelynek létrejöttében magam érdeme a legkevesebb.

VÁLYI NAGY GÉZA: KÓCSAG.

Egyik közelmúltban elhunyt nagy magyar kritikusunk egy-ízből a következőket írta rólam: „Alig van költőnk, akinek lényé szenvedélyesebb szerelemmel forrt volna össze a haza fogalmával, mint a Vályi Nagy Gézáé. Alig van költőnk, aki nála mélyebben, igazabban, érzőbben és pregnánsabban magyarabb volna.” Személyemet és poézisemet aposztrofáló eme kritikus megnyilatkozása

után egész — immár negyedszázados — költői pályámon arra törekedtem, hogy minden erőmmel, minden tettemmel, minden gondolatommal — tollal és karddal egyaránt — elárvult fajom és szét-hullott hazám javát, boldogulását, üdvét szolgáljam és erősítsem illusztris Elnökünknek március 15-iki magas szárnyalású beszédében említett „*lángoló magyar táborunkat*“.

Most megjelent „Kócsag“ című új hetedik verseskönyvem is — amelybe az utóbbi évek termésének leginkább szívemhez nőtt darabjait gyűjtöttem össze — szintén fenti szent cél szolgálatában áll. A könyvről írott eddigi megemlékezésekből is nyilván kiviláglik, hogy kritikusaim a könyv — vezető verséről elnevezett szimbólikus — címét tökéletesen megértették. Igen, a „Kócsag“ a pusztuló láp hófehér, királyi madara: az én, érzelmeimben meghamisított, lelkiségéből kivetkőztetett, külső, belső ellenségtől meggyalázott, pusztulásra szánt, királyi, magyar fajtám, amely a láp pusztuló világa szélén fejét dacos hitttel és élniakarással fúrja a végtelenbe. A szimbólikus „Kócsag“ szelleméből és lelkiségéből tisztán kirajzolódik poétai pszihém és önként adódik költői hitvallásom is: a magyar gondolatnak, a magyar géniusznak és a szent hagyományoknak áldozatos, utolsó leheletig való oltári szolgálata. A költészetről bátran és nem megalkuvók módjára hirdetett nézetem és felfogásom sem lehet más, mint az, hogy szerintem elsősorban költészet és irodalom csak az, ami a magyar sorsközösséggel, nemzeti életünkkel és politikai küzdelmünkkel vonatkozásban van. Minden izmus, divat, hóbort, idegenmajmolású irány, áramlat ki fog hullni az idők rostáján, de a nemzeti lélek talajából és életnedveiből táplálkozó költészet: nemzeti életünk hű tükre: *örökkévaló*. Szerény személyem és poézisem kétségtelen, hogy irodalmunkban egy nagy poétai hagyománynak: a katonaköltészetnek folytatólagos láncszeme s ha új kötetemmel — a nagy ősök nyomdokait követve — a magyar öntudat és a magyar katonai dícsőség egén csak egy kis méceslángot is sikerült meggyujtanom; ha égő fájdalomainknak, törhetetlen reményeiknek, isteni igazságunknak és élethez való jogainknak síró pásztorsípjá lehettem; ha földem és tragikus fajtám végtelenbe csillogó szépségét egy jöttányira is sikerült megmutatnom, akkor, úgy érzem, hogy céloamat elértem.



A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

A HATVANÉVES PETŐFI-TÁRSASÁG

— Havas István főtktár 1935 március 15.-i nagygyűlési jelentéséből —

Tekintetes Társaság! Nagygyűlési meghívónkon egy kétbetűs római szám jelzi, hogy a Petőfi-Társaság a hatvanadik évfordulóhoz ért. Születése, amelyről ma néhány szót akarunk ejteni, a kiegyezés korának első évtizedére esik; fiatal költők és írók hívták életre, akikben élt valami a hajdani *Tizek társasága* útkereséséből. Róluk köztudomású, hogy Petőfivel az élen: az íróérdekek első tudatos harcolói nálunk. S ahogy az az első nemzedék nem annyira a tekintélyek, mint inkább az ifjúság magabíró erejével indult a szervezkedésre, a kiegyezés utáni kor írónemzedéke is hasonlóképp cselekedett. Nem is annyira a vaskalaposséggel vádolt öregek ellen, mint inkább a maguk erkölcsi, szellemi s anyagi érdekei mellett küzdöttek, amellyel, hogy az újkori fejlődés útjára lépő magyarság ügyét minél nagyobb biztonságban s minél függetlenebbül szolgálhassa az ihletett toll hatalma. S a Petőfi nevével, kultusza ápolásával: egyben költői irányuk mellett is tettek valómást.

Vezért, aki körül csoportosuljanak, nem kellett sokáig keresniök, a Petőfi név maga is elvezette őket Jókai Mór-hoz. A nagy író nevének akkor már varázsos zengése volt otthon, sőt a külföldön is; csodás fantáziáját izgatta a nemzetélet multja és jelene egyaránt, művei termékeny áradatban jelentek meg s bár a hivatalos

kritika olykor meg-megtépázta babéros fejét, ő volt az ország legolvasottabb írója, méltó az írófejedelemségre. A vezéri székre ülve, megszületett a Társaság neve, szelleme és iránya.

1876 november 23-án folyt le az alakuló értekezés. Elnök lett Jókai, al-elnök Éjszaky Károly, titkár Szana Tamás. Az alapító tagok nevei közt olvassuk Abonyi Lajos, Ábrányi Emil és Kornél, Csiky Gergely, Endrődi Sándor, Győry Vilmos, Komócsy József, Paulay Ede, Pulszky Ferenc, Szigligeti Ede, Törs Kálmán, Vadnai Károly, Váradi Antal, gr. Zichy Géza stb. nevét. De ott volt már a kezdet legkezdetén ma is életben lévő két társunk: Erődi Béla és Torkos László nesztoraink.

1877 január elsején, Petőfi születése napján, az Akadémia dísztermében folyt le az első nagygyűlés. Jókai elnöki megnyitóját a nagyszámú közönség helyeslő tapssal, ritkán látott lelkes kitöréssel kísérte. Beszédjében az írói pálya emancipálását, a szépirodalom megerősödését, a Petőfi-kultusz ápolását hirdette a Társaság feladatául. Petőfi felébreszthetetlen, mondotta, de az eszme, az irány, melyet ő megállapított, életben tartandó.

Jókai huszonnyolc éven át volt a Társaság elnöke, egész 1904 május 5-én bekövetkezett haláláig. Az a tűnődő nimbusz, mely alakját övezte,

segítette célkitűzéseinek megvalósulását is. Az üléseken, kivált a nagygyűléseken, mindig megjelent, de az 1904-ik évén már nem tudott jelen lenni s betegen Nizzából küldte utolsó üzenetét: „Isten tűzszlopa vezesse útjában a lelkemhez nőtt Petőfi-Társaságot!”

Nemcsak nagy alapítója és útnak indítója társasági életünknek, hanem abban is érdeme van, hogy a nagyközönségnek irántunk egyre növekvő érdeklődését kezdettől fogva felkelte.

Utódja az elnöki székben Herczeg Ferenc lett. 1904-ben, december 28-án választották meg egyhangú lelkesedéssel. A következő év január 6-án megtartott elnöki megnyitójában a többi közt a következőket mondotta, amikben irányadó frappáns felfogását jelezte:

„A Petőfi-Társaság mindig feltétlenül hirdette és tisztelte a költői szabadságot. Irodalmi kérdésben elvi álláspontot csak akkor foglalt, midőn oly irányokkal találta magát szemben, amelyek jogtalanul bitorolják az irodalmi jelzöt. Ez azonban nem az irodalmi szabadság korlátozásának, hanem megvédésének kísérlete. A Petőfi-Társaság a maga nemzeti ideáljait oly magasságokba helyezte, hová nem férközhetik a pártharcok ostroma. Ha azonban ezeket az ideális magaslatoakat, amelyek az egész magyarság közös fellegráirai, valamikor veszedelem fenyegetné, akkor a nemzet egy szerény, de áldozatra kész csapatot találna a Társaságban, amely Petőfi nevét viseli és Jókai hagyományaiban nevelkedett.”

Herczeg Ferenc éles szeme belelátott az új idők szövevényébe s észrevette azt a merész kanyarodást is, mellyel a rohamosan fejlődő irodalom elhajlani kezd a nemzeti hagyományoktól. A század elején az írótársá-

dalom helyzete már reálisan is kialakul, tekintélyes sajtóorgánumok keletkeztek; de a külföldi szellemáramlatok mohó felszívása már ekkor táplálta azokat a csirákat, melyek a világháború utáni szélsőséges forradalom kirobbantó tényezői lettek. Elnöki megnyitóiiban többször is figyelmeztet a lappangó veszedelemre s a Petőfi-Társaság erőhatását a Petőfi-kultusz intenzív élesztésével, a tekintély növelésével s jeles írók beválasztásával igyekszik fokozni. Lendületes, eleven életet él a társaság, megcsinálja a Petőfi-házat, fölolvásó üléseire pedig tödül a közönség.

Herczeg Ferenc őszintén szerette azt a közvetlen, friss magyar szellemet, mely valójában naggyá tette a Petőfi-Társaságot; ezt egy későbbi levelében (1933 szeptember 26-án kelt) maga így vallja meg: „A Petőfi-Társaság engem kezdő író koromban, inkább előlegezett bizalommal, mint érdemek elismerésül, tagjai sorába emelt. Költői pályám első sikere döntő befolyással volt reám, hiszen minden író tudja, hogy az elismerés épp oly termékenyítő befolyással van a fejlődő költőre, mint a napfény az elvetett magra”.

Herczeg Ferenc az 1920. esztendő elején vonult vissza az elnökségtől a tagok és a közvélemény őszinte sajnálatára. Tiszteletbeli elnökké választottuk s ő megígérte, hogy minden alkalmal, amikor szükség van rá, teljes erejével tovább is szolgálja céljainkat. Utóda Pekár Gyula, akkori alelnök lett, aki a forradalmakat követő nehéz időkön átvezette a Társaságot mai megállapodott helyzetébe. Irodalmiakra gazdag multja, nagy nyelvismerete, külföldi összeköttetései: támogatják abban a hivatásos, nagy munkában, mely rá, mint a Társaság elnökére vár. Az ő elnöksége idejére, 1923-ra esett a Petőfi-centenárium,

melyet méltóan és maradandóan kellett megrendezni. „És Pekár, írja róla egy cikk, fáradtságot nem ismerő, lankadatlan buzgalommal minden erejét és idejét ennek a kultusznak szentelte, melyben a nemzetbecsületnek egyik legfényesebb dokumentumát látta. Már jóval az ünnep előtt lelkesítette a közönséget szárnyaló megnyitóiiban kötelességére, majd annak idején úgyszólván minden nagyobb hazai Petőfi-ünnepségekben részt vett; külföldi, párisi szereplése pedig felejthetetlen“.

Itt történt 1923 január 26-án, hogy Jean de Bonnefon francia kultagunk buzgólkodására Páris, világhírű egyetemének: a Sorbonne-nak 5000 embert befogadó óriási termében Petőfi- emlékünnepet rendezett. És Páris kitett magáért. Nemesak a Sorbonne terme telt meg zsúfolásig. Az utca is ünnepelt, ünnepelte a megjelent Petőfi-Társaság-i elnököket: Pekár Gyulát, aki az utcán kocsián igyekezett, hogy mint az ünnep szónoka, azon jelen legyen. Az ünnepi beszéd, melyet francia nyelven tartott, megragadta a megjelent előkelőségeket, a nagyközönséget s másnap kétszázhatvankét francia lap írt a Petőfi-ünnep diadaláról, Pekár beszédét pedig teljes egészében közölte a Sorbonne hivatalos folyóirata, a *Revue des cours et conférences*. Petőfi ünnepeltetése törte át a világháború rettentő gyűlöletfrontját először, s megnyíltak az ő nevére nemesak az antantvárosok kapui, de lakóinak szívei is.

Pekár elnöki irányításának nagy érdeme van benne, hogy a Társaságnak ez az ünnepe, hogy úgy mondjuk: ez a világmegmozdulás oly szépen sikerült.

A Társaság az ő vezetése alatt a Petőfi-kultuszát tovább is rendületlenül szolgálja s azokat az irodalmi ha-

gyományokat, melyeket Petőfi megjelenése keltett egykor szellemvilágunkban, s melyeket az első elnök: Jókai a nemzet nagy helyeslése mellett a Társaság életében szentesített. Szavait alapszabályszerű nyelven így rögzítették meg: Cél: a Petőfi-kultusz ápolása, a magyar szépirodalom, esztetika és kritika fejlesztése és terjesztése, nagy költőink emlékének és hagyományainak őrzése.

Ha ma tárgyilagosan mérlegetlünk a hatvan esztendő eredményeit, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy elsőrendű fontos nemzeti érdek volt a Petőfi-Társaság életrekeltése.

A Petőfi-név, ez a talizmán, nagyságával és tisztaságával ma bera-gyogja nemesak a magyarság-lakta földet, hanem azontúl is, a világviszonylatban a legismertebb magyar név. Ennek a névnek istenadta varázsát ébren tartani és növelni volt az első kötelessége a Társaságnak, s az eddigi három elnök: Jókai, aki 28 évig, Herezeg Ferenc, aki tizenhat évig és Pekár Gyula, aki szintén tizenhat éve áll az élén, ezt a tisztséget magukra nézve mindenkor a legnagyobbak vették. És ebben a törekvésükben a Társaság egyeteme hűségesen támogatta a vezéreket, annál is inkább, mert a benső élet a tagok közt mindig a legmelegebbnek volt mondható. Ez a jó szellem ma is él s egyik legnagyobb örök.

Ha nem is beszélünk a ma folyó munkásságról, egykori tagjaink kimagasló érdemes neveit megemlíthetjük. Ezek közé tartoznak: Bartók Lajos, Endrődi Sándor, Ferenczi Zoltán alelnökök, Szana Tamás főtítkárs, Kéry Gyula titkárs, a Petőfi-ház első múzeumőre, Abafi Lajos, Fischer Sándor, Meltzl Hugó tagok, a Petőfi-irodalom terén a legjobban hangzó nevek, tudósok, lelkes kutatók. Azokról is meg kell emlékeznünk, akik

mint írók, mint költők, alkotásaik legjavát a mi felolvasóasztalunkhoz hozták el s akiknek a Társaság iránti szeretete szintén példászerű volt. A már említett neveken kívül a következők nevei ezek: Ágai Adolf, Ábrányi Emil és Kornél, Bartha Miklós, Bársony István, Bodnár Zsigmond, Eötvös Károly, Farkas Pál, Ferenczy Ferenc, Gárdonyi Géza, Harsányi Kálmán, Inezédy László, Kemechey Jenő, Kiss József, Kiss Menyhért, Komócsy József, Lampérth Géza, Makai Emil, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Papp Zoltán, Paulay Ede, Petelei István, Pósa Lajos, Prohászka Ottokár, Rákosi Jenő, Rákosi Viktor, Rátkay László, Reviczky Gyula, Sas Ede, Sebők Zsigmond, Szabó Endre, Szávay Gyula, Szemere György, Teleki Sándor gróf, Tolnai Lajos, Törmöckény István, Törs Kálmán, Váradi Antal, Vértesi Arnold, Zempléni Árpád, Zichy Géza gróf, a nő-tagok közül: Beniczkyné Bajza Lenke, Gyarmathy Zsigáné, Kisfaludy Atala, Szabóné Nagáll Janka.

A Petőfi-kultusznak, fájdalom, nincsenek mecénásai s a nagy vagyonok birtokosai, a pénz urai nem jöttek soha segítségünkre jelentősebb összeggel. Annál inkább érdeklődött a Társaság sorsa iránt a kis emberek s a hazafias érzésű középosztály sok ezre s különösen a mindenkori ifjúság. S ha bármi támogatásról volt szó, tőlük kaptuk azt a leglelkesebben.

Közzadkozás eredménye a Bajza-utcai Petőfi-ház, melyet 1909-ben Herczeg Ferenc adott át rendeltetésének. Ő mondotta róla a 25 éves jubileumon a legtalálóbb szavakat: „Ez a ház, mely Jókai Mór emlékeit is őrzi, bizonyára a leggazdagabb írói múzeum, mely Európában látható. Nem veszem ki a firenzei Dante-házat és a frankfurti Goethe-házat sem. A Pe-

tőfi-ház tulajdonképen az 1848-as szabadságharc tökéletes ereklyetára, a szabadságharenek nem katonai, hanem szellemi vonatkozásait tekintve“. Ebben a házban van a Petőfi-könyvtár, melynek alapját Szana Tamás vetette meg, mikor átadta a költő első kiadású műveit. Itt vannak a külföldi fordítások is: 58 német, 17 francia, 15 olasz, 14 angol stb. Itt van egyetlen megmaradt példánya ama 1849-iki Petőfi-kiadásnak, melyet az osztrák uralom lefoglalt és máglyán égettetett el. A könyvtár további gondozásában Endrődi Sándornak volt nagy érdeme.

A társaság buzgólkodásának eredménye az egykori segesvári Petőfi-szobor, mely 1922-ben Félégyházának jutott őrzésül, a Petőfi-család együttes sírja és síremléke, a kiskőrösi Petőfi-ház, a sok-sok emléktábla az országban, mely mind a nagy költő vándorútjának egy-egy beszédes emléke, a ma egy deszkabódéba zárt pozsonyi Petőfi-szobor, mely az elszakított magyarság szabadságát is szimbolizálja, az Abafi-Aigner Lajos kiadásában megjelent régebbi könyvvállalat, a Petőfi-könyvtár, Évkönyveink, a Koszorú c. folyóirat, s a többi közt végül a Petőfi-serleg, melyet évenként, a nagygyűlés lakomáján, Halhatatlanunk emlékére emelünk.

Kiadványaink, melyek a Petőfi kultusszal és Társaságunk ügyével foglalkoztak, a következők:

Szana Tamás: *A Petőfi-Társaság 1876-tól 1901-ig.*

A Petőfi-Társaság Évkönyve. Hat évfolyama jelent meg: 1879., 1880., 1881., 1911., 1916. és 1917. évről.

Petőfi Album. 1898. Szerkesztette Bartók Lajos, Endrődi Sándor és Szana Tamás.

Petőfi Almanach. 1908. Szerkesztette Ferenczi Zoltán.

Petőfi Könyvtár. 1910-ben indult el. Szerkesztette Endrődi Sándor és Ferenczi Zoltán. 28 kötete jelent meg.

Petőfi-könyv. 1923. Szerkesztette Császár Elemér és Ferenczi Zoltán.

A Petőfi-Társaság ötven esztendeje. 1876—1926. Szerkesztette Császár Elemér, Lampérth Géza és Petri Mór 1926.

A Petőfi-Társaság Lapja. Szerkesztette Szana Tamás és Balázs Sándor. Két évig jelent meg: 1877—1878-ban.

Koszorú. 1883-ban jelent meg mint hetilap. Két éven át Szana Tamás szerkesztette, 1885-ben Ábrányi Emil. A következő évben megszűnt. Csak 1934-ben kelt újra életre, mint negyedévenként megjelenő folyóirat, amit a Társaság pártoló tagjai évi négy pengő tagdíjuk fejében kapnak meg. Szerkesztik: Császár Elemér elnöklétével Gáspár Jenő, Havas István és Lázár Béla.

Ami pedig a Társaság tagjainak írószabadságát illeti, az teljesen érintetlen, mint minden művészsabadság, melyet mesterséges korlátok

nem fészélyezhetnek. De mint minden nemzetfenntartásra rendelt és megbeesülésre számító magasabbrendű intézmény, sem a nemzet, sem a megszentelt Petőfi-kultusz hagyományaival szemközt nem helyezkedhetik, amit író-tagjainak sem szabad elfeledniök. Nem is teszik, ennek tudatával lépnek be ide; ez ennek a Társaságnak szelleme, most már hatvan év óta. Herczeg Ferenc az 1912 január 6-iki nagygyűlésen, mikor már a világháborút megelőzően jelentkeztek a szellemi kilengések, elnöki megnyitójában ezeket mondotta: „A tehetség nem pótolja a nemzeti érzést. És aki magyarul ír, de nem érez magyarul, annak tehetségéből nincs haszna sem az országnak, sem az emberiségnek. Annak tehetsége a természet efemer játéka, gyorsan ellobbanó lidércfény a mocsárban. A Petőfi-Társaság kulturális és irodalmi érdeket véd, midőn kötelességének tartja a nemzeti érzés ápolását.”

A magyar író és író-társaság feladatát ennél klasszikusabban senki sem határozta meg.

A TÁRSASÁG MUNKÁSSÁGA AZ ELMÚLT ÉVBEN

Gondot fordítottunk a Petőfi-kultusz ápolására, a költőre vonatkozó adatok gyűjtésére s a külföldi kapcsolatok növelésére, amiről havi jelentéseink tanuskodnak. Itt különösen ifj. Hegedüs Sándor tevékenységét említjük meg, aki a Petőfi-kultuszt s Társaságunk célkitűzését igyekezett külföldi szerepléseivel öregbíteni, *Pintér* Jenőnek Petőfi-élettrajzát, mely a varsói Magyar Egyesület kiadásában jelenik meg, *Gyalui* Farkas kolozsvári tagtársunk készülő bibliofil munkáját, mely *Petőfi a világirodalomban* cím alatt fog napvilágot látni.

A Petőfi-Társaság 60 éves történetét, amit örömmel jelenthetünk, Császár Elemér és Havas István írja meg. A mű a könyvpiacra is megjelenik és megkapják a pártoló tagok is.

Folyóiratunk a *Koszorú* folytatólag ebben az évben is négy füzetben jelent meg Császár Elemér alelnök főszerkesztésében, aki a szerkesztőbizottsággal egyetemben számról-számra mind gazdagabban jelenttette meg.

A Petőfi-ház a múlt évben is gyarapodott értékekben, melyek közül Csók István híres Petőfi képét kell megemlítenem, melyet a művész

ajándékozott a háznak. Az anyagiakkal fájdalmasan küszködő ház ebben az évben is rendelkezésére állt a közönségnek.

A múzeumőr: Gáspár Jenő, a társaság titkára, sok külföldi érdeklődőt fogadott ez évben, akik nagy figyelemmel és elismeréssel nézték meg a múzeum kéziratait, könyveit és nagyszámú ereklyéit. A hazai látogatók száma ezerrel megaladt az előbbi évek látogatóinak számát.

Az 1935. évet Rákóczi Ferenc halálának 200. évfordulóját ünneppé avatta az országos kegyelet, melynek megnyilatkozásában a Társaság, tagjai pedig külön is kivették részüket. Három nagy munkát azonban meg kell említenünk, mint az ünnep maradandó értékeit: Herczeg Ferenc *Pro libertate* címen folyó regényét, melyben a fejedelem alakja eddig alig látott plasztikus fényben ragyog fel előttünk; Szathmáry István: *Rákóczi* c. 20 énekes költői elbeszélését, melynek lapjairól a lángoló szeretet művészi szépségei, lelkes ütemei csapnak felénk, és Lázár Béla: *Mányoki Ádám* c. kötetét, melyben a fejedelem festőjének életével kapcsolatban a Rákóczi-kor művelődéstörténeti képét sok új adattal, felkutatott adalékkal gazdagítja.

Felolvasó ülést a múlt évi áprilistól, közgyűlési évünk kezdetétől a naggyűlési napig kilencet tartottunk. Ezek közül az október 20-ikat Hugó Viktor, a december 8-ikat pedig Liszt Ferenc emlékezetének szenteltük. Az utóbbit, mely az Akadémia dísztermében óriás közönség jelenlétében folyt le, emlékezetessé tette Pekár Gyula elnök-megnyitója Liszt nagyságának nemzeti jelentőségéről, Hubay Jenő t. tagunk tanulmánya a lángeszű mester életpályájáról, Harsányi Zsolt: Magyar rapszódia c.

Liszt-regényének egyik fejezete és Kiss Ferenc szavalata, aki Vörösmartý klasszikus Liszt-ódájával remekelt. A lelkes ünnep, Hubay Jenő indítványára határozatot hozott, hogy a Társaság mozgalmat indít Liszt Ferenc hamvainak hazahozatalára.

Vidéki naggyűlést tartottunk Bonyhádon okt. 20-án, másnap pedig a szomszéd Závodon, ahol Váradi Antal egykori főtitkárunk szülőházán emléktáblát állítva, azt lelepleztük. Kiszálltunk a Kisfaludy-kör meghívására Győrött is december 29-én, ahol a város és közönsége szintén nagy szeretettel fogadta a Társaság tagjait.

A budapesti és vidéki felolvasó üléseken szereplő, társasági életünkben tevékenyen közreműködő tagjaink névsora: Pekár Gyula elnök, Herczeg Ferenc tiszteleti elnök. Császár Elemér alelnök, Szász Károly alelnök, Havas István főtitkár, Gáspár Jenő titkár, Hegedüs Lóránt, Hubay Jenő, vitéz József Ferenc tiszteleti tagok, Babay József, Baja Mihály, Bán Aladár, vitéz Bodor Aladár, ifj. Bókay János, Bónyi Adorján, Czöbel Minka, Csathó Kálmán, Falu Tamás, Farkas Imre, Feleki Sándor, Gyököcssy Endre, Harsányi Lajos, Harsányi Zsolt, Hegedüs Sándor, Kállay Miklós, Komáromi János, Lázár Béla, Lőrinczy György, Madai Gyula, Nadányi Zoltán, Oláh Sándor, Pintér Jenő, Surányi Miklós, Szathmáry István, gróf Teleki Sándorné (Szikra), Vályi Nagy Géza, Voinovich Géza és Zádor Tamás rendes tagok, Gyalui Farkas, Gyallay Domokos, Jankovics Marcell, Kristóf György levelező tagok.

Célkitűzéseink megvalósításában Pekár Gyula elnökünk példaadóan járt elől az irodalmin túleső politikai és társadalmi tevékenységével is. Az a szeretet és megbecsülés, mely őt köztünk méltán éri két társával: a

két alelnökkel: Császár Elemérrel és Szász Károllyal együtt, gyújtópontja a Társaság életének, s belőle csak siker és fény fakadhat munkásságunkra.

Herzeg Ferenc, mint minden évben, most is a legnagyobb nemzeti ügyet: a revíziót szolgálta hétről-hétre megjelenő cikkeivel. Ezekből az írásokból nemcsak a hit szuggesztív ereje, hanem az Igazság szavának szokatlan világossága is árad felénk. Valamennyien hatása alatt vagyunk. *Kornis* Gyula, mint a Pázmány-egyetem ezidei rektora, e háromszáz éves intézményünk jubileumán beszédeivel, cikkeivel és könyveivel nemcsak a nagy egyetem kultúrártékeit ragyogtatta fel, nemcsak megvédte az eltulajdonítást megkísérlő vádak ellenében, mint a nagy alapító elvitathatatlan magyar alkotását, hanem Pázmány alakját új adatokkal is megvilágította.

De nem maradhatnak megemléketlenülül *József Ferenc* kir. hercegnek az ország különböző pontjain mondott beszédei, felolvasásai, melyekkel mindegyik a legeminensebb kultúrügyeinket szolgálta, hogy önzetlenségével hasonló készségre buzdítsa az országot.

Tagtársaink munkásságáról egyébként nemcsak a felolvasó üléseken, hanem a *Koszorú* hasábjain is mindenkor megemlékeztünk. Közel harminc művet tesz ki az az önálló irodalmi munkásság, mely regényeikről, vers- és novellás könyveikről, tanulmány-köteteikről és ifjúsági műveikről beszámol. S mert eddig nem volt alkalmunk rá, megemlékeztünk itt *Csathó* Kálmánnak: *Az én leányom* nem olyan c. vígjátékáról, mely március 7-én a Vigszínházban, *Hubay* Jenőnek: *Az önző óriás* c. balletjéről, amely az Operaházban és *Karenina*

Anna c. operájáról, mely a bécsi bemutatóján aratott nagy sikert.

Az 1936. esztendő azonban őt, egykori érdemes tagunk emlékezetét is idézi föl, lévén ez az év születésök századik évfordulója. A politikai és nemzeti mozgalmakban annyira gazdag 1836. esztendő szülöttei:

Agai Adolf, aki Porzó néven kora nevezetes tárcaírója volt, a ma sorvadásnak induló magyar tárca egyik felvirágoztatója. Megalapítója s 48. évén át szerkesztője a *Borsszem Jankónak*, melynek humoros alakjait szinte egymaga teremtette meg. Sok kötete jelent meg s ezenkívül az egykori *Kis Lapot* is ő hívta életre. 1916-ban halt meg Budapesten.

Kisfaludy Atala, költőnő, a Petőfi-Társaság első nőtagja, aki *Atala költeményei* c. kötetén kívül rajzokat, elbeszéléseket írt. Szalay Károly egykori országgyűlési képviselő felesége volt, Szalay Fruzina költőnőnek pedig édesanyja. 1878-ban lett tag s 1811-ben halt meg.

Komócsy József költő, Társaságunk egyik alapítója, alelnöke, az örökös jókedvű bohém, kinek művei közül nagy sikert aratott (több kiadás ért) verskötete: *A szerelem könyve*, mely 1883-ban jelent meg először. *Komócsy* 1892-ben halt meg s a Zala György alkotta síremlékét a Petőfi-Társaság állította sírja fölé, a Kerepesi-úti temetőben.

Paulay Ede, aki az 1836. évnek épp márc. 15. napján született, eredetileg a papi pályára készült, de színész lett a vidéki színpadokon; 1863-ban a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek később főrendezője, majd egyik legkiválóbb igazgatója lett. Magas irodalmi színvonalat teremtett s egyik nagy érdeme, hogy a Madách „Ember tragédiáját”, s a Vörösmarty: „Csongor és Tündéjét” szín-

padra alkalmazta. Alapító tagunk volt s 1894 március 15-én halt meg.

Vértesi Arnold, termékeny elbeszélő, aki már 1888-ban megülte ezredik novellája megjelenését. Író, hirlapíró és szerkesztő volt, nagyszerű meseszöví, amit Arany János azzal honorált, hogy e tekintetben mindjárt Jókai után helyezte. Sok műve jelent meg. Alapító tagunk volt ő is. 1911 aug. 16-án halt meg Budapesten.

Alkotásaik érdeme növelte azt a nagy szellemáradatot, mely mint egy kultúrfolyam, fényével áttört a magyar idők küzdő árjain, s ha el is zúgott, mint Dunánk habjai, szünet nélkül folyik itt tovább, hogy termékenyítse, virulásra serkentse a lélekmozgásokat. Emlékük él.

MULT ÉVI HALOTTAINK.

Szomorú szívvel jelentem, hogy tagjaink sorából hárman húnytak el.

Szávay Gyula a Társaságnak 5 éven volt főtítkára, aki különösen a Petőfi-centenáriumra idején szerzett érdemeket munkásságával. Kíváló költő volt, a melegebb érzések s a humoros hangulatok jókedvű énekese. 1935 május 2-án halt meg, a Farkasréti temetőben temették el. Ravatalánál a főtítkár mondott búcsúztatót.

Kenedy Géza a magyar íróművészet lankadatlan munkása, aki mint író, szerkesztő és műfordító szerzett maradandó érdemeket. Társaságunknak harmincnyolc éven át volt lelkes tagja. 1935 május 15-én halt meg, a Farkasréti temetőben nyugszik. Ravatalánál Bán Aladár mondott beszédet.

Géczy István drámaíró, különösen a népszínmű jeles művelője, aki e téren új utakat is keresett és talált. Nevét a Gyimesi vadvirág c. népszínműve alapította meg. 1936 január 7-én halt meg, ő is a Farkasréti temetőben nyugszik. A Társaság nevé-

ben Pekár Gyula elnök búcsúztatta el.

Elhunyt társaink érdeméről részletesebben a *Koszorú*-ban emlékeztünk meg.

Ez évi március 3-án tartottuk meg tisztújító és tagválasztó közgyűlésünket, melyen a tagok közül 27-en jelentek meg. Társaságunk történetében ritka eset, hogy a tagok titkos szavazással egyhangúan választották volna meg elnöküket, mint most Pekár Gyulát s ugyancsak titkos szavazással egyhangúlag az egész tisztikart. Ez a bensőséges, harmonikus szellem legyen további vezérlőnk küzdelmes trianoni életünkben.

AZ ÚJ TAGOK.

Közgyűlésünk *tiszteleti* tagjaink sorába egyhangúan iktatta *Lőrinczy* Györgyöt, Társaságunknak 28 éven át rendes tagját, aki félszázados írói munkásságával feledhetlenné tette nevét. Prózaí és költő műveiben, rendületlen meggyőződésben, egész élete kulturális tevékenységében a magyar érzés tisztalelkű megnyilatkozója volt. Az általa annyira szeretett felvidéknek, különösen Gömör, Nyitra és Komárom közép és népi osztályának nagy megfigyelője, erényeik magasztalója, életök művész rajzolója. Mély szeretete adja írásainak a gyémántos fényt és az arany melegségét. Ez a tulajdonsága tette őt legkiválóbb ifjúsági írónkká is. Ötven szépirodalmi műve s ugyanannyi ifjúsági könyve hirdeti hatását és alkotó erejét, megörökítve hervadhatatlan érdemeit.

Rendes tagok lettek: *Agyagfalvi Hegyi* István, költő, aki férfikora elején lépett olvasóközönsége elé. Tizenegy éve ír s négy értékes kötet jelzi munkásságát. Lírája őszinte, zengő,

ereje közvetlen és keresetlen, művészete mégis tudatos. Az élet szépségét, családi élete boldogságát helyenként szinte a Kriza: Vadrózsáinak nyelvén szólaltatja meg. Hazafias tárgyú dalaiban a hang meleg rezgése és újszerűsége tesz jó hatást. A Társaság még sokat vár tehetségétől.

Földi Mihály az új magyar regényirodalom egyik kiemelkedő alakja. Műveiben az emberi nagy megmozdulások, az élet vágyai és nyugtalanságai, a hit és a szkepszis, az élv és az akarat lelki és testi indítékai jelennek meg szemléletes költői feldolgozásban. Regényeinek nem csupán a témáiban s elgondolásában mutat meglepő sikereket és modern szellemet, hanem nyelvében is, mely a hangulat, szín, az új lehetőségek festését szolgálja finom árnyalatokkal. Munkásságát az útkeresés, meg a folytonos fejlődés jellemzi, érdeklődéssel várjuk további alkotásait.

Költőjaink lettek: Kisfaludi Strobl Zsigmond és Lux Elek szobrászművészek. Mind a ketten a Petőfi-kultusz területén szereztek érdemet erre. Kisfaludy Strobl alkotta a nagykanizsai hősi emlékművet, melyen Petőfi plasztikus alakja buzdítja a 48. gyalogezred hőseit a harcra. Lux Elek Társaságunk plakettjén, mely nagydíjaink jelképes mása, Petőfit mintázta meg s e művével a legszebb plakettek egyikét teremtette meg.

KITÜNTETÉSEK.

József kir. herceget, a nagy József nádor fenséges unokáját, a M. T. Akadémia március 10-iki ülése elnökevé választotta. A királyi herceg, Társaságunknak is büszkén vallott tiszteleti tagja, az ország legszeretettebb történelmi nevű egyénisége. A ma-

gyar tudósnak ez a kitüntetése pedig megerősítése annak a közbecsülésnek, melyet vele szemben a magyarság milliói oly őszinte melegséggel éreznek.

Berzeviczy Albertet, tiszteleti tagunkat s a M. T. Akadémia elnökét abból az alkalomból, hogy e díszes elnöki széktől megvált, Horthy Miklós, Magyarország kormányzója, teljes elismerésével tüntette ki. „Egy emberöltőn át, — szól a legfelsőbb kézirat meleg elismerése, — állott a magyar kultúra e fényesmultú intézménye élén, méltóan képviselve annak nemes hagyományait és gondosan őrködve azon, hogy a nemzet szellemi életének e jelentős tényezője eredményesen töltse be hivatását“.

Ugyanakkor, március 11-én Balogh Jenő v. b. t. tanácsost, az Akadémiának tizenöt éven át volt nagydíjnyertes főtítkárárt is hasonló kitüntetés érte. Hálásan emlékezünk vissza az ő konciliáns egyéniségére, Társaságunkkal szemben tanúsított sok figyelmességére és szívességére, akik az Akadémia helyiségének, előkelő oltalmának kezdettől fogva élvezői vagyunk.

Bán Aladárt a centenáris Kalevala bizottság Helsinkiben a művészi kivitelű Kalevala, éremmel tüntette ki. Elismerése volt ez annak a tevékenységnek, amelyet Társaságunk munkás tagja a finn eposz ismertetése és népszerűsítése körül mind a finnországi, mind a magyarországi ünepségekben kifejtett.

Itt említjük meg, hogy a Petőfi-Társaság ez évi nagydíjával (Gyulai-nagydíj) Szász Károly alelnököt és Lázár Béla r. tagot koszorúzta meg. A kiküldött bizottság elnöke most is Császár Elemér volt, tagjai Pintér Jenő és Dútká Ákos, aki a nagydíjnyertesnek a jelentést előterjesztette.

HATVANADIK NAGYGYŰLÉSÜNK

— Gyökössy Endre serlegbeszéde —

Március 15-én, nagygyűlésünk napján az Akadémia díszterme zsúfolásig telt meg az érdeklődő közönséggel. Az előkelő vendégek díszhelyén, mint minden évben, most is ott volt *vitéz József* kir. herceg, tábornagy, társaságunk tiszteleti tagja, a főváros közönségének képviselőjében *Sipőcz Jenő* főpolgármester, a kultuszminiszter nevében *Marjay Ödön* miniszteri tanácsos, az Akadémia képviselőjében *Voinovich Géza* főtitkár, a Kisfaludy-Társaság megbízásából *Kéky Lajos* titkár, kormányfőtanácsos, ifj. *Némethy Károly* tanácsnok, azonkívül az irodalmi közélet kiválóságai közül igen sokan, a tagok nagyszámában. Az ünneplő közönség és a karzaton az iskolák ifjúsága egészítette ki a nevezetes irodalmi nap teljes lelki fényét.

Az elnöki emelvényen *Pekár Gyula* elnökölt, jobbra ült tőle *Császár Elemér* alelnök, balra *Kornis Gyula* a székfoglaló tiszteleti tag, *Havas István* főtitkár és *Gáspár Jenő* titkár.

A tárgysort lapunk más helyén közöljük, a felolvasottakat is kiadjuk folyóiratunkban. Itt csak mint tényt konstatáljuk, hogy a közönség áhítata, odaadó lelkesedése és ünnepi érzésének megnyilvánulása a maga nemében oly szép volt, hogy szinte páratlannak mondható. Ahogy figyelte a megnyitó frappáns igazságait, a társaság életének beszámolóját, a kitüntető jutalmazást, a Petőfi csodálatos alakjának filozófiai mélységekkel történt új megvilágítását, a tagavató beszéd szépségeit, a versek és novella finom hangulatait s főlemelő művészi melegséget, végül a Nemzeti dal páratlanul szép előadását: az a lelkében mélyen

érintett hallgatóság halálja s ünneplő gesztusa volt. Itt nem tombolt, nem szertelenkedett, nem vonaglott a lélek, hanem hitet és erőt vett fel magába s beleolvadt a szellem üdítő áramában.

A nagygyűlés után a Dunapalotában ötven terítékes bankett volt, amelyen az első felköszöntőt a kormányzóra *Pekár Gyula* elnök monddta, majd *vitéz József Ferenc* királyi herceg mondott lelkes és magyar hittel teli beszédet. Ezután került sor Gyökössy Endre rendes tag felszólalására, aki a Petőfi-serleg megemelésével a következő beszédet mondotta:

— Petőfinék a halhatatlanságon kívül semmi se sikerült. Tragikus életű ember volt. Mindig szépet álmodott, folyton a csúcsra tartott, haláláig tiszta maradt s mégis egy-egy legyőzhetetlen botlása fiatal életét szinte apró részletekben törte össze. Tele volt ez a fékezhetetlen ifjú a tanulás szomjúságával s nem tudta iskoláit rendesen elvégezni. Tele volt ez a robbanó férfi a fiúi szeretet hihetetlen gyöngédségével s majdnem tehetetlenül kellett néznie, hogy édes apja és édes anyja öreg korában a nyomorúsággal birközik és koldusan hull egymás után egyik a tifusz, másik a kiøiera halottjaként a sírba. Tele volt ez a meleg ember a baráti szeretet örömével s úgy kellett a harci mezőre a halál felé indulnia, hogy Tompától és Jókaitól — legszeretettebb barátaitól — haragban szakadt el. Tele volt ez a mélyről jött apostol a népszerűtet boldog izgalmával, s meg kellett érnie, hogy szülőföldje népe durván megtagadta tőle a maga nemzetgyűlési képviselőtét.

Tele volt ez a boldogságot kergető költő a szerelem dalaival és himnusaival s Csapó Etelkét, a „tizenöt tavasz elhervadt rózsaszálá“-t maga fektette koporsóba; Mednyánszky Berta, a „szép vidéknek szépséges leánya“ más férfi felesége lett és Szendrey Juliáról, a „feleségek felesége“-ről a mézeshetekben megálmodta és megírta, hogy „eldobja egykor az özvegyi fátyolt“. Tele volt ez a fegyelmet alig tűrő nagy-magyar katona korában is a lázadás szerelmével s nem tudta megakadályozni, hogy Bem tábornok, „Osztrolenka véres csillaga“ agyon ne lövesse azt a tűzmestert, aki Petőfi őrnaggyal szemben fegyelmetlenül viselkedett. És tele volt ez az örök nyugtalanságában is családi fészekre vágó énekes madár az apai szeretet gyönyörűségével s úgy tünt el a halhatatlanságban, hogy kisfiának nem tudott vihart is álló fészket rakni.

— Az ellenmondások és összeütközések óriása volt ez a tragikus életű költő, akinek a halhatatlanságon kívül semmi sem sikerült. Az ellenmondások és összeütközések örök lázában égő Petőfi-lélek legzavartalanabbul szemlélhető, szinte megtapogatható a nagy költőnek a királyokról, a királyságról írt verseiben, ha ezekre a költeményekre azonnal ráolvassuk azokat a Petőfi-verseket is, amelyekben a királyság és a korona történelmi fénye jelenkezik igen sűrűn, mint vers-szépítő hasonlat, vagy vers-erősítő kép.

— Petőfit, a kiskúnsági magyart nemzete keserű sorsa, háromszázéves viharos vergődése, mint költőt is égette és tépte. Így szakadt ki belőle 1844-ben írt „Honfidal“-a és 1849-ben írt „Csatában“ c. riadója között — öt év alatt — a hasonló lelkű és lángú költemények gyöngy-

sora: a halhatatlan Petőfi-versek leggyőzhetetlen légiója. Csak Petőfi zsenije ajándékozhatta nekünk ezeket a ma is, holnap is, és holnapután is élőn zengő igéket: „Tied vagyok, tied hazám e szív e lélek, — Hazám dicső nagy ősei, ti földet rázó viharok, — Isten csodája, hogy áll még hazánk, — A század viselős, születni fognak nagyszerű napok, — Ha a föld Isten kalapja, Hazánk a bokréta rajta, — Magyar vagyok. Legszebb ország hazám az öt világ-rész nagy felületén, — Mi mostan a magyar, holt dicsőség halvány kísértete, — Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága? — Van-e egy marok föld a magyar hazában, amelyet magyar vér meg nem áztatott. — Élni nem tudunk és halni nem merünk, — Él a magyarok Istene, hazánkat átélve tartja atyai keze, — És jöni fognak rettentő napok, — Haza és szabadság, ez a két szó, melyet Először tanuljon dajkától a gyermek, — Tiszteljétek a közkatonaikat, Nagyobbak ők, mint a hadvezérek, — Csak nem fajult el még a székely vér! — Minden kis cseppje drága gyöngyöt ér!“ A „Talpra magyar“ ébresztő igéjével fölesattanó „Nemzeti dal“ pedig 1848 március 15-én történelmi tetté nőtt. Petőfi Napoleon dicsőségéhez mérhette a magáét. A látnokká gyült költő megérezte, hogy történelmi nappá lépett elő március 15-ike. Ő volt az első magyar, aki az egész év történelmi fényét is fölfogta s „1848“ c. versében tulajdonképpen megjósolta az esztendő halhatatlanságát. Igaza lett.

— De most már Petőfi a ráomlott dicsőség izalmában belekarolt a napi politikába is. A nemzetgyűlésbe kívánczó költő az egész nemzetet áttűzesítő versei mellett „politizáló“ verseket is írt. Az idegen királyi család rajtuk uralkodása a gyűlö-

let extázisáig fűtötte agyát és szívét. Sístergő egész versekkel, vagy egy-egy más költeményében lázadózó verssorokkal harcolt kíméletlenül a királyok ellen.

— Tagadhatatlan, hogy egy világzseni lelkéből és szívéből robbantak ki és zuhantak rá a szabadságért talpra ugrott nemzetre a királyok bűnével toporzékoló Petőfi-versek is. Ezeket a verseket még sem lehet mindig az esztétika finom mérlegével értékelni. Izleljük csak meg ezeket a költeményeket! Hogy viharoznak, gúnyolódnak, szikráznak az ilyen sorok: — Nincsen többé szeretett király, — Ti elesapott királyok itt Európában valamennyien, jertek mihozzánk, — Ti bíboros haramiák, ti koronázott tolvajok, Ha a király s haza egy úton nem járnak, Egyiknek vesznie kell, veszni a királynak, — Te rác, te horvát, német, tót, oláhság... reánk úszít a hűtelen király, — Akasszátok fel a királyokat, — Hiába ömlik hősök véretek, Ha a koronát el nem töritek, — A korona nagyon drága, nem való az a királyra, — A királyi széken ember helyett vadállat ül, Uralkodik kegyetlenül, — Szent a csata, nem halrcolunk királyért, Én is segítek koronát leütni a király fejéről, — Midőn a népek *gyermek*ek valának, Magoknak cifra ragyogó *játék*-szert, bíbor karszéket, koronát csináltak, — Jött a dőghalál, Reánk lehelt rothadó lelkéből azt sátándülihel a gonosz király.“ Ezeket a Petőfi-verseket visszautasította a Petőfiszerező királyával harcban álló magyar nemzet nagy többsége. De ezeket a költeményeket a levert szabadságharc nemzetgyalázó zárójelenete: a 13 aradi vértanú szörnyű halála, — ha esztétikailag nem is, de történelmileg megdöbbentően igazolta. S ez az oka, hogy Petőfi halála után

közelebb jutottak a legázolt és újra szenvedő nemzet szívéhez Petőfinék e „politizáló“, sokszor gyenge költeményei is.

— Ha most elébe kerülünk a szabadságharc két esztendejének és 1842-ig keressük Petőfivel a boldog találkozót: az egyre hódítóbb fényű költő verseiben a királyság és a korona, mint hangulatfestő, gondolat-érzékeltestő, érzelemmelegítő kép mosolyog nagyon sokszor reánk.

— Petőfi kerekén nyolcszáz költeményt írt s minden huszonötödik versét egy-egy olyan hasonlat frissíti, színezi, fűti, melyben a királyság, vagy a korona történelmi fénye, szinte templomi áhitattal csillog, vagy vigasztal. S ezek a hasonlatok Petőfi költeményeiben nem holt versdíszítő költői elemek csak. Petőfi együtt él ezekkel a képekkel. Hisz ezekben a hasonlatokban. Izgalom és élmény veti ki szívéből és agyából. Őszinte. Petőfi őszinte akkor is, mikor azt mondja: „Nincsen többé szeretett király“. De őszinte akkor is, mikor azt írja, hogy „a költő a királyi kép a világ tallérján“.

— Az ellenmondásokat és összeütközéseket Petőfi tragikus életében éppen ez a minden gondolatán és érzésén átzúgó őszinteség táplálta. Figyeljünk csak a királyságba és koronába karoló többi Petőfi-hasonlatra is!

— A szerelmes költő szerelme mámorában mondhat-e szebbet álmairól és szerelmeséről: Minden álmom egy fényes királyság S koronája te vagy angyalom.?

— A szerelme sikerében bízó poeta milyen hüen teríti elének izgalmát: Tündérország, mely előttem áll, Sikerüljön ezt bevennem: akkor Én leendek a tündérkirály. Vagy: ... király vagyok ... kevélyen hordom koronámat, a fényes reményt. A sze-

relem fényét és erejét akarja Petőfi jellemezni s akkor írja: Valamint a a három napkeleti királyt, A csillag, úgy kísért engem a szerelem, — Legszebb idője Életünknek, Amikor a szív először Népesül meg, A midőn kíséretével Benn terem, A hatalmas nagy király, A szerelem.

— Szerelmese legkisebb hozzáhajlásáért a legnagyobb áldozatot kínálja. Mi lehet ez? Így felel Petőfi: Ha királynak születtem volna, Letenném koronám, Egy kis virágkoszorúért, mit kezecskéd fűzne rám. A boldog szerelem gyönyörűségét érzékeltetheti-e megkapóbb képpel: Arany felhőkön szállott A nap violaszín hegyek mögé, A szikla, melyen állottunk, piroslott A végsugártól, miként bíbor párna. A trónon. De hisz, trón volt ez; mi rajta A boldogság ifjú királyi párja. Vagy így: Tudod-e még édesanyám, Mikor gyermek voltam, Kinn az utcán házunk előtt Játszadoztam a porban. Már ott az járt a fejembe, Ha belőlem király lenne... az Isten meghallgatott, Megsegített, király vagyok. Király vagyok én, mióta Bírom Juliskámat, Nem fejemen, de szívemen hordom koronámat, Eszemadta Juliskája, Szívem arany koronája! A családi élet derűjében így festi le magát: Amióta én megházasodtam Valóságos fejedelem vagyok, Trónusom a karszék és pipámnak Hosszú szára a királyi bot.

— Petőfi, a nép fia, a királyban, mint maga a magyar nép is, a csúcson álló, szeretettel és hódolattal átélt első magyar embert látta s mikor falusi pihenőjén magáról szédet és nagyot akart mondani, kiröppentek belőle ezek a töretlen lelkű sorok: Király vagyok most minden alkonyon: A nap pirosuló fényt lövel reám, A nap pirosuló búcsúsugara Bíborra festi egyszerű ruhám. A

Hortobágy is „a puszták óriási királya“, mert az első, a legnagyobb magyar pusztá. A pusztát perzselő forró nyárdéli nap pedig két ember boldogságát rajzolja elé: A királyt és a gulyásbojtárét, mert „a király pihen aranyos karszékén, Gulyásbojtár kedvese ölében“, A hold „az égen, az éj ragyogó királya“. Király az ész is s vigyázni kell, hogy a dárídókon ki ne düljön nyergéből; „a feledés örök királya“ pedig a hír; a kínos királya a bányaszellem, a sivatagé az oroszlán; az ember a természet söpredéke, pedig a természet királyának született; a katona méltósággal jár föl s alá a faköpenyeg mellett, mint valami kiskirály; még tyúkanyó is úgy válogat a kendermagban, hogy a kis király se él jobban; szemérmetes Erzsók az aszszonyi nem koronája és a „Mulan-dóság a királyok királya, Ez a világ az ő nagy palotája“.

— A természettel sokszor együtt élő költő a hegy és a völgy párbeszédében a nép és a király életviszonyát rajzolja meg melegen. Milyen termékenyítő áhitat sugárzik ebből a képből: Az a boldog hegy ott uralkodik Királyi széke dicső magasán, Körülövedzi hódolattal Fejét a felhő tömjénfüst gyanánt. A kelő nap első sugáriból Tesz homlokára arany koronát S a lemenő palástul adja Reá végsugarainak bíborát. Érdekes, hogy a nagy március előtt 1847/48 telén írt „Pusztá télen“ e., méltósággal lejtő Petőfi-versbe már belesajdult az eljövendő véres napok sejtelme. Mintha a verset betetőző kép a világforradalmakat szülő év elé küldött köszöntés volna: Mint kiűzött király országa széléről. Visszapillant a nap a föld pereméről. Visszanéz megegyeszer, Mérges tekintettel S mire elér szeme a túlsó határra. Leesik fejéről véres koronája.

Petőfi költészete és élete egyszerre izgatón és felemelően fejezi ki és hordozta a magyar végzetet. Ezért lehet a magyar nemzetet túlzás nélkül Petőfi nemzetének is nevezni. Az ellenmondások és összeütközések nemzetének. Tragikus életű nemzetnek. Mi is mindig szépet álmodunk, folyton a csúcsra tartunk, csak tiszta fegyverekkel harcolunk; de egy-egy legyőzhetetlen botlásunk a mi életünket is hányszor belesodorta a balsorsba. A féktelen lobogás, vagy a keserű kétségbeesés. A hebehurgya harebarohanás, vagy a duzzogó félreállítás. Nekünk se sikerült évszázadokra meghódítani, századokon át magunkhoz kötni a nemzeti jólétet és a nemzeti dicsőséget. De ha bele is hulltunk — szinte minden új században — a nyomorúság és szolgaság kínjába és szegyenébe: tiszták maradtunk mi is mindig, mint Petőfi. Ezért élünk még ma is. S én — trianoni szétszaggatásunk és arculveretésünk tizenötödik évében — azzal a megcsúfolhatatlan hittal emelem meg a „Petőfi Társaság“ márciusi ünnepségén a Petőfi-serleget, hogy a halhatatlan Petőfi nemzete is halhatatlan!

A nagyhatású beszéd után Szathmáry István köszöntötte az újonnan megválasztott elnököt és tisztikart, majd Gáspár Jenő a nagygyűlés szepreplőit köszöntötte fel. Dutka Ákos Lőrinczy Györgyöt üdvözölte tiszteleti taggá történt előléptetése alkalmaából, Bónyi Adorján pedig az újonnan megválasztott tagokra emelte poharát. Ezután Pekár Gyula mint a tavalyi nagydíjnyertes köszöntötte az idei nagydíjasokat Szász Károlyt és Lázár Bélát. A társaság ugyanis azt a szokást vezette be, hogy mindig az előző évi nagydíjas köszönti az új nagydíjast. A köszöntőbeszéd keretében adta át az elnök Császár Elemér alelnöknek és Pintér Jenőnek az 1924-ben és 1925-ben megkapott Gyulai-nagydíjukat szimbolizáló bronzplaketteket. Császár Elemér alelnök a vendégeket köszöntötte, akinek nevében Kovács Sándor evangélikus püspök szólalt fel. Lőrinczy György meghatott hangon mondott köszönetet tiszteleti taggá történt megválasztásáért, majd az új tagok nevében Agyagfalvi Hegyi István beszélt. Végül Jankovics Marcell mondott lelkes beszédet.

GYALLAY DOMOKOS SZÉKFOGLALÓJA

Gyallay Domokos levelezőtaggá fogadása a Társaság havi r. ülésén, 1936 február hó 9-én történt.

Gyallay Domokos felolvasta: *Gulyás István velünk marad* c. elbeszélését, mely igen nagy hatást keltett. A felhangzó hosszú taps után Pekár Gyula elnök a következő beszédet intézte hozzá:

— *Kedves Társunk, erdélyi Testvérünk!* Emberi létünk nagy rejtelmek közt a legfenségesebb, *ignorabilis*, a Teremtés ama kozmikus sugarkéntől izzó óriási kérdőjele: mi a

tehetség és mi legfelsőbb fokon a zseni, — mi a tehetség hivatottságának s a zseni küldetésének a kulosa, értelme, magyarázata? Azt hiszem, a problema az emberi „én“ ama „halhatatlan része“ körül forog, melyről Goethe szól Fauszt mennybemenetelének fenséges lapjain s melyet mint az istenség tulajdon lényéből adott ajándékot az ember, a *homo sapiens*, születésekor osztályrészül nyer: fáklyául a maga és mások lelkének fejlődő világítására, de főként sáfarkodásra és majdan —

visszaadáskor — mérlegelő elszámolásra. Ki tudhatná a földi fejlődés mily és mely fokán kezdjük osztályrészül kapni a „halhatatlan rész“ e tudatát és „én“-t adó isteni ajándékát?... Mi gyarlóan csak azt sejtjük, hogy nem mind és nem egyforma részt kapunk abból az égi lényegből, mely mint *Deus absconditus*, mint „rejtett Isten“ trónol földi formánkban véglehelletünkig. Bizonyos: egyikünk többet, másikunk kevesebbet kap s szent a hitünk, hogy a sokat kapó tehetségek felett a próféták, a látnokok, a lángelmék még többet, a legnagyobb részt kapják. Petőfi tudta, érezte annak a felemelő gyönyörét és marcangoló kínját, hogy legtöbbet kapott a „halhatatlan részből“, — hisz ő írta:

„..... a költő
„Az Istenség szent levele,
„Melyet leküld magas kegyében
„Hozzátok gyarló emberek
„Amelybe örök igazságit
„Saját kezével írta meg ...

Csodás szavak, melyek az istenség-gel való összefüggés nagy rejtelmére világítanak rá: igen, az istenség „a halhatatlan rész“ ajándékát azért küldi le, adja nekünk, hogy jelen legyen bennünk s az ember a tőle kapott lényeggel „ne csak örök igazságit“ ösmerje meg, hanem tán azért is, hogy — az élet legszebb szellemi céljaként — a Teremtés művében méltóan gyönyörködhessek...

— Im, a tehetség hát a gyönyör és fensőbb kötelességek mennyei kiváltsága... de miként az arany is csak nagyritkán jelentkezik a természetben tisztán, hanem többnyire ezüsttel, platínával, telurral s egyéb nemes fémekkel keveredve vagy vegyülve kerül a bányász csákánya elé, akként a tehetség is legtöbbször

nem egy fényben világít, hanem rendszerint más, melléktehetségektől színezetten sugározza be a lelkeket hivatása fényével. A költő, mint a legmagasabb fokon Petőfi, lehet látnok, apostol, hős és mártír...

— Kedves erdélyi testvérünk, ha a te értékes egyéniségedet, hivatott és küldött lelkedet szemlélem, akkor azt kell megállapítanom: benned — mint ahogy az erdélyi híres „nagyágít“ éreben az arany az ezüsttel vegyül, benned, mondom, a *költő* az *apostollal* társul. Fenkölt társulás. Poéta vagy, de kinek parnasszusi múzsája az apostoli gondjaidra bízott erdélyi magyarság gyászruhás nemtőjével ölelkezik...

— Pest-Buda magyarjai, ti ez ünnepi pereben a hálás szív meleg szeretetével s hódoló lelketek bámuló tiszteletével tekintetek a költő-apostol Gyallay Domokosra, ki a Királyhágón túl — mindig az új uralom törvényes keretei közt! — székely életét áldozva teljesíti küldetése szent kötelességét, hogy az Attilafi Csaba népet mentően tartsa meg ősi hagyományaink birtokában. Nemhiába Udvarhelyszék szülötte, benecédi fiú s nem hiába oly virtuosos utóda a XVI. századbeli Gyallay-Gálffy lófő nemzetségnek, a székely vér nem válik vízzé. Tizenegy nemzedéken át az eke, a kard s az unitárius biblia adott hivatást a Gyallayaknak... Ily hagyományok mellett csuda-e, ha a familiából *negyvenhárman* vonultak be a világháborúba. Domokos társunk Székelykeresztúron, Kolozsvárott, Bécsben végezte tanulmányait, majd Tordán lett tanár, de lett e mellett novellistává, lapszerkesztővé, tanfolyamrendezővé s közművelődési házalapítóvá is. Aztán jön a világégés. Kedves testvérünk, te 1914-ben megsebesülsz, de nem maradsz a honverés

porában, hanem lábbadozóan újra kimégysz a haretérre, végig verekszed Bukovinát, a havas Kárpátokat, Zlotalipát, Galiciát, Ukrajnát, a Kiev—odessai vonalról magas kitüntésekkel főhadnagyként térsz haza, hogy tanuja légy az erdélyi összeomlásnak. Mindenki fejvesztetten menekül Tordáról, te, mint katona a poszton, ott maradsz Erdélyben, hogy mentesd azt, amit menteni lehet s főként az erdélyi magyar falusi nép szolgálatába állítsd erőidet. A magyar vezérek aggályainak ellenére életre hívod „Magyar Nép“ című lapodat, melynek apostoli szent működésével 1930-ig már 22.000 előfizetőt szerzesz. E lapocska átveszi a szünetelő közművelődési egyesületek szerepét, dús anyaggal látja el a falusi műkedvelők, daloskörök munkásságát, — idáig már ötven könyvet adott ki, népkönyvtárakat állított fel, gazdasági tanfolyamokat szervezett s a magyar népviselet felújításával együtt a háziiparnak s a népművészetnek új lendületet adott.

— De lapod mellett hatalmas alkotásod az oly híressé lett képes *Abécé és Olvasókönyv*, no meg felbecsülhetetlen magyar értéket képvisel ama *Családi könyvtár* is, amelyvel a magyar öntudat ápolását tűzted ki további céloddul. Fenségesen bátor és minden akadállyal megvívó apostoli működés az, kedves testvérünk, téged nem tartóztat se a fáradság, se a szenvedés, se a meg nem értés, te szeretettel keresed fel a legfélreesebb istenhátamegetti falvakat, hogy lapodat, könyveidet osztogasd s egy évre szólóan ingyen példánnyal prezentáld meg a székely új házasságokat. És amerre jársz, mindenütt harcolsz a csüggedés ellen, a magyar szent hitével a megmaradás reményét rügyezteted a szívekben.

Szeret is téged a néped, szerethet is, mert amíg ily apostola van, nem lesz üres jelszavak zsákmánya, hanem szívós székely öntudattal ön-maga: magyar marad.

— De most irodalmi tarisznnyádba is hadd pillantsunk bele: Három novellás kötet: „*Ösi rögön*“, „*Föld népe*“, „*Harcrakelt emberek*“, három regény: „*Vaskenyéren*“, „*Nagy tűz árnyékában*“, „*Genovéva*“ s „*Külön róta*“ címmel egy háromfelvonásos színmű van ebben a tarisznnyában, utóbbit a budapesti Nemzeti Színház fogadta el, előadásra. De ezeken kívül történeti munkákat is írtál te néped számára. Meghatottan hangsúlyozom e szót, mert Erdély magyarsága most igazán a te néped, a te apostoli sajátod. Ennek az apai, anyai, testvéri véghetetlen szeretete lengi át költői műveidet; a mentés tétével együtt póétás gondolatod is a székely falué marad mindhalálig. Ennek a szeretete avatja lüktetően élő értékke irodalmi működésedet.

— Kedves testvérünk a magyarok Istene áldja meg a te költői és apostoli működésedet. Én hálás meghatottsággal tekintek fel rád ez ünnepi pereben, midőn téged, az erdélyi magyarság költő-apostolát a segesvári Petőfi szellemében az Ő Társaságának levelező tagjává avatlak!

Az elnöki fogadóbeszédet *Gyallay* Domokos rövid beszéddel így köszönte meg:

— Mély megilletődéssel mondok köszönetet mindazoknak akik számomra ezt a gyönyörű alkalmat szereztek. Köszönöm a Petőfi Társaság tagjainak, hogy maguk közé becsültek és köszönöm Nagyméltóságú Elnök úrnak, hogy kitüntetésem okait annyi jóakarattal és megértő szeretettel sorolta föl.

— Valóban úgy van: a Gondviselés

nemcsak az író békés munkáját juttatta osztályrészemül, hanem az erdélyi magyarság művelődési küzdelmeiből is bőven kimérte részemet. Már sorsváltozásunk kezdetén ráébredtettem ugyanis a kisebbségi élet alaptörvényére: elveszhet a föld, elveszhet a pénz, elveszhet a hivatal, de a léleknek nem szabad elvesznie!

— Ennek az általános érvényű emberi törvénynek a paranesszávára és az állam írott törvényeit mindig szem előtt tartva, lettem én is az erdélyi magyar lélekvédelemnek egyik szerény vértetű, de jóakarátú katonája.

— Mint ilyen, megtanultam, hogy a lélekvédelemnek leghatékonyabb fegyvere: az *irodalom*. De csak az az irodalom, *amelyet tiszta erkölcs, nemes célok, a művészet magasabbrendű törvényei hatnak át.*

— A Petőfi Társaság ennek a tiszta, nemes irodalomnak művelését vallja céljául. Boldog büszkeség tölt el tehát, hogy én is a Petőfi Társaság testvéri munkaközösségébe a mostani avatás útján beléphetek.

— Igérem, hogy a fejéregyházi csatamező dicső halottjának, Petőfinak álmát a magam őrhelyén igaz hűséggel és éberséggel fogom őrizni.

GÉCZY ISTVÁN HALÁLA

1936 január 7-én halt meg csendes budai otthonában Géczy István rendes tagunk. Január 10-én délután 3 órakor temettük el a Farkasréti temetőben, a székesfővárostól adományszított díszsírhelyen. Társaságunk nevében Pekár Gyula elnök búcsúztatta el; költői szárnyalású meleg szavai mélyen megindították a hallgatóságot.

— Muzsák kegyeltje — mondta Pekár Gyula elnök — szeretett barátunk, vérbeli testvérünk a meg nem alkuvó, mótelydivatoknak be nem hódoló, forrástiszta magyar költészetben... Géczy István, mi a nagy búcsú e fájó percében mindazt éreztük, nemzeti géniuszunk egyik legnemesebben lobogó lángja hamvad el a Te eszményeinkhez mindig hű, a multak vitézi lantosaihoz mindig méltó puritán élted ellobbanásával. Te láncszem voltál s tehetséged, műved láncszem marad ezeréves nemzeti rajongásunk küzdő folytonosságában, — te a magyar eszmények poétapapja voltál s e hivatottak arról ismerhetők fel, hogy minden anakro-

nizmus nélkül beleillenek a nemzeti múlt minden korába, századába. Te is ily születetten illesz bele a magyar századokba, — látunk, mint honfoglaló regőt, mint Szent István lantosát, III. Béla troubadourját, a Hunyadiak kobzosát, látunk, mint Tinódit, Illosvait, Balassi Bálintot... és poétaalakod nem rí ki egy korból se, épp mert egyéni lelkeddel te igazában az egész nemzeti lélek életét élted. Ime, rámutatunk: itt a te szárnyaló tehetséged szent erénye, szent érdeme! Amíg Géczy Istvánok az aranysemek a századok láncában, addig nem szakad meg a magyar eszmények, a magyar virtus, a magyar érzés folytonossága, addig éltetnél mindaz, ami minket magyarrá tesz, addig lesz magyarság, lesz magyarosan magyar tösgyökeres igazi Magyarország.

— Borsodi ősnemesi birtokos család sarja... a festészet és színészet műzsái soká csábítottak, amíg színpadi íróként végre magadra találtál a millenniumi díjjal kitüntetett „Gyimesi vadvirágban“. Ettől fogva egy diadal-

ban aratod a babért és sikert: az „Ördög mátkája“, a „Geleji kiskirály“, az „Ördög bibliája“, a „Tévelygők“, az „Apostol“, „Dózsa György“... de szíved azért igazában mégis a klasszikus régi népszínházhoz vonz, annak esküszöl fel, a „nemzet csalogányának“ fülemüle-hangjával annak a hagyományait, bájos falusi költészetét műveled és fejleszted tovább és hej beh más a te gyimesi vadvirágos poézisid felemelő romantikája, mint ennek a szellemben és erkölcsben kakofoniás mai jelennek a hazugan torz irodalmi parasztkodása. Te az emberi és magyar szépet keresed a pór szívében, lelkületében, — ők perverz realizmusukban az aljas ösztönök sarába rántják le a falu népét s ádáz gyönyörrel, röhögő kabaré-gúnnyal festik durvára, ripókra, mennél elvetemültebbre. Nem költészet ez, hanem rombolás, szinte büntetendő nemzeti hitelrontás... mert ellenség az, aki magyar létére így látja a magyar testvért a föld becsületes, küzdő népében. Te nem így láttad, Géczy István, ezért marad meg életműved a fáját szerető magyarság oázisának. Igaz költő üdítő oázisa, melyhez a cinizmus sivatagában való bolyongás után — mint szarvas a híves patakra — majd visszatér még a rútban csalódott s szépre szomjazó újabb nemzedék...

— És most *vale*, szeretett Pista barátunk. A láng ellobbanhatott porlandó homlokod mögött, de fennen világít műveidből s tovább csillogtatja azt az arany szemet, amely te vagy a hamisítatlan nemzeti eszmények s a magyarosan magyar érzés költészetének százados folytonosságában. Addig is, míg a gyimesi rab messzeségből vadvirág érkezhethetnék örökzöldül a fejfád alá, szeretettel teszem le sírodra a téged annyira szerető Petőfi Társaság könnyharmatos koszorúját!

Elnökünk szavai után még többen is elbűsültatták Géczy Istvánt s valamennyien méltatták törhetetlen hűségét a tiszta íróeszményekhez. Kiemelték egyenes ívelésű írói pályafutását s a színpad iránti nagy művészszeretetét. Társaságunk képviselőjében ott voltak még a temetésen Havas István főtitkár, Gáspár Jenő titkár, Bán Aladár, Gyökössy Endre, Madai Gyula és Szathmáry István rendes tagok.

Géczy István mint író, a drámaírási területén működött s összesen harmincnyégy színművet írt. A borsodmegyei Alsóábrányban 1859-ben született, régi nemesi családból. Középiskoláit elvégezve, 1878-ban a budapesti mintarajziskolába iratkozott be; családjának hirtelen elszegényedése miatt azonban egy év múlva már abbahagyta tanulmányait és 1880-ban vándorszínésznek állt be. Tizenkét éven át járta e minőségben az ország különböző vidékeit. A titokban írónak készülő embernek gazdag tapasztalatokkal szolgált ez útjában az élet. Mint író, egyszerre jött fel az ismeretlenségből: 1896-ban, amikor az akkori Népszínház ezer forintos *Ruszt*-díját nyerte meg a *Gyimesi vadvirág* c. népszínművével, mely úgyszólván egyfolytában érte el az 50. előadást. Abban az időben ez nagy színházi siker volt; s Géczy István, csakhamar mint a Népszínház hivatalnoka, Budapesten telepedett le. 1908-ban megválasztották az Orsz. Színészegyesület hivatalnokává, ahol később mint titkár, haláláig működött. Eközben egyre írta színműveit, javarészt népszínműveket, de többet köztük úgynevezett népdramát, amivel a realiztikus irányzat felé közeledett. Írói szeme észrevette, hogy a túlhajtott romantikus irányban haladó népszínmű lassankint elhagyja a valószerűség talaját. A parasztdráma felé

hajló első műve: a *Sárdy-ház* volt, melyet 1899-ben a Fővárosi Nyári-színház, a következő évben *Az anya-föld* c. színműve, amelyet a Magyar Színház adott elő. Ebben egy heves-megyei falu szociális mozgolódását rajzolta meg s az akkori időben merésznek mutakozó hangja miatt a darabot a műsorról le is kellett venni. Hasonló sorsra jutott az *Apostol* c. darabja is a Népszínházban, melyet Hegedüs Gyulával, mint társszerzővel írt meg.

Munkásságának súlypontja a színműirodalomra esik, legnagyobb sikere a népszínmű volt. Ismerte a ma-

gyar nép lelkületét, gondolkodását, szokását, nyelvét, amit népszínműi alkotásai fényesen bizonyítanak. A Szigligetivel elindult népszínmű-irodalom folytatódott: Szigeti József, Tóth Ede, Abonyi Lajos, Csepreghy Ferenc, Rátkay László, Lukácsy Sándor műveiben s ma már talán állíthatjuk: bevégeződött a tehetségben hozzájuk méltó Géczy István munkásságával. A Gárdonyi Géza *Bor*-ával egy új irány vette kezdetét.

Géczy Istvánnak, aki 1921 óta volt rendes tagunk, mint Társaságunk munkás, hűséges tagjának emlékét megőrizzük.

A SZÓZAT CENTENÁRIUMA

Száz esztendeje, hogy megszületett a legfenségesebb, de a magyar szívben a legmegindítóbban zengő óda, a *Szózat* néven ismert nemzeti dalunk. Felejthetetlen hatása van mindenkire, bárha egyszer is hallotta, vagy olvasta. Két hatalmas végpont: a hit és a kétségbeesés árjai között remeg ez a szimfonikus nagy-ének. Amazt a *rendületlenül* csodás orkeszteri felkiáltása képviseli, emezt a *nagyszerű halál* váratlan, szinte meglepő aposztrofálása. Mind a kettőt a sorsunkért aggódó vívódás szülte a költő ajkán. Nincs nemzeti dal, mely ennél megrázóbb hangokat hallatna, mint ahogy nincs nemzet sem, mely héroszi küzdelme ellenére, annyi balszerencse és viszály után megfogyva, de meg nem törve élne a földön. Ily megrendítő tépelődés vihette a Széchenyi ébredő lelkét az alkotások mezejére, ez szólaltatta meg Arany Jánost:

Hallottad a szót: „rendületlenül —“?
Midőn fölzengi míriád ajak

*S a millió szív egy dalon hevül,
Egy lángviharban összezsapzanak?
Oh, értsd is a szót és könnyelmű
szájon*

Merő szokássá szent imád ne váljon!

De nincs is e honi földön ember, akit, közpályán, vagy családjá javán működve, csendes magányában ne foglalkoztatott volna a *Szózat* szívbe-markoló tartalma! Gondoljunk csak vissza a világháború négy esztendejére, az azt követő forradalmakra, megszállásra, szenvedésre és talpraállásunkra, hányszor mondtuk magunkban ígéit, szinte gyermekként; vitáztunk mondásai felett, elcsüggedve, összetörve, de mindenkor a *rendületlenül* végső, megnyugtató érzetével!

A Szózatnak, művészi szépségét tekintve, nemzeti költészetünkben nincs elődje, úgy robbant ki egy nagy költőlélekből, a mélységek ritka kitörésével — egyszerre, mint egy küzdő, sokat szenvedő nép összeségének kinyilatkozása. A Vörösmarty-nyelv titokzatos szépségei,

újszerű gazdasága és elődtelen pat-
hosza: az első perctől kezdve kijelöl-
ték hivatását, nemzeti dalvoltát.

Betölti lelkünket férfias erőérze-
tével, nagy multat seurópai horizon-
tot éreztetve, főlemel, figyelmeztet
közös kötelességeink teljesítésére és
ezzel bekapcsol a szolidaritás leg-
természetesebb formájába. Így lesz
nemzeti eszmévilágunk ihletett szím-
bóluma.

Vörösmarty, úgylátszik, hosszabb
időn át érlelte élménnyé lelkében ezt
az új dalt, mert első és második
versszakát, ha némi változattal (nem
volt benne még a rendületlenül oly
sokatmondó igéje), már 1835-ben írta
meg. A következő 1836. esztendő pat-
tantotta ki lelkéből az egészet s első
nyomatásban a Bajza *Aurórájának*
1837. évi kötetében jelent meg, or-

szágszerte feltűnést keltve. Népszerű
költemény volt már 1843-ban, ami-
kor Bartay Ede, a Nemzeti Színház
akkori igazgatója húsz arany pálya-
díjat tűzött ki megzenésítésére. Eg-
ressy Béni lett a verseny győztese:
dallama méltó a szöveghez, mind a
kettőben az önbizalom, az elszántság
és a nagyság érzete szól hozzánk.

Tíz európai nyelvre fordították le.
Gyulai Pál, Vörösmarty életének
első nagyszabású méltatója, azt
mondja a Szózatról, hogy „az ifjú
Magyarország nemzeti himnusza
lőn.” Úgy van, de himnusza volt a
Nagymagyarország flainak s him-
nusza a megcsontított országnak is.
E minden fejedelmi kincseket felül-
múló adományért megindulva tisz-
telgünk Vörösmarty halhatatlan
költőgénusza előtt.

FELOLVASÓ ÜLÉSEINK TÁRGYSORA

1936 január 12-én, az Akadémia fel-
olvasó termében: 1. Megnyitó *Pekár*
Gyula elnök. 2. Főtitkári jelentés *Ha-
vas* István főtitkár. 3. Piperés Ali
basa. Novella *Pekár* Gyula elnök. 4.
Költemények *Dutka* Ákos r. tag. 5.
Dán írók üdvözlése Koppenhágában
ifj. Hegedüs Sándor r. tag. 6. Köl-
temények: *Csergő* Tamás, *E. Lázár*
Franciska, *Selyemesi Rezső*, *Sz. Vá-
mosy Ilona* vendégektől. Bemutatja
Szatmáry István r. tag.

1936 február 9-én, ugyanott: 1. Meg-
nyitó *Pekár* Gyula elnök. 2. Főtitkári
jelentés *Havas* István főtitkár. 3.
A roninok kincse. Részlet egy szín-
műből *Kállay* Miklós r. tag. 4. Köl-
temények. *Kemény* György k. tag. Fel-
olvassa *Gáspár* Jenő titkár. 5. Gulyás
István velünk maradt. Elbeszélés.
Székfoglaló *Gyallay* Domokos l. tag.
6. Emlékek és vallomások *Petőfiről*
Madai Gyula r. tag.

1936 március 15-én, az Akadémia
nagytermében a 60. nagygyűlés: 1.
Megnyitó: Nemzeti értékeink megvé-
dése *Pekár* Gyula elnök. 2. Jelentés a
a társaság munkájáról *Havas* István
főtitkár. Jelentés a Gyulai-nagydíj-
ról *Dutka* Ákos r. tag. *Petőfi* pesszi-
mizmusa. Székfoglaló *Kornis* Gyula
t. tag. Költemények v. *Bodor* Aladár
r. tag. *János* és a bicikli. Novella
Csathó Kámán r. tag. *Petőfi*: Nem-
zeti dal. Előadja *Kiss Ferenc* k. tag,
a Nemzeti Színház tagja.

JÓKAI RÓZA FESZTY ÁRPÁDNÉ HALÁLA.

A *Petőfi* Társaság léte elválaszt-
hatatlan kapcsolatban van a *Jókai*
nevével. Előmozdította keletkezését
és huszonnyolc éven át elnöke volt.
Most ennek a ragyogó névnek egyik
viselője, *Jókai Mór* fogadott leánya:
Róza, aki *Feszty Árpád* felesége

volt, költözött el jan. 28-án az üd-
vözültek sorába. Nem jellemezhet-
ném szebben és tömörebben finom
lelkiségét, mintha idézem Hegedüs
Lorántnak halálára írt emlékezésé-
ből e pár sort: „Nem ismertem étho-
rikusabb lényt, eszményibb földön
járó lelket, mint Jókai Róza Feszty
Árpádné. Művészete voltaképp nem-
csak a saját festészeti kísérleteiben
és hátrahagyott, mesterien megírt
emlékezéseiben nyilvánul, hanem
abban, hogy művészi lelkét mindig
másnak akarta segítségül rendelni.“
E szerint tehát nem csupán mű-
vész, író, hanem elsörendű jótét-
lélek is. A Jókai környezetében kis

gyermekkora óta felsarjadt női lélek
nem is lehetett másmilyen. Illusz-
trációi közül a legremekebbek tán
azok, amiket a *Lócei fehér asszony*
c. regényhez készített s amikben
Jókai lelkét csodálatosan szövegezte
meg a vonal nyelvén. *A tegnap* (1924.)
és *Alkik elmentek* (1925.) c. két mun-
kájában rendkívül érdekes életkör-
nyezete emlékeit írta meg. A Fesztyek
szalónja annak idején országos hírvé-
sz volt. Társaságunk több tagját: Jókait,
Herezeg Ferencet, Pekár Gyulát,
Gárdonyi Gézárt stb. világítja meg e
két könyvben, felejtethetetlenül jel-
lemző sorokban. Kegyeletes meg-
emlékezésünket ezért is megérdemli.

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

a Koszorun kívül évenként tag-
illetmény fejében tizenkét értékes ma-
gyar regényt kapnak. Az április—jú-
nusi tagilletmény-kötetek a magyar
irodalom eseményei lesznek. Ápri-
lis 20-án jelenik meg Teres-
csényi György *Merre van Nap-
kelet?* című hatalmas regénye,
amely a magyar kubikus-életet tárja
fölr megrázó erővel. A Hősök szer-
zője új művével a magyar földre,
a magyar feltámadásba vetett hitet
zengi. Az első kötet után a második
kötet május 20-án jelenik meg és

mint májusi tagilletmény-kötet jut el
pártoló tagjainkhoz. Gulácsy Irén
Förgeteg című regénye a júniusi
tagilletmény-kötet június 20-án je-
lenik meg. A magyar földbirtokpoli-
tika most áll az érdeklődés középpont-
jában. Gulácsy Irén ezt a regé-
nyét 1923-ban írta. A regény megjele-
nése évében elfogyott s mostani új ki-
adása megjelenésekor szinte jóslat-
ként hatnak a regény megrázó erejű
eseményei. Gulácsy Irén művét
büszke örömmel soroljuk a tagillet-
mény-kötetek közé.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

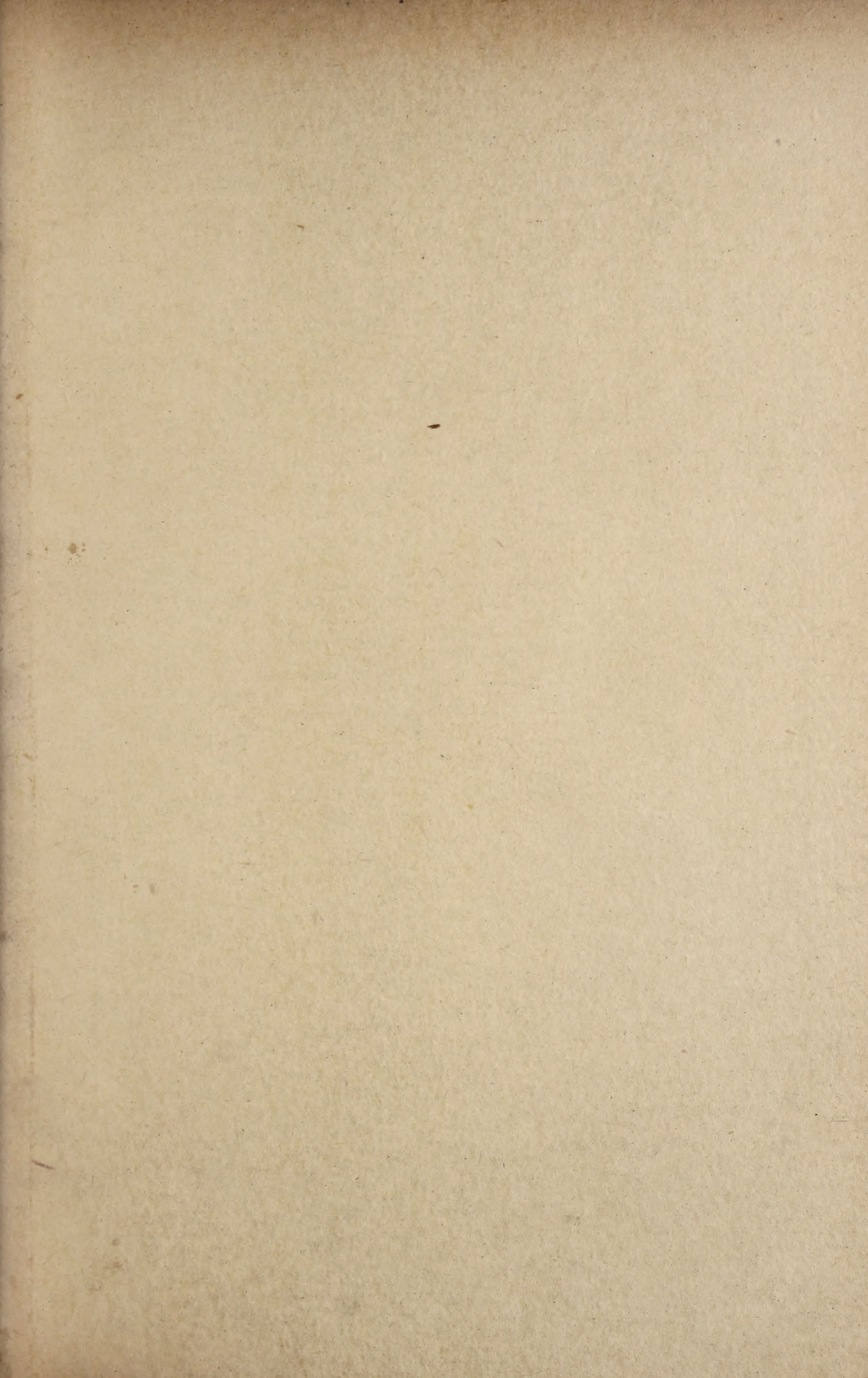
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.



A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított
a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ ÚJ, 1936-OS ÉVFOLYAM 12 KÖTETE:

Székely Tibor: Bolgár Miklós I.

Székely Tibor: Bolgár Miklós II.

A Petőfi Társaság antológiája

Terescsényi György: Merre van napkelet I.

Terescsényi György: Merre van napkelet II.

Gulácsy Irén: Förfeteg

Bókay János: Julika

v. Somogyváry Gyula (Gyula diák): A lélek visszatér

Majthényi György: Lizi

Csathó Kálmán: Barátság Béla

Pekár Gyula: A talizmán

Harsányi Zsolt: Nevető könyv

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köte-
teket a Magyar Regények kiadóhivatala:
Budapest, VI., Andrásy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg:
október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

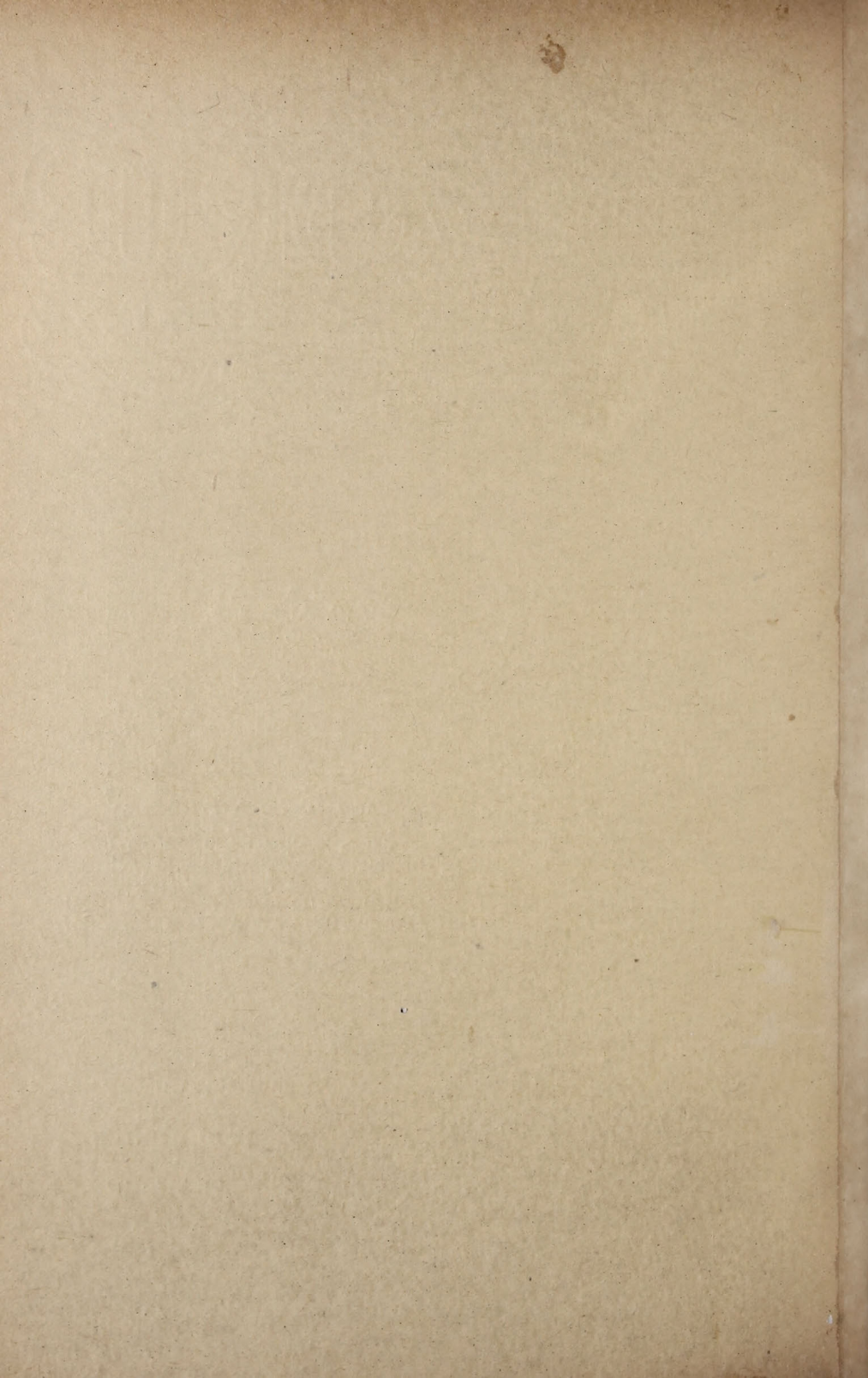
<i>Antonio Widmar: „Az ember tragédiája” olaszul. (Tanulmány.)</i>	193
<i>Baja Mihály: A Nagyerdő ébresztése. (Költemény.)</i>	198
<i>Gáspár Jenő: A megváltó büntetés. (Elbeszélés.)</i>	199
<i>Agyagfalvi Hegyi István: A flatfalvi fekete csóka. (Költemény.)</i>	205
<i>Feleki Sándor: Sebők Zsigmond emlékezete. (Tanulmány.)</i>	207
<i>Lőrinczy György: Rupán. (Költemény.)</i>	215
<i>Zádor Tamás: Csodaváró János király. (Elbeszélés.)</i>	217

FIGYELŐ: A könyv ünnepnapjai. (G. J.) — s. g. állandóan háborog. (l. b.) — A költő és barátai. (r. ó.) — Évadzás. (—ó.)	225
IRODALMI TÜKÖRKÉPEK: (Császár Elemér: A Petőfi-Társaság antológiája. — Havas István: Lenau verseiből. — Harsányi Lajos: Túlvilági ballada. — Császár Elemér és Havas István: A Petőfi-Társaság hatvan éve a magyar irodalom szolgálatában. — Ifj. Bókay János: Julika, a fiúk barátja. — Kállay Miklós: A roninok kincse.)	231
A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE	237

ÚJ FOLYAM
*
II. KÖTET
*
4. SZÁM



BUDAPEST
*
1936 JÚNIUS
*
ÁRA 1 P



„AZ EMBER TRAGÉDIÁJA“ OLASZUL

Írta: ANTONIO WIDMAR

Nem szeretném a tisztelt olvasók idejét túlságosan igénybe venni és ezért csupán arra szorítkozom, hogy röviden vázoljam Madách Imre „Az ember tragédiája“ olasz fordításának történetét és némi fogalmat adjak arról, hogy miket tapasztaltam örömmel vállalt munkám közben. Kezdhetem azzal, hogy „Az ember tragédiájával“ először mindjárt a háború után, 1919-ben kezdtem foglalkozni és ezzel kapcsolatban csak mint kedves emléket említem meg, hogy az 1919. év volt életem egyik legérdekesebb esztendeje. Nem akarok itt arról beszélni, hogy abban az évben milyen volt az európai helyzet, még kevésbé szándékozom azt hosszasan leírni. Elég, ha azt mondom, hogy a káosz és tragédia esztendeje volt. Nem szívesen beszélek magamról, de kénytelen vagyok megemlíteni, hogy abban az évben született meg bennem az a gondolat, hogy minden szerény erőmmel azon fáradozom, hogy a magyar népet és az olasz népet haladéktalanul közelebb hozzam egymáshoz. Mindjárt ennek a gondolatnak szenteltem (természetesen szerény lehetőségeim határain belül) minden erőmet. Most bizonyára olyasmit mondtam, amit ma már mindenki természetesnek tart. Hiszen az, ami akkor még csak egy egyszerű ember szívében megszületett egyszerű gondolat volt, ma már eleven, lüktető valóság, amelynek megvan a maga nagy jelentősége nemcsak kulturális, de politikai szempontból is.

Tehát a káosznak abban az időszakában és éppen abban a Fiume városban, amelyet mindig a római civilizáció és az erősen különböző, de annál érdekesebb dunai civilizációk fontos találkozási pontjának tartottam, egy egyszerű ember nekigyürközött a munkának. Akkor különös szeretettel fordítottam min-

den figyelmemet, minden szellemi képességemet a modern magyar irodalom tanulmányozásának, ápolásának, feldolgozásának. Folyóiratot alapítottam, amelynek két számát mindjárt teljesen a magyar irodalomnak szenteltem. Itt történt, a magyar értékeknek e szüntelen kutatása közben, hogy egy napon szemben találtam magamat Madách Imre kristálytiszta, hatalmas tehetségével. Nem túlzás, ha azt mondom, hogy félelemmel, sőt alázattal közeltem ehhez a kolosszushoz, akinek később a tanulás és elmélyedés tizenhárom esztendejét áldoztam, mielőtt végleg elhatároztam, hogy belefogok a fordításába is. De már 1919-ben, azokban a percekben, amikor lelkemet hatalmába kerítette a kétely és erőm már szinte felmondta a szolgálatot a magyar irodalom oly változatos, oly eredeti megnyilatkozásaival szemben, amely irodalom akkor már úgyszólván mindennapi kenyerem lett, mindig Madách Imrének, ennek a hatalmas tölgynek az árnyékában találtam pihenést és új erőt.

Voltakép mi is volt (legalábbis nekem ilyennek látszott mindjárt az első olvasás után) Madách Imre Ádámja, aki szenvedésről-szenvedésre, csalódásról-csalódásra, fáradságról-fáradtságra rohant kétségbeesetten minden élet minden tapasztalatain keresztül az elérhető és elérhetetlen eszmények felé? Ember volt, a legtisztább emberiességre öltözött ember, az örök ember, aki a kételkedésben és a fájdalomban is lázasan keresi az utat, amely az Isten megismeréséhez vezet. Az örök ember jelent meg előttem Ádám alakjában és ritmikus, fenségesen összhangzatos sorsának olvasása számomra mindig új erőt, új energiák forrását jelentette. Ez a magyarázata annak, hogy „Az ember tragédiáját” miért sorozom én ama tíz vagy tizenöt könyv közé, amelyek az emberi szellem minden lehetőségét magukba foglalják. Ez a magyarázata annak is, hogy lelkemben mindig ellenállhatatlanul, kérlelhetetlen bizonyossággal jelent meg „Az ember tragédiá”-jának kultusza, amely mint Madách Imre maga is helyesen látta és tudta, nem az *emberiség* tragédiája, hanem az „*ember*” tragédiája. Mert Madách elgondolásában Ádám lehetett volna Jézus is, lehetett volna, — mit tudom én? — Don Quijete, hiszen egyszerű, szegény, köznapi ember volt, aki lelki gyötrelmeivel csak azért vetette bele magát a világegyetem folyamába, hogy az anyaságon keresztül (az emberi élet megörökítése lehetőségének megismerésén keresztül) megértse magának a világegyetemnek, az Istennek a jelentését.

Ezek a gondolatok, Madách Imre remekműve megérdemelték tehát, sőt meg is követelték, hogy feltárulhassanak az olasz közönség előtt is. 1933-ban, „Az ember tragédiája” bécsi sikere után alakult ki bennem végleg az elhatározás, hogy felhasználva mindazt, amire nekem Madách adta az ihletet, továbbá a tragédiának azokat a fontosabb részeit, amelyeket magamnak olaszra lefordítottam, most már elkészítem a tragédia fordítását az olasz színpad számára is. Elhatározásomban az a meggondolás vezetett, hogy a tragédia bécsi előadásának kétségtelenül meg volt a maga jelentősége, amelyet méltóan kiszélesített a melléje szegődött őszinte és valóban kivételes közönségsiker. De Bécs még mindig Budapest testvérmetropolisának számított, olyan városnak, amely hosszú századokon át élet- és hagyományközösségben élt Budapesttel. Anélkül, hogy le akartam volna vonni az esemény értékéből, az volt a meggyőződésem, hogy a bécsi előadás még mindig nem nyitott kaput a világ felé Madách remekművének. Úgy véltem: a világgraszoló avatásnak Rómában kell megtörténnie: a tragédia római előadása legyen az a hegycsúcs, ahonnan aztán Madách műve, mint világitótorony, beragyogja az egész világot. Azt mondják, hogy minden út Rómába vezet, ugyanakkor azonban igaz az is, hogy minden út, de különösen a szellemi élet útjai Rómából indulnak ki. És ha ezek mellett még tekintetbe vettem, hogy a római előadás milyen nagy jelentőséget nyerhet a nagyszerű budapesti előadások és a bécsi esemény után annak a meg egyezésnek és barátságnak a fényében, amely ma Olaszországot, Ausztriát és Magyarországot a kultúra terén egymáshoz köti, akkor könnyen érthető, hogy hirtelen valóságos láz kerített hatalmába.

Magam mellé vettem mindjárt három fiatal magyart: a római előadás érdekében nem volt elég csupán a fordításról gondoskodni, szükséges volt előkészíteni az egész színrehozást, vagyis alapjában véve szükséges volt, hogy ezeknek a fiataloknak természetes alázatosságával teremtsünk egy olasz Az ember tragédiáját, nem csupán szövegben, de rendezésben, díszletekben és zenében is, amelynek rendeltetése a legkiemelkedőbb jelenetek aláfestése. Ez az oka annak, hogy választásom három olyan fiatal magyarra esett, akiknek kapcsolatuk volt az olasz szellemiséggel. A rendezést illetően dr. Németh Antalhoz fordultam, aki azóta már a budapesti Nemzeti Színház igazgatója lett; a díszletek tervezésére Horváth Jánost kértem fel, aki a római magyar

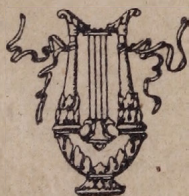
királyi akadémia növendéke volt és a római levegőben már néhány olyan előadás díszleteit tervezte, amelyek Olaszországban történelmi jelentőségre emelkedtek; a zene megkomponálására igyekeztem megnyerni Farkas Ferencet, Respighi tanítványát, annál is inkább, mert ez a fiatal zeneszerző friss tehetségével számos olasz és magyar szerző munkáját zenésítette meg, olyan munkákat, amelyeknek megalkotására Olaszország adta az ihletet. Németh Antal, a Nemzeti Színház igazgatója magára vállalta a szöveg színpadi lerövidítését, követve Paulay Ede példáját, aki ugyanezt már elvégezte annakidején a Nemzeti Színház részére. Két másik magyar társa mindegyike ugyancsak komolyan végezte a maga feladatát.

Ez alatt én is hozzáálltam, hogy elkészítsem Az ember tragédiája színpadra szánt fordítását. Munkámnak ebben az első, helyesebben második szakaszában segítségemre volt Alberto Gianola tanár, aki akkor az olasz nyelv és irodalom lektora volt a budapesti Pázmány-egyetemen. 1934 februárjában már minden készen állt: a színpadi rész fordítása befejeződött, a díszletek és a jelmezek tervei elkészültek és a zene is megvolt. Rómában megkezdődtek az előkészületek az előadásra. Nem akarok itt most hosszasan kitérni azokra a technikai akadályokra, amelyek eddig meggátolták a terv megvalósítását, ámbár a terv továbbra is olyan jelkép és eszmény maradt, amelyről nem mondunk le s addig nem ismerünk megállást, ellankadást, amíg meg nem valósul. Tisztán technikai okokra vezethető vissza, hogy a római előadás ezideig még nem jöhetett létre. Mi olasz és magyar fiatalok inkább lemondtunk az előadásról, semhogy az ne legyen minden tekintetben méltó ahhoz a munkához, amelyet végeztünk. Ezért tovább haladunk egyenesen, tántoríthatatlanul végső célunk felé, amelynek mindenekfelett méltónak kell lennie Madáchhoz és méltónak kell lennie Rómához.

Azt az időt, amely azóta lepergett, nem töltöttem kihasználatlanul. Abban a pillanatban, amikor láttam, hogy a technikai akadályok egyelőre nem teszik lehetővé a terv megvalósítását, egyúttal azt is megértettem, hogy újult erővel kell tovább dolgoznom a végzett munka tökéletesítésén. Így történt, hogy 1934 eleje óta egészen 1936 március 10-ig egészen átdolgoztam az olasz Az ember tragédiája körül végzett munkámat. Az időt nemcsak arra használtam fel, hogy lefordítottam a színpadi megrövidített szövegből kihagyott részeket, hanem egyúttal a stílus egysége

érdekében újra feldolgoztam azokat a részeket is, amelyeket még Gianola tanár fordított. 1936 március 10-én készen volt Madách Az ember tragédiájának teljes olasz fordítása. A fordítást teljesen modern stílusban végeztem, de érintetlenül meghagytam azt a szigorú egyszerűséget, amely Madách stílusát jellemzi: pontosan követtem az eredeti költemény fordulatait és ott, ahol az kristálytisztá, én is igyekeztem olasz szövegemet kristálytisztává csiszolni, míg ahol bonyolultnak és homályosnak látszik, ott én is meghagytam a bonyodalmasságot és homályt. A fordítás már sajtó alatt van Milanóban. Még ennek a hónapnak a vége felé vagy a jövő hónap elején könyvpiacra kerül a Genio könyvkiadó vállalat kiadásában, egyszerű, de a műhöz méltó köntösben.

Mindössze ennyit tudok ma előadni Az ember tragédiája olasz fordításáról. Kívánom, hogy a fordítást Olaszországban — és ebben nem is kételkedem — éppen olyan tiszta hittel és a magasrendű magyar szellemi kultúrának éppen oly mélyen és őszintén átérzett szeretetével fogadják, mint amilyenből én merítettem ihletet lelkesen és büszkén vállalt munkámhoz. Tudom ugyan, hogy szerény munkát végeztem, de talán ez is hozzájárulhat a mi két országunk szellemi testvériségéhez, amely kell, hogy mindenkor minden olasz és minden magyar legmagasztosabb eszményei közt legyen.



A Nagyerdő ébresztése

Irtó: Báty Mihály

Ébredj Nagyerdő, ébreddezz!
A tavasz muzsikája ez,
Keblen a bimbózó bokornak
Csilingelő harangok kongnak,
Fölötted napsugár örül
S hozzák a jó hírt messziről
Cirógató, langyos szelek,
Hogy eltemették a telet.
Hagyd el már téli nyoszolyádat,
Vedd fel ünneplő szép ruhádat.

Ébredj Nagyerdő, ébreddezz!
Szerelmi zászló lengedez:
Jön a tavasz kérésbe hozzád,
Csókolja már piruló orcád.
Nézd a mosolygó ibolyát,
Koszorúját hogy szórja rád,
Vőfélynék áll a tölgyfa mind,
Szerelmesen suttogva ring
Csipkebokor nyoszolyó-lánnyal,
Csendül már messziről a nászadal.

Ébredj Nagyerdő, ébreddezz!
Közelget a tündéri nesz:
Muzsikaszóval itt a násznép,
Külön hívásra hogy is várnék:
A lellem köztetek terem,
Piros kendőmet lengetem,
Húzd rá kis primás, csalogány,
Az ujjongó fák ág-bogán,
Hogy véled édes, szép menyasszony
Szerelmes költő is mulasson.



A MEGVÁLTÓ BÜNTETÉS

Írta: GÁSPÁR JENŐ

I.

Dr. Say Móric a budai állami főreáliskola igazgatója bosszúsan járt fel s alá hivatalos szobájában. Kezeit összekulcsolta a háta mögött, meg-megállt, aztán újra nekiindult a szoba hosszúságának, s közben haragosan mormogott maga elé érthetetlen szavakat. Amikor már elégszer felmérté a szoba hosszát, irányt változtatott, s keresztben kezdett fel s alá száguldani, gyors lép-teivel megcáfolva öreg korát. A szemöldökét mérgesen vonta össze s haragos ráncok szántották fel homlokát is. Néha-néha előhúzta háta mögül kezeit és haragosan ütött a levegőbe, mintha láthatatlan ellenséggel viaskodott volna. Aztán megúnta a keresztben való sétálást is és megállt az iroda ablakánál. Az ablak alatt apró budai házak lapultak meg, a tavaszi napsütésben vidám gyermekek hancuroztak az Uj-utcán s a házakon túl jókedvűen csillantak fel az ablakba a Duna ezüstös hullámai. Túl a Dunán a fiatalabb városrész, Pest tornyos épületei emelkedtek gőgösen a levegőbe, amely kristálytisztá volt s csak a pesti háztetők fölött lengetett a tavaszi szél valami különösen szép, opálos foltokat.

Az igazgató úr egy ideig gyönyörködött a pompás panorámában, aztán hirtelen elhatározással az asztalhoz lépett s mérgesen megrázta az ott levő csengőt.

— Parancsol az igazgató úr? — hangzott a pedellus alázatos kérdése.

— Kéretem dr. Váradi Antal tanár urat, — mondta az igazgató úr, s kissé előrehajolt az íróasztal fölött.

A következő percben kinyílt az ajtó és egy magas, fekete csokornyakkendő, daliás, fiatal férfi lépett be. Meleg, gordonkahangja jókedvűen kondult meg, s apró bajuszkája alatt kissé ugyan félőn, de magabízó mosolygás vibrált.

— Hivatott igazgató úr?...

Dr. Say Móric köhintett egyet, aztán, mintha csak most eszmélt volna rá, hogy miről is van szó, megszólalt:

— Kedves öcsémuram, azaz, persze... (ez volt az öregúr szavajárása) igen tisztelt tanár úr, ez nem mehet így tovább...

— Micsoda, igazgató úr? — mosolygott ártatlan képpel a tanár.

Az igazgató hangja felcsattant:

— Nem engedem meg, hogy mindig csak tréfálkozzék. Elvégtére nem vagyunk teathrumban...

Az utolsó szót erősen megnyomta. Váradi tanár úr kissé feszesre húzta ki magát, s mint aki mértéken felül meg van sértve, hűvösen ismételte:

— Hivatott, igazgató úr?...

— Persze, persze, — motyogta az igazgató, aztán ő is hivatalos pózba állt. — Hát ezt a rendetlenséget tovább nem lehet tűrni!

Megállt, s mintha valami ellenvetésre várt volna, néhány másodpercig hallgatott. De amikor látta, hogy a delikvens szája meg sem rezdül, folytatta.

— Már hét éve tart ez a rendetlenség. Csaknem minden reggel elkésik az órájáról...

— Én már éppen hétszer hét kérvényben kérelmeztem a magas minisztériumtól, — válaszolta a tanár, — hogy helyezzenek át Budáról Pestre.

Az igazgató úr haragosan összehúzta a szemét.

— Persze, persze... De nem arról van szó. Én meg hétszer hét alkalommal megakadályoztattam kérése teljesítését, mert nem tartom igazságos dolognak, hogy a fiatal urak reggel lustálkodjanak és az öregek keljenek fel korán az első órákra. Megértette, Váradi tanár úr?

Váradi tanár úr már ismét mosolygott.

— Most már értem, hogy kérésemet miért utasították el mindig. És igazságtalannak tartom. Nagyon jól tudja az igazgató úr, hogy én esténként szerkesztőségben dolgozom, színházba járok...

— Hát persze, — esapott le az asztalra az igazgató úr. — Nekem azonban és a magyar államnak rendes és pontos tanárookra van szükségünk, nem pedig firkászokra, akik színésznők ruháiról és botrányairól írnak a lapokban.

— És néha nagy alakításukról is, — gúnyolódott Váradi tanár úr. — Most tűnt fel például a Népszínházban egy fiatal komika, Rákosi Szidi és a Nemzeti Színházban méltó vetélytársa Jászai Marinak az új szöke csoda, Márkus Emilia...

Say Móric igazgató úr bedugta a fülét.

— Nem érdekel. Tisztességes budai nem megy át Pestre, hogy megnézzék őket. Lépjenek fel, ha akarják, a Budai Színparkban.

— De én pesti vagyok, — válaszolta angyalí nyugalommal Váradi tanár úr.

— Költözzék át Budára!

— Én a Kerepesi-úti lakásomat nem hagyom ott, — mosolygott Váradi Antal.

— Én pedig tovább nem engedhetem meg, hogy minden reggel elkéssék. Ma is több, mint fél órát késett. Kénytelen voltam és én mentem be az osztályába német órát tartani. És ön, tisztelt tanár úr, mit művelt ön? Élcelődni méltóztatott, hogy úgy látszik, az igazgató úr el akarja venni a kenyeremet...

— Hát nem? — nevetett Váradi Antal.

Az igazgató úr most komolyan haragudott.

— Persze hogy nem, igen tisztelt tanár úr, de azt nem engedhetem meg, hogy a tanári testület előtt élcelődjék a rendetlensége fölött. Jelentést teszek a minisztériumnak.

— Szóval mégis a kenyeremre tör? — komolyodott el a tanár is.

— Én? — csapta össze a kezét az igazgató. — Hogy gondolhat ilyent, kedves öcsémuram. Büszke vagyok arra és büszke az iskola is, hogy itt tanít. De a megsértett erkölcsi világrend megkívánja, hogy elégtétel adassék. Kérem, legyen már pontos, elvégre már hét éve kérem ezt. Majd én elintézem a minisztériumban, hogy valami enyhe büntetést szabjanak ki. Elvégtére a megsértett erkölcsvilágrend...

— Kérem Pestre való áthelyeztetésemet...

— Költözzék át Budára!

— Nem tehetem. A szerkesztőségek és színházak mind Pesten vannak. Én pedig a tollamat és Thalia muzsát nem hagyom.

— Budán is van színház, — vágta ki az utolsó argumentumot az igazgató.

— Olyan is az, — szaladt ki a tanár úr száján a meggondolatlan szó.

— Mit? — horkant fel Say igazgató úr. — Sértegeti a budaiakat? Persze, most jut eszembe, hallottam valami prológusáról, amelyben azt állította, hogy a budaiak koldusbotra juttatnak minden szízigazgatót. Most látom, hogy ön nemcsak rendetlen tanár, hanem Buda konok ellensége is. Sajnálom. Fiamként szerettem, de most már nincs kegyelem. Érvényesüljön az igazság megtorló szelleme. Elvégtére, a megsértett erkölcsi világrend...

Nem tudta tovább folytatni, olyan köhögési roham fogta el. Intett a kezével, hogy Váradi tanár úr kegyvesztetten elmehet. Váradi tanár úr meghajtotta magát, s csendesen dörmögte a foga között:

— No, ezt jól megcsináltam...

II.

A titkár harsány hangon kiáltotta:

— Következik dr. Váradi Antal főreáliskolai tanár...

Dr. Váradi Antal főreáliskolai tanár kissé sápadtan állt fel a székről és lassan megindult a miniszter szobája felé. Megigazította a nyakkendőjét és rátette kezét az ajtó kilincsére. Hallotta, hogy a titkár félhangon odasugta valakinek:

— No, ennek sem szeretnék a bőrében lenni. Ad audiendum verbum...

Kicsikét megtántorodott, de aztán mégis belépett az ajtón. A függöny tompán csapódott össze mögötte, mint a vérfagyasztó francia drámákban.

— Váradi Antal tanár úr? — hangzott feléje egy kemény hang.

— Igen is, szolgálatjára miniszter úrnak, — mondta elfogódottan az áldozat és katonásan összeütötte bokáit.

A sarokban, a két ablak között, az íróasztal mögött ott állt Trefort Agoston, a kultuszminiszter. Végigmérte a feszes vigyázzban álló tanárt, aztán megszólalt:

— Úgy-e, első sorban író?

— Igen, — válaszolta elfogódottan Váradi Antal.

— Szép. Ismerem az írásait. És ismerem a munkásságát. Tagja a Petőfi-Társaságnak is.

— Igen is, kegyelmes uram.

— Ilyen fiatalon, nagyon szép. És *másodszorban* tanár?

Megnyomta a másodszorban szót és halványan elmosolyodott. A feszültség kezdett felengedni a fiatal tanárban, s kissé szégyenkezve mondta:

— Ahogy nagyméltóságod parancsolja.

— Két panasz érkezett be ön ellen, — mondta a miniszter és felvett egy nagy aktacsomagot az asztalról. — Az egyik az író ellen. A budai polgárok megsértődtek egyik prologusa miatt. Azt

írta, hogy egy színigazgató elment koldulni, mert tíz évig volt Budán direktor...

— Valóban ezt írtam, — mondta Váradi Antal.

A miniszter visszatette az aktát az asztalra és lopva belemosolygott a szakállába. Aztán csendesen mondta:

— Az igazságot nem kell mindig gorombán megmondani. A horatiusi elv helyesebb és célravezetőbb. Ridentem dicere verum... És a másik? Ön ellen panaszt emelt a direktora, hogy nem jár pontosan a reggeli órákra.

— Kegyelmes úr! Én Pesten lakom, a Kerepesi-út tizennyolc szám alatt és az bizony messze van Budától, vagy pláne az Új-utctól.

— Miért nem költözik Budára?

— Kegyelmes úr, az összes szerkesztőségek, színházak és kiadók Pesten vannak. És én...

— Tudom, — mosolygott a miniszter — ön első sorban ír. De itt a megsértett erkölcsi világrend elégtételt követel, — mutatott az aktára.

— Kegyelmes úr, én ismételten kértem, hogy áthelyeztessem Pestre. És ezt mindig megtagadták tőlem.

— Igen, tudom. De ez most nem tartozik ide. Sajnos, nekem büntetést kellett kiszabnom. És én úgy határoztam, az összes körülmények figyelembe vételével, hogy...

Váradi Antal tanár úr megtörölte veritékes homlokát és kétségbeesetten nézett a miniszterre. Az kivett az aktaesomóból egy papírlapot és olvasta:

— ...Dr. Váradi Antal főreáliskolai tanár a budai főreáliskolából a VI. kerületi állami főreáliskolába helyeztetik át büntetésképpen.

Váradi Antal a füléhez kapott, mintha nem jól hallotta volna és meglepetten rebegte:

— De kegyelmes uram...

— Nincs apelláta, — mondta mosolyogva a miniszter. — Ez az intézet ugyanis elég közel van a Kerepesi-úthoz és Pesten van, ahol a szerkesztőségek, a kiadók és a színházak is vannak...

— Örök hálára kötelez kegyelmes uram ezzel a jótétéménnyel.

A miniszter tiltakozólag emelte fel a kezét.

— Semmi jótétémény. Ez büntetés, érti? És kérem, hogy pontosan járjon az előadásokra és főleg, nehogy megsértse valamelyik

írásával a pestieket is, mert akkor kénytelen leszek vidékre helyezni...

— Privigyére, — jött meg egyszerre Váradi Antal jókedve.

— Miért Privigyére? — nézett nagyot a miniszter.

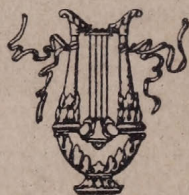
— Mi tanárok azt tartjuk, hogy ez a legrosszabb hely egész Magyarországon.

— Úgy? — nevetett a miniszter. — Látja, én is tanultam valamit. De ön, csak másodsorban tanár. Először író. Írjon minél több szép és jó dolgot, mert úgy is csak az marad meg utánunk, amit alkotunk.

Kezét nyujtotta. Váradi Antal mélyen meghajolt, s csak ennyit tudott mondani:

— Köszönöm.

Mikor az előszobán keresztül robogott táncos lépésekkel, a titkár fejcsóválva nézett utána. Bizonyára arra gondolt, hogy a miniszteri büntetés elvette a fiatal tanár eszét...



A fiattalvi fekete csóka

Írta: Agyagfalvi Hegyi István

„Fiatfai halastóba
Fürdik egy fekete csóka...
Heába fürdik a csóka,
nem lössz fehér galamb soha!”

*

...Azon kezdöm: nem is csóka,
aki le-leszáll a tóba.
Nem madár az, — tojáskelte, —
hanem a Kúsasszon lelke!

A Kúsasszon ahajt lakott,
kastéján száz ablaka vót.
Csupa virág az ablaka,
legsőbb liliomszál maga!

De csak küjel vala fejér:
a belsője nem sokat ér.
A beszéggye bolondított,
legényszüvet szomorított!

Járt hezza egy doli lófő,
— vitézők közt a legelső. —
Karja, mind a kőríz ága,
maga, mind az ősi nyárfa!

Szoza, mind az égi harmat;
rá a leán mégse hallgat,
csak nem akar hezzamónni,
véle egy fatálból önni!

— Micsinájak, micsinájak,
csak hogy a kedvedbe járjak?
Micsinájak, micsinájak,
mit ígérjek, mit kénájak?“ —

— Mát kerüjön sok pénzedbe?
Nem kell ögyéb, csak egy medve!
Ha megfogod pusztá kézzel,
s idehozod még az éjjel:
lőgyön akkor harmadnapon
hőgyön-vőgyön lakodalom! —

Több szót nem vár, itat, nyergöl
s elindul a lófő hejéből.
Elindul a nagy Rikába,
medvét fogni galickába.

Farkas szökik át az úton;
nem elég, hogy megforduljon
Bőlén bög a röngetegbe:
hazafutni sömmi kedve!
Pedig bátran elfuthatna:
fegyvere csak a kujakja!

...Möntek, möntek, möndögéltek,
míg a sűrűbe nem értek.
A fa ágát férehajcsa:
vissza őket a se tarcsa!

Nyüszköl a ló, bolonkodik,
visszafarol a bokorig.
A gazdája földreszökik,
a markába belépőkik:
áll már a dög, nyála csorog,
lössz most ehejt cifra dolog!
Dali lófőt megöleli,
de a se röst, őrbaveri,
s míg a koma reamászna,
megtorkássza, meggyámbássza!

Lapockáját háncsa a vad,
neki meg a szöme guvad.
A lófőnek hull a vére,
ám rátérgyöl a medvére
s addig-addig markolássza,
míg a lelkit ki nem rázza!

Úgy tántorog, mind a részög,
de megvan a rusnya férög!
Istrángot vet a nyakába,
úgy suvad a ló nyomába.

Jaj, csak immá hazaérne
s ne fojna el itt a vére!
Allónak má szemtől-szembe,
s kérdőzhetné: kell-é medve?

Hazaérnek nagysokára,
kapu nyílik zakotára.
Lobog má a szurkos fákja,
ő meg magát fódhőzvágja.

Az udvarba esszefutnak,
bucsálódnak, mást se tudnak.
Medve, lófő csupa egy vér:
a halálba éddös tesvér.

A Kúsasszon meg se nézi,
— hót vőlegén nem kell neki! —
A faluba elviteti,
még csak ki se terített!

Jő a hótnak öregannya,
mind a zápor, úgy sirassa,
leborul a vérös földre
s átokfórás lött belőlle:

Udvarhelyszéki székely nyelvjárás szerint. Első négy sora idézet régi népénekből.

— Eccer egy rózsafő növe,
a szívembe vót a töve.
Csak egy rózsza nyílt az ágon!
eggyetlenbe egy virágom!

Hervatt vóna szárán inkább!
Bimbajába leszakítottád!
Csak azér, hogy eldobhassad,
út porába tipodhassad!

Szép fiamot elvesztöttem,
te se nyughass soha többet!
Szömd könyve meginduljon,
éjjel-nappal hullást hulljon!

Hullást hulljon, sokasoggyon,
tó vizévé gyarapoggyon!
A fekete lelköd pedig
sose jusson az egekig!

Itt keringjön a határon,
mindögyre a tóra szájon
fekete csóka képibe
s megtisztulni úgy próbájon!

Úgy próbájon, de heába,
maraggyon fekete gyászba,
s míg a világ, sóhasoha,
vétkit a víz le ne mossal! —

...Mekfogta az anyáátok,
ott a csóka, láthassátok,
Fiatfalán, a nagy tóba!
Este-röggel mosakodva
szárnyával a vizet veri.
Szöröncséje nincsen neki,
met magát heába mossal:
fejér galamb nem lössz soha!



SEBŐK ZSIGMOND EMLÉKEZETE

Írta: FELEKI SÁNDOR

Elhervadt a szép mesék

Gazdag rózsafája,

Elnémult a Mesemondó

Ékes aranyszája!

„Zsiga bácsi“ sok tréfája,

„Dörmögő“ jókedve:

Összeomlott, mint Robinson

Elsülyedt szigetje!

Bús szemünk hosszan siratja

Gyászos kora-végét,

Szívünk örzi mindörökké

Ragyogó emlékét!...

Ezzel a szép verssel búcsúzott el húsz év előtt Ábrányi Emil Sebők Zsigmondtól, a nagy meseköltőtől, társaságunk tagjától, halála alkalmával. 1916 június hó 4-én éppen úgy daloltak a madarak a lombok közt, mint mostan, pillangók repdestek, virágok illatoztak s mégis a csillogó Nap ezer és ezer gyermek arcáról forró, fájó könnyeket esóskolt le. Alig volt ezen napon vidám gyermek Magyarországon s a háború ágyúinak dübörgésébe fiúk, lányok bús sóhaja vegyült. Az örökké szép, csodás mesék mesélője, Mackó úrnak és Dörmögő Dömötör téns úrnak és nagyérdemű medvecsaládjának aranyszájú, tréfás elbeszélője, „Zsiga bácsi“ halt meg ezen a napon. A gyermekek lelkében egy világ omlott össze. Hiába forgatják már majd Sebők bácsi kedves lapját, a Jó Pajtást, nem lesz benne rege a magyarok csodálatos hősi tetteiről, káprázatos, lelkesítő történet a magyar huszárok és bakák nagyszerű küzdelmeiről és dícsőségéről az akkor lángoló háborúban s elhallgatnak örökre Mackó és Dörmögő Dömötör bátyánk, kiket ő tett meg ízes, mókás történeteiben igazi magyar mesealakokká s hihetetlenül népszerű magyar mackókká s vele együtt tér pihenőre a folyton zsörtölődő, de mindég tréfálkozó Dörmögő komának egész érdemes familiája, hitvese Zsurzsó asszony, a tűzről pattant medvemenyecské, fiuk Dömci, a huncfut medveboes, a bortól mindig jókedvű Hörpesztő bátya, a lomha, tétlen Cammogó sógor s két imposztor bocsa, a Zebi meg a Dorka. De ki tudná elmondani az egész mackóatyafiságot, mely a nagy mesemondó halálával mind, mind visszatért odujába, az erdők hűvös magányába, hogy ezután elhallgassanak, de azért mégis örökké éljenek Zsiga bácsi meséiben, míg csak magyar szó hangzik s míg csak magyar gyermekek kacaja csendül és könnye pereg. Igaza volt Benedek Eleknek, amikor így

vigasztalta a könnyező fiúkat, lányokat: „Ez a szelíd lélek most a fényes mennyországból mosolyog le rátok. Onnét látja, hogy nem élt hiába. Felhat hozzá a ti sírástok, látván látja a ti könnyeteket és én hallani vélem a csendes, halk szózatot. Ne sírjatok gyermekek. Csendesüljön a szívetek. Vegyétek elő a könyveimet, társalkodjatok velem. Bár testem, gyöngé, törékeny testem, a sírban porladozik, él a lelkem, élni fog örökkön-örökké. Élni fognak lelkemnek szülöttjei, a ti édes testvéreitek. Ne, ne sírjatok gyermekek!

De gyásza volt az egész magyar szépirodalomnak is Sebők Zsigmond elmulása. Hiszen a felnőttek lelkét épp úgy megragadta finoman csiszolt novelláival, rajzaival, melyek mind a magyar földet, a magyar szívet, a magyar életet festették, az ő mesteri magyar tollával s az ő mélységes lélekanalízisével. Ő azonban magát mindig csak a gyermekek mesemondójának tartotta s legboldogabb volt akkor, ha Dörmögő Dömötör tényszerű mókás, huszáros kalandjait mesélhette el fiúknak, leányoknak.

Amikor róla kegyelettel és szeretettel megemlékezem, bevallom, hogy elfogult vagyok vele szemben, kihez sok-sok éven át nemcsak mint író az íróhoz, hanem mint embert az emberhez, soha nem lazuló baráti szálak fűztek. Éveken át voltam gyermeklepkéjének versírója s azután családi háziorvosa, akit meleg bizalmával tisztelt meg. Megismerhettem nemcsak mint jeles író, hanem mint jeles embert is, akibe az Úristen csak nemes, fenkölt érzéseket plántált. Ennek a szerény, hallgatag, szófukar és halk szavú embernek lelke tele volt örömmel, ha mások örvendtek és teli volt bánattal, ha másokat gond ért. Ha keveset is szólt, de amit mondott, abból szívének jósága, aranyos napfénye sugárzott. Mélabús, szelíden csillogó szeme éjjel-nappal aggódva figyelte családját, nincs-e valami baj? Rajongással csüngött őt földöntúli szeretettel gondozó hitvesén, aki Rákosi Jenőnek unokahúga s fián, Andoron és két leányán, Klárin és Macán. Ha valamelyikük gyengélkedett s megvigasztaltam, hogy nincs komolyabb baj, megszorította kezemet s így szólt: Most sietek dolgozni, mert ha beteg van a háznál, nem tudok tollat venni kezembe. Zárkózott, elvonuló természetű volt, aki óvatosan került mindenféle reklámot és mégis csakhamar egyik legbecsületesebb és legismertebb íróvá lett.

1861-ben született Párkányon. A budapesti egyetemen filozófiát hallgatott. 21 éves korában már a Pesti Hírlap belső

munkatársa, honnan két és fél év után Mikszáth Kálmán buzditására, miután ez felismerte Sebők nagy írói tehetségét, Szegedre ment ujságírónak, hogy meglássa az igazi magyar életet és hozzáférközhessen a tiszta magyar lélekhez. Úgy, mint Mikszáth, Herczeg, Pósa, Gardonyi, Tömörkény és Móra, ő is itt ismerte meg a magyar levegőt, a magyar tájakat, a pusztát, fűzest, tanyát, a magyar szíveket és itt kapta meg nyelvezete azt a tiszta magyar zománcot, mely írásait oly egyénivé és értékessé teszi. Az ekkor írott rajzainak köszönhetette, hogy a Pesti Hirlap csakhamar visszahívta oszlopos munkatársának. Az itt sűrűn megjelent tárcái és elbeszélései gyorsan lettek országszerte népszerűek. Ha Mikszáth Tisza Kálmánnal és Móricz Pállal való délutáni klubbeli tarokkpartija hosszúra nyúlt, Sebők Zsigmondnak kellett a lap részére az aznapi „A tisztelt Házból” szóló karcolatot megírni s oly sok szellemesség volt azokban, hogy a közönség észre sem vette, hogy azok nem Mikszáth tolla alól kerültek ki. Amikor Mikszáth kötetbe gyűjtve kiadta ezeket a parlamenti karcolatokat, egy ezután megjelent cikkében bevallotta, hogy bizony ezek egy részét Sebők írta. De ennek — vallotta be jóízűen — számomra nagy haszna is van. Ha valamelyik karcolatomat szidják, hogy rossz, azt mondom, mit akartok, hiszen azt nem én, hanem Sebők Zsigmond írta, ha pedig dicsérik, én hallgatok, ha nem is én, hanem Sebők a szerzője és bezesebelem az elismerést. A Pesti Hirlaptól néhány év után a Budapesti Hirlaphoz került, hol közel egy negyedszázadig, haláláig működött, mint a lap vezető munkatársa. Rákosi Jenőhöz nemcsak munkatársi ragaszkodás, hanem mindvégig tartó szeretet is fűzte, amit még szorosabbá csatolt az, hogy Rákosi unokahúgát, a szellemes és minden tekintetben kiváló Rákosi Erzsébetet vette nőül. Ennél a lapnál gazdag, fáradhatatlan munkásságot fejtett ki. Minden héten egy-két tárcája jelent meg, rajzok, elmélkedések, novellák. Ezen nagy gonddal és tökéletességgel megírt munkáiból már a napfényes, üde magyar levegő árad lelkünkbe. Meglátszik rajtuk, hogy a Szegeden töltött idő mily nagy és mély hatással volt az íróra. De bármi került is ki Sebők Zsigmond tolla alól, lett légyen az víg vagy szomorú téma, mind-egyikében érezzük szívének melegségét, nemességét. Nemcsak a Budapesti Hirlapban jelennek meg sűrűn tárcái, karcolatai, vezércikkei, de gyakori vendége a Vasárnapi Ujságnak és az Új Időknek is, hol névvel, hol névtelenül, az utóbbiban rendszeren

Keye álnévvel s egy-egy Sebők-cikk mindig ünnep az olvasóközönségnek. Értékes novellás könyvei gyors egymásután hagyják el a sajtót. Főbb kötetei: az Alakok, Puszta Élet, Elbeszélések, Bajcsányi de eadem és egyéb elbeszélések, Ifjúkor, Színfoltok. Mesteri tollal festi a falusi alakokat. A halászt, a kubikost, a tanyai jómódú gazdát, a földmunkást, a borbélyt s a falusi és tanyai életnek többnyire Istentől elhagyott szegény emberét. Látjuk a tiszaparti füvest és lápokát, a pipacsos réteket, a piacot, a tanyákat, mely képek és rajzok a Szegeden töltött idő meleg színekkal rajzolt másai. A pesti életnek is hány képét, hangulatát és alakját vetíti elénk az ő finom cizelált leírásaiban. Nem feledkezik meg a mindennapi élet egy-egy víg vagy szomorú problémájáról sem. Mennyi életbölcseesség, mennyi éleslátás és mily finom írásművészet tükröződik ezekben a rajzaiban és novelláiban. Mily kedves az „Asszony és a kalap” rajza, melyben tréfásan megvédelmezi az asszonyokat, akik napokon át válogatnak a kalaposüzletben. „Az asszonyi kalap — mondja — valóban csodálatos jószág. Megváltoztatja az arcot, mint a napfény vagy a felhő a tájéket, virág a gyümölcsfát vagy ködfátyol a béreket. A kalap pajkos vagy komoly formája gyakran mintha csak viasz gyanánt gyúrná át az arcot, a maga lelkének képére. Vannak arcok, melyek bája úgy tapad a kalaphoz, mint a tó szépsége a rajta úszó alkonyati naphoz. Ilyen fontos szerepe van a kalapnak az asszonyok legtitkosabb műhelyében, a szépségük dédelgetésében, hát meg lehet érteni azt a fölindulást és aggodalmat, amellyel megválasztják. Akár szépek, akár nem Éva leányai, egyformán sokat várnak a kalaptól, mert bár nincs olyan asszony, aki valahogyan föl ne fedezné magában a szépséget, de olyan sincs, aki szebb ne kívánná lenni. S egyformán rája vannak utalva az ösztönükre, mely őket szépségük tollazatának megválasztásában, titokzatos és kiszámíthatatlan ösvényeken vezet. Ez az ösztön azonban az asszony egyetlen ösztöne, mely nem csalhatatlan, főleg a kalap-ügy terén: Azért is fél önkéntelenül tőle. A veszélytől nem fél, de a kalaptól fél. Az a babonája ugyanis (talán nem is alaptalanul), hogy míg a szép és illő kalap megfiatalítja, a csúf kalap öregbíti. A szerencsétlenül választott új kalap tehát az ő szemében egy árnyék az asszonyi nem legnagyobb borzalmából: az öregségből. Hogy elnézem a kalaposüzletben az asszonysokadalmat, amint gyötrő reménykedéssel és félenkséggel, bizakodással és csüggedéssel sétáltatja meg

fején a kalapok tüntető menetét, megérttem lelkiállapotát. Kivált mikor tapasztalod, hogy hány asszonyismerősöd visel olyan kalapot öntudatlanul, mely galád vigyorgással kiabálja róla: Úgy-e sikerült alaposan elcsúfítani ezt az asszonykát? — A kalap alattomos. Véletlentől függ szerencsés megválasztása, mint a jó férjé vagy a jó lutriszámé. Valamely kalaposbolt néhány száz hihetetlen és fura formájú fejfödője közt rejtőzik egy olyan, melyet a jó Isten egy bizonyos asszonynak teremtett. Ha szerencsésen összetalálkoznak, ebből az asszony és a kalap közt oly boldog házasság szarmazik, melyet jó sorsa kötött meg. De hol van az az angyal, aki a szegény asszonyt éppen abba a boltba vezeti, ahol az a föltétlenül remek és föltétlenül illő kalap várja és egyenesen a kezébe nyomja? S ha ez a csoda meg is történnék, hol van az az asszony, aki válogatás nélkül elfogadná az első kalapot, melyet a mamzel ruhájába öltözött angyal ajánl neki? Így hát a véletlen szeszélyére van bízva, hogy az egymásnak teremtett asszony és kalap összeakadjon. Gyakran bizony olyan csillagok ők, kik egymást kergetik és sohasem akadnak egymásra — akármily sokáig hajlongnak is a szöglettükör előtt, forogva, mosolyogva és epedve, ötven kalapot vándoroltatva át szöke vagy barna fürteiken.“

Sok-sok száz az ő rajzainak és novelláinak száma, melyekből a lelkekbe látó, mélyen gondolkodó nagy író felismerjük s melyeknek nagy része még most is oly időszerű és — sajnos — szomorúan aktuális tárgyakról szól, mint a drágaságról, az altatószerekről, a fekete kendőről, de szűkre szabott időnk nem engedi, hogy azokból idézzünk. Az élet napos és árnyékos oldalát oly mesterien festő író azonban gyermekké változott, ha gyermekeknek írt. Ezekben a meséiben mennyi fény, mennyi kedvesség, mennyi tréfa. És mily csodálatosan tudott ő kis olvasóinak nyelvén beszélni. Hogy fogva tartotta figyelmüket az utolsó sorig. Nagyon ügyelt arra, hogy meséivel az ártatlan lelkeket meg ne szomorítsa s ragyogó arccal tegyék félre a könyvet. Hány ezer és ezer gyermek ezekből a mesékből tanult meg szépen és magyárosan beszélni. Közel húsz évig volt a gyermekköltészet verses jelesének, Pósa Lajosnak munkatársa az Én Újságomnál s hét évig szerkesztette kedves gyermeklapját, a Jó Pajtást. Mily türelmetlenül várták kis hívei hétről-hétre „Zsiga bácsi“ meséit s itt láttak napvilágot Mackó úrnak és Dörmögő Dömötör ténsúrnak bohókás, fura kalandjai, melyek még most is dédelgetett

kedvencei a gyermekvilágnak. Harminc megjelent ifjúsági műveinek száma. Ezek közül legnépszerűbbek a Mackó úr utazása, Hol volt, hol nem volt, Mackó úr újabb utazásai, Mackó úr szárazon és vízen, Dörmögő Dömötör utazásai. Megjelent gyermekmunkáinak száma harminc s ha még összegyűjtenék kiadatlan meséit, hatvanra bővülne ifjúsági műveinek sorozata. Ezen munkák nagyrészt a Singer és Wolfner, valamint a Franklin Társulat kiadásában láttak napvilágot.

1891-ben társaságunk, 1904-ben pedig a Kisfaludy Társaság tagjává választotta. Székfoglalóját nálunk a „Marosszögön“ című novellájával tartotta. A Petőfi Társaságot nagyon szerette. Alig volt ülés, melyen meg ne jelent volna s mindegyikről a Budapesti Hírlapban színes, bő tudósítást írt, sokszor külön cikkben, sőt tárcában is.

Sebők hosszú ideig szenvedett gyomorhajban, mely — mint utólag kiderült — egy, kezdetben meg nem állapítható súlyos májbajnak folyamánya volt. A világháború kitörése lelkére mélységesen hatott, nemcsak azért, mert fia is ott küzdött az orosz harctéren. Már a háború első napján megindult lélekkel írta meg a Budapesti Hírlapban a „Könyörgést“, mely minden magyar szívre lelkesítően, de megrendítően is hatott. A háború első évében felkeresett és így szólt: „Majdnem istenkáromlást követek el, hogy ebben a nagy vérontásban tréfás meséket írok.“ Megnyugtattam, hogy hány árvának könnyét törli le, hány apjáért aggódó gyermek kedvét deríti fel. Elgondolkodott és így szólt: „Lehet, hogy bűnt követek el, de lehet, hogy neked van igazad. Írni fogok továbbra is gyerekeimnek.“ S ezután még négy bájos Mackó-könyve vidította fel kis olvasóit. Bajának súlyosbodásával kénytelen volt szanatóriumba vonulni, hol Verébelyi tanár műtétet hajtott rajta végre. Sajnos, betegsége már annyira elharapódzott, hogy az operáció mit sem segített. Megható volt a gyermekek szeretete „Zsiga bácsi“ iránt. Az egyik levelében kitűnő gyógyszert ajánlott, a másik egy csodakúrát, amelytől az ő apukája is meggyógyult, a harmadik egy kitűnő orvost és hányan írták neki, hogy naponta többször imát mondanak érte. Mialatt e kedves leveleket olvasta, fájó mosoly ült szelíd, a szenvedésektől megviselt arcára s egy könnyesepp perdült öszülő szakállára. Még betegágyán is írta Dörmögő Dömötör olasz harciéri tréfás kalandjait. Sietnem kell, szólott mély sóhajjal. A história vége az, hogy Dörmögő sok viszontagság

után hazatér s így fejeződik be: „A ténsúr végighevert a kanapén s ott a régi igazságot mormogta, nagy gyönyörűséggel: Legjobb otthon!” Ez volt az utolsó mondat, melyet még papírra vetett. Keserű humorral szolt: Mikor mondhatom majd el ezt én is!

A nagy író halála osztatlan részvétet keltett. Különösen a gyermekvilágban. Meghalt „Zsiga bácsi!” Mi lesz most már Mackó úrral és Dörmögő ténsúrral! A lapok megrendülve méltatták értékes munkásságát és szerény, vonzó egyéniségét. Mit alkothatott volna még, hiszen java férfikorában távozott el oly halkan és csendben, amily halk és csendes volt egész életén át. Június 6-án temették el hatalmas részvéttel. Ott állott ravatalánál gyászoló családja: önfeláldozó, zokogó hitvese, két finomlelkű lánya, csak fia hiányzott, mert ő az orosz haretéren küzdött. Raffay Sándor püspök végezte az egyházi szertartást, majd Csajthay Ferenc a Budapesti Hírlap, Vargha Gyula a Kisfaludy Társaság és Pekár Gyula a Petőfi Társaság nevében búcsúztatta megható szavakkal s végül Ábrányi Emil zokogva mondott istenhozzádot az ő kedves lapjának, a Jó Pajtás munkatársainak nevében. Amikor a koporsóra a hantok dübörögve hullottak, egy fülemile a sűrű lombok között csattogta énekét. Talán az írónak dalba foglalt utolsó meséje kelt szárnyra az ő drága kis olvasói számára...

A Margithid budai oldalán levő parkban a főváros egy a gyermekek nagy meseköltőjének szentelt, meleg felírású Mackó bronzszobrot állított. Aki e parkban sétál, megható jelenetnek lehet tanuja. A gyermekek felkúsznak a szoborra, megcirogatják Mackó komának bozontos fejét és kérlelve így szólnak: Kedves Mackó, mikor fogsz már nekünk megint mesélni?

Fájó akkorddal kell megemlékezésemet zárnom. A nagy írónak sírján még most sincs emlék. Meg vagyok róla győződve, hogyha a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság a magyar gyermekekhez felszólítást intézve, Sebők Zsigmond sírján csakhamar hozzá méltó sírkő emelkednék. De fájó az a tudat is, hogy az írónak, aki a pesti életet is oly sok mesteri munkájában örökítette meg, nincs utcája. Ezúttal indítványozom tehát, hogy a Petőfi-Társaság adjon headványt a Közmunkák Tanácsához, hogy egyik utcát vagy teret nevezze el Sebők Zsigmond után. És végül azt a kérelmet intézem azokhoz a nagy könyvkiadóvállalatokhoz, melyeknél az ő örökbecsű művei megjelentek, adjanak ki

egy sorozatot az írónak felnőttek részére való munkáiból s egyet a gyermekek részére írt meséiből. Mily hatalmas, mily értékes két sorozat volna ez! Meggyőződésem, hogy mindkétféle kiadvány csakhamar elkelne, hisz az írók nagyok és kicsinyek egyformán szívükbe zárták.

S végül engedtessek meg nekem s ne róják fel szerénytelenségnek, ha ide iktatom azt a versemet, mellyel a mesék költőjének lapjában, a Jó Pajtásban tőle a halála után megjelent számban elbúcsúztam.

TE ITT MARADSZ

Ha pihensz is sírgödörbe,
Nem hagytál el mindörökre.
Úgy érezzük, hogy itt jársz még
Meleg szívvel, nem mint árnyék.

Úgy érezzük, méla szemed
Szelid fénye reánk nevet
S mesefádról most is téped,
Osztod szét a szép meséket.

Jársz-kelsz most is elmélázva,
Be-betekintsz minden házba,
Ahol csak egy kis pajtásod...
Előttük a te írásod.

S hogy ne zavard, csendbe, szépen
Lopózol a közelében
S boldog vagy, ha kacaj csendül
Ajkán egy vig történettül.

Ha bús szemem könnyben ég is,
Így látlak én most is, mégis
S nem távozol soha többet,
Míg egy gyermek olvas könyvet.

Mig mesédre kacaj csendül
S hálás könny hull gyermek szemből,
Addig itt vagy s nem a földbe,
Addig téged hant nem föd be.



Rupán

Irta: Lőrinczy György

Rupán, a gépész, ott áll a helyén;
Tagbaszakadt, kemény, izmos legény.
A fülledt, párás gépteremben
Ő tartja a gépeket rendben,
Törülgeti, megszorongatja,
Olajat ken zárra, csavarra.
Izzad, nem sejtve, hogy tenyerében
Alvó ördögök izzadnak a gépben.
S elfojtva ott süvit, füttyöl, rikolt.
— Fölebred rá az álmodó s a holt; —
Ezer gomb, sróf, dugattyú, szelep
Kattog, duzzog, morog, lázong, nevet.
Fecseg ravaszul, titkos lázban . . .
— Hazug csönd van ott, a gépházban!
Suttymba minden harcra készül,
Izgatottan a láz hevéreül:
Ki hát erősebb? Az óriás tenger?
Vagy ő, a nagy lázadó Emb er?
Félelmes szavak válnak suttogóbbra:
— Ha majd eljön! . . . Ha egyszer üt az óra!

*

A gép sokat tud! Már megtanulta,
Mily hasznos a hazugság útja;
Kívül közömbös, belül lázong
S amíg ebédre hívogat a gong.
Sose tudhatod, mit forral, kacag
A gép a Rupán tenyere alatt.
De Rupán nem fél! Ő az úr itten!
Neki hódol és őt szolgálja minden.
Míg hajója a habot törve
Sunnyítva suhan tovább, előre,
A víz hullámszik s míg lapát s kerék
Szikrázó gyöngyeit morzsolja szét.
Rupán játszik, botját suhintja,
Mintha a vízzel párbaírt volna.

*

S Rupán vérszemet kap. Megvetően
Néz végig a gyáva eselédén;
Ráförmed: hitvány, alattomos vagy!
Már ismerem az álnokságodat!
Szelidségednek többé nem hiszek!
Most megbüntettek, megfenyíttek!
S izmos kezében suhan bot, csákány . . .
— Nagyot sujt, vágva a tenger hátán.

*

Aztán fülel . . . Hogy fájdalmában
Jajgasson a tenger, Rupán azt várja.
De az óriás sose jajgat,
A tenger inkább tűr, a tenger inkább hallgat.
S Rupán dőlőfős melle feszülve

Böszül csak annál vadabb dühre,
Szája amíg csúf szókat morog
S szeme a haragtól vérben forog.
A tenger megszólal . . . amit mond, annyi:
Megtanítottál — káromkodni!

*

S mintha csakugyan, szavát tartva
Lobbanna káromló indulatra,
Megrázza hajját, borzas ütökét.
— Az óriás már fenyeget, nem véd, —
Nem ringat szelíden, enyeglőn, lágyan,
Haragja dül-fül az orkánban;
Ronggyá tépi hullámok fodrait
S örülmód dühöngve káromkodik.
Fönn összefutnak súlyos föllegek,
Megszállják a derűs, azúr eget
S mennydörgés, villám bösz rohamából
Paskolja a világot zápor.

*

S ki az előbb még szitkozódott,
Rupán riadtan terdre omlott;
Összekulcsolja csontos két kezét
És esdekelve a viharra néz.
Remegve érzi, tudja már, hogy őt
Fenyegetik a félelmes erők;
Tétován kebeg, érthetetlenül:
Nem élhetünk meg Isten nélkül!
A messziségből a csönd, a béke
Biztatja, hogy maradjon vele;
S tájék dereng, orkán szelidül,
Szivárvány ível alá az égről.
A tenger susog és háborgó habja
A hajót gyöngéden csókolgatja;
Locsogva mesélget neki megint.
Gyermekes szeszélye, kedve szerint.
S Rupán már érez, már sejt valamit.
Hogy csak az igazi erő segít
S nem a káromló áll rendületlen,
De az, ki hisz a jóban, a nemesben.
Az nem rombol, az mindig épít.
Tornyot, templomot, föl, az égig
Miben zeng szférák bűvös muzsikája
Orgonaszóba, költők dalába!

*

De a gép — csak gép! Zúg és zakatol.
Recsegő trombitákban lázadoz,
Míg a lelkek mélyén szelid ideálok
Halkan álmodnak szent imádságot.
S a tenger mosolyog . . . És Rupán vissza:
Szomjasan a Végtelenséget issza.
S Rupán, mint fáradt sirály, úgy pihen
Lelkével és szemével a rizen.
Átöleli a tengert, térdre hulltan:
— Első imámat tőled tanultam!

CSODAVÁRÓ JÁNOS KIRÁLY

Írta: ZÁDOR TAMÁS

Ma súlyos, titokzatos a csend a keresztútnál. A sátán kutyája lesben ül az antik kőkereszt mögött. Parázsló szemmel a népek országútját figyeli.

Egy fáradt vándor bukkan fel a kanyarulatban. Lassan közeledik. Nem törődik vele, hogy a sátán kutyája megriad, s vonítani kezd. Egyre szűkülő közben lohol körülötte. Az alkonyatban a vándor gondolatokba merülve megáll a keresztútnál. Öklére támaszkodik, fejét tenyerébe hajtja és eltűnődik:

— Ma ötödször álltam meg e helyen örök vándorlásom alatt. Az öt megállás öt ezredév és ugyanannyi nagy változás. Örök körútamon, mikor először indultam e helyről, még egészen fiatal voltam. Aranyhajú, leányosarcú ifjú, szívem tele volt érzéssel, lelkem magasan szárnyalt és a fejem, az eszem maga volt a legtisztább szentély. Akkor isteninek láttam mindent, ami nagyszerűnek jelentkezett. És istenként tiszteltem azt, aki nagyszerű cselekedetek után hősként távozott a földről. Egy ezredévvel később, itt a nagy keresztútnál eszméltem rá, hogy szentélyem már csak Thália temploma. Úgy élek a világban, mint a néző a Dyonisosz színházában. És az utókor számára minden történet, minden történetet tragédiaként jegyzek fel. A harmadik megállásban e helyen az én fejem, az én eszem volt a világ legnagyobb boszorkánykonyhája. Tévhit, babona szortyogott a csontüstökben, a lobogó lángok felett. A negyedik ezredévben a lángok lehanyatlottak és a csontedényekben felvilágosodássá, filozófiává hült ki az anyag. Ma hófehér hajjal, ráncos képpel értem el a népek országútján a nagy válaszütig. Szívem rendetlenül ver, lelkem alig szárnyal, csak alant repked. Fejem pedig laboratóriumma változott. Kérges agyam egy óriási gép. Titokzatos adóállomás, multibalató és vevőkészülékkel. Ha laboratóriumomban megnyitom az áramot, megindul a gép, hogy ne lássam a jelent, ne féljem a jövőt. A sátán kutyája lábam elé ül. A dög rámmereszti parázsló szemét. Megnyitom az áramot, elindítom a gépeket...

Buda képe látszik. Négy évszázaddal ezelőtt. A hegy körül az apró városrészek romokban hevernek. Logod üszkös romhalmaz. Még a templomnak is csak füstös gyámfala mered az ég felé. A rácsok városrészében már takarítják a romokat. Óbudán is

új építkezésekbe kezdenek. Nemsokára már csak a hegyen gubbasztó vár és Buda népe emlékezik rá, hogy 1529-ben újabb ostromot szenvedett el. A haragos szultán, Szolejmán égette fel az ostrom után Óbudát, Logodot és a rácok városrészét.

Napkelte. Az éjszakából kibontakozik Buda városa és Corvin Mátyás elárvult, pusztuló Budavára. Soktornyú vár. Csak négy főtoronyán maradt meg épségben az érekkakas. Apró tornyaitól az aranygomb már letörött, a kereszt töredezik. Az esőverte falakról hull a vakolat. Az új nap első sugara elkorhadt várhídra esik. És a sugár a romlás egyik képéről a bomlás másik képére szökik. Az udvar három óriási szobrának már csak talapzatát találja. A három nagy Hunyadi szobrát ledöntötte és elrabolta a török. A szobortalan oszlopos folyosón Mindszenty Gábor főszekretárius és Batthyány Orbán nagyúr esizmája alatt kopog a török márványdarab. Benn a nagyebédlő tartóoszlopához Enyingi Török Bálint támaszkodik. Olyan az arca, szemevillanása, hogy kétségtelen, a mult fényét, kincsét keresi. A pohárszékek üresek. Régen elhordták a sok aranykupát, tálát, tányért. A kétakós, mázsás, ezüst boroshordó is eltűnt. Csak tartóváza lóg alá a mennyezetről. Minden teremben, minden szobában hull a vakolat, lóg a selyemkárpit, rongyos a bársonyfűggöny és a nagy szálában, Corvin Mátyás mennyezetre rögzített horoszkópjáról is lehullottak a csillagok.

Fráter György bukkan fel az egyik keresztfolyosóban. Pálosrendi fehér szerzetesruhája világít előtte, amerre jár. Égő szeme parázslík a magyar éjszakában.

— Hol van a király?

— A főtoronyban, mely délnyugatnak néz. — felel Petrovics Péter, az utolsó temesi ispán. Fráter György bólint és szótlanul tovább megy.

— No végre! — toppant eléje a toronyszobából kilépő Markos Péter, a Szapolyai király rokona. Csakhogy jössz már, kincstárnok. Nagyon vár a király.

György barát lázas szeme rajtafeledkezett Markos Péter aggodalmas arcán. Így álltak néhány pillanatig szótlanul. Majd a négyfelé szakított ország sok címmel, ranggal megvert fehér-esuhás barátja simán, csendesesen besurrant a toronyszobába.

Eles légroham támadta meg. Majdhogy rá nem vágta a benyitott ajtót.

— Álmai, ábrándjai védik a királyt a szelek szárnyán, — morzsolta kesernyés szavait Fráter György, mint az imádság malasztját a válságok óráin. — János király ott ült a feltárt ablak előtt, a kopott bőrpárnákba süppedten. Kicsi feje féloldalt fordult. Görnyedt háta előrehajolt, nagy szakállával könnyű szellő játszott. Csak a negyvenes éveinek közepén járt, de a csapásoktól, csalódásoktól megszántott arca ötvennél többet mutatott. Félig lehunytt pillái alól alig látszott valami mélyenülő, sötét szeméből. Szikkadt, száraz ujjaival a szék faragott karfáján dobolt. És akárcsak az alattvalói között, most is a jó barátjával zsémbelt:

— Levegő... mindig csak levegő... léghuzam, szélroham... sehol semmi jó. A karosszék fölött Fráter György félig lehunytt szemmel figyelte a királyt... Futó pillanatok alatt minden eszébe jutott, ami Mohács óta a megcsönkített ország sorsüldözött urához elválhatatlanul hozzáfűzte.

— Az utolsó nemzeti király... A híres Szapolyai nemzetség utolsó sarja... Szapolyai János... Az apja is megszegte az esküt, hogy Corvin Mátyás után, Corvin János lesz a király. Ő maga a pórlázadást vérbefojtotta, de nem volt ott Mohácsnál. Es most sorsüldözött király! Aki az esküszegésért, véres emberirtásért bűnhődik. Uram, hol a Te irgalmad, kálváriát járó szegény árva fejünk felett?!

— Sötét az orcád, György barát. Azt hittem, imát mormoltál árva fejem felett, hogy úgy hallgattál. Hát már egy Miatyánkot se érdemelek?

— Uram, királyom... — szabadkozott Fráter György, — Most nem a saajóládi pálos barát jött el hozzád. Most nem Várad nemes püspöke kíván személyemben királyával szólni. Fráter György a szétszaggatott ország kincstárnoka áll most álmaid, ábrándjaid kopott trónja mögött.

— Még nem dőlt el a harc? Még mindig nem ütközött meg Nyugat a támadó Kelettel. Még mindig nem győzött az Úristen Stájer földön Allah felett?

— Még mindig a csodát várod... csodavárá János király.

— György barát! Hát csoda az, hogy az Istenben, Nyugatban hiszek?! És nem hiszem, hogy Kelet, a szultán, valaha is győzhetne Nyugat, a császár felett?! Nem csoda az, Fráter György, de isteni gondviselés, hogy a féktelen hatalomvágy elvakította

Szolejmán szultánt és teméntelen keleti hadával V. Károly császár hatalmas nyugati serege ellen vonult. Mindent akar a szultán és mindent mer a fél világért. Ezért mindent el fog veszteni Stájer földön az utolsó harcban. Néhány rövid nap multán földönfutó lesz a nagy Szolejmán. És én, a szegény János király, Nándorfehérvárig üldözhetem maroknyi hadammal a pogányt, aki térdrekényszerített.

— Álmok és ábrándok, esedaváró király.

— Szolejmán felvonult hadával. Ez nem álom! Stájer földön a császár várja a nagy sereggel. Ez valóság! Lehet, már meg is ütköztek, csak mi nem tudunk róla. Mi semmit sem tudunk idejében. El vagyunk maradva a világtól és még Buda felszabadításával, az ország megmentésével is megkésünk. Fuvass riadót, kinestárnok! Még ma indulunk.

— Ráérünk, uram. Majd idővel, királyom. Talán egyszer. Nem volt harc. A nagy küzdelem Kelet és Nyugat között jobb időkre, méltóbb emberekre maradt. Siklóstól Kőszegig a magyar várak alatt a szultán serege kimerült a számtalan ostromtól és el se jutott a nyugati végekig. Kőszeg alól már visszavonulóban van a szultán megroppant hadával.

— Bécs tehát felszabadult.

— Budán, az elszakított magyar földön bizony csak a minden erőt, minden hatalmat megőrlő idő segíthet.

A király becsapta a nyitott ablakot. A színes üvegen benézett a lemenő vonalán járó nap és a toronyszoba falára tarka képeket vetett. János király nem állta Fráter György tekintetét. Elhagyta a toronyszobát. György barát nyomába szegődött. Egymás mögött bolyongtak az üres, elhagyott termekben. A király kétségbeesett arccal, ökölbe szorított kézzel. Fráter György arcán felcsillant a remény és keze nem kulcsolódott ki a könyörgő imádságból:

— Mentsd meg, Uram, álmaitól, ábrándjaitól! Ne várjon több csodát. Add vissza, Uram, önmagának a királyt, hogy belássa, a csodát nem várni, a csodát művelni kell ezen a földön, aki választott az elhivatottak között!

Fáradtan értek a második főtorony elé. A király benyitott a toronyszobába és felszakította a színes ablakot, mely észak-keletnek, Lengyelország felé nézett. A feltárt ablak előtt bele-süppedt az öblös karosszékbe. Nagysokára megtörte a csendet:

— Elég volt a megpróbáltatásokból. Elég volt a csapásokból, a csalódásokból. János király mindenért megszenvedett. György barát, őszintén meggyónom neked, hogy bennem a király többé nem kíván és nem vár semmit. Békén akarok élni. Békén és csendben. De nem bírom tovább a magányt.

— János király!

— Miért döbbsz meg? A kincstárnok, a püspök, vagy a sajlódi barát nem tudja megérteni benned, hogy én, az ember nem bírom tovább a magános, asszonytalan életet?

— Felséges úr... — nyujtotta a szavakat Fráter György, — Buda alatt megint a sátán kutyája vonít, felség...

— Apage satanas! — pattogott a király. — Ember vagyok! Az ország, a magyarság, a Szapolyaiak keresztjei alatt görnyedő királyember. A szomorújáték végén élni akarok!

— Csapást, csalódást hozhat fellángolásod uram. Sorsod Buda és mindnyájunk végzete lehet, királyom!

— Te választottad mátkámul a lengyel királyleányt!

— Tíz esztendő előtt.

— Eppen eleget vártam! Beláthatod, barát.

Több szó nem esett. Fráter György megadással keresztet vetett és távozóban titkos keserűséget morzsolt, mint az imádság malasztját a válságok óráin.

— Tíz esztendő előtt a világ más volt... más volt Szapolyai János és egészen más volt a jövő ígérete...

*

Budáról elindultak a király követei Lengyelországba. A főtorony nyitott ablakából reménykedő, sugárzó arccal nézett utánuk a csodaváró király. Az idő orsóján peregtek a percek, fogytak a napok, múltak a hónapok. A színes toronyablakot a zord télidőre bezárták. Az új tavasz azonban ismét felszakította. Egy nap a király megpillantotta hazatérő követeit. Meghozták a lengyel király üzenetét:

— A házassághoz a lengyel király csak egy feltételt kötött. Tied lesz az ifjú Jagelló Izabella, János Zsigmond és Sforza Bóna szépséges leánya, csak ismerje el királyságodat Ferdinándus, a bécsi király.

A király arcából lefutott a vér. Ellenfele, ellensége ismerje el az ő királyságát? Kegyetlen kikötés.

— Fráter György! — parancsolt a király. Küldj követeket

Bécsbe! Kezdd tárgyalásokat Ferdinándusszal. Jöjjön, aminek jönni kell! Ferdinandus ismerje el királyságom. Élni akarok...

A nyárbaforduló időben János király átvonult Budavárának harmadik főtornyába. Felnyitotta a színes ablakot, mely északnyugatnak, Bécsre nézett. És várta, várta a csodát, elismerik-e és hogyan ismerik el az ő árva királyságát?

Peregtek a percek az idő orsóján. Kétszer hullott a csodavárás zord télbe. A követek tárgyaltak Bécsben, Váradon, amíg összehozták a feltételeket.

Ferdinandus elismeri János királyságát. János király lemond utódai öröklési jogáról. Halála után Buda a bécsi királyra száll. Ferdinandus ezért János utódainak visszaadja az elkobzott Szapolyai javakat.

— Ez megalázás... — suttogta a király. A kinestárnok rábólintott. Várad püspöke a király kezéhez nyúlt, hogy a váradi kötés aláírásában megakadályozza. A tanácsal Fráter György szájából a fehércsuhás szerzetes szolgált:

— Eladod büszkeséged, uram. Elárulod Budát. Vesztébe kergeted árva népedet. Csodaváró király, ennek a kötésnek státutumaival te a még meg se fogant gyermekeid szájából kiveszed a falatot. Hogyan adhassa vissza Ferdinandus az elkobzott Szapolyai javakat, mikor azokat már híveinek régen elajándékozta? Gondolj a bécsi király donációs leveleire!

A csodaváró János király mégis aláírta a váradi kötet. Visszatért Budára. Bevonult a vár negyedik főtornyába. Felnyitotta a délkeletnek, Erdélyre néző ablakot. Ott állt kopott köntösben, hófehér hajjal, nagyranőtt szakállal, melyben már több volt az ezüst, mint a fekete hajsza.

— Csak ember vagyok. Apám vétkeiért, tulajdon bűneiért megbűnhődött. Gyarló és halandó... Úristen! Csak egy esztendőre bár... boldog akarok lenni...

Rásírt a tárogató, török síp rávijjogott. Magas Budavárban nászt ültek új szüretre. Ötvenéves király a fáklyatáncot ropja ifjú királynéasszonnyal, aki egy nappal se volt több huszonkét évesnél.

— Haláltánc... haláltánc... — káromta Buda felett a varjúcsapat.

— Úgy lehet... — hagyta helyben a töprengő Fráter György, aki lelke mélyén már szent titkokat sejtett és mellén összefont karokkal Budavár fokáról őrszemmel széttekintett. — Úgy lehet,

haláltánc, könnyen úgy lehet. Budát a szultán nem adta vissza, csak úgy hagyta János király kezén. Mi lesz, ha a szultán füléhez eljut a váradi kötés híre?... És mi lesz Uram Isten, ha Budán a késői nászból új élet fogan?! Mi lesz a dolga bennem kincstárnoknak, püspöknek, egyszerű barátnak, ha eljön az óra? A megtagadott Hollós Mátyás pusztuló várában a nemezis táncol! A csodát nem várni, a csodát művelni kell és rajtunk már csak a csodatétel segíthet.

Télen át a vigasság járta Budán, meg Fehérváron. Az új tavaszra megjöttek a hírek:

— Majlád uraimék Erdélyben megszagolták a váradi kötés békefüstjét és árulást készítenek elő a budai király kárára a bécsi király javára.

— Fráter György! kincstárnokom, püspököm, barátom... rámnézett az Isten!

— Mi történt, uram királyom?!

— A királynéasszony, a rügyfakadáskor a mezőn fehér virágra nézett és úgy mondta, csodaváró uram, a szívem alatt új életet érzek...

Fráter Györgyben gondbaborult a kincstárnok, a püspök szíve elszorult és a barát keresztet vetett. Mellén szétnyíltak az összefont karok és Budavár főkáról áhitattal az égre nézett:

— Meghajtom fejemet uram... Most már nem vagyok öre a boldogságnak. Számtartója lettem régi bűnnek, örök bűnhődésnek. Köszönöm uram, hogy választott lettem az elhivatottak között és rámbízott ez órán a csoda művelése. Uram, megpróbálom...

János király elvonult Erdélybe. Elfojtotta az árulást. Mikor Fogarasról Szászsebesre indult, megkapta a hírt messzi Budáról:

— János király, fiad született!

— Gond... Új gond... Nehéz gond... — mondta a király és orcáján nem gyult ki az öröm rózsája. A végzet kezét érezte a vállán és paripája hátán egyre mélyebbre görbült. Szászok Sebesén talpasai segítették le a nyeregből. Országá nagyjai támogatták el ágyasházáig. Lefektették. Szédült, szíve fájón vert és a föléhajoló Fráter Györgynek csak néhány szót lehelt:

— Fiam született. Minden jussát elprédáltam, mielőtt még fogantatott. Imádkozzál érettünk, György barát...

A házi oltár előtt Fráter György csendes misére készült. Mégegyszer a királyra nézett. Számonkérő pillantása találkozott a király megtört tekintetével, mely némán panaszkolt:

— Úgy halódom Szászok Sebesén, mint Corvin Mátyás haldoklott Bécsben. Én is a fiamért aggódok. Mi lesz a fiammal?... apáink bűneiért utolsónak én bűnhődöm...

Fráter György a gyertyagyújtással próbálkozott a házioltárnál. Egyik se akart meggyulladni. Eltorzul a barát arca:

— Szászok Sebesén is a sátán kutyája vonít a várfal alatt.

A gyertyák meggyulladtak. A mise lassan pereg. János király némán búcsúzik a csoda torzképétől, az élettől.

— Consummatum est... — mondta Fráter György a halott király felé fordulva. — A tragédia most kezdődik. Jön a haláltánc... Jön a csodatétel... Megmentem-é Budát, megtartom-é néped független életét és kiharcolom-é ellenségeinktől az újszülött fiú eladott jussát.

Seregek indulnak a szurokkoporsóba zárt csodaváró királlyal. Buda felett elborul az ég. Roppant hatalmával Kelet újra Nyugat ellen indul.

*

A nagy keresztútnál vége a játéknak. Clio laboratóriumában megáll a gép. Eltűnik az utolsó kép, elhal az utolsó hang.

— Sátán kutyája! — kiált fel Clió és a dögbe belerúg. — A multban is te küldted Nyugatra Keletet. Holnapra is te készíted elő Kelet harcát Nyugat ellen. Hiába mesterkedsz. János király megmondta, a mult igazolta:

— Kelet nem győzhet Nyugat felett!

A történelem vándora örök útján, a népek országútján, nyílegyenesen továbbhaladt.



A KÖNYV ÜNNEPNAPJAI. Néhány esztendővel ezelőtt indult meg az a mozgalom, amely júniusban a magyar könyvet kiviszi az utcára, hogy feltűnőbb jelentkezésével, közvetlen kínálkozásával szoktassa rá a magyar közönséget a könyv vásárlására. Az első időben tulajdonképpen csak kísérlet, kíváncsi tapogatózás volt a könyvnap, de hovatovább kiszélesedett és valóságos ünnepévé vált három tényezőnek, az írónak, a kiadónak és az olvasónak. A kezdet nehézségei eltűntek, a közönség, amely eleinte franciás és olaszos példát s üzleti leleményességet látott csak az akcióban, hovatovább a főváros egyik júniusi attrakciójának tekinti a könyvnapokat, a kiadók és az írók pedig lassan-lassan levetkőzték azt a dolog természetével együttjáró szemérmességet, amely közvetlen közlekedést, sátrak alól, járda szélén kínálja a szellemi termékeket. Az utóbbi években pedig már azt is megértük, hogy nem volt elégséges egy vagy két nap a magyar könyv propagandájára, hanem három napra kellett kiterjeszteni a júniusi könyvvásárt.

Az idei könyvnapoknak két örömdetes tanulságuk van — mindkettő nemcsak eredmény, hanem biztató tapasztalat a jövőre nézve is. Az egyik az, hogy a hivatalos körök is a magyar írók segítségére siettek, a közoktatásügyi kormány képviselői már az elmúlt években láthatók voltak a sátrak előtt, sőt maga a kormány feje is több író és több könyv után érdeklődött. A hivatalos Magyarországnak ez a megmozdulása ezidén kiszélesedett. A közoktatásügyi miniszter felesége fordult igen kedves és szép felszólítással a könyvnapok előtt a közönséghez s buzdította a könyvvásárlásra és könyvolvasásra az ország lakosságát. A könyvnapok alatt pedig örömmel láttuk az ország első asszonyát, a kormányzó feleségét a könyvvásárló közönség élén. Az a körülmény, hogy a főméltóságú asszony fölkereste a sátrakat, írók munkái iránt érdeklődött és vásárolt, vigasztaló és egyben biztató jelenség. Ahogy száz évvel ezelőtt a magyar irodalom megerősödése „honunk széplelkű asszonyainak” volt köszönhető, úgy a mai nehéz időkben is, a technika és az anyag uralma idején örömdenünk kell annak, hogy éppen a női közönség érdeklődése helyezi a betűt, a könyvet és a szellemiséget a gépműveltség fölé.

A könyvnek és a könyvnapoknak azonban nem volna semmi sikere, minden szép és örömdetes propaganda ellenére sem, ha maguk az írók és a kiadók is nem törekednének arra, hogy a java magyar termést vigyék piacra. A könyvnapoknak amúgy is az a céljuk, hogy magyar írók munkáira hívják fel a figyelmet s ezidén

jölesett megállapítani a tárgyilagos szemlélőnek és vásárlónak, hogy az írók elhagyva az elmúlt esztendők rossz szokásait, igyekeztek komoly értékekkel jelentkezni a könyvpiacra és sokkal kevesebb selejtesebb munkát lehetett látni a sátrak alatt, mint más években. Minthogyha valamiképpen tisztulna a levegő a magyar könyvpiacra! Ez látszott a kiadók igyekezetén is. Igen szép és ízléses, a magyar könyvnyomda és könyvkötészet jóízűségét dicsérő könyv állt sorjában a pultokon. Mindez azt mutatja, hogy értékeset, jót és szépet is lehet olvasni a közönség elé vinni s ha ez a tapasztalat nem szorítkozik csak a júniusi könyvnapokra, hihetünk a magyar könyv jövőjében.

G. J.

s. g. ALLANDÓAN HÁBOROG. Tizenegyedik évfolyamát tapasztalva a könyvkiadói élelmesség teremtetten *Literatura* című folyóirat, amely eleinte amolyan havi képeslap volt, kedvesináló, behízelgő, dicsérgető, hírhajzás cikkek gyűjteménye. Hogy hogy nem, a krízis majd elseperte. Ekkor új vállalkozó akadt Supka Géza személyében. Az új vállalkozó, e pillanatban munkahely híján, egész erejével nekifeküdt a formaváltott kis lap újjáélesztésének. Ami sikerült is. Barátai és ismerősei segítségére siettek és mindenki megtett annyit, amennyit csak tudott. Be kell vallani az igazat, Supka Géza tehetséges, nagyműveltségű, szakszerűen képzett ember, akinek írói gyakorlatja is van és ha annak idején nem érzett volna „világnézeti” elhivatottságot magában és nem lépett volna a hordó tetejére, azóta már a régészeti tudomány európai hírességű, magas állású képviselője lehetett volna. Az a szerencsétlen 1918–19. azonban kivetette útjából. A tehetséget azonban tisztelni kell, és barát meg ellenség melléje állott. Megnyugvás volt, mikor Hóman miniszter fátyolt vetett a multakra és mindnyájan azt reméltük, hogy a benne felgyülemlett keserőséget majd csak eloszlatja az idő. Sajnos, nem így történt. A *Literaturából* egyéni sérelmeit visszaütő orgánusot fejlesztett ki, ami által az igazán tárgyilagos könyvismertető folyóirat harcok mezejévé változott, még pedig sérelmi politikát űző, főleg azonban titkos sérelmei leplezésével, igazságtalan, tekintélyromboló, sunyi cikkek halmozását feltaláló konglomerátum vált belőle. Mire jó ez? Kérdezték az olvasói, akik nem ösmerték az előzményeket, akik nem személyi üldözést vártak a laptól, kik megütköztek azon, hogy, majd minden számában, Pekár Gyulát és rajta át a Petőfi Társaságot, hol csipkedi, hol gyalázza. A május 15-i számában hírül adja, hogy a Kisfaludy Társaság 1000 pengős jutalomban részesíti azt a folyóiratot, mely 1936-ban a legtöbb magyar szépirodalmi műről és annak írójáról *méltányos és elfogulatlan bírálatot* írt. Sajnos, ezt a díjat a *Literatura* máris eljátszotta. Éppen ezekkel a Pekár Gyula és a Petőfi Társaság ellen intézett folytonos támadásokkal. Ezek közül csak egyetlen egyről emlékezzünk meg arról, mely szintén a május 15-i számban jelent meg: *Zsűl tanulmányt írt* címmel és egy csapnivaló karikaturával díszítve. Pekár Gyulának a Petőfi Társaság ideai nagygyűlésén elhangzott elnöki beszé-

déből indul ki, melyben a félreértett modernizmus nevében virágba-
szökött kontárságok ellen emelte fel tiltakozó szavát. A kontárság
uralma idején senkit sem lephet meg, hogy támadták, főleg azok,
akiknek elevenére tapintott, bár ezt most igen halk hangon tették.
mert érezték, mennyire igaza van, hogy most, mikor oly nehéz a
megélhetés, oly nyomasztók a közviszonyok, mikor annyira fontos
volna minden magyar könyv veséjébe nézni, *mielőtt* az még meg-
jelent volna, ahelyett azt látjuk, hogy zsidong a polcokon a sok
„világnézeti“ irodalom, hogy irodalmunk bal- és jobboldalra szakad,
holott éppen az volna a feladata, hogy mindennek felett álló
maradjon.

Tudja azt Pekár elnök minden hallgatója, hová vágott elnöki
beszédében, mely „világjelentőségű intézményeknek“ a kontárság
uralma alá kerülését fájlalja, hogy a Petőfi Társaság elnöke joggal
szólalt fel, mikor a magyar gondolat tisztaságát, épségét és nemes
hagyományai tovafejlesztését követelte. De a *Literatura* s. g.-je
másként gondolkodik és Pekárnak a *Koszorú*-ban megjelent egy
másik elnöki beszédét, melyben Liszt Ferenc emlékének áldozott,
bonckése alá veszi, hogy Pekár nyelv művészetét kikarikirozhasa.
De ez aztán éppen olyan művészi eszközökkel és sikerrel történik,
mint aminő az az idéltlen karikatúra, melyet a cikkhez biggyeszt.
Mert azzal, hogy kiragadunk egy beszédből egyes szakaszokat, meg-
fosztjuk összefüggésük adta értelmüktől, sőt elég, ha gúnyos hang-
súlyt adunk nekik, akkor minden szónoki belső hévvel írt és elő-
adott mondatból értelmetlen zagyvaságot eszkabálhatunk össze.
Mi vezeti minde cselekedeteiben s. g.-t? Micsoda háttere van ennek
a folytonos belekötésnek? 1919-re kell visszamennünk, hogy ezt meg-
érthessük. Arra az időre, mikor a nemzethez való hűség próbaköve
elé állítottak a viszonyok mindenkit, aki előzetesen a nemzet szol-
gálatára felelködött, s. g. megméretett és könnyűnek találtatott.
A bizottság elnöke Pekár Gyula volt, akkor kultuszminiszteri állam-
titkár, de s. g. az ítéletet igazságtalannak találta. Azóta 17 év telt el és
az idő az elkeseredésen nem segített. A seb ma is sajog. Ez az elkese-
redett érzés vezeteti lapja minden számában megismétlődő támadásai-
ban. Nem is veszi észre, mennyivel igazságtalanabb lesz ő e folyto-
nos támadásokkal. Olvasói értelmetlenül állanak gúnyja, kiesiny-
lései, belekötődései előtt. Csak egy pár pontot emelünk ki legújabb
támadásaiból is. Frázisnak mondja, mikor Pekár a „nemzet fenségét
jelentő lángszellemekről“ beszél. Hogyan? Egy Széchenyi, Petőfi,
Kossuth, Munkácsy, Liszt, stb. stb. esetében olyan nevetséges láng-
szellemről beszélni? Pekár Gyula kulturhistóriai tudása előtt az
egész ország közvéleménye meghódol, s. g. folyton azon mesterkedik,
hogy valahol belekötthesen. Most pl. azt kifogásolja, hogy Pekár a
nemzeti fajsúly *golcondai* gazdagságáról beszél, s. g. pokoli iróniával
állapítja meg, hogy Golconda, az egykori haidarabadi nizam kincs-
tára, ma már rom. A hasonlat tehát sántít. De hát akkor Dárius
kincséről sem lehetne beszélni, mert ma, hol vannak Dárius kincsei?
s. g. gúnyolódik azon, hogy Pekár magyar úrnak érzi Lisztet. Ezt

ő nem érti, mert ha értené, akkor a magyar gavallériával ellentétesnek érezhetné azt is, hogy személyes bántalmakért kiváló közszereplést ítél el. Gombostűre szúrhatnók kifogásainak egész sorát, de hagyjuk, mert egyéni bosszúhadjáratot érvekkel elhallgattatni úgy sem lehet. Csak rá akarunk mutatni e tényre, hogy kellő világításba helyezzük ez igazságtalan támadások szubjektív okait. (l. b.)

A KÖLTŐ ÉS BARÁTAI. Szegény Ady Endrének életében is az volt a legnagyobb tragikum, hogy nem tudta felszabadítani magát barátai fogadatlan rajongásából és nem tudott kimenéskülni abból a baráti körből, amely síppal-dobbal táncolt körülötte, igyekezett bálvánnyá magasztosítani, sokszor költészete kárára. A költőket úgy látszik üldözi a sors halálukban is. Ady Endre a 18-as és 19-es forradalmak találkozájának hajnalán, keserű lélekkel hűnta le szemét s míg körülötte rőt tüzekből megvilágítva táncoltak és üvöltöztek a forradalmi dervisek, hullott szét az ország, sokat vívódó, forrongó lelke azzal a tudattal röppent el, hogy mindez, ami körülötte zajong és üvöltöz, nem az ő magyar világa és nem az ő magyar megújhdása. A barátok nem tudtak elhallgatni koporsója fölött sem, s jól lehet, ma már a magyar közvélemény előtt teljesen kialakulva áll a trakikus életű és sorsú magyar költő arcképe, a szószátyárok mindig jelentkeznak, mintha csak a költő emlékének szüksége volna védelmükre.

Pedig jó volna már tudomásul venni mindenkinek, hogy Ady-kérdés nincs többé, a nagy vihar és vita lezárult Ady Endre költészete körül, az irodalomtörténet már régen mérlegre tette egyéniségét, költői értékeit s kár az Ady-barátoknak, vagy rajongóknak a költő uszályába kapaszkodva keresni az érvényesülést. A költő pihen sírjában, él rajongói emlékezetében s emberi hibáin és szerencsétlenségén túl már elérkezett az idő, amikor nem kell védeni és támadni, nem kell harcolni körülötte véres körmökkel és ököllel, indulatoktól fűtött elfogultsággal. A magyar közvélemény Ady Endrének, az embernek sok mindent megbocsátott és kibékült a költővel is azokon a szépségeken keresztül, amelyek a tagadhatatlanul sok sár mellett, mint arany csillanak meg köteteiben.

És most mégis jelentkezik egy állítólagos Ady-rajongó és jóbarát, aki kiásta a költő fiatalkori újságírói cikkei, publicisztikai kísérletei, amelyekben az útvesztőbe került ember és magyar kereste a kibontakozást, kereste emberi és magyar vívódásainak megváltását. És ezeket a forrongó, inkább salak, mint érték gondolatfoszlányokat akarja a könyv, mint jóslásokat a magyar közönség lelkébe becsempészni s az elkövetkezett világégés és világösszeomlás eseményeivel utólag igazolni. És történik ez a kísérlet éppen arról az oldalról, mely mindig hangosan szokta kiabálni, hogy irodalom és politika két külön dolog, azt nem szabad összekeverni. Most Ady Endrét, a politikust, aki politikusnak nagyon is ügyetlen volt, akarják előtérbe tolni, hogy ezzel elrontsák ismét azt a költői és emberi arcot, amely lassankint a megbékélt magyar közvéleményben a bol-

dogtalan költőről kialakult. Ady Endre radikális politikai hitvallásának minden tajtékzó gyűlöletét és minden kiforratlan salakját teszik a mérleg serpenyőjébe, amelynek másik oldalán költői értékei állanak. Miért mindez? Valóban olyan kegyetlen volt-e Ady sorsa, hogy barátai ártékony barátságától még halottaiban sem tud megszabadulni? Szegény Ady Endre, odaát a túlvilágon bizonyára az ő fölényes és keserű mosolygásával nézi ezt a tülekedést és rezignáltan mondja: „Ellenfeleimmel még valahogy megvoltam az életben, de a barátaimtól legalább a halálomban ments meg Uram engem.“

(r. ő.)

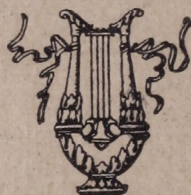
EVADZÁRÁS. Ismét elmúlt egy színi év s mindjárt bevezetésként meg lehet állapítani, hogy régóta volt ilyen kedvező és szerencsés időjárás a budapesti színházak táján. Nem voltak színházbukások, eltűntek a napilapok színházi rovatából a konzorciális társulatok, sőt még a vidéki színházak életében is volt egy-két olyan színházi esemény, amelyre föl kellett figyelni a budapesti sajtónak is és ami egészen páratlan a magyar színházi világ történetében, úgynevezett „ösbemutatót“ is adtak vidéki színházak és pedig sikerrel, úgy, hogy egy-két darabot fővárosi színházak át is vettek. Az igazgatók soha olyan jó pénztári jelentésekkel nem dolgoztak, mint ezidén, s azok előtt, akik szeretnek mindent pusztán gazdasági okokkal megmagyarázni, már maga ez a tény nagy, örvendetes eredmény. Azok azonban, akik túl a matematikán, a pénztári bevételeken és a gazdasági okokon szeretnek lelkeséget és szellemi hatóerőket is keresni, másban látják az idei színházi évad szép eredményeit. Sőt, éppen a nehéz gazdasági körülmények ellenére meglepően jó anyagi és erkölcsi eredménnyel zártak a színházak. Nem lehet tehát itt csak gazdasági erőkre és okokra hivatkozni. Az embereknek éppen olyan kevés pénzüik volt színházra, mint az elmúlt szezonban, ha nem kevesebb.

És mégis azt láttuk, hogy a színházak feltűnően telve voltak, a sorozatos előadások ismét divatba jöttek s nem volt ritka a huszonötös, ötvenes, százas, sőt kétszázas előadássorozat sem. Mi történt itt, milyen színházi csoda ragyogott rá a gazdasági lerongyoltságban, a rádió és a film nagy konkurenciájában vonagló budapesti színházi világra? Változás állott be az eddigi színházvezetési rendszerben? Lehet. A pesti színházi porondról eltűntek a házard igazgatók, a vakmerő vállalkozások s tagadhatatlan az is, hogy a Nemzeti Színháznál bekövetkezett új rendszer máról holnapra egyszerre fölkavarta a poshadt színházi vizeket s olyan versengés indult meg az állami színházak és a magánintézetek között, amelynek nem csak az írók látták hasznát, hanem a közönség és legelsősorban a színház. És még történt valami szokatlan, érdekes és örvendetes. Az igazgatók és a közönség esztendőkön keresztül egymás szemére hányták, hogy miattuk silány és selejtes a budapesti színházi termelés. A közönség nem ment a színházba és azt mondta, öcskaságokért és híg szerelmi történetekért, vékony romantikáért és sarka-elkopott szerelmi háromszögekért nem adok ki pénzt. Az igaz-

gatók védekeztek. Nem ők a hibások, hanem a közönség ízlése, amely írókat és színházat esztendőkön keresztül selejtes vizekre kényszerített. A nagy vitának az idei évad aztán véget vetett és kiderült, hogy — nem a közönség volt a hibás.

A Nemzeti Színház és magánszínházak hoztak egy-két olyan komoly darabot, amelyeknek tengelye már nem szerelmi háromszög volt, nem is olcsó romantika és gyorsröptű karrier, hanem tiszta lelkeség és megtörtént a csoda. A közönség bement a színházba, sőt elsősorban ezeket a darabokat látogatta, vitatkozott vagy lelkesedett, de hírét vitte az új színházi irányzatnak s ez többet ért minden nagyhangú reklámnál, színes plakátnál és megfizetett kommunikénél. A színházigazgatók is kénytelenek voltak belátni, hogy az elárvult, szegény, rongyos ruhájú hamupipőke, az irodalom a rivalda lámpái előtt is hat, közönséget vonz és kasszákat jelent s boldog mosollyal zárhatták be színházuk kapuját arra gondolva, hogy ismét visszatért a konjunktúra boldog aranykora. Mi azonban szeretnők azt hinni, hogy ami itt történt, nem ezzel a csúnya, tőzsdei szóval fejezhető ki, hanem az eddigelé száműzött múzsa tért vissza birodalmába s hogy szebb szóval éljünk, restauráció történt, Thalia foglalta el ismét eddigelé üres trónját.

(—ő.)



IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

CSÁSZÁR ELEMÉR: A PETŐFI TÁRSASÁG ANTOLOGIÁJA (HUSZONKILENC ELBESZÉLÉS)

Jó bornak nem kell cégér — tartja a magyar közmondás. Mint annyi életbölesesség, ez is csak féligazság. Kelleni éppen nem kell, de használ! Honnan tudná másként a szomjas vándor, melyik kocsmában mérnek jó bort? Tűzzük ki tehát mi is a cégért s dicsekedjünk el vele, hogy ez a mi novellás könyvünk páratlan jelenség a magyar irodalom életében: valami, ami eddig még nem volt. Huszonkilenc elbeszélés egy kötetben, mindegyik más-más szerzőtől, s mind a huszonkilenc író egy malomban öröl, egy irodalmi-társaság keretében dolgozik. Ez az, amire nem tud példát a magyar história.

Azt már kötetünk címlapja hirdeti, hogy a Petőfi-Társaság együttese lép ezúttal a színre. Sorban fölvonul minden elbeszélője, egy sem marad el közülük, sőt egy-kettő idegen berkekből szüremkedett a novella mezejére. (Vajjon ráismer-e a közönség a betolakodókra?) Amit adnak, a huszonkilenc elbeszélés, együtt egy hatalmas galéria, mert mindegyik történetből akarva-akaratlan egy-egy arcél rajzolódik ki, szerzőjének lelki képmása. Érdekes ez a sok jellemző férfi és női fej. (A három nagy irodalmi társaság közül a Petőfi nevét viselő az egyetlen, amely a nő-írók előtt nem csapja be a kapuját!) Van közöttük redős homlokú agg és sima arcú fiatal: van, aki keserű humorral böleselkedik az élet fonákságain, és olyan, aki derült kedélyével mosolyog rajtuk; az egyik a multba néz s a történelem nagy fordulatain méláz, a másik a jelen tarka képeiben gyönyörködik; merész képzeletét szabad szárnyalásra engedi a romantikus, s mellette lélektani problémákat bogoz ki (vagy össze?) a realista: annyi különféle egyéniség, annyi változatosság az elgondolásban és a megalkotásban, a tárgyban és az irányban, a stílusban és a technikában, hogy mindenki megtalálhatja közöttük a lelkéhez szólót.

De bármennyire elütnek egymástól a novellákból élénk villanó lelki arcképek, mindegyiken van valami közös vonás, ami egymáshoz kapcsolja őket, ami egy nagy közösség tagjaivá teszi a kötet elbeszélőit — a hit az irodalom hivatásában, az a tudat, hogy az irodalom nem pusztán a szórakoztatás eszköze, hanem több annál: az igaz és a jó eszméjének művészi megvalósításával a legmagasabbrendű szolgálat, amit az emberiségnek tehetünk. Az irodalom igazi célja a lélek gazdagítása és nemesítése — erre törek-szenek különböző tehetséggel, de egyforma hittel, a kötet írói.

HAVAS ISTVÁN: LENAU VERSEIBŐL

Homeros, Dante, Shakespeare és Goethe óta a nagy írók a művelt népek közvagyonai lettek. Tudósok buzdítása, költők igyekezete, hogy őket hazájok nyelvén szólaltassák meg. Így készültek a mi jeles Homeros-, Shakespeare- stb. fordításaink is. Lenau azonban nekünk, magyaroknak, nemcsak ezen a réven kincsünk, hanem azon is, hogy itt született, ezen a földön. Csakhogy tőlünk, akik az évszázadokon tartó erő- és vérvesztésben elsorvadtunk, elszakadt, ami könnyen azért történhetett meg, mert nemzeti kultúránk és műveltségünk igazi birtokosa Lenau nem is volt. Akkor a mi nemzeterőnk gyengeségben, akaratunk hatékonysága lazaságban szenvedett, szellemi frissességünk pedig valahol a mélységekben alélt el.

A gravitáció örök törvénye nemcsak az anyagi, hanem a szellemi és erkölcsi életre is vonatkozik. Erejevesztett országunk nem egy jóindulatú szülöttje kénytelenült leválni közösségünknek nemcsak fizikai, hanem szellemi testéről is. A mágnes vonzása elernyedt. Vérszerint még közelebb álló fiainkkal is megtörtént ez, mint a nemesi rendből eredő Pyrker János Lászlóval, aki eredeti magyar érték létére szintén a német múzsa szolgálatába állt.

Lenau nagyvennyolec esztendőre szabott egész életén át hordozta bensejében azokat a hatásokat, melyek, tizenhat éves koráig köztünk élve, lelkében megfogamodtak. Csatád, Pest, Buda, Tokaj, majd ismét Buda, később Magyaróvár, Pozsony azok a helyek, miknek falai között a mi életünket élte s a körülményekhez képest hol németül, hol magyarul beszélt. De a tokaji két esztendőt leszámítva, mindig németül, mert hisz az elsorolt némettelepítésű városokban ez volt a köznyelv, a lakosság anyanyelve. A magyarságot a tatár, török és egyéb harci csapások a komunálisan felvirult kultúrtelepekről gyökeresen kipusztították. Új nép jött az ősi honfoglalók helyére és a mi emberségesen megnyilatkozó felfogásunk s tán erőtlenségünk is: meghagyta nyelvében, szokásaiban a jövevényeket, sőt meg is szerette és kiváltságokkal is megajándékozta.

Maigraber Teréz, Lenau sokat szenvedő édesanyja, az egykori pesti főügyész leánya is ilyen letelepült német család sarja; de német Lenau apja is, osztrák katonai vadék, bár már itt született, a szabolesmegyei Tardoson. S az iskola, mely magyarrá nevelhette volna, a kor kívánságához alkalmazkodva, latin volt, a magyar nyelv csupán egyik tárgya s nem is a legfontosabb. A magyar nyelv az oktrojált nyugati, német kultúra és a németiség tömeges térfoglalása következtében lecsúszott a cselédnyelv sorába és csupán a népben élte további életét.

És a tizenhat éves korában tőlünk apai nagyszüleihez, a morva-földi Stokkerauba elköltözött Lenau még így sem tudta s nem is akarta megtagadni a lelkében fölszívódott magyar hatásokat. Nagy lelki bonyodalmak keletkeztek ebből, melyek megnehezítették s nyugtalanná tették egész életét. Annál is inkább, mert író lett, költő. A nagy lélek őszintesége és becsületessége nyilatkozik meg azokban

a szavaiban, soraiban, melyekben magyarságát vallja meg. Életét tárgyaló német és magyar munkák erről több helyütt is megemlékeznek.

Engem ifjú koromtól fogva érdekelt Lenau küzdelmekkel teli élete és borongó költészete, valamint a hozzánkvaló ragaszkodása. Verseit megszerettem és volt idő, mikor elhatároztam, hogy egészben lefordítom nyelvünkre; szándékomban azonban sok minden megakadályozott, Feleki Sándor barátom pedig megelőzött. És a költői fordítás nemcsak szándék, hanem beleélés; egy költő-egyénség teljes fölismerése, a fordítandó versek élményesítése, formáik, ütemök, nyelvezetök szépségeinek megérzése s a fordítással: megéreztetése. Ez a lelki azonosulás, a rátermettségen túlnan időt is kíván s számomra a sok gond, munka ezt az időt nem engedélyezte. Ami azonban megmaradt, mégis csak elvezetett Lenau borongós tündérbirodalmába, költészete világába s néhány darabot elhoztam onnan s átadtam im, egy kisebb kötetben.

Fáradozásom nem volt kínos munka, hanem gyönyörűséges időtöltés. Találkoztam ott nagy költői szépségekkel, mélységekkel s azok közepette a magyar sírvavigadással, melyet Lenau tőlünk vitt el magával s a német nyelven is csodásan fejezett ki. Mikor *A csárda* (Die Heideschenke) ütemeit fordítottam, néha szinte azt gondoltam, hogy magyarból németre fordított verset szóltatatok meg ismét nyelvünkön. De így voltam a *Der Postillon*-nal is.

A lefordítandó verset majdnem könyv nélkül tudtam valamenynyit és hosszabb ideig hordoztam magamban. Ez volt a fordítói élményesítés. Igyekeztem, mint *Arany* írja Shakespeare-fordítása idején Szász Károlynak: „sort sorral, jambust jambussal, rímet rímmel adni vissza“. Lényeges dolog itt a formahűség: nem lehet tökéletes az a versfordítás, mely a formai nehézségek elől bármiként is kitér.

Elértem-e azonban kitűzött céloimat, azt az olvasó és a kritika (ha még van ilyen) meg fogja mondani.

HARSÁNYI LAJOS: TÚLVILÁGI BALLADA

Ha a költőt minden ihletheti, a minden közt ott állhat a lélek is: e nagy titok. Van-e lélek? Mi az? Milyen az? Mík a megnyilvánulásai? Olyan-e, mint a virágon az illat, mely elszáll a mindenségbe? Én hiszem, hogy van lélek. Hiszem, hogy az teszi az embert emberré és Isten rokonává. A lélek sorsa tehát a legmagasztosabb költői probléma s a lélekről költői művet alkotni dantei elhatározás. Írtam sok éve egy könyvet, a „*Hagia Sophia*“ címűt, melyben a költészet nyelvében vizsgáltam, milyenek a találkozásai a léleknek az Istennel itt a földön? Később megírtam a folytatását: mit csinál a lélek, mikor már elrepül az összeomlott testből. Ez a könyvem a „*De profundis*“. Most végül megjelent művem harmadik része, a „*Túlvilági ballada*“. Nem kisebb kérdésre akar felelni a költő: mi a lélek sorsa a túlvilágon? A jónak és rossznak a lélekben viaskodó kettőssége, amely

miatt Szent Pál is panaszkodik, hogyan pihen el az örökkévalóságban? Mi az, amit könnyelven mennyországnak és pokolnak, üdvösségnek és kárhozatnak nevezünk?

Kritikusaim szerint nemesak a magyar, hanem a világbirodalomban is ez a trilógiám az a szimbolikus mű, amely e kérdést nyíltan felteszi és a kérdésre nyíltan megfelel. Nem Dante gigantikus eszközeivel, hanem a mai ember érzékeinek és érzéseinek feltárásával. A szimbolikus képekből, melyek a „Túlvilági ballada“ egyetlen szereplőjét élénk állítják, az következik, hogy a Kárhozat nem más, mint

„Elveszteni mindent, mi jó.
S hordozni mind a rosszat.“

Az üdvösség pedig ez:

„Megkapni mindent, ami jó.
S mindent, mi rossz, feledni.
Tengerbe hullni, mint a csepp.
Istenben — Isten lenni.

Míg ide eljutunk, a lélekért a világ minden ördöge és minden angyala harcra száll. Harcol bennük a rossz és a jó. Hogy végül melyik győz bennük, az mindenkinek egyéni kárhozata, vagy üdvössége. A kis könyvhöz *Molnár C. Pál*, a nem rég feltűnt fiatal művész készített hét fametszetet. Ezek egyik legmegragadóbb és legkifejezőbb képe az, amely két kezet ábrázol. Egy páratlanul tökéletes emberi és egy szörnyű karmos ördögi kezet, melyek egymás felé nyulnak. A rossz és a jó szimbólumai. A keresztény költő optimizmusával azt akartam költőileg, balladába sűrítve kifejezni, hogy a rossz és a jó harcából végül is a jó kerül ki győztesen, mert a lélek nem a sátán, hanem az Isten alkotása.

CSÁSZÁR ELEMÉR ÉS HAVAS ISTVÁN: A PETŐFI-TÁRSASÁG HATVAN ÉVE A MAGYAR IRODALOM SZOLGÁLATÁBAN

A műben annak a hatvan évet betöltő munkásságnak rövid, de áttekintő történetét tárgyaljuk, melyért a Petőfi-Társaságot az irodalmi közvélemény életre hívta. Célkitűzésünk és eszközeink egészen egyszerűek voltak, de méltók a társaság szelleméhez s nagyérdemű multjához. Nem akartunk úgynevezett szakmunkát írni, adatok és nevek nagy számával állani elő. Ehelyett inkább a nagyközönség tájékoztatását tűztük ki célul, képet igyekeztünk adni törekvéseinkről, eredményeinkről s arról a közvetlen, meleg életéről, mely a társaságot az alapítóktól kezdve napjainkig eltölti.

Küzdelmes évek szellemfolyama ez a hatvan esztendő, de tele van lelkesedéssel, őszinteséggel, melyet a nemzet tiszta, üde levegőjének napsugara vont be, kezdettől fogva idáig. Voltak éveink, melyek a siker jegyében haladtak előre, de voltak olyanok is, melyekben a kitartó csendes munkát folytattuk, a Petőfi-kultusztól azonban soha el

nem távolodva. Rendkívüli tudatossággal élt ez a kultusz a társaság szellemében mindenkor, amit tán azzal ért el legfőképpen, hogy oly írókat iktatott be tagjai sorába, kik a nemzeti érzés természetszerű híveiként jelentkeztek az irodalmi élet küzdőterén. Csak igen kis százalékban érte csalódás ebben a társaságot, de fájdalom, így járt ama viharos világháború letörtsége után más előkelő egyesülés is.

A Petőfi-Társaság erejét jelentette a multban az a százötven tag, akik ma már csak műveikben élnek; s jelenti ma az az ötven-hatvan író, akiket nem annyira a tagság köteléke, hanem a közös irodalmi eszmény fog össze, a Petőfi nevében. Magyarul és magyarnak írni. S ebben élt és él a társaság hatása is, amire mindre igyekeztünk röviden, de tömören rámutatni.

Am volt nekünk még ezeken kívül egy nagy talizmánunk: a közönség őszinte, odaadó szeretete, mely Jókai, Herczeg Ferenc és Pekár Gyula elnökségén át mindvégig éltető napunk volt. Erről tanuskodik az a sok száz és száz népes felolvasó ülés, az a jelentékeny adomány és adakozás céljaink megvalósítására és maga a világhírű Petőfi-ház, mely a magyar kis- és nagyasszonyok ragyogó áldozatkészségének is egyben monumentális emléke.

IFJ. BÓKAY JÁNOS: JULIKA, A FIÚK BARÁTJA

Húsz év óta fürkészem a figuráját: a látszólagos szelíd és igénytelen vénlányét, aki egy rokoncsalád körében éli, szinte észrevétlenül, a maga rejtelmes életét. Különös embertípus, naivitás, emberfélelem, irigység és családi érzés keverednek benne, a lánysága elhervadt és mégis lány maradt, aki idegenül, félelemmel áll az étellel szemben. És mégis asszony, mint a többi. Gyávább talán amazoknál, de szerelemre és anyaságra született s ezek az ösztönök kiirthatatlanul élnek benne, bármennyire is küzd ellenük. Tragédiája: hogy akiket szeret, akikért feláldozza magát, akikhez fantáziáját fűzi, azokhoz semmi jussa nincs, azokat csak egy időre érzi maga mellett, aztán elrabolja őket tőle az élet. Kielégítetlen asszonyi szomj és folytonos csalódás. Sértődöttség és lázadás, de végül is újra beletörődés, mert vénlány és gyáva.

Ki ne ismerné a hősnőmet, Julikámat, aki bizalmasa nővére fiának, s a maga vénlányos prüdsége ellenére titkolja a fiú könyvelmúségeit és léhaságait? Aki csak akkor boldog igazán, mikor pironkodó arccal hallgathatja a fiú úgynevezett kalandjait és amikor megnyithatja előtte sovány kis pénztárcáját. A tiszta epikára akartam visszatérni ebben a regényemben, balzaci értelemben véve a szót. És Balzacra kellett gondolnom akkor is, amikor egyetlen élesen megvilágított figura köré fontam regényemet. Nem egy lélektani problémát írtam meg valamilyen kifejezett célzattal, hanem egyszerűen megrajoltam egy figurát a festő figyelő személytelenségével, meglestem a mozdulatait, a gondolatait, hősnőm érdekességétől remélve regényem érdekességét.

KÁLLAY MIKLÓS: A RONINOK KINCSE

A roninok kincse nehezen született meg mint darab, még nehezebben, mint színpadi produkció. Bizony elég messze, a szó szoros értelmében a világ másik végére mentem el tárgyért. Hogy szántam el magam erre a nagy utazásra? Ime a története.

A Liliomos királyfi után, még a siker melegében, új darabbal akartam jelentkezni a közönségnél. De valami olyannal, amelyre mindenki felfigyel. Nem a sikert kerestem, hanem valami gyökeres, nagy színpadi hatást. Lelkem mélyéig undorítottak a szörszálhasogató aprólékossággal variált és permutált háromszög-problémák, az olesó, de mindig bevált karrier-drámák, az a lagymatag színpadi sablon, amely a darabgyárosok kezében tetszetős iparcikké vált. Úgy gondoltam, hogy a régi mondák világában, a népek félig beporosodott, nagy irodalmi kincsében találok meg azt a tárgyat, amelyről álmodtam. Keresni kezdtem középkori gesztákban, néphistóriákban, külföldi, sőt egészen távoli és primitív népek képzeletvilágában. Féligmeddig a véletlen adta kezembe, egy szép napon, a roninok történetét epikus, regényszerű feldolgozásban. A negyvenhét hűséges szamurai története már az első pillanatban megragadott. Tudtam, hogy megtaláltam a témát. A hűséges önfeláldozásnak, az egyéniség megtagadásának ez az emberi erőt felülmúló véglete egy nagy eszméért olyan megrázó erő és olyan mély szimbólum volt, amelyet megrázón lehetett odaállítani az elernyedtt, önző, eszményektől megfosztott mának. Ezt az eszmét akarta a darab kidomborítani. Most már csak a cselekményt kellett felgazdagítani a személyesere, a szerelem és a féltékenység európai bonyodalmaival, hogy a darabot a mi közönségünk számára is érdekessé tegyem és a darab váza készen volt.

Külön nehézség következett ezután, a nyelv megteremtése. Sok kísérlet után ez is sikerült. A színpadnak éppen ilyen nagy munkája volt a játéktílus kialakításával, de amint az eredmény mutatja, a Nemzeti Színház tökéletes stílust talált.



A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

KORNIS GYULA SZÉKFOGLALÓJA

Kornis Gyula tiszteleti tag 1936 március 15-én, hatvanadik nagygyűlésünkön az Akadémia nagytermében tartotta meg székfoglalóját, *Petőfi pesszimizmusa* c. nagy tanulmányából olvasott fel igen értékes részleteket, rendkívüli nagy érdeklődés mellett. A székfoglaló előadás után Pekár Gyula elnök avatta fel az új tiszteleti tagot a következő beszéddel:

— Kedves Társunk! Egy mélyretekintő spanyol szárnyas szó azt mondja: *Cada persona es un mundo*, „minden ember megannyi külön világ” s én önkénytelenül is erre a hispán közmondásra gondolok a mostani ünnepi peroben, midőn a Te Isten kedvező kegyelméből oly fenköltlen és kivételesen gazdag lelkedet szemlétem, mely az emberi gondolat spektrálanalízisének annyi... mondhatnám, minden színében ragyogtatja létünk szellemi csodáit, rejtelseit s kutató hajlamaid világítótornyából a bölcsélet, a lélekbúvárlat, a történelem fényszóróival keresi a törvényszerűség új útjait messzeséges új szemhatárok felé. Igen, — a spanyol szárnyas szót tartva szem előtt, hivatottan külön világ vagy Te, kedves társunk: elméd az eszmék és eszmények határtalan birodalma s te a tudás jogarával uralkodol e saját külön szellemi birodalmad felett. Manapság ritka már az ily nagy birodalom a szellemi élet földrajzában,

— manapság a kutatás egyre tornyosodóbb adatai közepette a legtöbb tudós *specialistává* kénytelen fejlődni a maga tudományzakának tartományában, ám velük, e specialistákkal szemben, kik csupán egy irányban, egy fényszóróval dolgoznak, vannak azért ma is oly egyetemes áttekintésű *univerzalista* elmék, kik a specialisták *eredményeivel* dolgozva, ez eredményeket a maguk gondolatrendszerébe, eszme-mozaikjába beleillesztve egy az egész Teremtést átfogó látományban pillantják meg a világot s létünk jelentőségét, melyet ama örökké hiányos eszme-mozaik gondolat-kockáinak örökké hiányos összerakásából kell kiolvasniuk. Lesz-e valaha hivatott, ki e gondolat-kockákat végre helyes rendbe rakja össze s a mozaikról a Teremtés titkos írását leolvassa? Prometheusok álma... de hisz a mai gondolkodó is voltaképp mind megannyi lázadó titán, kivel a benne lakó „*rejtett Isten*” igazában a maga felső otthonát, az eget ostromoltatja! Ez az univerzalisták hivatása, gyönyöre, tragédiája.

— S a nagy *Keresők* e nemzetsége él Prometheusz óta és sose hal ki. Az univerzalistákat a hellén világ filozófusok, a középkor Fausztdoktoroknak, a Lorenzo de' Medici renaissance-akadémiája humanistáknak hívta s én Téged, kedves társunk, épp úgy ott látlak a platói

beszélgetések athéni szereplői mögött, mint Pico della Mirandola oldalán a Lorenzo kertjének hűsen borongó ciprusai alatt. Te is a Keresők ama gondolat-zarándokaihoz tartozol, kiket lelkük gazdagsága úgyszólván a *Teremtés élő tükrévé* avat, mert hisz nemes világnézet gyönyörködő és gyönyörködtető képe sugárizik szellemükből. Boldog az, kibenekkora halhatatlan rész vált *Deus absconditus*-szá „rejtett Istenné”! Ő ez a „rejtett Isten” az a fensőbb erő, ki arra tüzel Téged, hogy az emberi mikrokozmosz parányából a Teremtés makrokozmoszába, a Végesnek a Végtelennel való titokzatos összefüggéseibe belepillanthassál. Ő vezet, ő tart, ha kell... visszatart!

— Keresem lelked szerkezetének kulcsát s elámulok a tehetségek ama sokféle sokaságán, mellyel „rejtett Istened” téged felruházott, hogy univerzalista hivatásod teljesíthessed. Egy tehetség magábanvéve tán inkább specialistagságra predestinál, az univerzalitáshoz sok, mennél több fényoszóró kell, hogy birtokosuk menél több dimenzióban láthassa a lét isteni és emberi tüneményeit s főként ezeknek egymáshozí viszonyait. Elmondjam-e, hányféle lelki felruházásban van Neked részed? Hét értékes műved után ítélve („*Psychologia és energia*”, „*A psychologia jelen állása*”, „*Elemi psy-*

chologiai kísérletek”, „*Okság és törvényszerűség a psychológiában*”, „*Történelem és psychologia*”, „*A lelkiélet*”. „*Az államférfi, a politikai lélek vizsgálata*.”) Te mindenekfelett *lélek bűvár* vagy, de vagy aztán *bölcsész, történész, társadalomtudós, pedagógus*, sőt az elmélyedő élet *statikája* mellett megvan Benned az *akció-ember dimikája* is: mint *cselekvő politikus és státusférfi* a jelen döntő tényezőjeként szerepelsz nemcsak a parlamenti, akadémiai és egyetemi életben, hanem a közélet többi fontos fórumain is. Mindezek a Te egymásravlátító tehetségeid csak anál több fénnel erősítik lelked egységes látását s a magyar szellemi élet még sok nemes diadalt vár a Te meglátásodtól!

— Kornis Gyula, te pap vagy, a hitnek, de a tudásnak is felkent papja. — vagy Szubtilis Doktora a logikának, de ha kell, költő-látnoka a tudást megelőző, a tudás előtt szárnyaló sejtéseknek is. Mint humanistát s szellemi életünk emersoni reprezentatív nagyját szeretettel üdvözöllek ma itt a Petőfi szentélyében s büszkén avatlak az Ő Társaságának tiszteleti tagjává!

A nagyhatású avatóbeszéd után Kornis Gyula megleghangon mondott köszönetet az elnöknek és a társaságnak tiszteletitaggá történt megválasztásáért.

AGYAGFALVI HEGYI ISTVÁN SZÉKFOGLALÓJA

Agyagfalvi Hegyi István társaságunk új rendes tagja, 1936. május 10-én tartotta székfoglalóját az Akadémia felolvasó termében évadzáró ülésünkön. Először tagelődjéről *London*-sz Elekről emlékezett meg a következő méltatással:

— Nagytekinetű Társaság! Úgy érzem magamat ebben a pillanatban, mint a pap, aki első szertartását végzi. Kinek ajkán első ízben gyul ki az ige, szemében az isteni fény, mely mélységekbe és magasságokba világít. Petőfi templomában állok.

Körülöttem csupa testvéri leborulás, csupa hit az ő legyőzhetetlen nagyságában, évezredekre szóló küldetésében. És csupa könnyes szomorúság: menekülő és vigaszra váró magyar élet. Csupa lihegő vágy, hajnal-szomj és eltikkadt jövődóvárás. Az Ő oltárának lépcsőjén térdreereszke-dem én is. Hozzá esdek, az Ő felet-tünk lebegő fényes szelleméhez. Ha nem is kérhetek talentumot az Ő talentumából, de erőt kérek az Ő erejéből, akaratot az Ő akaratából, hitet az Ő kifogyhatatlan hitéből, hogy ne legyek méltatlan papja az Ő vallásának. Szeretetet kérek az Ő tizes szeretetéből, hogy meg tudjam én is melegíteni a fázó lelkeket.

És haragot kérek az Ő haragjából, bátorságot az Ő bátorságából, hogy megkorbácsolhassam én is a kufáro-rokat, nemzeti multunk, hagyomá-nyaink, nagyjaink, szent magyarsá-gunk elárulóit, az idegen istenek ha-mis apostolait. Hogy félelem és gyáva megtorpanás nélkül tudjam kiélni magyarságom teljességét írá-saimban, tetteimben és céljaimban. Hogy önvád nélkül térhessek meg, — ha elszóllítottam, — az ősi rögöz s a rögök alatt álmódó évszázadok-hoz.

— „A Kárpátoktól le az Aldunáig egy bős üvöltés, egy vad zivatar.” Meg-ismétlődött, — mint annyiszor, — a történelem. De, ha nincs is új Pe-tőfink, gigászi új dalnoka a világren-gető zivataroknak, milyen szerenese, milyen isteni áldás, hogy nincs is szükségünk új Petőfíre, hisz itt van, velünk van és velünk marad a meg-próbáltatások új viharai közt is a régi és örökké új Petőfi! Hogy az Ő hite frissen csorduló forrásvíz ma is. Hogy korsómat megmeríthetem ebből a szent forrásból s adhatok abból egy ital vizet új hajnalokra szom-jázó magyar testvéreimnek is. Mi-

lyen szerenese, milyen kegyelem ke-gyetlen sorsunkban, hogy a nagy-multú Társaság tagjai, mindazok, akik őrzői az Ő oltárának, a meg-tartó reménység ígét, a diadalmas feltámadás ígétét tanulták meg az Ő szent könyvéből, a föld es a nép szeretetének ebből az új testa-mentumából; hogy a saját szívük ve-résén és a saját kobzuk verésén át is a Petőfi vigasztaló, lelkesítő hitét hirdetik a csüggedőnek: a „szétszórt hajával, véres homlokával” a törté-nelem új viharában álló magyarnak!

— Most részt kérek a vigasztalás-nak, a szebb magyar holnapok hir-detésének nagyszerű munkájából én is. Nagyapám, — Bem apó honvéd-husárja, — majd száz esztendővel ezelőtt csatáról-csatára ott járt Pe-tőfi nyomában. Isten úgy akarta, hogy nemzetem új élethalál-harca idején Petőfi nyomában járjak én is. Ha van boldogság túl a halálon, most boldog egy öreg negyvennyol-cas-honvéd lelke valahol, valamelyik csillagon...

— Mielőtt saját írásaimmal bemu-tatkoznám, Társaságunk nemes szo-kásai szerint arról a költőről kell megemlékeznem, akinek székét elfog-lalom. Aki, — most őt idézem, —

... elment örökre a rejtett ösvényen, amelyen soha senki sem jön, mindenki csak megyen.“

Az emlékezés mesebeli tükör, mely nem a mi belenéző arcunkat vetíti vissza, hanem azét, akire gondolunk. Annak az arcát, akinek nevérol már lepergett a földi por s léptei mögött elhangzott a hareok lármája. Mintha az az egyre távolodó are fordulna vissza ilyenkor s mutatná meg az idők levegőjén keresztül finomabbnak s mégis határozottabbnak tetsző vo-násait. Ez az arcél már nem a test, hanem a lélek arcéle.

— Néhai való, jó Londresz Elek. — akit irásain keresztül ismertem és szerettem meg, — könnyűvé és kedvessé teszi a róla való megemlékezést, mert felém fordított lelki arcán ma is frissen ragyog a jóság és szellem fénye, az érett bölcsesség és életbölcsesség szelid, megbékélt mosolya. Keze-vonásain megcsillan a könny tiszta harmata, de tolla nyomán az epe haragoszöld, vagy a gyűlölet vérvörös tintája szét nem freccsent soha. Könnyű és kedves téma az ő emberi és költői értékeinek idézése, mert kristályüvegszerűen tiszta és átlátszó élete is, költészete is. Akit mindenki szeretett, aki mindenkinek csak „Londesz bácsi“-ja volt, akinek arcáról a derűt csak bensőségesen szeretett élettársának tragikus halála tudja letépni s akinek homloka és tolla fellett azután már sohase tudott szétoszlanı egészen a fekete felleg: az csak jó és igaz ember lehetett!

— És ilyen volt a költészete is: tiszta és igaz. Pedig — talán ellentmondásnak hangzik: — egyszerűségben is összetett költői lélek volt. Nem a felszínes, hanem a mély érzések és gondolatok poétája ő; de ez a mélység áttetsző és mégis színeket váltó, mint a tenger vize. És amint önmagában és önmagának dalol a tenger is, mikor halkan csobban a hullám: önmagának s nem a nagyvilágnak dalolt és muzsikált ez a költészet is.

A „Morbidezza“ című költeményből idézek:

„Bensőmből a szem ablakán kinézek.
Hogy mit művelnek kint az emberek.
Az ablak függönyét gyorsan lerántom:
Jobb idebent. Kimenni nem merek.“

Befelé élő és daloló poéta volt Londresz Elek. Mint Rosetti, egykori költő, ő is a felesége koporsójába rejti rímekbe csorduló fájdalmát.

„Sirba rejtett versek“ című egyik legszebb költeményében így zokog:

„Ez az írás csak a holté legyen,
Hogy többé szem ne lássa, fül ne hallja,

Hogy, míg a sirban multról álmodik,
Ez legyen odalént a feje alja.“

„Te bús mese, benned merülök el,
Mint hattyúfej a sötét tükrű tóban.
Világ vásárjából a durva zaj
Így ér lelkemhez egyre elhalóbban.
Nincs szó fülemnek és nincs fül
szavannak,

S mely bennem olvashatna, szem se már,

Olyan könyv lettem, melynek fedele
Kinyithatatlan rézkapocsra jár.“

Egy másik, — irodalmi értékű szép versében, „A fagyökér“ címűben szintén a maga rejtőzködő életét példázza a költő.

„Ölelgett az ág is, szellőcske ha lebben.

Ing-leng a kacér lomb, felhőre kaesint,

Borzong a mogorva gyökér a hidegben,

Nem tudja milyen szép a lét odakint.

Nem tudja, de jobb így, vágy nélkül az élet,

Igy ő a hatalmas, így ő az erő.

A sírszagú földből ő általa éled

Uj rügy, csira, magban életrekelő.

Fű szemfedelet rá mit bánja, ha szőnek,

Vermében is alkot továbbra hiven.

A föld, mely alatt élsz, nekem imaszőnyeg,

Áldozni borulok rá: itt a szívem!“

— Lehet-e meghatódás és tisztelet nélkül olvasni ezeket a pompásan csendülő, mélyértelmű s megint csak a fájdalom refrénjébe halkuló sorokat. Mi mindent árulnak el ezek a sorok Londresz Elekről: azt, hogy

sokkal nagyobb értéke volt a magyar költészetnek, mint amilyenek tartották általában. Azt, hogy ő még akkorának se akart látszani nemes szerénységében, mint amekkora volt valójában. Azt, hogy az öreg poéta, aki 60 éves korában adta ki első verseskönyvét. „A mennyi koldusaszszony“-t, valóban „híven alkotott vermében“, akár a gyökér, mert újabb verseskönyve, „Az aranypávák dala“, még gazdagabb az elsőnél. Tele van bújá keleti színpompával, egzotikus képekkel, szomorúan szép muzsikával.

— Tulajdonképpen — témája s a „kiszmet“-ben való fanatikus, keleti hite miatt — idetartozik első könyvének utolsó verse is, a filozófiai mélységekben járó „Lámpás ember“, mely a legeredetibb, legérdekesebb verse Londesznak. Azért ismertetem röviden ezt is, mert a költőt nem építetn ornans-szokkal, hanem legjellemzőbb költői alkotásainak ismertetésével lehet legteljesebben bemutatni.

A „Lámpás ember“-ben is a költő családi tragédiája komorlik felénk a kezdő sorokban. Ádám elvesztí Évját s fekete gondolatok kergetik ki a Duna partjára, ahol:

„Időt mér a görög torony
A fősvény éjszakának.
Ugy kong a súly a serpenyőn.
Mintha sóhajtanának“.

Már-már győz a halálvágy, amikor — mint a perzsa mesék Szimurg-madara, amely ahhoz siet, aki egy tollát a tűzbe dobja — megjelent előtte egy látomás: régesrég nem látott öreg perzsa barátja közeléig feléje. A fehérszakállú bölcs vídáman köszönti halni készülő barátját s amikor megtudja szomorú sorát, kézenfogja s elviszi a maga multjába, hogy bemutassa a saját porbazuhanását és fölemelkedését.

A koldusszegény fiatal perzsa kereskedő gyönyörűszép ifjú feleségét otthönhagyta Iszpahánban, maga meg nekivágott a nagy világnak, hogy vagyont gyűjthessen asszonyának. Perzsia után az „álmodó“ India, majd Arménia, Bokhara, Kaukázus, Bagdad — az „Ezeregy éj“ városa — kerül sorra. Mindenütt lázasan ad-vesz, „aranyra vált rezet“ s amint a vers mondja:

Verekedők között verekszik,
Szelidek közt szelid,
Korhelykedik korhelykedők közt
Hogy nyerjen, ha veszít“.

Szóval: nem ismer fáradságot, felhasznál minden fortélyt, hogy gazdagságát növelje. S mi a vége a nagy futásnak? Mikor kincsekkel rakott, csengős tevekaravánjával vígan hazaérkezik, — otthon már csak sírdombot talál és

„Zokogva szórja szét a síron
Könnyt, jaját, nyögését:
Lestem volna arany helyett
Inkább szíved verését!“

Vágyta szerezni, hogy te bírass,
Örülni, hogy örülhess,
Járni, hogy Te megállhass,
És állni, hogy te leülhess!“

De aztán a könnyeket legyűri az értelem. Az elmélyedő vizsgálódás az élet és halál titkaiban és céljaiban. Felismerése annak, hogy minden csak rendelés, minden úgy van jól, ahogy van. Így válik bölössé az öreg perzsa kalmár s rántja vissza — élete példájával — a hullámsírból magyar barátját, akinek arra a kérdésére, hogy van-e vigasztalás? — határozott feletet ad:

„Van, de csak szenvedés vezet rá!
Abban adhat kegyelmet,
Hogy nemesak porba sujthat:
Onnan fel is emelhet!“

Öröm annak a szenvedés is,
Ki megpróbáltatott.
S háborgására türelemből
Vert erős lakatot!"

A kétségbeesés mélységéből a hit magasságába emelkedő, színes, nemesveretű vers ez, bármelyik költő büszke lehetne rá.

Nem volna befejezett Londesz Elek költői portréja, ha nem emlékeznénk meg a perzsa eredetiből magyarra átültetett Omár Khejjám, Dzselaledin Rumi, s különösen a Firduszi-versek mesteri műfordításairól.

— Itt is ki kell emelnünk „A kígyósvallú király” című perzsa ősrége fordítását. Ez az ősrége a Firduszi „Sáhnámé”-jának — ennek a ma is elevenen liktető, ezeréves néprege-gyűjteménynek — legszebb része, Londesz, hogy a Firduszi-vers lelkét még jobban kiéreztesse, szépségét hívebben tükrözze, az eredeti perzsa „mutakarib”-versmértékben fordította le ezt a regét, mely az ő áttételében is megtartotta eredeti zamatát, népies naivitását, keresetlenségét, úgy, hogy a fordítások szokásos idegenlelkűsége egyáltalában nem érezhető ki belőle. Példa rá e négy sor a fordításból:

„Volt egyszer egy ember, sivataglakó,
Lándzsás lovagoknak fajából való.

Embernek, királynak egyformán jeles,
Istenfélelemben is tökéletes”.

— Londesz Elek keleti versfordításai általában mind ilyenek: egészen az eredeti magyar vers hatását keltik. Plasztikusak, gördülékenyek, egyszerűségükben is művésziek. Igaz, hogy a perzsa-s általában a keleti néplélek és versforma közelebb áll a magyarhoz, mint például az angolhoz s így bizonyára kevesebb nehézséggel és tökéletesebben át lehet ültetni magyarba egy per-

zsa, vagy japán népregét, mint angolba; de azért a műgondot, a művészi érzéket, a formakézségséget, a szó- és kifejezésgazdagságot, egy szóval a hivatottságot nem pótolja a műfordítónál se a lelki, se a nyelvi rokonság. Mindez hiány nélkül meg volt Londesz Elekben, ezért tudott ezen a téren tökéleteset, irodalmi értékűt alkotni és irodalomtörténeti jelentőségű munkát végezni.

— De nemcsak a keleti, hanem a nyugati nyelvekből is vannak Londesz Eleknek kitűnő műfordításai. Csak a legismertebb, egyben legkitűnőbb munkáját említem meg: angolból nagy nyelvismerettel, színes, dinamikus drámai nyelvezettel, a kor lelkét is híven tükrözve fordította le Shakespeare és Goethe előfutárjának, Christofer Marlowenak nagy munkáját; az első Faust-drámát.

— Láttuk tehát Londeszt, az eredeti költőt, akinek a lírája nem izzik, a vér nem üt át rajta, láz nem fűti, magasba se szárnyal s akinek költészete mégis kiállja az aranypróbát, mert mint az értelem, a meglátás, a szemlélődő élet-ismeret mestere, a csiszolt, tisztatűző versformák művésze tartalmilag és formailag egyaránt értékes költői alkotásokat hagyott hátra. Láttuk aztán Londesz Eleket, a kiváló műfordítót, aki — szerény megítélésem szerint — ezen a talajon még magasabbra nőtt, mint az iniciatív-költészetben s aki még nagyobbra nőhetett volna, ha korábban indul s még mélyebb gyökereket ereszt.

— Ezen a kettős költői értéken felel Londesz Elek még magas képzettségű és kultúrájú újságíró is volt. Mint novellista és esztétikus is figyelemreméltó. Ha polihisztornak talán nem is nevezhetjük, de mindenesetre közel áll a polihisztor fogalmához. És mindennek fölött úr volt

Londesz Elek: Londeszi tökéletességel magyarra fordított gentleman, nemes szerénységgű, csupaszív magyar úr, tökéletes családfő és felelhetetlen kedves cimbor. Egyszóval olyan költő, írói és emberi érték, akinek az emlékezet tükrében most felénk fordított arcára megilletődött szeretettel és tisztelettel vethetünk búcsúpillantást s akinek üresen maradt székébe ülni külön megtiszteltetést és örömet jelent nekem is.

Ezután Agyagfalvi Hegyi István néhány remek veretű költeményét olvasta fel, majd *Pekár* Gyula elnök tagavató beszéde következett:

— Kedves társunk! Testvérek, székelyek... im' szívünk dobban, valahányszor a ti erdélyi szavakat halljuk, mely magyar, mint a mienk, de messzeséges — tán — hűn ekhoival még a mienknél is szítytyább, ősi, — ti lófők, primipilusok, ti minden megvétől függetlenek s minden királyi donációnál régibb ön jogú nemesek, ti nagy rejtelmes kérdőjele a századoknak: mondjátok, legszébb vitézi mondáink keretében, a Hadak Utjának csillagfátyola mögött kik vagytok ti voltaképp? Húnok, szabírok, onogurok, Soba-mogerek, Csaba-magyarok avagy bolgár eszegelek? A tudósok annyi idő óta s oly elkeseredetten vitáznak felettetek, sokan már léteteket is tagadták, de legendátok oly titokzatos erővel állja az exakt bizonyítékok támadását, hogy legújabbban nagy szellem-történészünk, Hóman Balint t. barátom, az Anonymus s a Hünkrónikás által egyértelműen képviselt nemzeti hagyományt veti a tudomány serpenyőjébe s ha nem is tart benneteket közvetlenül Attila után itt maradt hunoknak, annyit már is elismer, hogy ti a Kriemhild-esata után mint rokon türk-avar faj, esetleg közvetetten hun-utódok, a Fekete-

tenger feletti síkra vetődtek s onnan az erdélyi bércek közé tértetek vissza, bizonyára jóval a honfoglalás előtt. Ki küldött benneteket ide viszsza? Maga a seregért keletre induló Irnák-Csaba-e, vagy az ő szelleme? Hisz Csaba készíti elő a turáni századokat Attila honának visszafoglalására s tán ti székelyek, ti lettetek ennek az árpádi *második* honfoglalásnak az első előőrseivé?... A székely név „ört“, „határört“ jelent s mi mind érezzük, hogy ti a hun-magyar folytonosság őrei: híd vagytok Attila és Árpád közt s tán azért is ragaszkodunk úgy aranyláncszemvoltagekhez. Csuda-e? Hisz bizonyára ti vagytok a magyar életfa hun gyökerei, — e gyökerek a sötét földmélybe nyúlóan láthatatlanok, nem tudjuk, hány szabir, onogur, Soba-mogér, Csaba-magyar vagy eszegelek van, de érezzük, hogy ők táplálják, belőlük nő ki látható életfánk dicső élniakarása, hagyományfolytonossága, egész magyar halhatatlansága...

Mindez azért jut most így eszembe, kedves társunk, mert fanatikusan őszinte és elszánt szittya arcodban nemcsak a segesvári Petőfi költőpajját, hanem a csillagfátyolos Hadak Utjának a Csaba-vitézét is látom. „Ősi foglalás“ jogán udvarhelyszéki, lőfőnemes vagy, kinek törzsökös „Hegy“-ősei már hétszáz év óta vitézkednek s méltán megérdemlik a címerükben lévő „hun farkasfejú oroszán“ szimbolikus hősi díszét. Mint árva gyereket anyai nagyatyád, *aldobolyi Kelemen János* nevelt, ki honvédbuszárként Petőfi mellett harcolt a segesvári csatában s gyerek-képzelmében a magyar Tyrtaeus iránti bámulat és hódolat szent tüzét gyújtotta meg. A mesélő nagyapa felkesítő szava borította lángba szí-

vedet, ő döntötte el élethivatásodat. De jó volt hozzád nagyanyád testvére, az a szőrtelen képű „Miklós bácsi” is, ő is a műzsaíróról beszélt neked, bár mint afféle „színész csempürágónak” nem volt nagy becsülete a székely főnemes-familia előtt... hej, hej, pedig nem volt ok szégyenre, mert az a „Miklós bácsi” nem más, maga a halhatatlan emlékü Feleki Miklós volt, a Munkácsy Flóra férje, a Nemzeti Színház egykori igazgatója... Emlékek, apróságok, de a gyermek lelke meleg viasz, melyből gyakran apróságok és véletlenek szobrász ujjja formál embert. Tégedet is ily praedestináló lélek-érintések formáltak azzá, aki vagy: a hun hagyományok székely örvévé. Csaba-vitézévé s magyar költővé! A világfelfordulás, a forradalmak, az oláh megszállás hallatlan sanyarúságai késleltethették, de nem állhatták útját lelked szárnybontásának. A nagy pere most tíz éve következett el reád, — 1925 óta négy vaskos vers-köteted jelent meg: „*A véres kardot körül hordozom*”, „*Arny és ezüst*”, — „*Isten csákánya alatt*” s most legutóbb az „*Ősi vártán*” című könyved, melynek nemcsak címe, de emelkedően tökéletesedő tartalma is összegezve teljes és nemes képét adja őrtállói székely és poétai magyar mivoltodnak. Verseidet szavalják és énekelik országszerte s főként az „*Örök határ*” című dalodnak van sikere, mely *Szabados* Béla muzsikájával dicsékedhetik. Költészeted hargitai székely palánta, vagy inkább tán holdvilági székely bor, mellyel tán még Priscus Rhetor koccintott Attila asztalánál, — e poézis viharai a népvándorlás fergeteges ekhói, benne suhog a Csaba-vitézek nyílzápora s Isten kardjának villáma cikázik át olykor, kedves társunk, a te tépett.

szaggyatott soraidon. Formád a háború előtt, nemes Arany-hagyományok aranyharmóniája, ám ebbe most már Trianon gyásza jajdul bele, — a klasszicitás hegedű-szavánál immár az élő, de sohse reménytelenül élő élet gordonkahangjává mélyed. S van-e költőien dúsabb versed annál, melyben kis családokat egy együttfogó tényérhez hasonlítod s legkisebb fiad elvesztésével úgy érzed, csonkává lett kezded ujjai közül az ötödik, a kisujj hiányzik...?

— Im, teljes az areképed, de ha lehet, még teljesebbre színezi ezt székfoglalód beköszöntője, árvíz hajósának, reményhozójának vallod magadat, ki hitmagot vet, melyből győzelem hajtson ki. Te hiszsz a verejték balzsamában, a rög és vér erejében, meg abban a bölcsőben, mely majd új magyar örömekeket fog ringatni. És — mindenekfelett — nem hiszel a koporsóban, nem a halálban

„hiába toroz s ünnepel
„a beste vágy, de sirt nem ás,
„ahol egy nemzet sülyed el“...

„Hiszek a dacban és a harcban
„De nem hiszek, nem, a kudarcban”
„Hiszem, a zsibbadás után
„Csontunkon tetek láza jár át
„S török szakad, de felépítjük
„a magyar jövő Dévavarád...”

„Kőmíves Kelemen örök!

„Beszéljen csak más a halálról,
„En az életet hirdetem.

— Lelkes ige, harcok szótát, Hadak Útjának székely vitéze, te az életet dörgöd a magyar jövő felé. És igazad van. Nemesak jussod, de kötelességed is: ha ti voltatok a második honfoglalás előcsatárjai, ti legyetek

a harmadik honfoglalás előharcosai is. Ám vitázzanak a tudósok, szent és örök erő a Csaba-monda: ha ti meg nem tagadjátok, az a monda sohse fog megtagadni se titeket, se a magyar jövőt. Lőfőnemes Hegyi István te csak állj továbbra is az „ősi vártán“ s tárógtatód zengje tovább a magyar feltámadást. Nem a felejtés,

a megbocsátás, a békés és gyáva megadás bármily mesteri kozmopolita rímesiszolói: ily meg nem alkuví kemény szittya lelkek kellenek ma nekünk s én mint ily törhetetlen Csaba-magyart üdvözöllek ma itt, midőn ez ünnepi pereben Petőfi katonájává, az Ő Társaságának rendes tagjává avatlak!

HALOTTAINK

1936 március 22-én hunyt el *Berzevicz* Albert élete nyolevanharmadik esztendejében, Budapesten. Harminc éven át volt a M. T. Akadémia elnöke s bölcsen oly időben vezette, mely történetünk legválságosabb korának mondható. Klasszikus életét tömörebben és szebben alig lehetne összefoglalni, mint az Akadémia gyászjelentésében a következő sorok:

„A megboldogult sokoldalú, fáradhatatlan munkásságú, előkelő dísz volt közéletünknek és kulturánknak, oszlopa tudományos és irodalmi intézményeinknek. Élete során volt vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, a képviselőház elnöke, az országgyűlés felsőházának tagja, elnöke a Kisfaludy-Társaságnak és számos tudományos társulatnak, tagja a porosz és a bécsi tudományos akadémiának, a nápolyi Accademia Pontaniának, a Petőfi-Társaságnak, számos hazai és külföldi tudományos és irodalmi társaságnak, tulajdonosa nagyszámú érdemrendnek. Nevét, szellemét munkái és hosszantartó hatása őrzik, nemes egyéniségének emlékét hálánk és kegyeletünk“.

E sorok mélyében rejlő melegséget és tisztelet-adást érzi és vallja a Petőfi-Társaság is, melynek Berze-

vicz Albert egyik büszkesége és tiszteleti tagja volt.

Hamvainak a római kath. anyaszentegyház szerinti beszentelése március 24-én délután 4 órakor történt, az Akadémia oszlopcsarnokában, melyet az előkelő és nagyszámú közönség, lelkében mélyen megindulva, zsufolásig töltött meg. Társaságunkat *Pekár* Gyula elnök, a főtitkár és számos tag képviselte. A hamvakat a beszentelés után Berzeviczére vitette a család, a Berzeviczek ősi sírboltjába, ahová elzarándokol nagy szelleme is, hogy halhatatlanságában őrt álljon azon a helyen, melyhez ezerévi jussunk köt minket.

A Petőfi-Társaság április 5-iki ülésén *Pekár* Gyula elnök mondott méltató beszédet, melyet a tagok s a jelenlevő nagyközönség állva hallgattak végig. Beszéde az *Új Idők* ugyanazon heti számában jelent meg.

Nagy kiterjedésű esztetikai és műveltségtörténeti munkáiból kiemeljük a következőket: *Itália, 1898* (három kiadásban és németül is jelent meg). *Beszédek és tanulmányok* 2 kötet. 1905. *A cinquecento festészete és szobrászata*, 1908. *Beatrix királyné*, 1908. (Franciául és spanyolul is jelent

meg.) *Délen*. Utirajzok és tanulmányok, 1917. *Az abszolútizmus kora Magyarországon*. 3 kötet, 1922–1932. Főműve, mely 1825-ben megkapta az Akadémia nagydíját.

ERÖDI-HARRACH BÉLA

Május 6-án, rövid betegeskedés után kilencven éves korában halt meg. Társaságunknak 1876-tól volt rendes, majd tiszteleti tagja. Ketten voltak még életben az alapító tagok sorából, most már egyedül maradt idősb alapítótársa, a kilencvenhét éves Torkos László.

Temetése május 9-én délután 4 órakor folyt le a Kerepesi-uti temető halottas házából. Ravatalát rengeteg virágkoszorú borította; hamvait a székesfővárostól adományozott díszsírhelyen ugyanott temették el. A temetési szertartást *Bitter* Illés cairvauxi apát celebrálta. A budapesti tankerületi királyi főigazgatóság képviselőjében *Pintér* Jenő tankerületi királyi főigazgató, a Petőfi-Társaság részéről *Pekár* Gyula mondottak gyászbeszédet. A gyászoló közönség élén megjelentek *Hóman* Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki egyszersmind a kormányzót és a kabinetet is képviselte, azonkívül *Lázár* Andor igazságügy-miniszter, *Tasnádi* Nagy András államtitkár, az egyetemek professzorai, a különböző társadalmi és tudományos egyesületek képviselői, valamint a budapesti középiskolák képviselőjében megjelent ifjúság nagy száma. A ravatalnál két fia állott: *Erődi-Harrach* Tihamér országgyűlési képviselő, ifj. *Erődi-Harrach* Béla egyetemi rendes tanár, leánya *Gyulai* Ágostné s ennek férje *Gyulai* Ágost főiskolai igazgató. Társasá-

gunk képviselőjében *Bán* Aladár és *Havas* István.

Pekár Gyula elnök búcsúja a következőképpen hangzott:

— Istenek kegyeltje, annyi szárnyaló tehetség dús felkentje, kinek humanista lelked pár év hiján egy századon át minden emberi széppel, isteni igazzal és jóval együtt-érzett s kinek lángoló magyar szíved ugyanannyi emberöltő óta e hon minden bűjával, kevés örömeivel együtt dobbant: *Erődi-Harrach* Béla, Te kimagasló emberoszlopa kultúrtörténetünknek, nehéz, tán lehetetlen is az eliramló jelennek Tőled, mint „volt“-tól búcsúznia, Te „vagy“ és élően tovább léssz, mert az elmúlás folyója bár hömpölyögve ostromolja oszlopodat, a Te fundamentumod derék és ne féljen az idők omlasztó mohától, az a Te emberoszlopod általi fog s a bármennyire siető jövő majd meg-megáll, meg-megfordul olykor, hogy a multak távlatában lásson, bámuljon és áldjon, mint nemzeti kultúrmunkánk reprezentatív nagy magyarját.

— Nincs esodásabb rejtély annál, egy nép hogymint emelkedik a történeti öntudat, a hősi hagyományok, az egyetemes eszmék és államalkotó eszmények aranylétráján *nemzetté* s a másik tán még esodásabb titok az, ez a nemzeti kollektív lét hosszú századokon át, hogy tudja ezt az ő sajátos nyelvben, jellemben kifejeződő egyéni jellegét megőrizni más nemzetekkel szemben? Keressük a választ, ám mennél mélyebbre tekintünk, annál nyilvánvalóbbá lesz előttünk, hogy a Gondviselés ama nemzet fiai közül kiválasztott külön papokat szán a honi lét, jelleg, öntudat s szenthagyományok fentartó és folytató őreikül. Voltaképp a szellemi kiválóságok egész kis serege az, kik a nemzeti élet kultúrvivői, a

nemzeti fajsúly pajzshordozói, akik arra vigyáznak, hogy a nemzet, az adott esetben: a magyar, az anyag és szellem plánumán nyelvben, eszmében és eszményben törhetetlenül magyar maradjon. Emerson e nagy kultúrvivőket reprezentatív embereknek nevezte, — nos, nemzeti fajsúlyunk ily felejthetetlenül kiváló pajzshordozója voltál, vagy és léssz Te nekünk, szeretve tisztelt Béla bátyám!

— 1846-ban születted, vagyis földi mezedben kilencven éves lettél, de ifjú friss idealizmusod oly kivételesen gyönyörű öröktavaszt képviselt, hogy azt kell hinnünk: a saját művétől meghatott Teremtő maga is habozott, szinte tán sajnálta, hogy végre is el kellett szólítani Tégedet a lét e rögs földi plánumáról. Megtörtént... Te, az emberoszlop immár mozdulatlanul es elmozdíthatatlanul állsz korunk kultúrtörténetének hatalmas mérföldkövéként smi, a testtől búcsúzó, ma itt hálásan vessük fel szellemi halhatatlan részed tetteit, írásait, érdemeit arra az oszlopra. Feljegyezzük, hogy ama vég-sóhajodig siratott Erdély szülötte vagy, s hogy tán onnan hoztad magaddal azt a Brassay-féle polihisztor hajlamot, mely gondolatvilágodat oly színesen gazdagra tagolta. Mint ifjút a Kelet nyelvei és tájai vonzottak, másfél évet töltöttél Kis-Ázsiában, Egyiptomban s hazatérve, a pedagógia, a földrajz, a hírlapírás, a műfordítás sokszorozta lázas tevékenységedet. Lettél flumei gimnázium-igazgató, majd kolozsvári, majd a pesti tankerületi főigazgató, utóbb a Ferenc József intézet kormányzója... Te emellett útleírásaiddal, irodalomtörténeteddel, az ifjúságot is lelkesíteni tudtad. Lelked ezereggyéjszakai mélyén azonban hű maradtál ifjúságod keleti muzsáihoz. Kiadtad

Mikes leveleit, mesterien fordítottad le perzsából a Keleti gyöngyöket. Hafiz dalait, Leilát, Firduszi Földosztó Feridunját, — de remeket alkottál magyar Gulisztánodban s balkáni költészet átültetéseiben is. Megannyi bódító keleti illatszekerény műveidnek e sorozata, — mint Kelet apostola, mindenkit megelőzve, apjává lettél az ázsiai rokonságot ünneplő turáni magyar mozgalomnak: első elnökévé a huszonöt éve alakult s Neked ma is hálás Turáni Társaságnak.

— De minket, a Petőfi-Társaságot, mind e nagy szellemi érdemeiden felül még egy hatalmas szent kötelék is fűz Hozzád, megdicsőült, jó Béla bátyám. Utolsóelőtti, még tagnapelőtt élt alapítója a Petőfi-Társaságnak, Te most hatvan éve, ott voltál abban a történeti és irodalomtörténeti legendás pillanatban, midőn nagy Jókaink az ő szellemi iker-testvérenek, Petőfi Sándornak sugallatára Társaságunkat megalapította, hogy ezzel szentélyt emeljen lelke elköltözött másik felének. Ott voltál s mi, mint élő erekiyére pillantotunk fel mindenkor Reád, mint ama legendás pillanat ihletett részesére...

— Reszekető kézzel vésem fel mindezt most oszlopodra s a végén pontot teszek oda, ahova a Teremtő e földi méretekben már amúgyis pontot tett. Istenek kegyeltje, annyi szárnyaló tehetség dús felkentje, vele, de csak porladó testednek, a te emberoszlopod állani fog s a bármennyire siető jövő majd meg-megfordul olyankor, hogy a magyar örökkévalóság távlatában lásson, bámuljon, áldjon s hozzávéssé az eljövendő korok ítéletét: „ember volt. magyar volt, nemzeti kultúrmunkánk reprezentatív nagyja volt“! Dicsőült. Béla bátyám, ily áldó hittel teszem le koporsódra a Reád büszke, s Neked

örökké hálás Petőfi-Társaság koszorúját!

MÓRICZ PÁL

Március 30-án, este 9 órakor Budapestén elhunyt *Móricz Pál* író és újságíró, aki 1916 óta rendes tagja volt a Petőfi-Társaságnak. Hajdunánáson született 1870-ben, a hajdúság ősi fészkeiben s azt a meleg magyar szívet, lelkületet, mely élete egész munkásságát jellemezte, itt örökölte és soha meg nem tagadta. Írásaiban, cselekedeteiben, barátai iránt való szeretetében mindenkor a szabad hajdú férfias gesztusa nyilatkozott meg. Tolla, mely a mult és jelen eseményeit szedte őszinte és közvetlen szárnyaira, gyöngéd volt, finom és elmélyedő, de minden raffináltságot és kápráztató művészkedést került. A rejtelmes Alföld titkainak hűséges kutatója volt, aki fiúi alázattal és szeretettel fűzte egygő azokat az elszórt kincseket, amelyek közt annyi lélek él ott, s amelyeket oly kevés szem lát meg. Hőseit, akik vállukon hordják a mindennapi gondok keresztjét, küzdelmes munkájuk útján az élet apró, de mégse jelentéktelen esetei vezetgetik tova. Ezeknek, ha nem is rabjai, de odaadó, türelmes katonái s haláluk napjáig derekas hívei. A mai zürzaváros esztétikai dzsungelben ágaskodó és hangoskodó világfelfogások: majdani tisztultságából fog csak az ő egyszerű, de igaz írásművészete értékeivel kiemelkedni. Mint újságíró Hajdunánás, Debrecen és Szeged állomásai után Budapestén kötött ki s előbb a *Hazánk* c. politikai hetilapot szerkesztette, majd belépett a *Magyarság* szerkesztőségébe s 1920-tól kezdve halála napjáig el sem hagyta. Temetését is a lap rendezte s annak nevében szerkesztője *Pethő Sándor* búcsúztatta el. Társaságunk

nevében *Madai Gyula* mondott búcsúztatót s tette le koszorúkat ravatalára. A tagok közül temetésén megjelentek Havas István főtitkár, Komáromi János, Bán Aladár, Bodor Aladár, Agyagfalvi Hegyi István. A Rákoskeresztúri temetőben tették le hamvait örök nyugalomra, a főváros adományozta sírhelyen, április 1-én, nagy közönség jelenlétében.

LÁZAR ISTVÁN

Május 28-án reggel 5 órakor halt meg az Új Szent János-kórházban. Halálát tüszős mandulagyulladásból eredő általános szepszis okozta. A csíkmegyei Gyergyószentmiklóson 1881 december 13-án született, ősrégi székely nemesi családból. Iskolai tanulmányait a székelyudvarhelyi gimnáziumban és a budapesti tudományegyetemen végezte. Irodalmi munkásságát 1903-ban kezdte versekkel: *Dalok egy aranyhajú leányról*, 1903. *Híres földön, székely földön*, 1906. *Szenvedések könyve*, 1908. *Jézus*, drámai költemény, 1908. Később a regény- és novellairás foglalta le egész tehetségét, 1910-ben jelent meg első regénye, a *Sátán*, mely egy csapásra a népszerű írók sorába emelte. Ezt követték: *Vihar*, 1910. *És ne vigy minket a kísértésbe*, 1911. *A sárga csillag*, 1911. *Bethulia vírága*, 1912. *Erdély*, *Koppány*, *Eszter*, *Ruth*, *Sámson*. *A levélszekrény*, *Papapáji*. *A vörös számum*, 1920. *Mumia*. *Istenek harca*, *A nap lelke*, 1921. *Krisztus*, napkeleti történet, 1925. *Aranykapuk városa*, 1927. *Titánok*, 1927. *A sárga láng*, 1929. *Szent Gellért*, 1930. *Omlik az udvarház*, 1933., második kiadása 1935-ben. Sok regényt írt még ezeken kívül, de ezt az utóbbi regényét, mely egy megindító elégia-ként hangzik fülünkben, mi, magyar

olvasók, nem tudjuk elfelejteni. Erről írta ő maga is a *Koszorú*: Irodalmi tükörképeiben: „Irtam nagyjobbvalú, veretes regényeket is, melyek százezres példányszámban kerültek a nagyközönség kezébe, de minden munkám közül az *Omlík az udvarház*-at szerettem legjobban. Ha rá gondolok, a Miatyánk jut eszembe, amit félbehagynak hirtelen. Ez a könyvem áll a szívemhez legközelebb. „*A koporsómba a fejem alá tetetem*“. Ifjúsági könyvtárnak e mű nélkül nem szabad fennállania. A magyar faj jószágából e műben nagy lelki szépségek fakadnak, de szinte pusztulás is. Lázár István egy könyvtárra való Írást, közel száz kötetet, hagyott hátra, valamennyi egy nagytehetségű író alkotása, a magyar lélek megkapó, mély és tiszta szava, azt mondhatnók: zenéje. Művei tárgyát a székely-magyar életből, különösen a bibliából szerette meríteni s oly közvetlen meleg világot tudott az olvasó lelkébe varázsolni, ami csak az igazi nagyoknak adatott meg. Ötvenöt éves korában bekövetkezett hirtelen halála veszteség irodalmunkra nézve, de Társaságunkra nézve is, melynek hűséges tagja volt 1922 óta.

Temetése nagy közönség jelenlétében a Kerepesi-uti temetőben folyt le május 30-án. Hamvait a főváros adományozta díszsírhelyen hantolták el. Társaságunk nevében Pekár Gyula elnök búcsúztatta el. Tagtársaink közül a temetésen megjelentek: Havas István főtitkár, Gáspár Jenő titkár, Szálmai István, Gyökössi Endre, Agyagfalvi Hegyi István.

Pekár Gyula megindító beszédjéből a következő szép részletet adjuk:

„Lázár István, te több, mint barát, édes vérünk, szeretve siratott s

amíg magyar él, örökké siratandó összekely testvérünk, imhol Te is elhagysz minket és pedig épp a fellobbanó lángnyelvek szent pünkösdjének előestéjén hamvad el üstökösí poétalelked lángja... vajon mely fensőbb rendelésből?... tán azért, hogy kométatized a világ megváltására kigyuló ama Jézusba temetkezzék, kinek életét mesterművében, ihletetten fenkölt „*Krisztus*“ regényeiben, oly minden időkre szóló hatalmas monumentumot állítottál, mely szinte földöntúli méreteivel a hit és a rajongó alázat magyar diadalaként emelkedik ki a világirodalom leghivatottabb nagy alkotásai közül. Csoda-e, ha te, a székely üstökös, bejárva a történeti fényességek téreit, ezredéveit, élted omegájánál a Megváltó e pünkösdi szent tűzét áhitottad végső nyughelyedül? *Similis, simili gaudet*... hisz Te pályád alfájától fogva mindenha tűz, igen, a költészet kiválasztott és küldetett szent tüze voltál, ki a Múzsák fátyáljával világítottál s fensőbb ösztönnel a legmagasabbra lángoló rokonelemhez vonzódtál. Most otthon vagy a pünkösdi legszentebb tűzben, — a bennedlakott „rejtett Isten“ im' visszatér oda, ahonnan lekednek egy életre ajándékul adatott, hogy néked szárnyakat adjon, s embermezedben Lázár Istvánnak hívják e földi porondon. Testvér, a Te el nem múló részed már is ott ég az Ige pünkösdi máglyáján, de nemhogy elpusztuljon, hanem hogy a tűzből újjászülető fönixként a mi magyar diesőségünkre újból feltámadjon.“

KÖRÖSI ALBIN

Április 8-án hunyt el társaságunk hűséges kültagja: Körösi Albin, a budapesti piaristarend gimnáziumának nyugalmazott tanára, c. igaz-

gató. Ápr. 10-én délután temették el a Kerepesi temetőben, nagy részvét kifejezése mellett. *Bán* Aladár tagtársunk tette le ravatalára koszorúkat s búcsúztatta el társaságunk nevében.

Kőrösi Albin 1860-ban Selmechánynán született s 1876-ban lépett a piaristák szerzetébe. Ifjú korától kezdve a román irodalmakat tanulmányozta, megtanulta a román nyelveket, de különös figyelmére méltatta a spanyol irodalmat, melynek remekeiből igen sokat magyarra fordított.

E széleskörű irodalmi és tudományos működéséért sok kitüntetés-

ben részesült. Tagja volt több magyar és külföldi irodalmi és tudományos társaságnak. 1912-ben megbízást kapott a budapesti tudományegyetemen a spanyol lektori állás betöltésére, 1922 óta pedig a közgazdasági egyetemen is előadta a spanyol nyelvet. 1921-ben a magyar segítő akciót vezette Madridban és ez alkalommal a spanyol királyi akadémia nagy feltűnést keltő előadást tartott Cervantesről. Élénk levelezésben állott a spanyol irodalmi és tudós világ kitűnőségeivel, akik közül többen Budapesten is felkeresték. Társaságunknak 1931 óta volt kültagja.

PETŐFI KULTUSZA

A márciusi szabadságünnepek év-ről-évre nagy lelkesedéssel emlékeznek meg Petőfiről s halhatatlan *Nemzeti dala* fölcsendül az ünnepek árján: iskolákban, intézetekben, körökben, szobra előtt, előkelő helyiségekben és a rügyező fák közt, a szabad tereken egyaránt. Ki tudna ma is fölségesebb, ébresztőbb, meg-rázóbb ígét mondani a magyarság millióinak, kiket a trianoni rabság igazságtalansága a földre sujtott, mint azt, hogy „Talpra, magyar!”

De nemcsak itthon emlékezett reá az ország, hanem túl a határokon is fölzendült neve: tudtunkkal: Lengyelországban, Olaszországban, a finneknél és a svédeknel. Örök kincsünk és büszkeségünk ő, mert van-e nép e földön, melynek olyan szabadságsáldaloka volna, mint Petőfi!

Az *Élet* c. lap ez évi márciusi számában is érdekes híradást jelent *Várdai Béla*, az ismert nevű esztétikus, aki legutóbb Petri Mór tagtársunk költészetét méltatja egy nagyobb tanulmányban. *Várdai*: Petőfi-emléke-

ket idéz föl Szatmárról s megemlíti, hogy az ottani katolikus püspökség templomában van az a biedermeier-stilusú oltár, mely előtt Petőfi Sándor Szendrey Júliával 1847. szeptember 8-án Erdődön megesküdött. Az előttünk annyira becses erekye a Károlyi grófok ajándéka képen jutott a szatmári püspökség templomába. De átadjuk a szót Várdainak, aki ezt írja: „Az evangélikus vallású költő, reverzalist adva, az erdői katolikus pap: Kallós István előtt kötött házasságot. A reverzalist ma is őrzí a püspöki levéltár. Az oltár ma, szépen restaurálva és kiegészítve, gyönyörű Szoldatis-madonnával koronázva, a püspöki-palota meglepően szép, renesszánsz-stilusú házi kápolnájában áll. Szatmár nemes püspökének, Fiedler István úrnak jóvoltából imádkozhattam az oltár előtt, mely egykor, ama szerdai kora reggelen Petőfit és Júliát, a szemtanuk szerint „meghatottan, szenvedő arc-cal” látta maga előtt. „Erről a Petőfi-relikviáról nálunk, tudommal még

nem esett szó”, — mondja végül Várdai.

Igaz van az érdemes írónak, sem Ferenczi Zoltán, sem más Petőfi-élet-író nem emlékezett meg erről a ma is meglevő s ily beesben tartott ol-tárról, melynek felfedezéseért itt mondunk köszönetet Várdai Bélának.

A SZATMÁRI PETŐFI-EMLEKTÁBLA

Romániában tombol a magyar gyű-
lölet. Egymásután jelennek meg a
„kisebbségeket” jogaiktól megfosztó
rendeletek, s olyan intézkedések, me-
lyeknek világos célzata nem kisebb,
mint az erdélyi magyarság kiirtása.
Április 27-én a szatmárnémeti vá-
rosi hatóság elrendelte, hogy özv.
Morvay Jánosné házáról az 1899-ben,
Petőfi halála 50. évfordulóján fel-
állított emléktáblát, amely a költő
ottani tartózkodását örökitette meg,
azonnal vegyék le.

Az emléktábla a gyűlölet hatalmi
parancsszavára már le is került az
egykori falról, ahonnan közel négy
évtizeden át hirdette, hogy a legna-
gyobb magyar lírikus járt ott és
hogy ott írta verseinek néhány reme-
két. Igen, a táblát a falról lehet le-
venni, de a dicsőséget, mely Szatmárt
azzal érte, hogy Petőfi ott hatszor
fordult meg életében s negyvenhárom
remekét ott írta meg, azt még a leg-
feketebb hatalmi szónak sem lehet
megszüntetni. Elvehetetlen örök di-
csősége Szatmárnak, hogy ott pattant
ki Petőfi lelkéből a negyvenhárom
vers, köztük olyan gyöngyök, mint:
A csalogányok és pacsirták, Költői
ábránd volt, mit eddig érzék, Álmod-
tam szépet, gyönyörűt, Az elhagyott
zászló, Levél Arany Jánoshoz, Szécsi
Mária, Falu végén kurta kocsma,
Homér és Oszján, Ősz elején, Búcsú
a nótlenségtől, A kisbéres stb. Vegye

tudomásul, ha eddig még nem tudná
Románia, hogy Petőfi nemcsak Ma-
gyarországnak, hanem a világirodal-
omnak is egyik legnagyobb lírikusa,
amit nemcsak mi, hanem nagy kul-
turnemzetek legkiválóbb elméi állí-
tottak róla, emléke tehát nem lehet
kicsinyes gyűlölet tárgya. Azokat a
politikai hatalmokat, melyek Petőfi
emléktábláit, szobrait eltüntetik, ke-
gyeletét megsértik, az emberiség tör-
ténétében csak a barbárok szégyen-
letes neve illetheti.

PETŐFI A VILÁGIRODALOMBAN.

Gyalui Farkas, Kolozsvárott élő
tagtársunk, levelet intézett a főtít-
kárhoz, melyben bejelenti, hogy egy
Petőfi-bibliográfián dolgozik. A le-
vél nagy örömet okozott nekünk. Ér-
dekes tartalmával a nyilvánosság
elé kívánczozik, ép azért közöljük
egészében e tárgyra vonatkozó ré-
szét:

Kedves, jó Barátom!

Oly bibliografiát csinállok, mely-
nek tárgya: Petőfi a világirodalom-
ban. A Petőfi-könyvtárban (XXVII—
XXVIII. füzetben), e címen nagyon
érdekes és becses cikkek vannak a
Petőfi- (német, francia, olasz, spa-
nyol, angol és az északi népeknél
megjelent) fordításairól. Magam em-
berileg lehető teljes bibliográfiai,
tehát nemzetközi jegyzéket akarok
csinálni, kiegészíteni a negyedszá-
zad előtt írt vázlatnak könyv és más
címeit. Kritikát nem csinállok, de
névjegyzéket adok minden, általam
megkapható fordításról, hogy így a
külföld figyelve újból reáirányul-
hasson Petőfire, helyesebben: hogy
tudják, hogy kik, hol fordítottak
tőle verset. Nehéz munka, tán ép
ezért érdemes megcsinálni. A biblio-
grafia szabályai szerint, melyekhez

valamit értek, mert 35 évig voltam könyvtárban és 18 évig egyetemen adtam elő ezt a szakot. Az a jó van azonban benne, hogy ha én most a világ fővárosainak és nevezetesebb könyvtárainak vezetőségéhez fordulok, az anyagot számomra inkább lemásoltatják, mint másnak, aki nem volt kollégájuk. A román fordításokat most gyűjtöm. Sokat kell olvasnom, mert nem egy fordítóról csupán egy-egy cikk jelent meg és szándékom, hogy minél pontosabb munkát, minél teljesebb címet adjak. Mihelyt a munka alapjait leraktam és megindítottam, akkor egyúttal egész rendszerét leírom és, ha közben elmegyek „deszkát árulni“, akkor más folytathatja. Hiába mondják, hogy „száraz“ jegyzék, én fontosnak tartom. A magyar zseni egyik telekkönyve. A fordítókról kritikát nem írok, időm se jutna mind átolvasni, de a meglévő magyar kritikát röviden idézni fogom. Ime, ennyiről van szó. Ezért néhány hétig évenként Budapesten is kell dolgoznom, természetesen első sorban a Petőfi Múzeumban. Egyik főfeltevésem, hogy a Társaságnak egy fillérébe se szabad kerülnie. Erkölcsei támogatástokra szükségem lesz, ott, ahol nem akarnak válaszolni. A külföldi könyvtárak válaszolnak, mint ahogy én 35 éven át mindjárt elintéztem és válaszoltam, ha valami adatot kértek. Igaz tisztelettel és szeretettel köszönt nagyra-beesülő barátod *Gyalui Farkas.*

HOL SZÜLETETT PETŐFI ELSŐ NÉPDALA?

Zoltai Lajos, debreceni múzeum-igazgató megküldte Társaságunknak *Mikor keletkeztek Debrecen határában a pusztai csárdák? c. füzetét*, melyben igen érdekes műveltség-

történeti adatokat találtunk, a többi közt a hortobágyi csárdáról is. Iv-boltos, hosszú homlokzatán ott ékeskedik a Füredi Rikárd szobrász művészi emléktáblája, melyet Debrecen városa Petőfi századik születésnapján, 1923-ban tétetett a vendéglő falába. Petőfi életének nevezetes epizódja fűződik a csárdához. 1842-ben az ifjú költő „betekintett“ Debrecenbe, egy fiatal barátjával bejárta a várost, megnézte a kollégium könyvtárát, Csokonai sírját és a sírtól Hortobágyon át indult haza szüleihez, hogy onnan aztán Pápára menjen. Utjában betért a híres-neves hortobágyi csárdába és itt született meg lelkében a *Hortobágyi kocsmárosné* című népdala, valójában első ilyen terméke. A vers tökéletességének bizonyossága, hogy rövid idő múltán már a nép ajkára szállott s Erdélyi János: *Népdalok és mondák* c. gyűjteményében pár év múlva már mint népdalgyűjtés jelent meg.

Zoltai Lajos a város levéltárában felfedett adatok alapján kimutatta, hogy a csárdát 1841-től több esztendőn át egy ifjú házaspár, Hécei Szabó Antal és neje: Pérchy Viktória bérelte ötödfélezer forintnyi nagy összeg fejében. A nemes származású házaspár, munkát és fáradtságot nem ismerve, dolgozott, hogy a nagy bért törleszthesse és családjukat fenntartsa. Ott forgolódtak bizony férj és feleség a vendégek között, de hiszen ott is laktak a pusztán, a vendéglőben. Pérchy Viktóriáról azt tartja a hagyomány, hogy valóban szeretetreméltó szép asszony volt, tekintélyes régi család sarja. „Sejthető tehát, írja Zoltai, hogy Szabóné maga vitte a költő asztalára is azt az üveg bort, melyet Petőfi nem talált olyan jónak, mint amilyen igézően szép és kíváncs-

volt a kocsmásosné.“ Az összehasonlítás a menyecske javára dőlt el, megszületett az élmény és mindjárt a dal is róla, nem pedig a borról. Azóta ezer és ezer ajakról hangzott el a dal a kökényszemű kocsmásosnéról, s most, íme, tudjuk azt is, ki volt: Szabóné Pérchy Viktória. Aki így megihlette a költőt, megérdemli, hogy ne felejtsük el a nevét. S a hortobágyi csárdában, mely a magyar romantikának egyik nevezetes tényezője, tovább is éljen csak alakja, mint a magyar vendéglős asszonyok bájos típusa.

PETŐFI KÖLTÉSZE DALIRODALMUNKBAN.

Márc. 9-én este a Kisakadémia rendezésében érdekes előadást tartott *Isóz Kálmán dr.*, a Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatója *Petőfi költészete dalirodalomban* címmel. Az előadó rámutatott arra, hogy a magyar költészetnek ez az üstököse, Petőfi Sándor dalköltőink egész sorát ihlette meg. Petőfi dalköltőinek sorát Egressy Béni nyitotta meg, aki 1845-ben zenésítette meg a nagy magyar lírikus egy költeményét. Ugyanez év őszén Szénffy Gusztáv megzenésítésében jelent meg először nyomtatás-

ban Petőfi-dal. Fűredy Miklós volt az első, aki a közönség számára hangversenydobogóról tolmácsolta Petőfi egyik megzenésített költeményét. Ugyanebben az évben írták Petőfihez az első dalt. Kiss János egyik népszerű csárdását ajánlotta Petőfinak.

A Nemzeti dalt zenésítették meg a legtöbben. A legnépszerűbb Egressy Béni Nemzeti dala, amelyet Erkel Ferenc dolgozott át. Petőfi verseinek legismertebb megzenésítői: Mosonyi Mihály, Bognár Ignác, Lányi Ernő, Bókay János, Mihailovits Ödön, Hubay Jenő, Gárdonyi Zoltán és Köveskúti Jenő.

A legtöbb verset Bognár Ignác, a Nemzeti Színház egykori karnagya zenésítette meg. Harminchét Petőfi-dalt szerzett, utána következik Hubay huszonnégy Petőfi-dallal. Hogy milyen sok dalköltőt ihletett meg Petőfi, jellemző, hogy dalköltői száma 195, 226 költeményt zenésítettek meg 550 dalban.

Isóz Kálmánt érdekes előadásáért az előkelő közönség meleg ünneplésben részesítette.

Az előadás után Némethy Anna és Molnár Imre dr. néhány Petőfi-dalt mutatott be Hubay Jenőtől, Bókay Jánostól, Lányi Ernőtől, Mosonyitól és Bognártól.

A TAGOK MUNKÁSSÁGA

Kállay Miklós színművét, a *Roninok kincsét*, a háromfelvonásos szamurai történetet, ezévi április 24-én adta elő nagy sikerrel a Nemzeti Színház. Nemesak a művészi rendezést és kiállítást élveztük a *Nemzeti* színpadáról, hanem az irodalmat is, mely költői szépségekkel és igazságokkal hatott.

Ép ilyen sikert jelentett május 8-án a Vígsházban előadott *Csoda*

a hegyek között, Molnár Ferenc legendás színműve is. Ezzel a művel a Vígsház fennállása 40. évfordulóját ünnepelte meg. A színház a milleniumi ünneplés fényében tárta ki egykor kapuit, malmok és gyalak szomszédságában: szórakoztató, víg muzsahajléknak készült mindjárt kezdetben, de nem felelte el azt sem, mennyivel tartozik a művészetnek és az irodalomnak is. Ép ezért virágozott

fel élete s magánvállalkozás létére is ma az ország harmadik színháza a Nemzeti Színház és az Operaház mellett. S a színház életével szinte párhuzamosan felvirult a színház környéke is, mely a Margitszigettel szemközt ma már méltó városképet tár szemünk elé. A színház első dramaturg-igazgatója, diadalrajutott szellemi irányának elindítója: *Szécsi Ferenc* tagtársunk volt, aki bizonyára örömmel élvezi munkája sikeres folytatását s akit mi is szeretettel üdvözlünk. Érdekesnek tartjuk megjegyezni, hogy e színház két legünnepelebb drámaírója: *Herczeg Ferenc* és *Molnár Ferenc* szintén a Petőfi Társaság tagjai.

Május 16-án a bécsi Burgszínház előkelő közönsége ünnepelte *Herczeg Ferencet*, akinek *Szendrey Julia*-ját mutatta be német fordításban a színház igazgatósága. A darab nagy sikert aratott; Petőfi özvegyének lelki tragédiáját a magyar élettől távolabb eső bécsi közönség is tüntető lelkesedéssel fogadta. Az osztrák lapok őszinte elismeréssel írtak az előadásról s kiemelték a nagy írónak mélyen járó lélektanulmányát, mely a *Szendrey Juliá*-ban elragadta a közönséget.

Ifj. *Hegedüs Sándor* tagtársunk előadást tartott Kopenhágában, ahol a Petőfi Társaság nevében a következő üdvözlő beszédet mondotta:

— Petőfi nemzete küldi üdvözlését Andersen népéhez. Ezt izeni a magyar Petőfi Társaság a dán íróknak, mikor személyemben üdvözlí őket. Petőfi és Andersen ott vannak a világpantheonban, ahová minden nemzet elküldi az ő halhatatlan fiát. A költészet nagy birodalmában nincsenek országhatárok, sem nyelvi kérdések, ott csak egy van, a nagy emberi lélek, amely kifejezi korának

érzéseit, gondolatait és a költészet erejével vetíti minden népek elé. Mi magyarok csodálkozva nézünk a dán nemzet felé, bámulunk, mikor egy három milliónyi nép képes megajándékozni az egyetemes emberiséget oly lángelmékkel, mint *Hans Christian Andersen* és *Thornwaldsen*.

— De itt keresem én a lelki rokonságot, hogy a vargamester fia halhatatlan dán költő lett és a magyar mészáros gyermeke, Petőfi pedig a líra örök fejedelme. És a véletlen, amely néha gyönyörű dolgokat művel, megtette azt a csodát, hogy Andersen könyvét Petőfi kezébe adta, aki azt hitvesének, *Szendrei Juliának* ajándékozta és ime a csoda, a dán Andersen meséinek legelső magyar fordítója, Petőfi Sándor neje lett. Ösztönszerűleg kapcsolták egymást és kapcsolták a két nemzetet. A protestáns nemzetek nagy ereje üt át mind a két fajon, mert mindeket csak egy vágy tölt el, minél szebbet, minél nemesebbet alkotni, hogy az egyetemes emberiség gazdagodjon értékben, tudásban, költészetben.

— Abban a boldog tudatban jöttem ide, hogy egy testvérm nemzet körébe érkeztem, aki épp oly szeretettel fogadja Petőfit, amily hódolattal a magyar nemzet Andersent övezi. Üdv Dániának és üdv a megcsonkított Magyarországnak, mely szent hittel várja a feltámadást!

A PETŐFI-TÁRSASÁG A SZABADEGYETEMEN.

A Budapesti Népművelő bizottság szabadegyetemének előadásai sorába fölvette az irodalmi nagyobb társaságok bemutatását, köztük a százéves Kisfaludy- és a hatvanéves Petőfi-Társaságot. Március 21-én volt a Petőfi-Társaság előadása. Beveze-

tésül Havas István főtítkár vázolta társaságunk nagy célkitűzéseit, multját és jelenét, irodalmi irányát. Utána Kiss Ferenc bemutatta klaszszikus szépségű előadásban Havas István, Juhász Gyula, Nadányi Zoltán és Oláh Gábor verseit, majd a szíveségből megjelent költőtagok: Farkas Imre, Feleki Sándor, Dutka Ákos, Gyökössy Endre, Madai Gyula és Szathmáry István maguk adtak elő műveikből. A termet zsúfolásig megtöltő közönség hálás lelkesedéssel fogadta Társaságunk tagjainak ezt a szereplését, a Népművelő bizottság igazgatósága pedig köszönetét fejezte ki a társaság tagjainak.

A TAGOK MEGJELENT MŰVEI:

A Petőfi-Társaság antológiája. Huszonkilenc elbeszélés. Összeállította: Császár Elemér, a Petőfi-Társaság al-elnöke. Budapest, 1936.

A Petőfi-Társaság hatvan éve a magyar irodalom szolgálatában. A Petőfi-Társaság megbízásából írta: Császár Elemér, egyetemi tanár al-elnök és Havas István főtítkár. Budapest, 1936.

Ifj. Bókay János: *Julika*, a fiúk barátja. Regény.

Csathó Kálmán: *Leányos ház 1931-ben.* Regény.

Földi Mihály: *Urak és szolgálk.* Novellák.

Földi Mihály: *Kiáltás a válságból.* Új polgárság, új theokrácia. Harc a neobarbarizmus ellen.

Gulácsy Irén: *Förgeteg.* Regény.

Havas István: *Lenau verseiből.* Fordítás. Bevezetéssel.

Harsányi Zolt: *Edes álm.* Regény.

Hegedüs Loránt: *Mesék a boldog öregsegről.*

Jánossy Béla: *Király daliája.* Költői elbeszélés. (Kolozsvárott jelent meg.)

Komáromi János: Munkáinak összkiadásában újabb 10 kötet, (az eddig megjelent 20 kötet folytatása.) Regények, novellák.

Leffler Béla: *Imre Madách Mániskans Tragedi.* Översättning av Olof Lundgren med en inledning av Béla Leffler och med 25 träsnitt av Georg Buday. Ungerska institut vid Stockholms Högskola Stockholm. (Leffler Béla kültagunk Az Ember tragédiájának a svéd fordítását megküldte a Petőfi-háznak is.)

Voinovich Géza: *Petőfi.* Budapest, 1936. Kiadja a Magyar Szemle Társaság. (Kincsesvár 144. sz.)

A TAGOK KITÜNTETÉSE

A Kisfaludy-Társaság elnöki székébe, április 29-én, egyhangú választással Voinovich Gézát ültette a közgyűlés, aki eddig mint másodelnök Berzeviczy Albert elnökle mellett állt a társaság élén. Köszöntjük Voinovich Gézát a százéves Kisfaludy-Társaság örhélyén, s úgy érezzük, hogy a nagy és nemes irodalmi tradíció folytatására és korszerű fejlesztésére megtalálta a társaság az ő személyében a hivatott férfiút. Másodelnökké Csathó Kálmánt választották meg, aki szintén régi tagja Társaságunknak és akinek író-értékeit az olvasóközönség is nagyrabecsüli.

Kolozsvár lelkes magyar közönsége április 10-én az ottani Magyar Színházban megünnepte P. Jánossy Béla lev. tagunk 30 éves írói jubileumát, mely alkalommal az ünnepeletnek: *Csókol a király c.* Mátyás-korabeli történelmi vígjátékát adták elő. Ha van értelme általában a jubileumi ünneplésnek, akkor a ki-sebbségbe sodort magyarság helyein egy-egy manifesztáció, vallomás erejével hat a magyar író szava, aki

eszményeket őszintén szolgál. Kérésünkre *Gyalui* Farkas kolozsvári tagunk köszöntötte nevünkben az ünnepeltet.

FEOLVASÓ ÜLÉSEINK TÁRGY-SORA:

1936 április 5-én, az Akadémia felolvasó termében: 1. Megnyitó, *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés, *Havas István* főtitkár. 3. Költemények, *Czóbel Minka* r. tag. 4. Csodatevő János király. Elbeszélés, *Zádor Tamás* r. tag. 5. Költemények,

Szathmáry István r. tag. 6. Az olasz „Ember tragédiája”. Írta Antonio Widmar, vendég. Bemutatja *Pekár Gyula* elnök.

1936 május 10-én, ugyanott: 1. Megnyitó, *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés, *Havas István* főtitkár. 3. Sebők Zsigmond emlékezete, *Feleki Sándor* r. tag. 4. Megemlékezés London sz. Elek r. tagról. Költemények. (Székfoglaló), *Aggagfalvi Hegyi István* r. tag. 5. Csaba lovasai. Elbeszélés, *Komáromi János* r. tag. 6. Heine-versek. Fordítás. (A költő halála 80. évfordulóján.) *Horvát Henrik* k. tag.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

július–augusztus hónapokra, illetménykötetként Somogyváry Gyula: És mégis élünk című hatalmas kétkötetes regényét kapják. A regény a nyugatmagyarországi felkelés, ma még nagy részben ismeretlen, meg-rázó története. A mű bolti ára két kötetbe kötve 8 pengő, pártoló tag-jaink illetményként kapják.

Pártoló tagjaink közül mindazok részére, akiknek tagsági kötelezett-sége június végén lejár, ehhez a szá-munkhoz levelezőlapot mellékelünk, azzal a kéréssel, hogy a Petőfi-Társaság irodalmi célkitűzéseit a jövőben is támogatni szívesek legyenek. Aki erre vonatkozó elhatározását már közölte velünk, kérjük, tekintse tárgy-talannak felhívásunkat.

A szerkesztő bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

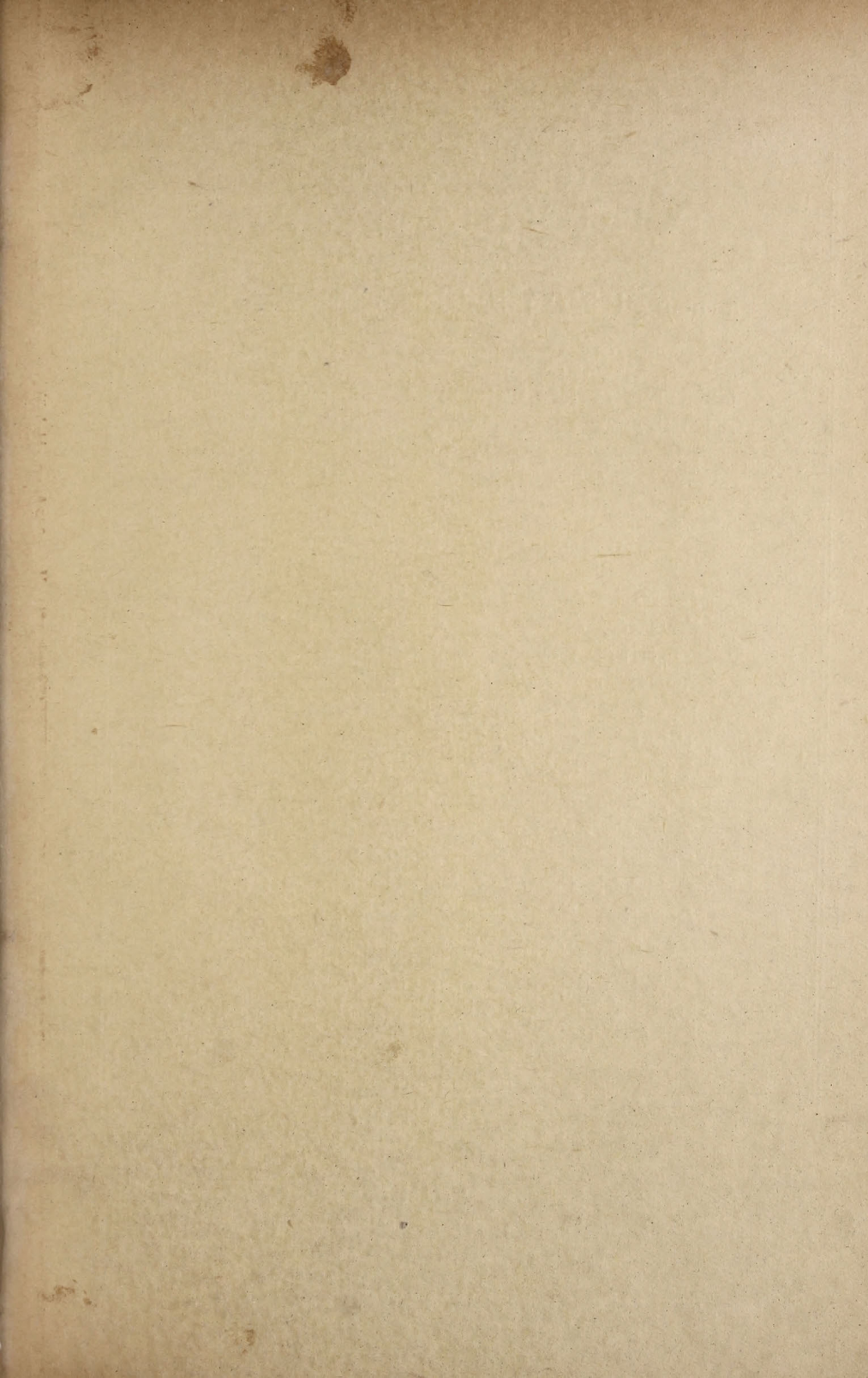
A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 15.

Budapest Hirlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.





A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gond-
dal válogatja össze, a magyar irodalom legjava
terméséből.

1936-OS ILLETMÉNYKÖTETEINK:

Január:	<i>Székely Tibor</i> : Bolgár Miklós ifjúsága I.
Február:	<i>Székely Tibor</i> : Bolgár Miklós ifjúsága II.
Március:	A Petőfi-Társaság Antológiája
Április:	<i>Terescsényi György</i> : Merre van napkelet I.
Május:	<i>Terescsényi György</i> : Merre van napkelet II.
Június:	<i>Gulácsy Irén</i> : Förfegteg
Július:	<i>v. Somogyváry Gyula</i> : És mégis élünk I.
Augusztus:	<i>v. Somogyváry Gyula</i> : És mégis élünk II.
Szeptember:	<i>ifj. Bókay János</i> : Julika, a fiúk barátja.
Október:	<i>Majthényi György</i> : Lizi I.
November:	<i>Majthényi György</i> : Lizi II.
December:	<i>Pekár Gyula</i> : A talizmán

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távfeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.